

mediation

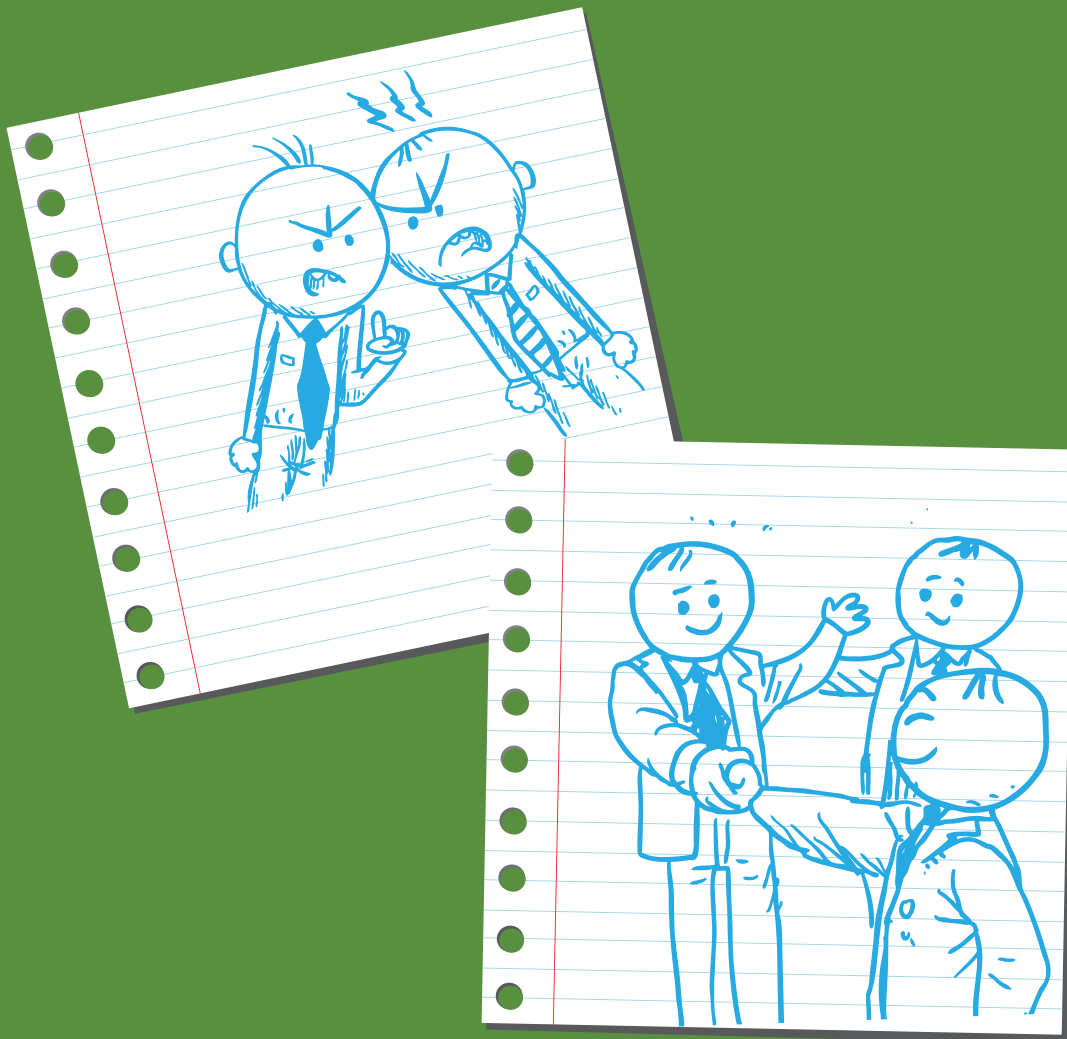

Pagalbos paaugliams iniciatyva

IEVADS MEDIĀCIJAI SKOLĀ

Rokasgrāmata

Pagalbos paaugliams iniciatyva

IEVADS MEDIĀCIJAI SKOLĀ

Rokasgrāmata

Autori: Hans-Dieter Will un Sven Ramdohr

sadarbībā ar Sabine Remī,

Helga Thiess un Frauke Würzbacher-Müller

Projektu daļēji finansē Eiropas Komisija Mūžizglītības programmas ietvaros. Šis izdevums atspoguļo autoru uzskatus, Komisija nav atbildīga par šajā publikācijā ievietotās informācijas izmantošanu.

Šis izdevums ir sagatavots un izdots, īstenojot Mūžizglītības programmas Leonardo da Vinci inovāciju pārneses projektu „Sociālo pedagogu profesionālās kvalifikācijas pilnveide, īstenojot mediāciju” (līguma Nr.LLP-LDV-TOI 2013.-EN-0141). Projekta vadītājs – sabiedriskā organizācija „Palīdzības pusaudžiem iniciatīva” <http://www.ppi.lt/apie-projekta>.

Izdevums ir viens no projektā paredzētajiem metodiskajiem līdzekļiem, nostiprinot un pielāgojot mediācijas praktisku izmantošanu skolās. Publikācija sagatavota, balstoties zinātniskā un praktiskā Erfurtes (Vācija) mediatoru pieredzē, to sagatavoja zinātnieki un praktiķi no Erfurtes. Izdevums ir pielāgots Lietuvas / Latvijas vajadzībām. Tas paredzēts skolu sociālajiem pedagogiem, kas izmanto vai gatavojas izmantot mediācijas metodes savā darbā.

Izdevums iepazīstina ar mediācijas izmantošanas pamatprincipiem, tiek definēts konflikts, kas rodas sociālā mijiedarbībā, nosaukti mediācijas (starpniecības) procesa posmi. Publikācijā tiek piedāvāti piemēri.

Rokasgrāmata ir informatīva arī augstskolu studentiem, speciālistiem, kas strādā ar bērniem.

Autori:

Hans-Dieter Will un

Sven Ramdohr

sadarbībā ar

Sabine Remi,

Helga Thiess un

Frauke Würzbacher-Müller

Teksta adaptāciju atbilstoši Latvijas kultūrvidei veica

Dr. paed., Mg.soc.darbā Ženija Truskovska un

Mg. psych. Rita Orska

ISBN 978-9984-44-158-0

Visas autortiesības ir aizsargātas un pieder sabiedriskajai organizācijai „Palīdzības pusaudžiem iniciatīva”.

© Visos teisēs saugomos VšĮ „Pagalbos paaugliams iniciatīva”

© Leidinio sudarytoja VšĮ „Pagalbos paaugliams iniciatīva”

© Maketavo UAB DIZINGAS

SATURS

1.IEVADS UN PĀRSKATS	9
1.1. SKOLAS SOCIĀLAIS DARBS UN MEDIĀCIJA	9
1.2. SKOLA KĀ KONFLIKTA LAUKS	9
1.3. MEDIĀCIJA TIEK VEICINĀTA VISĀ EIROPĀ	10
1.4. SKOLAS MEDIĀCIJAS PAMATI	11
1.4.1. Mediācija sodu vietā	11
1.4.2. Mediācijas atbilstība jaunajai izglītības koncepcijai	11
1.4.3. Pašapziņa kā izglītības mērķis	12
1.4.4. Mediācijas darbības modeļi	12
1.5. MEDIĀCIJU VAR MĀCĪTIES	16
1.6. KĀPĒC MEDIĀCIJA SKOLĀ?	17
1.6.1. Mediācijas skolā perspektīves	17
1.6.2. Mediācijas skolā robežas	18
1.6.3. Mediācijas skolā efektivitāte	18
1.7. ROKASGRĀMATAS UZBŪVE UN IZMANTOŠANA	18
2. PAMATZINĀŠANAS MEDIĀCIJĀ UN DARBA FORMAS	20
2.1. MEDIĀCIJA – KAS TAS IR?	20
2.2. KONFLIKTI	22
2.2.1. <i>Fridriha Glasla (Friedrich Glasl) konflikta definīcija</i>	22
2.2.2. <i>Konfliktanalīze</i>	23
2.2.3. <i>Dažādu konfliktu nozīme mediācijā</i>	24
2.2.3.1. <i>Attiecību konflikti</i>	25
2.2.3.2. <i>Strukturālie konflikti</i>	25
2.2.3.3. <i>Vērtību konflikti</i>	26
2.2.3.4. <i>Interesešu konflikti</i>	26
2.2.3.5. <i>Konflikti par lietu</i>	26
2.2.4. <i>Konflikta dinamika</i>	26
2.3. KOMUNIKĀCIJA	28
2.3.1. <i>Ziņojuma četras puses (pēc Šulca fon Tūna Frīdemasa)</i>	28
2.3.2. <i>Nevardarīgā komunikācija (pēc Maršala B. Rozenberga)</i>	30
2.3.3. <i>Neverbālā komunikācija</i>	31
2.3.4. <i>Komunikācijas tehnikas</i>	32
2.3.4.1. <i>Atspoguļošana un aktīvā klausīšanās</i>	32
2.3.4.2. <i>Dubultošana</i>	33
2.3.4.3. <i>Perspektīves maiņa</i>	33
2.3.4.4. <i>Transformācija</i>	34
2.3.5. <i>Jautājumu uzdošanas tehnikas</i>	34
2.3.6. <i>Pirmās personas (ES) raidītie vēstījumi</i>	35
2.4. MEDIĀCIJAS NORISE - SARKANAIS PAVEDIENS	35
2.4.1. <i>Mediatora un medianta lomas</i>	35
2.4.2. <i>Atsevišķas fāzes</i>	37
2.4.3. <i>Individuālās sarunas mediācijā</i>	40
2.4.4. <i>Mediatoru sadarbība mediācijas procesā</i>	41
2.4.5. <i>Grupas darbs</i>	41

3. IESPĒJAS MEDIĀCIJAS PIELIETOŠANAI SKOLĀ	48
3.1. MEDIĀCIJAS NEPIECIEŠAMĪBA SKOLĀ	48
3.2. SEŠI PUNKTI MEDIĀCIJAS SKOLĀ ATTĪSTĪBAI	49
3.3. PIEREDZE SKOLĒNU MEDIĀCIJAI KĀ PEDAGOĢISKAI INOVĀCIJAI	53
3.4. MEDIĀCIJA UN SODI	54
3.4.1. <i>Skolas tiesisko sankciju nozīme</i>	54
3.4.2. <i>Mediācijas skolā kvalitāte</i>	55
3.4.3. <i>Par mediācijas skolā un sankciju sistēmas attiecībām</i>	56
3.5. SOCIĀLĀ MĀCĪŠANĀS UN MEDIĀCIJA – PSIHOLOĢISKS EKSKURSS	57
4. MEDIĀCIJAS SKOLĀ PIELIETOŠANAS JOMAS	59
4.1. KONFLIKTI STARP SKOLĒNIEM	59
4.1.1. <i>Gadījuma piemērs: Konflikts starp divām skolniecēm</i>	60
4.2. KONFLIKTI STARP SKOLOTĀJIEM	61
4.2.1. <i>Gadījuma piemērs: Konflikts starp divām skolotājām</i>	62
4.3. KONFLIKTI STARP SKOLOTĀJIEM UN VECĀKIEM	65
4.3.1. <i>Gadījuma piemērs: Konflikts starp skolotāju un skolēna mammu</i>	65
4.4. KONFLIKTI STARP SKOLOTĀJIEM UN SKOLĒNIEM	66
4.4.1. <i>Konflikti starp skolotāju un klasi vai skolnieku grupu</i>	66
4.4.2. <i>Konflikti starp skolotāju un atsevišķiem skolēniem</i>	67
4.5. PEER- MEDIĀCIJA , T.I., SKOLĒNS KĀ MEDIATORS (STRĪDA SAMIERINĀTĀJS)	67
4.5.1. <i>Sagatavošanās skolēnu mediācijas ieviešanai skolā</i>	68
4.5.2. <i>Skolēnu mediatoru treniņa plānošana</i>	69
4.5.3. <i>Skolēnu treniņu saturs</i>	69
4.5.4. <i>Pēc apmācībām</i>	73
4.6. SOCIĀLĀS KOMPETENCES APGŪŠANA	74
4.7. APIEŠANĀS AR MOBINGU	75
4.7.1. <i>Mobinga eskalācijas pakāpes skolā</i>	75
4.7.2. <i>"No-Blame-Aproach"</i>	75
5. SOCIĀLIE PEDAGOGI KĀ MEDIATORI: NO KONSULTANTA PAR STARPNIKU	77
5.1. SOCIĀLO PEDAGOGU LOMA SKOLĀ	77
5.2. MEDIATORA LOMA	79
5.2.1. <i>Mediācijas principi</i>	80
Brīvprātība	80
Pašatbildība	80
Diskrētums	81
Pušu informētība	81
5.2.2. <i>No lomas uz atbildību</i>	81
5.2.3. <i>Kulturālā attieksme pret mediāciju</i>	82
5.2.4. <i>Saskare ar blokādēm</i>	82
Ārpus kontroles	83
Es dodos prom	83
Uzbrukums mediatoram	83
5.3. LOMU KONFLIKTI UN ATRISINĀJUMA UZSĀKŠANA	84

5.3.1. Mediācija ienāk skolas sistēmā	84
5.3.2. Mediācija dažādās varas attiecībās	86
5.4. MEDIĀCIJAS ROBEŽAS	87
5.4.1. Konflikta konsultēšana mediācijas vietā	87
5.4.2. Mediācija nav terapija	87
5.4.3. Skaidri izteikti naidīga izturēšanās un vara	87
6. STARNIECĪBAS ĪSTENOŠANA SKOLĀ	89
6.1. VARDARBĪBAS NOVĒRŠANA	89
6.2. SKOLAS ATTĪSTĪBA UN ATMOSFĒRA SKOLĀ	89
6.3. STARPSOĻI: PERSONĪBU VEIDOJOŠĀS KOMPETENCES	91
6.4. SKOLA KĀ SISTĒMA UN MEDIĀCIJAS LOĢIKA	91
6.5. ĪSTENOŠANAS FĀZES	93
6.6. MEDIĀCIJAS PROGRAMMAS EVOLŪCIJA	96
6.7. SISTĒMAS/TĪKLA IZVEIDE	99
7. PIELIKUMS	101
7.1. SPĒLES	101
7.2. VINGRINĀJUMI	103
7.3. SKOLAS TREIŅOS IZMANTOJAMIE MATERIĀLI	118
8. LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	124
8.1. LITERATŪRAS SARAKSTS	124
8.2. EIROPAS MEDIATORU RĪCĪBAS KODEKSS	127
8.3. ĒTIKAS PRINCIPI	129
ILIUSTRACIJŪ SĀRAŠAS	
1 pav. Konflikto sprendimo procesas mediācija	
2 pav. Socialinio konflikto apibrēzimo elementai	
3 pav. Ledkalnio modelis	
4 pav. Maslovo poreikių piramidė	
5 pav. Plėtotės pakopos pagal Glaslą	
6 pav. Keturiuos pranešimo pusės	
7 pav. Keturiuos pranešimo pusės, pavyzdys	
8 pav. Keturiuos pranešimo priėmimo ausys	
9 pav. Mediatoriaus vaidmuo grafiškai	
10 pav. Mediantų vaidmuo	
11 pav. Trigubas sisteminis konfliktų sprendimas	
12 pav. Konfliktų sprendimo sistema, naudojant tarpininkavimą mokykloje	
13 pav. Bausmės Heseno mokyklose (1999)	
14 pav. Mokiniam tarpininkaujant išspręsti konfliktai	
15 pav. Tarpininkavimo sėkmingumas pagal konfliktų rūšis	
16 pav. Eskalavimo pakopos esant patyčioms mokykloje	
17 pav. Mokyklos kultūra	
18 pav. Kokybės užtikrinimas mokyklos mediācija	

1. IEVADS

Rokasgrāmatas „Mediācija sociālajam darbam skolā” mērķis ir sniegt atbalstu skolas sociālajam pedagogam, kurš vēlas ieviest skolā mediāciju un praktizēt to ilgtermiņā. Viņam ir jāgūst priekšstats par to, ko saprot ar jēdzienu mediācija, kā tā funkcionē un kas ir jāmācās, lai risinātu konfliktu ar mediācijas palīdzību un konfliktsituācijā rīkoties mediatīvi. Sevišķa uzmanība jāveltī tam, kas vajadzīgs, lai arī skolēnus varētu izglītēt kā mediatorus (t.s. Pīra (Peer) mediācija, skatīties 4.nodaļa). Šīs grāmatas mērķis ir iepazīstināt arī citus skolas kolektīva locekļus ar mediācijas tēmu, sagatavot lasītāju mediatora izglītības ieguvei un kļūt par pavadoni šajā ceļā. Tādēļ grāmatā iekļauti daudzveidīgi vingrinājumi (skatīties 7.sadaļu. Tomēr jāatzīst, ka rokasgrāmata nespēj aizstāt kursus sociālajā mediācijā.

1.1 SKOLAS SOCIĀLAIS DARBS UN MEDIĀCIJA

Mediācija skolā ienāk dažādos veidos. Ierosmes un iniciatīvu var ienest skolā dažādas profesionālās grupas, tās var nākt no vecāku puses vai arī kā politiski pasūtījumi (piemēram, Izglītības ministrijas pasūtījums). Vācijā deviņdesmitajos gados tie bija angažētie skolotāji.

Lietuvā un Latvijā tas ir jādara skolas sociālajiem pedagogiem, kas ir plaši pārstāvēti skolās.

Sociālais pedagogs skolās ir kopā ar bērniem/skolēniem, saprot viņus un palīdz viņiem grūtībās. Sociālajam pedagogam jāpalīdz skolēniem paveikt skolas izvirzītos uzdevumus un sasniegt skolas mērķi (pabeigt skolu).

Pēdējās desmitgadēs sociālais darbs skolā arvien vairāk nostiprinājās. Iespējams, ka mūsdienās katrā Eiropas Savienības valstī ir sociālpedagoģiskā darba projekti skolās. Daudzās valstīs pastāv nacionālās sociālā darba platformas. Tomēr veikt salīdzinošo analīzi Eiropas kontekstā ir grūti, jo:

1. nepastāv standarti, kas ir saistoši visām valstīm,
2. nepastāv Eiropas platforma, kas veicina standartu izstrādi un apmaiņu.

Starptautiskajā līmenī ir veikti mēģinājumi ar interneta platformas palīdzību gūt informāciju un ir izveidotas atsevišķas nacionālo apvienību interneta saiknes (www.internationalnetwork-schoolsocialwork.com). Balstoties uz pieejamo informāciju, var identificēt šādas vispārīgās iezīmes skolas sociālajam darbam Eiropā:

- a. Atbalstīt skolas sociālo pedagogu darbā ar skolēniem, kuriem ir problēmas skolā, ģimenē un sociālajā vidē. Viņi sniedz ievērojamu atbalstu skolēniem skolas gaitās.
- b. Skolas sociālais darbs notiek skolās.
- c. Skolas sociāla darba mērķa grupa ir skolēni, vecāki un skolotāji.
- d. Skolas sociālais darbs notiek skolas un ģimenes, kā arī skolas un jauniešu atbalsta iestāžu saskares vietās.
- e. Skolas sociālais darbs paredz iejaukšanos krīzes situācijās.
- f. Skolas sociālais darbs atbalsta un veicina preventīvos projektus un programmas.

Regulējums, cik lielā mērā skolas sociālajam darbam ir jāiesaista arī neitrālos starpniekus konfliktu risināšanā skolas organizācijā, daudzās valstīs- arī Vācijā- atrodas attīstībā. Ja skolas sociālais darbs ir iekļauts skolas organizācijā, mediācijas veidojas veiksmīgāk (Bēns (Behn), lpp. 111). Rokasgrāmatas 5.nodaļā skaidrots, kas jāievēro, ja minētā profesionālā grupa vēlas uzņemties iniciatora lomu mediācijas ieviešanai un īstenošanai skolas vidē.

1.2. SKOLA KĀ KONFLIKTA LAUKS

Visos laikos skola bija ne tikai mācību un izaugsmes vieta, bet arī vieta, kur radās, kur tika ienesti un no kurienes tika iznesti konflikti. To var skaidrot šādi:

1. Pirmkārt, tur, kur notiek novērtēšana, socializācija un izvēle, rodas arī vilšanās, frustrācija un bezpalīdzība. Tātad rodas spēcīgas emocijas, pretestība un pretrunas.
2. No otras puses, skola ir vieta jauniem cilvēkiem, kur viņi ikdienā satiekas cits ar citu un ar jauniešu grupām, kuru izvēli viņi paši nenosaka. Minētā, pretēji viņu gribai, izveidotā kopiena rada konfliktu atšķirīgo dzīvesveidu dēļ un rada spriedzi cilvēku vidū.
3. Treškārt, jaunieši pavada skolā lielu sava laika daļu, līdz ar ko tā ir arī vieta, kur ienestos konfliktus (piemēram, no ģimenes un no vienaudžu grupas) var risināt.

Pastāv plašs metožu un rīku spektrs kā skolas institūcijā var risināt minētos konfliktus. Lielākā daļa konfliktu tiek uztverta kā normu pārkāpums. Lielākoties tiek pievērsta uzmanība iepriekš noteikto normu struktūru atjaunošanai, bet netiek pievērsta uzmanība konfliktu iemesliem un cēloņiem. Visbiežāk netiek ievērots tas, ka aizspriedzes slēpjas atšķirīgi uzskati un vajadzības. Tas ir jāuztver un jārespektē.

Spēja skolas ikdienas spriedzi neuzskatīt par traucējumiem un normu pārkāpumiem, bet gan konfliktos saskatīt pretrunas starp dažādām pieredzēm, uzskatiem un vajadzībām un atbilstoši risināt tos, ir izaicinājums skolas sociālajam pedagogam un visai skolas organizācijai. Mediatīvais darbs un mediācijas ieviešana ir izaicinājums.

Mediāciju var saistīt ar sociālā darba centrālajām vērtībām, kas konsekvētā un strukturētā veidā tiek īstenotas mediācijas gaitā. Tās ir :

- ✓ cieņa pret personu,
- ✓ iesaistīšanās un pašatbildība,
- ✓ personas un lietas nošķiršana,
- ✓ brīvprātīgums piespiešanas un sodu vietā,
- ✓ empātija un perspektīvas maiņa,
- ✓ apraksts novērtējuma vietā
- ✓ sistēmiskā domāšana.

No vienas puses, mediācija kā konflikta risināšana prasa no personas, kas to risina, profesionālu attieksmi, kas minētos elementus iekļauj savā darbībā un kuri ir apgūstami, pildot šajā mācību grāmatā piedāvātos vingrinājumus.

No otras puses, mediācija kā darbība veido skaidri strukturētu darbības modeli (skatīties 2.1.nodaļu), kas augstu kāpinātā (eskalētā) konfliktsituācijā paver ceļu uz vienošanos, kas apmierina visas konflikta puses. Līdz ar to mediācija piedāvā iespējas uzlabot skolas klimatu kopumā.

Rokasgrāmata ir palīgs sākumposmā gan ieviešot mediāciju skolā, gan kvalificējot skolas sociālos pedagogus kā skolas mediatorus.

1.3 MEDIĀCIJA TIEK VEICINĀTA VISĀ EIROPĀ

Impulsi mediācijas ieviešanai skolā nāk no dažādām mūsu sabiedrības jomām.

Mediācijas ieviešana skolā notiek mediācijas ieviešanas un veicināšanas procesa kontekstā citās sabiedrības jomās, kā ģimenes mediācija šķiršanās gadījumā, sargājot bērnu tiesības, kā ekonomikas mediācija uzņēmuma iekšējo un starpuzņēmumu gadījumos, kā cietušā- upura izlīgums ar noziegumu saistītos konfliktos, konflikts starp kaimiņiem un strīdi saistībā par mantojumu utt. Eiropas Savienība sevišķi veicina mediācijas ieviešanu ekonomikas jomā, kā arī pārrobežu konfliktu sakarā ar bērnu tiesībām. Tā 2002. gadā tika pasūtīta mediācijas Zaļā grāmata. 2004. gadā tika izdots Eiropas mediācijas rīcības kodekss (skatīt 8.nodaļu) un līdz ar Mediācijas vadlīnijām 2008/52/EK tika dots impulss Vācijas Mediācijas Likumam (21.07.2012.), kas sniedz saistošu mediācijas definīciju un nosaka mediatora tiesības un pienākumus. Konflikta mediācija skolas organizācijās, piemēram, starp

vecākiem un skolotājiem, kas tiek praktizēta atsevišķos ASV štatos gandrīz 20 gadus (skatīties Office of Dispute Resolution, ODR), ir jāievieš arī Eiropā (skatīties Filips/Rademahers (Philipp/Rademacher), 2002).

Vācijā, sākot ar 1995. gadu, mediācija nostiprinājās arvien vairāk, rezultātā radās jauni mērķi un vajadzības: skolas klimata uzlabošanās, vardarbības prevencija, sociālā mācīšanās, personības veidošanās. Konflikta risināšanas spējas, kā arī skolotāju un skolas vadības atslogošana spēlē nozīmīgu lomu mediācijas nostiprināšanās procesā skolā. Ierosmes tam nāca, pirmkārt, no mediācijas prakses ASV skolās (skatīties Džefrijs/Dudens (Jefferys-Duden) 1999). ANO Bērnu konvencijas 19. pants uzliek par pienākumu visām līguma valstīm sargāt bērnus „no visām fiziskās un garīgās vardarbības formām”. Vēlāk, 2000. gadā, audzināšana bez vardarbības tika ierakstīta Vācijas Federatīvās Republikas Civillikumā (§ 1631).

Skolas mediācijas teorētiskos un praktiskos pamatus Vācijā veido nevardarbīgās komunikācijas pieeja pēc Maršala B. Rozenberga (Marshall B. Rosenberg).

Tā kā Vācijā izglītības un skolas lietas ir federālo zemju ziņā, tajās tika veltīta uzmanība - ar atšķirīgu intensitāti - vardarbībai skolās, tika izveidots pasākumu plāns, kas ir vērsti pret to. Kā piemēru var minēt Hesenes (Hessen) federālo zemi, kas Hesenes landtāgā 2006. gada 21. jūnijā vienbalsīgi nobalsoja par „Pasākumiem, kas ir vērsti pret rupjību un vardarbību Hesenes skolā” (Hesenes landtāga izdevums 16/5552). Turklāt tika izveiktas atzinības programmām „Mediācija un skolas programma” un „Mediācija un līdzdalība”. 5 gadu laikā 210 skolās 4000 mācībspēki saņēma „bāzes treniņu” mediācijā. Federālajā zemē Reinas - zeme Pfalca (Rheinland - Pfalz) arī pastāv valdības programma attiecībā uz mediāciju skolās. Tīringijā 2004. gadā visās 287 vispārizglītojošās skolās tika veikta izpēte vardarbības prevencijas ietvaros un līdz 2010. gadam vairāk nekā 140 skolās tika ieviesta Tīringijas skolas mediatoru programma (salīdzinājumā Vills (Will), Kurša mācību grāmata 2005). Hamburgā katru gadu svinīgā ceremonijā ar kultūras ministra dalību tika sveikti jaunie skolas mediatori. Visās federālajās zemēs Vācijā pastāv mediācijas programmas skolās. Tomēr to pielietojuma koncepcija un apjoms ievērojami atšķiras.

1.4. SKOLAS MEDIĀCIJAS PAMATI

Kas dara mediāciju tik pievilcīgu mūsdienās? Ar ko mediācija atšķiras no citiem iejaukšanās pasākumiem, kā, piemēram, sodi vai autoritātes piedāvātais risinājums?

1.4.1. MEDIĀCIJA SODU VIETĀ

Šķietami skolēnu neatbilstošas uzvedības apkarošana skolās ir mediācijas pagrieziena un atbalsta punkts. Lai novērstu noteikumu pārkāpumus, pirmajā brīdī sodīšana šķiet ekonomiskāka un efektīvāka metode. Kaut arī principā mediācija neizslēdz pilnīgu sodu atcelšanu, tomēr daudzos gadījumos tā sniedz labāku alternatīvu. Sodu sistēmā vienmēr ir „leguvējs” un „Zaudētājs”. Sodītā persona jūtas slikti un netaisnīgi sodīta, jūt frustrāciju, un viņai ir maz motivācijas vēl komunicēt ar „Uzvarētāju”, ar to, kas netika sodīts. Konflikts netiek atrisināts un neregulēts. Attiecības starp abām strīda pusēm paliek saspringtas.

Turpretī mediācijā strīda dalībnieki satiekas vienā līmenī; mediatori rūpējas par to, lai abi izklāsta savu skatījumu uz konfliktu un apraksta savas jūtas un vajadzības, kas aiz tā slēpjas. Tā rodas abpusējā izpratne un ir iespējams rast risinājumu, lai rezultātā abas puses iegūtu, kad neviens nejūtas kā „Zaudētājs”. Rezultāts ir noturīgāks, jo rodas abpusēja izpratne par jūtām un vajadzībām, kas slēpjas aiz uzvedības modeļa.

1.4.2. MEDIĀCIJAS ATBILSTĪBA JAUNAJAI IZGLĪTĪBAS KONCEPCIJAI

Skaidrojums, kāpēc mediācija mūsu kultūrā gūst tik lielu atbalstu, meklējams dziļāk. Skolām modernajā sabiedrībā nepieciešamas jaunas koncepcijas. Ja nopietni uztver savu misiju sagatavot jaunus cilvēkus dzīvei, tad

rodas jautājums, kādas kompetences vajadzīgas jaunajiem cilvēkiem, lai pastāvētu mūsdienu un nākotnes pasaulē? Kādi ir priekšnosacījumi, lai kļūtu par sabiedrības procesu līdzdalībnieku? Kādas kompetences jāapgūst skolā? Kā jāveido skolu formāli un funkcionāli, lai varētu apgūt nepieciešamās kompetences? Kādi ir atslēgas vārdi pārmaiņu procesiem, darbībām, kurām skolēni jāsatīvo? Izglītība modernajā laikmetā saskaras ar daudziem izaicinājumiem: Sabiedrības analītiķi un izglītības pētnieki runā par:

- pāreju uz zināšanu sabiedrību,
- mēdiju informācijas un dezinformācijas spiedienu,
- globalizāciju,
- dabīgā līdzsvara transformāciju,
- politikas teritorijas maiņu,
- tradicionālo vērtību zudumu,
- kultūras pluralizāciju,
- pieaugošo individuālismu.

Skolas pedagoģiskajā procesā personas socializētība un stabilitāte ir jākultivē no jauna (sk. Ēdelmans/Edelmann).

1.4.3. PAŠEFEKTIVITĀTE KĀ IZGLĪTĪBAS MĒRĶIS

Skola, no viena puses, veicina ar sasniegumu pieprasījumu un atzīmju izlikšanu selekcijas procesu, kurā skolēns bieži spēj iederēties tikai ar egoismu vai darbojoties ar elkoņiem. No otras puses, skolā veido klašu un mācību grupu kopienu, kas orientējas uz to, ka sociālās vērtības un attiecības ir jāapgūst un tās ir jāīsteno dzīvē. Lai attīstītu pašefektivitāti, nepieciešams izvērtēt līdzšinējos veiksmīgas darbošanās nosacījumus. Pašefektivitāte nozīmē, ka jaunajiem cilvēkiem līdz šim nezināmā mērā un jaunā kvalitātē ir jāapgūst spēja un gatavība darboties neatkarīgi. Viņiem jāamācās apliecināt sevi un būt sociāli kompetentiem. Skolas uzdevums ir sagatavot viņus sabalansētai darbībai, kad darbība iegūst jēgu, ne tikai īstenojot savu vajadzību realizāciju, bet arī integrējot to sabiedrības kontekstā.

Lai radītu minēto līdzsvaru, mums ir vajadzīga ne tikai spēja attīstīt savu skatījumu uz lietām, bet gan arī spēja redzēt tās no citu cilvēku perspektīvas. Minētā perspektīvas maiņa veido veiksmīgas sociālās kopdzīves pamatstruktūru. Spēja mainīt perspektīvu ir centrālā kompetence, no kuras iziet sociāla darbošanās, spēja sadarboties, priekšstati par taisnīgumu un morāla spriestspēja. Tā jāveido no mazotnes – un tas sākas vecāku mājā un bērnu dārzā, kad uzmanība tika virzīta uz citu cilvēku pozīciju un savām vajadzībām, lai ierobežotu nereflektēto Es- jūtu egocentrismu, vērsot uzmanību uz to, ka līdzās ir arī cits un citi. Perspektīvas maiņa ir kompetence, kas jāpilnveido skolā, un to var darīt pedagoģiskajā procesā. Likumsakarība – veiksmīga mediācija balstās uz spēju mainīt perspektīvu. Izmantojot mediācijas fāžu modeļus (skatīt 2.4.2. nodaļu) un vingrinājumus (skatīt 7.nodaļu), mēs parādīsim, kā, pateicoties perspektīvas maiņai, no kāpinātas konfliktsituācijas izaug sadarbība. Mediācijas prakse veicina spēju mainīt perspektīvu kā neviens cits sociālais process (sk. Edelstein 2006).

1.4.4. MEDIĀCIJAS DARBĪBAS MODEĻI

Mediācija ir konflikta risināšanas darbība, kas iepriecina ar savu pārlicinošo un funkcionēt spējīgo praksi, kas gūst arvien plašāku pielietojumu pasaulē. Lai gan mediāciju var atvasināt no dažādām zinātniskajām disciplīnām, zinātnes aprītē tā vēl nav pietiekami nostiprinājusies. Mediācijas akadēmizācija un tapšana par zinātnes nozari vēl ir sākumposmā (skatīt Vills/Will. 2011). Lai rokasgrāmatas lasītājam šajā vēl nepabeigtajā attīstībā sniegtu orientāciju, vispirms tiek skaidroti divi rīcības modeļi, uz kuriem visbiežāk atsaucas mediācijas izglītībā un praksē

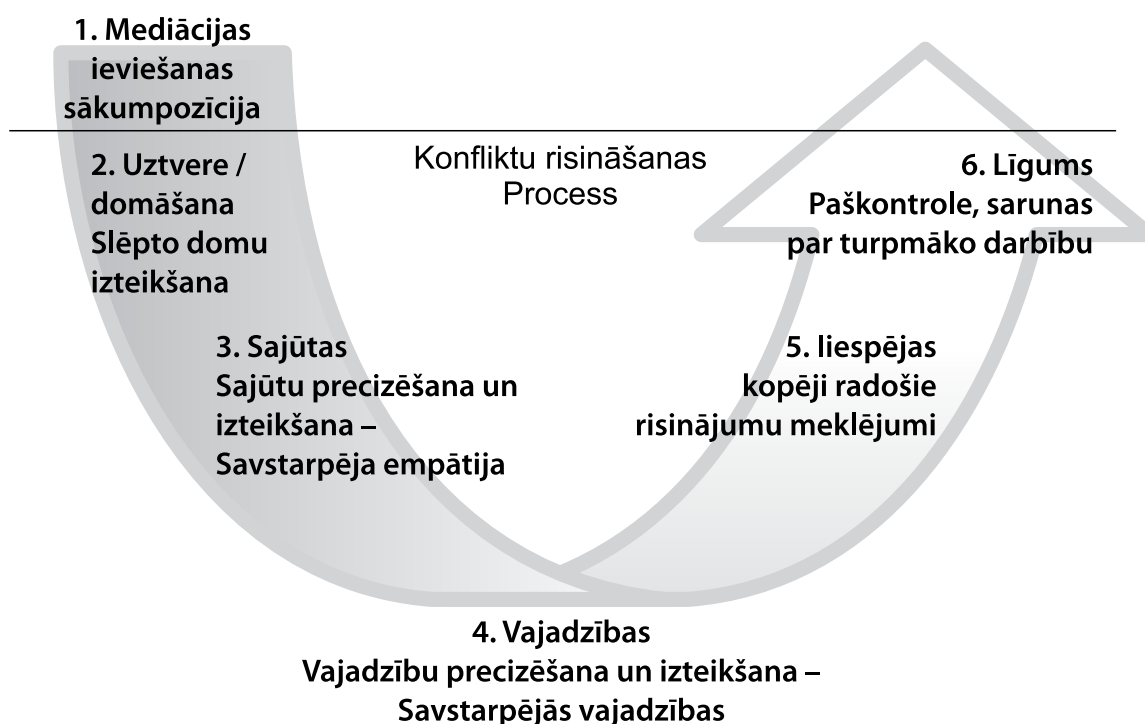
mediācijas praktiķi ASV un Vācijā. Vispirms, tas ir „Mediācijas U- modelis“, ko Vācijā attīstīja Glasls un Balreihis / Glasl, Ballreich u.c un kas izteikti balstās uz M.B. Rozenberga nevardarbīgās komunikācijas koncepciju. Otrkārt, ASV attīstītais „Konstruktīvās rīcības Harvarda modelis“, ko publicēja Fišers, Patons un Uri /Fischer, Patton, Ury 1981. gadā. Pievērsīsimies galvenajiem minēto modeļu aspektiem.

a) Mediācija un vajadzības (Mediācijas U-modelis)

Kā iepriekš tika rakstīts (skatīt 1.2.sadaļu), skola tiek atspoguļota kā dažādu konfliktu vieta. Konfliktiem ir sava dinamika (sīkāk 2.2.4. nodaļā). To negatīvie aspekti visbiežāk noved pie tā, ka no tiem izvairās un nevēlas ar tiem saskarties. Turpretī mediācija kā konstruktīvs konfliktu risināšanas process parāda citu ceļu: analizējot konfliktus un gūstot labāku izpratni par konfliktiem, ir jāiemācās citādi rīkoties ar konfliktiem. Daļai literatūras par mediāciju skolā ir arī nosaukums „Strīdēties citādi“.

No kā sastāv minētā citāda veida rīcība konfliktsituācijās?

Konflikta skaidrojumu, kā to paredz mediācija, var atspoguļot šādi:

1.att. Konflikta skaidrojums mediācijā

Mediācijas sākuma punkts bieži ir situācija, kad vienošanās kopīgas sarunas gaitā šķiet neiespējama. Konflikta puses to jau ir vairākas reizes mēģinājušas, bet bez vēlamiem panākumiem. Parasti konflikta pušu subjektīvie uzskati savā nesavienojamībā rada problēmu, kas ir jārisina. Lai nonāktu pie risinājuma, vienam ir jāpadodas, tas nozīmē, ka attiecībā uz savu sākumpozīciju pieņemt zaudējumu, turpretim otrs var sevi apliecināt. Tā ir situācija, kur ir gan ieguvējs, gan zaudētājs. Protams, abi var panākt vienošanos, tas būtu klasisks kompromiss. Var, protams, strīda gaitā prasīt no otra vairāk, nekā reāli domājot cer saņemt. Tāda rīcība atgādina austrumu tirgu. Tādi risinājumi rodas, kad paliek pretējo pozīciju plaknē, kas pamato konfliktu.

Balreihs un Glasls (Ballreich, Glasl) savā mediācijas U-modelī parāda, ka jēga rodas, ja pēc konflikta pozīciju apmaiņas (punkts 2) uzreiz nepāriet konflikta risinājuma iespēju plāknē (punkts 5). Pārrunājot jūtas un situāciju, kā konflikta puses jūtas savās pretējās pozīcijās ar saviem personīgiem uztvērumiem, tiek veidots priekšstats citam par citu (punkts 3). Jūtas ir atslēga vajadzībām, kas atrodas dziļāk (punkts 4) un kas konflikta ietvaros netiek pārrunātas. Bez minēto vajadzību izpratnes un akceptēšanas nav iespējams gūt konflikta risinājumu, kas apmierina abas puses. Konflikta pušu vajadzību parādīšana un to abpusēja akceptēšana bieži veido pagrieziena punktu konflikta konstruktīvajā risināšanā. Sākot ar šo punktu, var ieraudzīt otru cilvēku jaunā gaismā. Vajadzības lielākoties ir likumīgas un izskaidrojamas. Pie strīda noved veids, kā tās tiek īstenotas. Piemēram, vajadzība klausīties mūziku var tikt apmierināta, neradot troksni.

Lai mediators profesionāli izpildītu U- modeļa punktus, ir nepieciešama bāzes kompetence un iemaņas, kas ir jāmācās. No tā izriet profesionālā mediatora uzdevumu un lomu apraksts (skatīt arī 2.4.1. nodaļu un 5.nodaļu).

Mediatoram no paša sākuma strīda pusēm ir jāizskaidro savu specifisko lomu. Kad puses būs izstāstījušas savu konflikta vēsturi (2.punkts), mediators neteiks, „tā ir pareizi“. Viņš vairākkārt uzsvērs stāstījuma subjektīvo pusi ar vārdiem „Jūs tā to izjutāt“ vai „tas ir jūsu redzējums“. Viņš nesteidzas ar spriedumiem un lūdz sniegt pierādāmos faktus. Ja tiek izteikts emocionāls spriedums, viņš jautā, uz kuru notikumu konkrēti tas attiecas. Bieži šādos stāstos par konfliktu tiek izmantoti attēlojumi (sevis, citu un situācijas attēlojums). Mediators mēģina uzzināt, uz kuru notikumu to var attiecināt.

Pušu konflikta atveidojumā priekšplānā bieži atrodas otrs cilvēks, viņam tiek piedēvēta vaina, izmantojot principu - moto: uzbrukums ir labākā aizsardzība. Turpretī mediators mēģina virzīt skatu uz iekšpusi, uz stāstītāja apdraudētām, nepiepildītām vajadzībām. Uz otru cilvēku vērstās dusmas norāda uz personīgo vajadzību nepiepildījumu. Pa ceļu, kas sniedz ieskatu savu vajadzību piepildījumā, mediācija ļoti bieži virzās piesardzīgi. Mediatoram ir jāievēro, lai puses netiktu apgrūtinātas. Ir arī palīdzība, kad viņš piedāvā izteikt jūtas asociatīvi un vēro ķermeņa valodu. Bieži pušu sajūtas tiek izteiktas ar vainas piedēvējumu: „Es jūtos nomākts, nenovērtēts, necienīts, nospiests“. Mediators mēģina jautāt par viņa paša jūtām un uzstāj „Aprakstiet ne to, ko pretējā puse ir nodarījusi, bet to, kas norisinājās jūtos!“ „Līdz ar to uzmanība atkal tiek vērstā uz savu personu. Lai iedrošinātu puses, ka viņas tiek saprastas, palīdz sajūtu atspoguļojums no mediatora puses. Tā veidojas uzticēšanās.

Citādāk mediators rīkojas saistībā ar vajadzībām (4.punkts). Viņš palīdz pusēm izteikt viņu vajadzības un neīstās vajadzības pārvērst īstajās. Īstās vajadzības ir, piemēram, cieņa, pašnoteikšanās, drošība (skatīt tabulu „Vajadzības“ 8.4.pielikumā). Neīstās vajadzības ir stratēģijas, kas tika attīstītas šo vajadzību apmierināšanai (piemēram, nauda, vara un citas lietas, ko es vēlos, lai izpildītu bāzes vajadzības). Turklāt mediators mēģina būt empātisks un parādīt izpratni par patiesajām vajadzībām. Tas notiek ar atspoguļošanas un dubultošanas palīdzību (skatīt 2.3.4.2.nodaļu). 3.punktā centrā atrodas perspektīvas maiņa. Nepietiek ar to, ka mediators parāda izpratni par pušu jūtām un vajadzībām. Konflikta puses arī pārmaiņus tiek uz to mudinātas. Ja tas izdodas, Jūs pēkšņi uzzināt novērtējumu, kā Jums pietrūka un/vai tas ir zaudēts konfliktā. Rezultātā aukstumu un bezjūtīgumu savstarpējās attiecībās nomaina siltums attiecībās. Puses iekšēji kļūst brīvas, lai kopīgi lūktos nākotnē. Balstoties uz zināšanām par viņu vajadzībām un to respektēšana ar domu, ka ieguvējiem jābūt abām pusēm, Jūs varat uzsākt problēmas risinājuma ceļu meklēšanu (5.punkts). Tādā gadījumā mediatoram tiek lūgts atbalstīt kreativitāti risinājuma meklējumos ar atbilstošām metodēm. Vislabāk pazīstama ir t.s. prāta vētra. Palīdz arī jautājumu uzdošanas tehnikas. Mediators var procesu vadīt, rosinot izteikt priekšlikumus, formulēt tos nevis kā pavēles, bet gan kā lūgumus attiecībā uz otru pusi. Viņa uzdevums ir ievērot to, lai risinājumi ir reālistiski un izpildāmi (6. punkts).

b) Lietas un personas nošķiršana (Hārvardas labas rīcības modelis)

Līdzās U modelim, kas bāzējas uz jūtām un vajadzībām, kas sevišķi guva rezonansi skolas un ģimenes mediācijā, ASV par mediācijas pamatu tika ņemts Hārvardas labās rīcības modelis (sal. Fišers, Urijs / Fisher, Ury).

Konflikta situācijās strīdā iesaistītās personas parasti mēģina ieņemt stingru pozīciju un argumentēti to aizstāvēt. Minētā rīcība, kas saistās ar pozīciju, rada lielu problēmu daudzumu:

- ✓ Darbojošās personas identificē sevi ar pārstāvēto pozīciju
- ✓ Cīņa par pozīciju var traucēt pārrunām
- ✓ Tirgošanās par pozīciju nav efektīva
- ✓ Cīņa par pozīciju un stratēģiskā domāšana slēpj sevī apdraudējumu attiecībām nākotnē
- ✓ Pārrunas attiecībā uz pozīciju noris smagi, sevišķi, ja ir iesaistītas vairākas puses.

Apkopojot pētījumu atziņas par pārrunu formām saistībā ar Hārvardas pārrunu projektu (Harvard-Negotiation-Project), tika konstatēts, ka konstruktīvo pārrunu organizēšanā ir jāievēro šādi nosacījumi:

1. pārrunās nošķiriet cilvēkus no viņu interesēm (jautājumi par lietu);
2. koncentrējieties uz iesaistīto personu interesēm, nevis uz viņu pozīcijām;
3. radiet izvēles iespējas;
4. uzstājiēt uz objektīvajiem novērtējuma kritērijiem (piem. Likuma regulējumu, ētiskām normām utt.), kuru mērķis ir panākt vienošanos, kas atbilst sekojošām prasībām:
 - ir jā saglabā pušu labas savstarpējās attiecības,
 - abas puses nosaka, kas viņām ir vajadzīgs, ja viņiem abiem ir vajadzīgs viens un tas pats – sadaliet godīgi (piemēram, pēc principa „viens daļa - viens izvēlas“)
 - un apspriediet uzreiz bez kavēšanās, jo nenotiek strīds par pozīcijām.

Svarīgi, lai izskatīšana notiek lietišķi. Tas tiek sasniegts, ja:

- negodīgu paņēmieni izmantošana tiek pārrunāta uzreiz, lai tie turpmāk netraucētu, un neradītu spiedienu,
- lai panāktu vienošanos, var pārtraukt pārrunas, līdz pretējā puse rod lietišķu rīcības modeli (šeit pats pārrunu veids var kļūt par pārrunas tematu).

Dotā koncepcija ir izveidota pārrunās ieinteresētiem cilvēkiem. Sarežģītu tēmu un kāpinātu konfliktu gadījumā koncepta radītāji iesaka piesaistīt neatkarīgo trešo personu, respektīvi, mediatoru. Mediators palīdz strīdā iesaistītām personām iegūt distanci konfliktā. Tas notiek, galvenokārt, nošķirot personu no lietas. Persona saņem novērtējumu. Strīds norisinās par lietu. Ja iesaistītām personām neizdodas nodalīt personu no lietas, mediators palīdz pusēm:

- iejusties citu cilvēku stāvoklī;
- citu cilvēku nodomus neatvasināt no savām bailēm;
- nepiedēvēt pretējai pusei vainu par savām problēmām;
- runāt par abu pušu priekšstatiem;
- pretējo pusi iesaistīt rezultāta sasniegšanā;
- nezaudēt cieņu.

Ja jautājumi par lietu tiek nošķirti no personas, konflikta puses saņem iespēju ieraudzīt konfliktu kā kopīgo uzdevumu un kopīgi meklēt risinājumu.

Turklāt emociju ievērošana var būt noderīga. Mediators rīkojas, piemēram, šādi:

- atpazīst un saprot abu pušu emocijas;
- dod iespēju mazināt spriedzi (nolaist tvaiku);
- neatbild uz uzbrukumiem un agresiju;
- izmanto simboliskus žestus.

Hārvaras koncepcijas pirmie trīs nosacījumi atbilst augstāk norādītajam U modelim, tajā nav tik labi izstrādāta darbošanās ar attiecībām, jūtam, vajadzībām. Pašreiz Eiropas mediācijas praksē ir saskatāma abu modeļu kombinācija.

Par labu lielākai emociju respektēšanai konfliktu risināšanā runā arī jaunāko smadzeņu darbības pētījumu atziņas. Mediatoriem ir jāzina, ka

- emocijas ir medianta (mediējamās personas) novērtējuma un vajadzību indikatori,
- nevar skaidrot jautājumus par lietu, kamēr mediējamās personas emocionāli ir pārāk uzbudinātas, lai spētu domāt lietišķi,
- medianti kļūst radošāki un spējīgāki sadarboties, līdzko tiek novērsts emocionālais diskomforts,
- noturīga lēmuma pieņemšana skaidrojama ar emocionālo fonu.

Tieši vardarbības prevencijas ietvaros ir svarīgi zināt, ka verbālie apvainojumi un pazemojumi aktivizē to pašu smadzeņu zonu kā sitieni un fiziskā vardarbība.

1.5. MEDIĀCIJU VAR MĀCĪTIES

Līdz ar Eiropas mediācijas vadlīniju un tās bāzes pieņemto mediācijas likumu Vācijā kļuva aktuāls jautājums par mediatoru izglītību. Laikā, kad profesijas nosaukums „Mediators” Vācijā ir neaizsargāts, tātad to var veikt jebkurš, kā ar izglītību, tā arī bez tās, Mediācijas likumā iekļauts jēdziens „sertificētais mediators”, t.i., speciālists, kurš izgājis vismaz 120 stundu sagatavošanu vai apmācību un kuram ir pabeigta profesionālā izglītība.

Vācijas Federatīvās Republikas Mediācijas apvienība, lielākā skolas mediatoru profesionālā organizācija, izstrādāja savus standartus skolas mediācijai. Sertifikāts „Skolas mediācija BM” iekļauj sevī šādas nodaļas:

- ētiskā pašizziņa
- 60 stundas mediācijas apguve
 - ✓ Mediācijas teorija un prakse
 - ✓ Ievads mediācijas ētiskajā pašizziņā
 - ✓ Mediācijas robežas
 - ✓ Mediatora/mediatores uzvedība
 - ✓ Konflikta teorija
 - ✓ Komunikatīvās kompetences veicināšana
 - ✓ Mediācijas iekļaušana citās konflikta risināšanas darbībās
 - ✓ Sociālās kompetences pamatiezīmju/iespēju attīstība
 - ✓ Sociālais treniņš skolā
 - ✓ Lomu spēļu apguve un izpilde
 - ✓ Personiskā pieredze un refleksija
 - ✓ Konstruktīva rīcība pretestības gadījumā, ieviešot mediāciju
 - ✓ Koleģiālā supervīzija / intervīzija / atbalsts
 - ✓ Nepieciešamie nosacījumi skolēnu attīstībai→
 - ✓ Mediācijas programmas
 - ✓ Skolas mediācijas novērtējums
- Skolas programmas izveide, sistēmiskā ieviešana, konfliktu risināšanas kultūra.
- 10 stundas supervīzija
- 10 stundas intervīzija

Šajā „Skolas sociālā pedagoga rokasgrāmatā“ tiek apskatīti visi minētie izglītības satura punkti. Vācijā mediācijas profesionālās organizācijas pievērš lielu uzmanību tam, ka mediācijā netiek pielietots jebkurš atsevišķs paņēmieni, mediācija ir noteikta mediatīva uzvedība. Dažādi darba veidi, ko mediators apgūst izglītības gaitā, ir efektīvi tikai tad, kad tos balsta ētiskā pašizziņā, kas ir katra mediatora pienākums. Pie tā pieder:

- cilvēka tēls, kuram uztic savu problēmu risināšanu;
- paļaušanās uz to, ka iesaistītās personas pašas ir atbildīgas;
- mediācijas satura konfidencialitāte;
- objektivitāte un godīgums, pievēršot uzmanību varas nelīdzsvarotībai;
- atvērtība pušu problēmām;
- brīvprātīguma principa saglabāšana attiecībā uz mediāciju;
- profesionalitāte mediācijas veikšanā

(Skatīties Eiropas mediatora rīcības kodeksā un mediācijas federālās asociācijas ētiskās pašapziņas kodeksa 8.2 un 8.3. pielikumā).

Atbilstošas mediatora uzvedības izveidei Vācijas profesionālās organizācijas pieprasa, lai mediatoru izglītības process ilgtu 1 gadu. Jaunas uzvedības izveide ir cieši saistīta ar to, ka tiek iesaistīti arī savi konflikti un pieredze. Mediatora izglītība vienmēr ir balstīta personīgajā pieredzē. Mediāciju nevar mācīties, tikai lasot grāmatas par mediāciju. Tas nozīmē, ka mediatora izglītības process notiek ciešā saiknē ar praksi. Lai veicinātu pašrefleksiju un tālāko attīstību, svarīga mediatora izglītības sastāvdaļa ir vingrinājumi un lomu spēles. Vācijas mediācijas likums, kā arī profesionālās organizācijas nosaka, ka nozīmīgs priekšnosacījums, lai iegūtu mediatora sertifikātu, ir ne tikai pierādīto gadījumu analīzes prakse, bet arī piedalīšanās supervīzijā un intervīzijā.

Šajā rokasgrāmatā līdzās apgūstamo paņēmieni aprakstam (skatīt 2. nodaļā) tiek sniegta arī virkne praktisko vingrinājumu darba lapu veidā (skatīt 7.nodaļa).

1.5. KĀPĒC MEDIĀCIJA SKOLĀ?

Vācijā mediācija skolā fokusējas uz līdzskolnieku mediācijas ieviešanu (skolēni paši noregulē savus strīdus ar skolēnu mediatoru palīdzību). Bieži skolēnus - mediatorus atbalsta skolotāji, jo ne visās Vācijas skolās plaša skolas sociālo pedagogu ieviešana ir pašsaprotama lieta, un galvenā uzmanība tiek pievērsta skolēnu uzvedības pārmaiņām. Vācijā mediācija skolā vēl nav nostiprināta likumā un tai ir brīvprātīga „projekta“ raksturs.

Izšķirošais jautājums: ko sniedz iesaistītām personām tas, ka viņas nolemj piedalīties mediācijas ieviešanā skolā?

Tiek diskutēts par skolas mediācijas robežām, kā arī perspektīvām. Novērtējuma izpēte vēl nav attīstījusies pietiekamā mērā (sk. Bēns/Behn u.c.). Turpmāk par secinājumiem, kas balstīti uz līdzšinējo Vācijas pieredzi mediācijā.

1.6.1. MEDIĀCIJAS SKOLĀ PERSPEKTĪVES

Par mediācijas skolā perspektīvām tiek nosauktas (Simsa, S.):

- Konstruktīvs konflikta risinājums tā vietā, lai orientētos uz „vainīgo” un „uzvarētāju”
- Alternatīva sodam un ignorēšanai
- Jaunas komunikācijas un interakcijas kultūras veicināšana
- Līdztiesība, iesaistīšanās un demokrātiskā interešu līdztiesība
- Brīvība no vardarbības un vardarbības prevencija

- Sociālas kompetences kā empātijas, sadarbības, perspektīvas maiņas spējas attīstīšana
- Atbildības uzņemšanās
- Ieskats konflikta cēloņos
- Skolēnu pašapziņas un pašcieņas celšana
- Skolotāju atslogošana
- Spēj aizstāt skolas kārtības pasākumu ieviešanu

1.6.2. MEDIĀCIJAS SKOLĀ ROBEŽAS

- Skolas mediācija nav līdzeklis, kas palīdz visos gadījumos, un nav patentējamā recepte
- Nepietiekamas izglītības gadījumā pastāv iespēja, ka notiek iesaistīto skolēnu/sociālo pedagogu pārslodze
- Panākumi ir atkarīgi no iesaistīto personu puses akcepta (skolas vadība, skolotāji, skolēni, vecāki)
- Skolotāju un skolas vadības bailes zaudēt varu, ja konflikta gadījumā izmantos mediāciju
- Tradicionālā skolas sistēmā maz vietas un laika mediācijai
- Ir nepieciešams kvalitātes nodrošinājums izglītībā un praksē
- Lai skolas mediācija būtu efektīva, tā ir jāiekļauj skolas attīstības koncepcijā
- Skolas mediācija konkurē ar citām skolas aktivitātēm par uzmanību un resursiem

1.6.3. MEDIĀCIJAS SKOLĀ EFEKTIVITĀTE

Pētījumiem attiecībā uz skolas mediācijas efektivitāti viens punkts ir kopīgs: skolas mediācijas ieviešana nekaitē nevienam. Turklāt pētījumi liecina, ka iesaistītie skolēni no tās iegūst (gan tie, kas tiek izglītoti par mediatoriem, gan arī tie, kuru konflikti tiek risināti mediācijā). Skolotāji līdz ar mediācijas programmu skolās tiek atslogoti no konflikta risināšanas darbības.

Hesenē Kristians Simas aptaujāja 30 skolas par viņu pieredzi mediācijas programmā. Vispirms tika runāts par klases klimata uzlabošanu. Rezultāti liecina, ka vairs nav tik daudz agresijas skolas pagalmā un klasēs, nodarbības ir saistītas ar mazāku stresu un klases ir iemācījušās jaunu uzvedību grupā. Ar konfliktiem rīkojas citādi. Sevišķi skolas mediatoru uzvedība ietekmē pozitīvi skolēnu uzvedību (Simsa, 2001). Daži pētījumi apliecina, ka konflikta līmenis skolās ar kāpinātu konfliktu līmeni vairs nav tik augsts un mazāk tiek pielietotas sankcijas. Konflikti tiek apstrādāti pirms sākas to eskalācija (5.nodaļa). Zinātniska nodarbošanās ar mediāciju vēl nav tik ļoti attīstīta. Vācijas augstskolās ir tikai dažas mediācijas katedras un maz studiju programmu, kas piedāvā maģistra grādu mediācijā (piem. Viadrina universitāte Frankfurtē pie Oderas). Profesionālo mediatoru izglītību piedāvā privātie ekonomikas institūti.

1.7. ROKASGRĀMATAS UZBŪVE UN IZMANTOŠANA

Šīs grāmatas mērķis ir

- motivēt lasītāju nodarboties ar mediāciju skolā,
- parādīt, kā mediācija funkcionē skolā,
- parādīt, kas jāņem vērā sociālajam pedagogam, lai veiksmīgi mediētu šādus konfliktus.

Sekojošās nodaļās tas tiks atspoguļots dziļāk.

Nodaļa 2 tiek piedāvāta mācību viela, kas nepieciešama, lai mediators iegūtu pamatzināšanas - neatkarīgi no konflikta rašanās un jomas, kurā darbojas mediators. Mediācija tiek prezentēta kā universāla darbība, ko var

pielietot dažādās jomās, kuras notiek sociālie konflikti. Pamatā ar mediāciju risina konfliktus. Zināšanas par konfliktu dažādām izpausmes formām un to dinamiku ir sākumpunkts. Bez šīm zināšanām nevar atbilstoši mērķim izmantot konflikta deeskalācijas paņēmienus, kas sekmē konflikta konstruktīvu apstrādi. Daudzas tehnikas un paņēmieni nāk no komunikācijas jomas, kas iekļauj sevi sarunas vadīšanu un neverbālo komunikāciju. Tā kā vēl nepastāv vispārīga mediācijas teorija, mediācija gūst savu pieredzi no citām saistītām zinātnēm, kas šeit netiek prezentētas, tiek izskaidroti to izplatītākie rīcības modeļi, kas apliecinājuši sevi praksē un ir mediatoru izglītības pamatā. Turklāt ar daudziem piemēriem tiek parādīts, kā norit mediācija un kam mediatoriem ir jāpievērš uzmanība. Sevišķi mediācijas fāžu modelim ir jāsniedz orientācija topošajam mediatoram, kur viņš pašreiz atrodas mediācijas procesā un kā viņš šo procesu var konstruktīvi ietekmēt. Konkrētie vingrinājumi (skat.7.nodaļu) var sekmēt vajadzīgo prasmju apguvi.

3. *nodaļā* detalizētāk aplūkota skola un iespējas mediācijai skolā. Skola pozicionē sevi kā kompleksa organizācija, kurā notiek pastāvīgas pārmaiņas un uz kuru ir attiecināmas modernas organizācijas attīstības koncepcijas. No mediācijas ieviešanas skola iegūst kā pedagoģiskā iestāde: konstruktīvā konflikta apstrāde rada ne tikai labāku atmosfēru organizācijā, bet arī mazina konflikta radītos zaudējumus. Pedagoģiskais ieguvums izglītības pasūtījumam ir pat vēl augstāks. Skolas mediācijas prakse sniedz attīstības potenciālu iesaistītajiem skolēniem, ko arī nedrīkst novērtēt par zemu. Līdz šim veiktie pētījumi runā paši par sevi. Katrā ziņā pastāv arī apdraudējums, ka minētās iespējas netiek izmantotas, ja skolas mediācijas ieviešana notiek formāli un neatbilst sistēmiskajām prasībām.

4. *nodaļā* tiek parādīti dažādi skolas mediācijas izmantošanas lauki. Uz konkrētiem piemēriem un mediācijas gadījumiem tiek demonstrēta mediācijas dinamika un instrumenti. Mediācijas norise dažādos pielietojuma laukos tiek parādīta uzskatāmi. Sevišķs smaguma centrs ir vienaudžu mediācija. Pedagoģiem tiek dots materiāls, kas viņiem palīdz veikt skolēnu mediatoru izglītošanu.

5. *nodaļā* analizējam problēmas un situācijas, kas izriet no lomu izpratnes un skolas sociālā pedagoga funkcijām, kad viņš uzņemas mediatora lomu. Pieredzes rezultātā tiek arvien vairāk atbildēts uz jautājumiem par izglītību un praksi. Mēs analizējam sarežģītas situācijas, kurās var nonākt topošie mediatori. Ko darīt, ja viss nenorit gludi, kā to mācīja mācību kursā? Vai tā ir blokāde, spēcīgas emocijas, izvairīšanās vai varas līdzsvarošana, mediatoram ir jāpārvalda daudzi paņēmieni, lai nezaudētu ceļu uz risinājumu.

6. *nodaļā*, ņemot vērā noturīguma aspektu, tiek parādīti veiksmīgas mediācijas priekšnosacījumi un piemēri labai paveiktā darba dokumentēšanai, kā arī parādīta novērtējuma nozīme tālākai attīstībai.

7. *nodaļas* pielikumā Jūs atradīsiet vingrinājumu krājumu, kas palīdz mediatora izglītības procesā, lai trenētu mediācijā nepieciešamos paņēmienus un kompetences. Daļēji tekstā nodaļās tas tiek iepriekš norādīts, kā arī šīs nodaļas sadalījums palīdz veiksmīgi atrast vajadzīgo darba lapu.

Rokasgrāmatas noslēgumā (8.nodaļa) atrodas literatūras saraksts un teksti, kas palīdz iedziļināties tēmā.

Strādājot ar grāmatu no tās sākuma, iespējams gūt labu ievadu mediācijai skolā. Mēs sastādījām nodaļas tā, lai tās ir saprotamas un lasāmas.

Mēs novēlam Jums gūt labas ierosmes un veiksmi mediācijas veikšanā skolā!

2. PAMATZINĀŠANAS MEDIĀCIJĀ UN DARBA FORMAS

Šajā nodaļā topošajam mediatoram vispirms tiek pasniegtas pamatzināšanas, kas viņam ir vajadzīgas mediācijā: izpratne par to, kas ir konflikts, par kādu konflikta veidu ir runa, kā tas pieaug un kā es, būdams mediators, strādāju ar šīm zināšanām. Līdzās šīm „zināšanām par konfliktu” es kā mediators vispirms strādāju ar komunikāciju. Balstoties uz divām pazīstamākām komunikācijas teorijām - Frīdemana Šulca von Tūna un Maršala S. Rozenberga (Friedemann Schulz von Thun, Marshall B. Rosenberg) – tiek aplūkoti dažādi komunikācijas aspekti un detalizēti skaidrota to nozīme mediācijā.

Komunikācijā izmanto ne tikai valodu, tā notiek arī citādos veidos. Neverbālā komunikācija ir svarīgs instruments mediatoram, no vienas puses, lai uzzinātu, kā mediējamai personai veicas, vai viņa verbālie izteikumi ir pretrunā ar ķermeņa pozu, žestiem, mīmiku un, no otras puses, lai ķermeņa valodu un citus neverbālas komunikācijas elementus izmantot savas komunikācijas pastiprināšanai.

Citi komunikācijas paņēmieni, kā, piemēram, atspoguļošana vai aktīvā klausīšanas, kā arī dubultošana, perspektīvas maiņa, transformēšana (reframing), noteikti jautājumu uzdošanas paņēmieni un es vēstījumu sūtīšana pieder pie mediatora instrumentiem un nepieciešams praktizēties to izmantošanā. Attiecīgos vingrinājumus Jūs atradīsiet pielikumā. Nākamajā posmā tiek skaidrota mediācijas norise; mediatora uzdevumi, mediējamo personu lomas un piecas mediācijas fāzes, jo šeit tiek konkrēti parādīts augstāk minēto paņēmienu pielietojums attiecīgajās fāzēs.

Mediācijā sarunas principiāli tiek vadītas ar visām konflikta pusēm. Atsevišķi sarunas ar mediējamiem notiek tikai izņēmuma gadījumā, to īpatnības tiek atklātas 2.4.3.nodaļā.

Daudzi mediatori strādā vieni paši. Mēs dodam priekšroku komandas mediācijai. Kādas priekšrocības tai ir, tiek parādīts 2.4.4.nodaļā.

Mediācijas apskats nākamajā nodaļā, sevišķi tās norises modelis attiecas uz mediāciju ar divām mediējamām personām. Skaidrojumus mediācijai ar vairākām personām, resp., grupas mediācijai, Jūs atradīsiet 2.4.5.nodaļā.

2.1. MEDIĀCIJA – KAS TAS IR?

Mediācija (no latīņu valodas - *starpniecība*) ir skaidri strukturēts sarunas process konflikta risināšanai.

Mediācijā izšķir piecas fāzes.

Pirmo ieskatu mediācijas norisē Jūs varat gūt, izmantojot darba lapas pielikumā.

Pastāv daudzi veidi, kā risināt konfliktu, kā, piemēram, tiesneša lēmums attiecībā uz cietušo un apsūdzēto, disciplinārais process no augstāk stāvošas personas puses attiecībā uz padoto, kārtības ieviešanas pasākumi, skolotāja sods attiecībā uz skolēnu.

Kas mediāciju dara īpašu?

Mediācijas procesā atšķirībā no citiem konflikta risināšanas veidiem lēmumu nosaka nevis mediators, bet gan konflikta partneri paši. Mediators palīdz viņiem pašiem rast savu personisko risinājumu. Mediācijas procesā, kas ir iedalīts piecās fāzēs, mediators piedāvā konflikta dalībniekiem nevis apmainīties pozīcijām konfliktā, bet gan izdibināt konflikta cēloņus, izpētīt jūtas un vajadzības, nosaukt tās. Mediācija piedāvā abiem partneriem telpu vienādā mērā, lai izteiktos drošos rāmjos mediatora vadītā procesā. Sastingusī frontes pozīcija tiek uzlauzta, kad viņi iepazīst fonu, kas rosināja konflikta partneri darboties vai nedarboties. Līdz ar to visa sarunas atmosfēra kļūst brīvāka un rodas medianta gatavība iejusties otra cilvēka pozīcijā. Tas lielākoties ir „maģiskais moments” mediācijā, kas atver vārtus, lai meklētu konstruktīvus un kreatīvus risinājumus un visbeidzot rastu atbilstošo risinājumu. Vairs nav ieguvēja un zaudētāja, bet ir divi ieguvēji. Mediējamās personas uztver izstrādāto risinājumu

kā taisnīgu, jo abu pušu vajadzības tika ņemtas vērā. Viņi jūtas arī spēcīgāk piesaistīti risinājumam, kuru viņi paši ir izstrādājuši, tādā veidā tas viņiem ir saistošāks un noturīgāks, tas ir citādāk nekā ja lēmumu piedāvāja trešā persona, kas šo konfliktu atrisina, bet kas konflikta puses neapmierina. Turklāt mediējamās personas ieguva konflikta risināšanas kompetenci, lai nākotnē labāk risinātu konfliktus.

Tāda veida konflikta risināšana ir iespējama tikai ar mediatora moderāciju, kas mediējamajām personām piedāvā godīgu un strukturētu procesu.

Piemērs ar ķirbi

Divi draugi - Jans un Ēriks - iet uz tirgu un uzsāk strīdu par pēdējo ķirbi, ko piedāvā dārzenų pārdevējs. Tā kā viņi abi strīdas, dārzenų pārdevējs vēlas pēc iespējas ātrāk izbeigt šo strīdu, (3.personas LĒMUMS!). Viņš pārgriež ķirbi uz pusēm un pārdot vienu pusi Janam, otru -Ērikam. Abi jūtas vilušies, klusējot paņem katrs savu ķirbja daļu un dodas mājās. Kad Jans ierodas mājās, viņš izņem mīkstumu no ķirbja un izvāra zupu; ķirbja mizu viņš izmet atkritumos. Kad Ēriks ierodas mājās, viņš ņem savu daļu un izgatavo no tās Helovīna masku.

Ko izsaka šis piemērs?

Risinājums - pārgriezt ķirbi uz pusēm - no pirmā skatiena šķiet taisnīgs risinājums. Vai tas tā ir?

Mediācijā tas būtu droši vien citādi.

Mediators vispirms palūgtu Janam un Ērikam aprakstīt konfliktu no viņu pašu skatu punkta. Jans un Ēriks pastāstītu, kādam nolūkam viņi abi vēlas ķirbi. Jans paskaidrotu, ka ķirbja mīkstumu viņš vēlas izmantot zupā. Ēriks savukārt skaidrotu, ka viņš no ķirbja apvalka vēlas izgatavot Helovīna masku. Kad kļūtu zināmi foni, kas atrodas aiz katras pozīcijas, uz šī pamata rastos kopīgs lēmums, kas varētu apmierināt abas mediējamās personas: Jans vispirms izņemtu mīkstumu no ķirbja apvalka, bet Ēriks varētu izmantot visu ķirbja apvalku Helovīna maskai. Abi būtu ieguvēji.

Tieši tāds ir mediācijas mērķis.

Pat ja aprakstītais gadījums kā ideālais ar acīmredzamu ieguvumu abām konflikta pusēm pārnesē uz citiem gadījumiem šķiet nereālistisks, redzams, ka arī tad ir iespējams risinājums, kurā iegūst abas puses. Priekšnosacījums ir tas, ka mediējamās personas ir gatavas sadarboties mediācijā un atklāt savas jūtas un vajadzības, kas veido pozīciju fonu. Ņemot to vērā, risinājuma meklēšanā runa ir par to, lai priekš abiem konflikta partneriem tiktu atrasts personiski labākais risinājums, kad visvairāk tiek apmierinātas abu vajadzības. Tad starp mediējamām personām tiek rasts ne tikai kompromiss, bet arī saskaņa - lēmums, kurā abi ir ieguvēji.

Ceļš uz konflikta risinājumu mediācijā ir jāapraksta konstruktīvi. 1.tabulā uzskatāmi redzams, ko nozīmē konstruktīva rīcība, pretstatot to destruktīvai rīcībai.

1. tabula

Destruktīvas un konstruktīvas konflikta risināšanas salīdzinājums

DESTRUKTĪVI	KONSTRUKTĪVI UN LĪDZ AR TO MEDIĀTĪVI
- pozīcija, ka es esmu labs un tu esi slikts	- pozīcija, kas izriet no tā, ka visi cilvēki ir labi un tikai viņu rīcība reizēm ir slikta
- otram ir jāzaudē	- mēs abi vēlamies risinājumu, kurā mēs abi iegūstam
- mēs uzbrūkam otram	- mēs pieturamies pie noteikumiem un uzvedamies bez agresijas

- es esmu augstāks par otru	- mēs satiekamies vienā līmenī
- man ir taisnība, bet tev ir jāpakļaujas	- mums abiem ir atšķirīgas intereses, jūtas un vajadzības, kas ir tiesīgas pastāvēt līdzvērtīgi
- es neatklāju, ko es daru	- es saku atklāti un godīgi, ko es domāju un jūtu, ko vēlos

Salīdzinot kļūst skaidrs, ka mediācija spēj funkcionēt tikai konstruktīvā rīcībā un darbībā. Reizēm vienai vai otrai personai tas ir grūti – atbrīvojies no destruktīvām domām, piemēram, „Es vēlos uzvarēt un īstenot savu gribu, bet otram ir jāzaudē! „. Katrā ziņā ir nepieciešams, ka viņš atsakās no šīs attieksmes, lai mediācijā rastu labu risinājumu. Jau pirmajā sarunā mediators to dara zināmu un vajadzības gadījumā norāda uz to mediācijas gaitā. Jau ar to, ka mediators pats rīkojas konstruktīvi, mediājamās personas orientējas uz viņa piemēru un seko šādam rīcības modelim.

2.2. KONFLIKTI

Mediācijā runa ir par konfliktu skaidrojumu. Pastāv dažādas konflikta definīcijas. Vienu no pazīstamākajām konflikta definīcijām sniedz Frīdrihs Glasls (skat. 2.2.1.nod.).

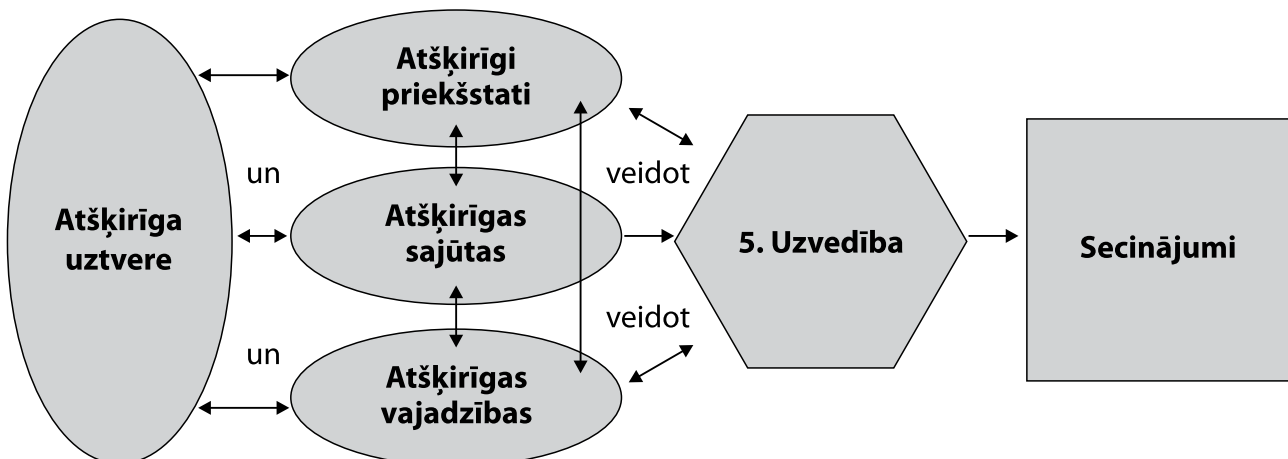
Konfliktiem var būt daudzveidīgi cēloņi un foni. Konflikta analīzes ietvaros apakšnodaļā 2.2.2. tiek izmantots Kristofera Besemera (Christoph Besemer) aisberga modelis, tas atspoguļo konflikta fonu, kas slēpjas aiz pozīcijām.

Atkarībā no tā, par kādu konflikta veidu ir runa, mediatoram atsevišķās mediācijas fāzēs ir jābūt sevišķi uzmanīgam. Dažādu konfliktu veidu atspoguļojums sniegts 2.2.3. nodaļā.

2.2.1. FRĪDRIHA GLASLA (FRIEDRICH GLASL) KONFLIKTA DEFINĪCIJA

Frīdrihs Glasls nošķir „Sociālos konfliktus“ un „Atšķirības“. Atšķirības mēs piedzīvojam daudzās dzīves posmos, tās bieži sastopamas lietu dabā (vīrietis - sieviete, miers - kustība, vasara - ziema, diena - nakts.). Tas nenoved obligāti pie konflikta. Sociālais konflikts rodas tad, kad atšķirīgais kaut ko aizskar.

„Par sociālo konfliktu ir runa, kad vismaz viena darbojošās persona (viena puse, t.i., viena persona vai grupa utt.) atšķirību uztver tā, ka viņa kā darbojošās persona tiek aizskarta no citas darbojošās personas puses, aizskarti tiek pat viņas priekšstati, jūtas vai nodomi, kā dzīvot vai realizēties.

2.att. Sociāla konflikta definīcijas elementi

2.attēls atspoguļo, ka katra cilvēka rīcību ietekmē uztvere, domāšana, priekšstati, jūtas un vēlmes. No otras puses, arī darbība ietekmē uztveri, domāšanu, priekšstatus, jūtas un vēlmes. Tas rada noteiktu rīcības veidu, kas atšķiras no citas personas rīcības.

Ja minētais rīcības veids aizskar citu personu, rodas konflikts. Glasls uzskata, ka sociālais konflikts vienmēr ir arī interakcija. (s. Glasl, Pašpalīdzība konfliktā, lpp. 24).

Piemērs:

Brālim Mihaelam jāpalīdz mātai Marijai mājas darbos. Marijai ir sajūta, ka viss ir jādara viņai un Mihaels izvairās, kur vien var. Mihaels dara to, kas viņam ir uzlikts par pienākumu, un viņam ir iespaids, ka viņš ļoti daudz dara. Nākamajā sestdienā, kad runa ir par pienākumu sadali, izceļas strīds. Marija atsakās uzņemt vannas istabu, jo viņas brālis neko nedara. Mihaels saka, ka viņš vienmēr uzņemas dzīvojamo istabu un sūc putekļus, un tas esot tikpat daudz kā uzņemt vannas istabu.

Spēcīgs strīds starp brāli un māsu rodas, jo katram no viņiem ir atšķirīga uztvere par to, cik daudz viņš vai viņa māsaimniecībā dara.

Konfliktus mūsu sabiedrībā bieži uzskata par sliktu un kaitīgu parādību, jo tie rada apdraudējumu harmonijai cilvēku vidū.

Tiem tomēr ir arī pozitīva funkcija:

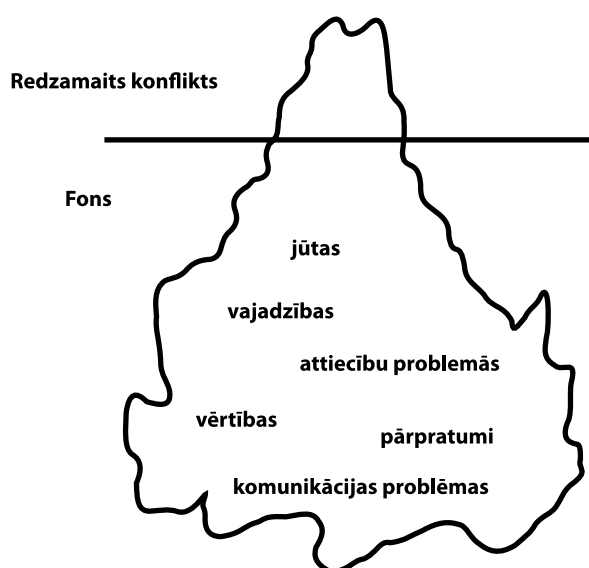
- Līdzās visam negatīvajam tiem var būt arī integratīva funkcija, un konflikti var radīt arī sociālas pārmaiņas un veicināt attīstību.
- Tie spēj parādīt trūkumus sabiedrībā, un līdz ar strīda izcelšanos var rast problēmas risinājumu, tā var tikt sasniegts mērķis.

Mediācijā konstruktīvajā diskusijā tiek rasts risinājums, kas apmierina abas puses.

Vai cilvēks izjūt to kā konfliktu, ir atkarīgs arī no viņa personiskās uztveres. Noteiktu situāciju vai notikumu uztvere var būt ļoti atšķirīga.

Pielikumā Jūs atradīsiet vingrinājumus, kā, piemēram, perspektīvas attēli, viedokļu barometrs, konflikta analīze, kuri arī norāda uz atšķirībām.

2.2.2. KONFLIKTANALĪZE

Veiksmīgā mediācijā svarīgi izzināt konflikta fonu, t.i., jūtas, vajadzības, intereses utt., kas veido pozīcijas fonu. Kristofs Besemers ir izstrādājis modeli, kas to atspoguļo. Tas ir t.s. aisberga modelis. Tas pamatojas uz to, ka acīmredzamais konflikts, pozīcija, ir kā aisberga smaile, kas atrodas virs ūdens. Zem ūdens atrodas lielākā aisberga daļa, tātad jūtas, vajadzības, motīvi, intereses, komunikācijas problēmas, nosacījumi vai saistītās problēmas, kas atrodas aiz acīmredzamā konflikta. Acīmredzamais konflikts salīdzinājumā ar fonu, resp., dzīlēs atrodamo lielo un smago aisbergu, ir diezgan mazs. Tieši tāpat konflikta lielās fona daļas skaidrojumam ir izšķiroša nozīme konflikta risināšanā.

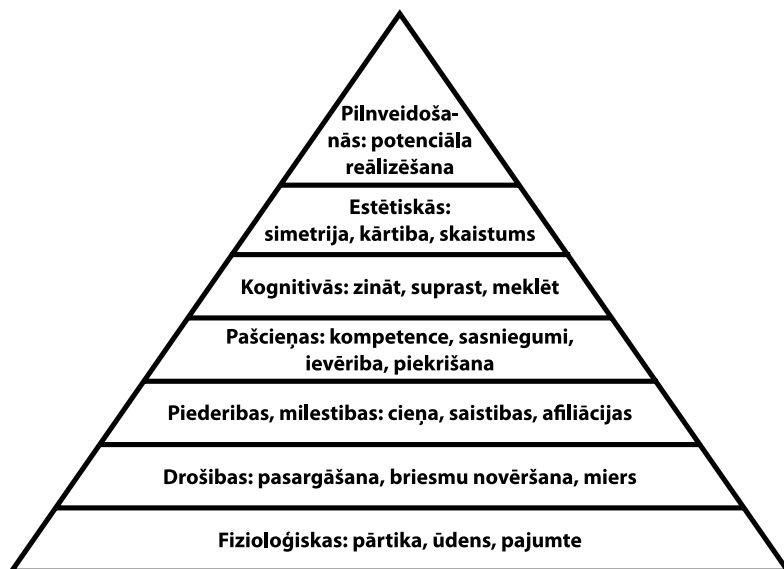
3.att. Kristofera Besemera Aisberga modelis

Aisberga apakšējā daļā pēc Besemera tiek nosauktas emocijas un vajadzības, lai gan modelī nav skaidri redzams, kādas ir attiecības starp abiem jēdzieniem.

Atbilstoši Maršala B. Rozenberga (Marshall B. Rosenberg) izveidotajai komunikācijas mācībai (sk. 2.3.2.nodaļu) konfliktu gadījumā priekšplānā izvirzās negatīvās emocijas, kā, piemēram, bēdas, dusmas un tamlīdzīgi, un aiz tā vienmēr kāda nepiepildītā vajadzība, piemēram, cilvēks jūtas nenovērtēts no dzīvesbiedra puses vai klase neakceptē skolotāju. Turpretī saistībā ar piepildīto vajadzību rodas pozitīvas emocijas. Tieši mediācijā mediators izjautā mediējamo personu par viņa emocijām un turpmāk palīdz izzināt vajadzības, kas aiz tām slēpjas. Tikai tad, kad mediācijā tiek iztirzātas vajadzības, var rast risinājumu, tad tiek apmierinātas vajadzības, kas konflikta puses faktiski apmierina.

Mediējamai personai ne vienmēr ir viegli nosaukt jūtas un vajadzības. Ja mediējamai personai ir grūti atpazīt un nosaukt savas emocijas, mediators var viņu atbalstīt, uzdodot jautājumus un pēc mediējamās personas apraksta konkrēti nosaukt emocijas, un mediējamā persona pārbauda, vai tas tiešām nosaka viņa noskaņojumu, vai tomēr ir citas emocijas.

Tas pats attiecas arī uz vajadzībām. Arī šādā gadījumā mediators var izmantot jautājumus, lai noteiktu, kādas vajadzības varētu būt neapmierinātas, un mediējamo personu atbalstīt, pašai to izteikt vai, ja tas nav iespējams, palīdzēt, nosaucot un tad uzdodot jautājumu, vai tas tā ir. Uzskatāmībai pielikumā atradīsiet emociju un vajadzību tabulas. Lai vairāk pietuvotos vajadzību tēmai, vajadzības to dinamikā atspoguļo A.Maslova vajadzību hierarhiju piramīda, kas ir radīta 1943. gadā. A.Maslovs izšķir elementāras vajadzības, kā fiziskā lab sajūta, pamatvajadzības, tādas kā apģērbs, uzturs utt., un attīstītās vajadzības, tādas kā justies piederīgam, būt novērtētam un realizēt savu potenciālu. Mediatoram šī piramīda var palīdzēt, precīzi noteikt vajadzības. Mediācijas procesā nav izšķirošas lomas tam, kurā vajadzību līmenī atrodas mediējamās personas neapmierinātās vajadzības. Priekšplānā ir tas, ka mediācijā jāatrod risinājums, kas apmierina abu mediējamo personu vajadzības.

4. att. Maslova vajadzību piramīda

Pielikumā Jūs atradīsiet dažādus vingrinājumus saistībā ar tēmu „Emocijas” - „Pantomimisks jūtu atveidojums” vai tēmu „Foni” - „Filmas secība”.

2.2.3. DAŽĀDU KONFLIKTU NOZĪME MEDIĀCIJĀ

Lai mediators varētu individualizētāk un mērķtiecīgāk iedziļināties mediējamo personu situācijā, ir vērts noteikt, par kāda tipa konfliktu ir runa: vai tas ir attiecību, struktūras, vērtību konflikts vai konflikts par lietu, vai arī jauktā konflikta forma.

2.2.3.1. Attiecību konflikti

Attiecību konflikts var norisināties starp atsevišķām personām vai grupām un novest pie negatīvas attieksmes pret citu cilvēku. Runa var būt par atšķirīgām pārliecībām, savām interesēm vai arī attiecību kvalitāti. Sevišķi, ja attiecības joprojām turpinās, ir svarīgi līdz ar šo konfliktu noregulēt attiecības starp konflikta pusēm, saskatot tajos mediācijas tēmu, ja mediācijas puses to vēlas.

Visbiežāk rodas intensīvas jūtas, kā naidīgums vai agresija, un attiecības apgrūtina atkārtota negatīva attieksme. Konflikta pušu sevis un citu cilvēku uztvere ir negatīvi ietekmēta.

Sakarā ar sakāpināto emocionalitāti mediators pievērš sevišķu uzmanību tam, lai mediējamās personas nejutās aizskartas un ievēro noteikumus.

Piemērs:

Vēl joprojām precēts pāris Millera kundze un Millera kungs, piecgadīgās Janīnas vecāki, jau divus mēnešus nedzīvo kopā. Meita dzīvo pie mātes, tēvs viņu iespēju robežās apciemo. Millera kungs uzsāka kopdzīvi ar savu jauno draudzeni, Vāgnera kundzi. Millera kundze un kungs strīdas par tiesībām tikt ar bērnu. Millera kundze vēl joprojām ir dusmīga uz Millera kungu, jo vīrs viņu atstājis citas sievietes dēļ. Millera kundze vēlas aizliegt Millera kungam tikt ar bērnu, jo viņa tic, ka viņš atgriezīsies pie viņas, un nevēlas, ka bērnam rodas kontakts ar Vāgnera kundzi. Mediācijas laikā Millera kundze zaudē savaldību un lamā Millera kungu, un pēc īsa brīža sāk raudāt, jo jūtas bezpalīdzīga. Šajā augstas emocionalitātes situācijā mediators ar vienkāršiem vārdiem atspoguļo un definē aizvainojumu. Kad Millera kundze kļūst tik nesavaldīga, viņš sievietei atgādina par noteikumu ievērošanu, pat tad, ja tas ir grūti. Kad tas ir vajadzīgs, mediators piedāvā Millera kundzei pārtraukumu.

Millera kungs redz attiecības ar Millera kundzi kā pilnībā noslēgušās un Vāgnera kundzi kā jaunu pastāvīgu dzīves biedreni. Viņš katrā gadījumā vēlas tikt ar meitu Janīnu, arī kopā ar Vāgnera kundzi. Millera kungs sēž savā krēslā mierīgi un atturīgi reaģē uz Millera kundzes uzbrukumiem, pagriež skatienu un nervozi pagriežas uz otru pusi. Mediators seko tam, lai Millera kungam būtu pietiekami daudz laika un vietas, lai viņš varētu izteikt savas jūtas un vajadzības. Viņš uzmundrina virieti turpināt sarunu, uzrunājot to biežāk, jautā un atspoguļo teikto. Arvien vairāk mediators vērs abu bijušo partneru uzmanību uz vecāku lomu, jo runa ir par mazo Janīnu.

2.2.3.2. Strukturālie konflikti

Strukturālie konflikti balstās uz organizācijas funkcionēšanas trūkumiem, kā, piemēram, neskaidras procesu norises, komunikācijas struktūras, lēmumu pieņemšanas kompetence, prasības vai neskaidri definēti mērķi.

Konflikti var rasties uz dažādu lomu bāzes attiecībās skolotājs - skolotājs, direktors - skolotājs, direktors - vecāki. Attiecības tādos gadījumos nosaka piešķirtā kompetence. Nosacījums iespējamam konflikta risinājumam var būt saistīts ar skaidrāku piešķirto kompetenču definējumu.

Pirms sākt mediāciju, nepieciešams izskaidrot minētos robežas nosacījumus. Kad konflikts ir radies attiecībās Direktors - Vecāki un direktors risinājuma atrašanās jūtas piesaistīts likuma nosacījumiem, arī risinājuma iespējas attiecīgi ir ierobežotas.

Organizācijas konfliktus lielākoties var atrisināt kā strukturālos: atbildības noteikšana, no vienas puses, direktora un, no otras puses, skolotāja. Tādā gadījumā notiek pāreja no mediācijas uz organizācijas attīstību (sk. 3.1.nodaļu).

Piemērs:

A un B strādā par skolotājiem. A bija slims, un viņam tā ir pirmā darba diena skolā pēc slimības. Kā parasti viņš sāk savu darba dienu pirmdien ar vēstures stundu 10.b klasē. Kad viņš ienāk skolā, pie viņa pienāk kolēģis B un jautā, kāpēc viņš nāk tikai tagad, jo viņam pirmajās divās stundās bija jāaizstāj pēkšņi saslimušais skolotājs C. A saka, ka neko

nezina. Mediācijā redzams, ka nav strukturālā regulējuma, kas aizstāšanas gadījumā ir atbildīgs par kolēģu savlaicīgu informēšanu, šai gadījumā tas nozīmē, ka, cilvēks, kurš bija atbildīgs par to, ka svētdienas vakarā skolotājs A tiek informēts, ka pirmdien viņam būs jāaizstāj saslimušo skolotāju C abās pirmajās stundās, nebija veicis pienākumu.

2.2.3.3. Vērtību konflikti

Vērtību konflikti rodas starp pusēm, kad tās darbībā, idejās, dzīves formās lieto atšķirīgus vērtību kritērijus.

Piemērs:

Turku izcelsmes četrpadsmitgadīgais Ahmeds, viņa dvīņu māsa Aiša un vācietis Ēriks apmeklē ģimnāzijas 9.b. klasi. Ēriks no Aišas ir divreiz norakstījis mājas darbus un, vēlēdamies pateikties, ielūdz viņu uz saldējumu. Kad Ahmeds par to uzzina, viņš dusmās griežas pie Ērika un kliež: „Ja tu manu māsu vēlreiz ielūgsi uz saldējumu, es Tevi sitīšu.” Skolotāja vēro situāciju un nosūta abus klasesbiedrus pie mediatora. Mediācijā kļūst skaidrs, ka pēc Ahmeda turku vērtību priekšstatiem Aišas un visas viņas ģimenes cieņas un goda aizskaršana ir gadījums, ka viņa ar vācu zēnu iet ēst saldējumu. Pēc Ērika vācu vērtību priekšstatiem ielūgt meiteni ēst kopā saldējumu ir sociāli pieņemams rīcības veids.

Mediācijā mediators seko šāda konflikta gadījumā vispirms tam, lai izzustu vērtējošie izteikumi. Viņa uzdevums ir iemācīt, ka mediējamo personu atšķirīgie skatījumi ir līdzvērtīgi. Mediators nevērtē un sarunā veicina, lai mediējamās personas vismaz respektē konflikta partnera „citādo domāšanu”.

2.2.3.4. Interese konflikti

Interese konfliktu priekšnosacījums ir tas, ka atšķiras abu konflikta partneru saturiskās, psiholoģiskās un faktiskās intereses. Mediators vispirms vada savu sarunu uz interesēm un vajadzībām, kas neatrodas konflikta virspusē, un mēģina kopā ar mediējamām personām rast objektīvos kritērijus skaidrojumam.

Risinājuma meklējumos ir jāņem vērā pēc iespējas vairāk abu konflikta pušu intereses.

Piemērs:

Skolotājam A ir jāpavada 6. klasi skolēnu braucienā, jo viņš ir klases audzinātājs. Viņš to nevēlas darīt, jo pirms neilga laika viņa sievai piedzima bērns un viņam ir jāpalīdz mājās. Tādēļ skolas vadītājs kā pavadošo skolotāju skolēnu braucienā nozīmēja angļu valodas skolotāju B. Skolotājs B arī nevēlas braukt, jo šajā laikā viņa dēls svin kāzas un viņam ir jābūt kāzās. Skolotājs B pārmet skolotājam A, ka viņš bezkaunīgi vēlas īstenot savas intereses.

Mediācijā runa ir par to, ka ir jārespektē abu mediācijas dalībnieku intereses un jāmudina viņus meklēt alternatīvos risinājumus.

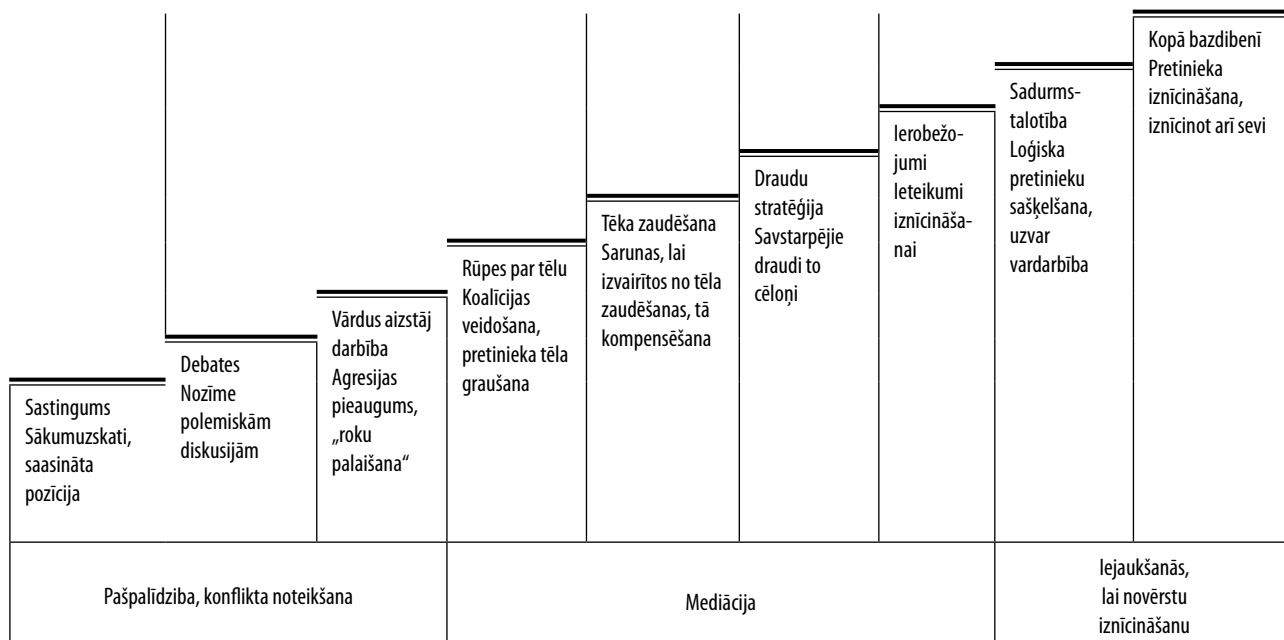
2.3.3.5. Konflikti par lietu

Konflikti par lietu lielākoties balstās uz atšķirīgu, kļūdainu vai nepilnīgu informāciju vai kļūdainu interpretāciju. Lielākoties runa ir par pārpratumiem. Mediators šajā gadījumā pievērš uzmanību tam, lai tiktu noskaidrots faktiskais stāvoklis, vajadzības gadījumā iesaistot arī trešo personu.

2.2.4. KONFLIKTA DINAMIKA

Konflikti nav sastinguši, tie ir pakļauti dinamikai. No eskalācijas pakāpes atkarīgs, vai konfliktu var atrisināt mediācijā, vai ir nepieciešama cita iejaukšanās forma?

Glasls (Glasl) norāda uz 9 pakāpienu modeli, kurā pakāpes identificētas no sastinguma līdz savstarpējai iznīcināšanai.

5.att. F.Glasla (Glasl) pakāpienu modelis

Ar vertikālo diagrammu palīdzību tiek parādīts, kur mediācija un pašpalīdzība sasniedz savas robežas.

Pirmajā pakāpē konflikta puses vēl maina skata punktus, līdz pozīcijas sastingst. Otrajā pakāpē diskusijas un debates kļūst nelietišķākas, personiskākas un polemiskākas. Trešajā pakāpē krasi mainās noskaņojums: konflikta puses izceļ vai aizstāj savus vārdus ar agresīvām darbībām. Līdz minētai pakāpei konflikta puses vēl spēj pašas risināt savu konfliktu, moderācija vēl var palīdzēt strukturēt sarunu, un tā arī tiek piedāvāta.

Ceturtajā kāpinājuma pakāpē situācija saasinās; konflikta puses meklē koalīcijas biedrus atbalstam un grauj pretinieka tēlu.

Piektajā pakāpē konflikta pušu darbība ir virzīta uz to, lai nezaudētu cieņu vai kompensētu tās zaudējumu.

Seko sestā pakāpe ar masīviem apdraudējumiem un izvirzītiem ultimātiem un, visbeidzot, septītā pakāpe ar pirmajiem ierobežotiem iznīcinājuma sitieniem.

No ceturtais līdz maksimāli septītajai pakāpei mediācija kā konflikta risinājuma darbība vēl ir iespējama. Mediatora uzdevums ir mērķtiecīgi mazināt komunikācijas barjeras, ieviest pārrunu paņēmienus kāpinājuma mazināšanai, mudināt puses atpazīt viņu vērtību maiņu un ļaut noteikt „status quo”, balstoties uz regulējamo faktoru kontroli, abpusējo pacietību un līdzās pastāvēšanu. Līdzās pārlicinošai mērķtiecībai persona vadās pēc drīzāk racionālas pušu konfrontācijas ar turpmāka kāpinājuma sekām un virzās uz priekšu orientējoties uz uzdevumu, laiku, regulējumu un nākotni.

Astotajā pakāpē, kad runa ir par pretinieka eksistēšanas pamatu sagrāvi un tiek pielietota spēcīga vara, Glasls runā par sadrumstalotību un devītajā pakāpē, kur runa ir par pretinieka iznīcināšanu par katru cenu, vajadzības gadījumā par savas dzīvības cenu, pēdējais risinājums ir varas iestāžu iejaukšanās, piemēram, policija, prokuratūra vai tiesa.

Konflikti skolas vidē lielākoties ir zemāk par astoto kāpinājuma pakāpi. Konfliktus skolēnu vidū, starp skolēniem un skolotājiem vai arī starp skolotājiem un vecākiem, tādus kā verbālā aizskaršana, viegla fiziskā aizskaršana (pagrūšana u.tml.) vai lietu bojājums, var labi atrisināt ar mediācijas palīdzību.

Konfliktos vienmēr ir kāpinājumu veicinošie un kāpinājumu mazinošie momenti. Konflikta kāpinājumu veicinošs faktors ir tas, ka sarunas partneris netiek uzklausīts. Tādā gadījumā tiek izteikti apvainojumi vai draudi, rezultātā rodas agresīvas darbības.

Kā kāpinājumu mazinošais faktors tiek minēts tas, ka sarunu partneris tiek uzklausīts, notiek godīga, atklāta saruna bez aizvainojumiem, tiek atpazītas un izteiktas emocijas un vajadzības, tiek izrādīta interese par cita cilvēka emocijām un vajadzībām un vēlme iejusties viņa situācijā.

Mediācijā mediators palīdz mediantiem izteikties un līdz ar konflikta kāpinājuma pazemināšanu veicināt konflikta atrisināšanu.

Piemērs:

Meijera kundze dusmojas, jo kāpņu telpā viņas durvju priekšā vienmēr ir daudz netīrumu. Viņa vēro iedzīvotājus un redz, ka Šulca kungs vienmēr, kad nāk no pastaigas ar suni, ir netīrām korpēm. Jo biežāk Meijera kundze redz netīrumus, jo dusmīgāka viņa kļūst, un nākamajā reizē izber visus saslaucītos netīrumus Šulca kunga durvju priekšā. Savukārt Šulca kungs to redz un arī dusmojas, katru reizi pēc pastaigas lietū viņš ļauj savam sunim nopurināties Meijera kundzes durvju priekšā. Dusmu vadīti, Meijera kundze un Šulca kungs, kad satiekas kāpņu telpā, vairs nesveicinās...

Mazliet piepūlot fantāziju, var iedomāties, ka minētais konflikts tiek arvien vairāk kāpināts, un drīz nākas konstatēt, ka Meijera kundzes un Šulca kunga uzvedība ir tas, kas šo konfliktu saasina.

Aplūkojot detalizētāk, saskatāmi punkti, ar kuriem konfliktu tieši varētu mazināt. Kas notiktu, ja Meijera kundze tieši uzrunātu Šulca kungu un vērstu viņa uzmanību uz to, ka vienmēr no vīrieša korpēm viņas durvju priekšā nokrīt netīrumi, un palūgtu viņu savākt netīrumus?

Kas notiktu, ja Meijera kundze izteiktu priekšlikumu novietot mājas priekšā kāju tīrītāju un ierīkot tur vietu suņa sakopšanai?

Minētā un citas iespējas varētu mazināt konflikta asumu, neliekot Meijera kundzei dzīvot ar netīrumiem durvju priekšā un neliekot Meijera kundzei un Šulca kungam dzīvot strīdā.

2.3. KOMUNIKĀCIJA

Nepietiekama komunikācija parasti noved pie konflikta. Mediācija dod iespēju to apzināties un konstruktīvāk izmantot komunikācijas paņēmienus.

Pateicoties dažādu komunikācijas pieeju un paņēmienu zināšanām, mediators var rast pieeju mediējamām personām, lai viņas atvērtos mediācijas procesam un izteiktu gatavību sadarboties.

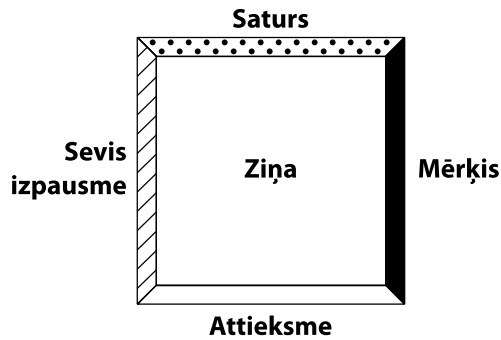
Komunikācija tiek definēta kā process, kura ietvaros komunikators (raidītājs) sūta ziņu, kas ir kodēta verbālos vai neverbālos simbolos, izmantojot specifiskus komunikācijas kanālus, komunikantam (saņēmējam), kas ziņu atšifrē.

Turpmāk tiek prezentētas divas atšķirīgas komunikāciju teorijas.

2.3.1. ZIŅOJUMA ČETRAS DIMENSIJAS (PĒC ŠULCA FON TŪNA FRĪDEMASA)

Šulcs fon Tūns konstatē, ka cilvēku savstarpējā komunikācijā vēstījumiem ir 4 dimensijas (skat. 6.att.):

1. Saturs: par ko es informēju
2. Attieksme: veids, kā es kaut ko saku, atspoguļojas attieksmē pret saņēmēju, tas redzams tonī.
3. Sevis izpausme: veids, kā es kaut ko saku, raksturo arī mani.
4. Mērķis: ar to, ka es kaut ko saku, es vēlos kaut ko ietekmēt.

6. att. Vēstījuma četras dimensijas - 1

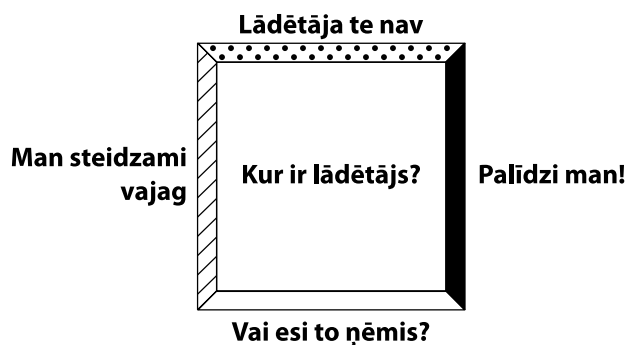
Piemērs:

Kad dēls saka, „Kur ir lādētājs?“, tad vispirms tas ir :

- Skaidrs saturs - viņš meklē lādētāju savam mobilajam telefonam.
- Ne visai skaidri ir izteikta attieksme - vai tas domāts kā pārmetums -: „Tu esi manu lādētāju atkal kaut kur atstājis?“
- Nav skaidrības, ko viņš kā vēstījuma sūtītājs saņēmējam vēlas ziņot (sevis izpausme): „Man ir vajadzīgs lādētājs, jo es vēlos turpināt spēlēt vai arī man vajag steidzami zvanīt.“

Ne tik skaidrs ir minētās ziņas mērķis, iespējams, kas tas ir aicinājums meklēt kopā.

Tieši šie ne tik skaidrie ziņas aspekti veicina to, ka ziņas saņēmējs tajā saklausā kaut ko „atkarībā no bagātas fantāziju pasaules, vēlmēm un bailēm“(s. Schulz von Thun, 1, S.15)

7. att. Vēstījuma četras dimensijas – 2

Šulcs fon Tūns (Schulz von Thun) secina, ka kvadrāts precīzi parāda, ka komunikācijas „skaidrība“ ir lieta, kurai piemīt četras dimensijas.

Mediators var palīdzēt mediējamai personai atšifrēt šo komunikācijas aktu, jo par iemeslu kalpo trūkstošā informācija.

Pielikumā Jūs atradīsiet dažus komunikāciju vingrinājumus.

Tu to esi pazaudējis/tu arī esi vainīgs!

Tā kā vēstījumam ir 4 dimensijas, tas tiek uztverts 4 veidos (nosacīti - vēstījumam klausīšanās laikā darbojas četras ausis).

8. att. Klausīšanās „četras ausis”

Vēstījuma sūtītājam tomēr ir maz ietekmes uz to, kā vēstījums tiek uztverts attieksmes, sevis izpausmes, mērķa līmenī. Ja raidītājs un saņēmējs ir pazīstami, reakcija līmeņos ir paredzama. Ja sūtītājs neapzinās, ar kuru ausi tiek uzklausīts viņa ziņojums, komunikācija bieži kļūst komplicēta un rodas pārpratumi kā iespējama cēlonis konfliktam. Tieši tad, kad vēstījuma saturs ir neskaidri rodas šī iespējamība.

Mediācijā mediatoram ir iespēja to atšifrēt komunikāciju un padarīt to caurskatāmāku mediējamām personām. Arī šajā sakarā Jūs atradīsiet vingrinājumus pielikumā.

2.3.2. NEVARDARBĪGĀ KOMUNIKĀCIJA (PĒC MARŠALA B. ROZENBERGA)

Maršala B. Rozenberga (Marshall B. Rosenberg) redzējumā nevardarbīga komunikācija ir uzmanīgas un iejūtīgas komunikācijas metode. Tā iekļauj sevī domāšanas, komunikācijas veidu un attieksmi, atslēgas vārdi veiksmīgai komunikācijai - abpusējā cieņa un brīvprātība.

Nevardarbīgās komunikācijas principus var izmantot mediators, ja mediējamās personas to nepazīst. Mediators ar nevardarbīgās komunikācijas līdzekļiem var mudināt un iedrošināt mediējamās personas atspoguļot savu skatu punktu uz konfliktu, savas emocijas un vajadzības. Kad ir izdevies atjaunot savstarpējo kontaktu, mediators, balstoties uz to, var palīdzēt konfliktējošajām pusēm empātiskā atmosfērā rast savu risinājumu (s. Marshall B. Rosenberg, , S. 69 ff.)

Nevardarbīgās komunikācijas četri nosacījumi:

1. Novērot bez novērtējuma un sprieduma izteikšanas
2. Uztvert un izteikt emocijas, kas ar to saistās, ko mēs novērojam
3. Uztvert un izteikt vajadzības, no kurām šīs emocijas rodas
4. Formulēt konkrētus pārrunājamus lūgumus, kas lūguma adresātam sniedz iespēju, tos izpildīt vai neizpildīt

Iekšējā empātija

1. Situācija

Ja es redzu/dzirdu

..ka tu trešo reizi uz mūsu tikšanos nāc ar kavēšanos,

2. Emocijas

Tad es jūtos noskumis un bezpalīdzīgs,

3. Vajadzība

Jo man ir vajadzība būt respektētam un novērtētam

4. Lūgums /Vēlēšanās

Un tādēļ es lūdzu tevi, esi turpmāk precīzs, piezvani man un informē mani, ka būsi vēlāk

Ārējā empātija

1. Situācija

Ja tu redzi/dzirdi.

..ka tavs draugs Jans sabojāja mūsu kopīgā drauga Maksa mobilo telefonu, neatlīdzinot to

2. Emocijas

Tad tu jūti.. ?

..vai tev ir skumjas vai bailes

3. Vajadzības

Vai tu to vēlētos.?

.. jo man, pirmkārt, ir svarīgs godīgums draugu vidū

4. Lūgums /vēlme

Un tāpēc tu lūdz (tevi vajag..)

...ka mūsu kopīgais draugs Jans atzīst, ka ir sabojājis mobilo telefonu un atlīdzina Maksim

Vingrinājumus Jūs atradīsiet pielikumā.

2.3.3. NEVERBĀLĀ KOMUNIKĀCIJA

Komunikācija nav tikai verbāla, tā ir arī neverbāla.

Pauls Vaclaviks (Paul Watzlawick) uzsver: „Nav iespējams nekomunicēt.” (s. Watzlawick, Beavin & Jackson, S.58)

Komunikācija nenotiek tikai ar vārdiem. Mēs komunicējam arī ar acu skatienu, ķermeņa pozām, sejas izteiksmi, mīmiku, žestiem, valodas intonāciju, apģērbu, smaržām. Dažādās kultūrās, arī dažādās sociālajās vidēs attiecīgo signālu skaidrojums var atšķirties.

Ir daži uzvedības veidi, kas daudzās valstīs norāda drīzāk uz noraidošu vai aicinošu izturēšanos (2.tab.).

2. tabula.**Neverbālie signāli aicinājuma vai noraidījuma izteikšanai**

Izskatīsies drīzāk noraidoši:	Izskatīsies drīzāk aicinoši:
Savilkta uzacis	Lielas acis ar nesavilkām uzacīm
Mutes kaktiņi uz leju, sakniebtas lūpas	Smaids, mutes kaktiņi uz augšu, mute pavērta
Uzpūsti deguna spārni	Deguna spārni mierīgi

Cieši sakrustotas rokas	Rokas atbrīvotas apskāvienam
Izvairīšanās no tieša acu kontakta	Atvērts tiešs acu skatiens
Pārāk liela vai pārāk maza distance līdz sarunas biedram	Normāls attālums
Hektiskas, nekontrolētās ķermeņa kustības	Mierīgas, apsvērtas ķermeņa kustības
Veģetatīvie simptomi, piemēram, sarkšana, svīšana, acu zīlīšu paplašināšanās	Veģetatīvie simptomi, piemēram, normāla sejas krāsa, normāls pulss
Augsts griezīgs balss tonis, ļoti gaišs balss tembrs	Balss tonis drīzāk dziļš līdz vidējam, tumšs balss tembrs

Lai noteiktu, kā veicas mediējamai personai un vai ķermeņa valoda izsaka ko citu, atšķirībā no teiktā, mediatoram palīdz minēto ārējo signālu uztvere.

Mediatoram svarīgi apzināties arī paša raidītos signālus un tos vajadzības gadījumā izmantot, lai komunicētu ar mediējamu personu atvērti un draudzīgi. Tā mediators vērsas pie mediējamās personas ar atvērtu ķermeņa pozīciju (piemēram, nesakrustotas rokas), skatās ar atvērtu skatienu un runā mierīgā tonī.

Vingrinājumi pielikumā sagatavo iepriekš minētās komunikācijas formas pilnveidei.

2.3.4. KOMUNIKĀCIJAS TEHNIKAS

2.3.4.1. Atspoguļošana un aktīvā klausīšanās

Atspoguļošanas komunikācijas paņēmiens ir mediatora centrālais instruments pirmajā, otrajā vai trešajā mediācijas fāzē. Atspoguļošana nozīmē, ka mediators ar saviem vārdiem atstāsta mediējamās personas izteikumus, neinterpretējot un nevērtējot tos. Mediators pārformulē aizvainojošus un aizskarošus izteikumus pēc iespējas neitrāli. Atspoguļojamai mediējamai personai tiek dota verbālā atbildes reakcija, kā viņš tika saprasts. Atspoguļošana kalpo, lai atstāstītu strīda dalībniekam lietas būtību, jūtas, vajadzības un rosinātu izturēties empātiski pret citiem strīda dalībniekiem.

Turklāt mediators apzināti ieklausās „Ko es esmu uzzinājis?” (saklausītais par lietas būtību) un „Ko es esmu sapratis? Kā tev iet un kas tev ir vajadzīgs?”

Iespējamie ievadvārdi teikumiem, izmantojot atspoguļošanu:

- Tu domā/tu uzskati, ka...
- Vai es tevi pareizi sapratu ...
- Vai ir pareizi, ka ...
- Man šķiet, ka Jūs ...
- Varētu būt, ka....

Atspoguļošana papildina aktīvo klausīšanos. Aktīvie klausītāji signalizē ar ķermeņa valodu un ar mīmiku (acu kontakts) savu ieinteresētību. Pie tā pieder līdz ar galvas mājienu, arī izteikumi kā „hmm”, ar kuriem viņš precizē savu klausīšanos. Mediējamā persona jūt mediatora interesi un līdz ar to iegūst uzticību.

Piemērs:

Mediējamā persona: „Mans kolēģis pastāvīgi klačojas ar citiem kolēģiem par manām nodarbību metodēm .”

Mediators varētu formulēt: „Jūs uzskatāt, ka Jūsu kolēģis pārstāv citas nodarbību metodes un runā par to ar kolēģiem, kad Jūs neesat līdzās?”

Citus piemērus Jūs atradīsiet pielikumā pie atspoguļošanas vingrinājumiem.

2.3.4.2. Dubultošana

Dubultošana ir metode, kad mediators runā mediējamās personas vietā. Vispirms mediatoram ir jānoskaidro, vai mediējamā persona tam piekrīt. Ja tas tā ir, mediators var sākt. Viņš pietupstas vai apsēžas blakus mediējamai personai apmēram vienā acu līmenī ar viņu. Mediators runā par mediējamās personas emocijām un vajadzībām. Dubultojošas lietas tiek verbalizētas, kad mediantam pašam pietrūkst vārdu. Dubultošanas laikā mediatoram vienmēr jāprecizē, vai viņš ir pareizi sapratis un pateicis. Dubultošanai nepieciešamas labi attīstītas mediatora empātijas spējas. Dubultošanu ir jāizmanto uzmanīgi un tikai daži teikumi ir jādubulto. Tā ir domāta kā pagaidu palīdzība mediējamai personai.

Piemērs:

Secības dubultošanas laikā.

Konflikta puse A un B strīdas. A pietrūkst īsto vārdu, lai izteiktu savas dusmu emocijas. Kā mediators Jūs varat pielietot dubultošanu šādi:

Pajautājiet konflikta pusei A: „Vai drīkstu pienākt Jūsu vietā pie B un kaut ko pateikt B personai, un tad Jūs sakiet, vai tas ir pareizi?”

Ja A persona paziņo, ka piekrīt, Jūs ejat pie viņas un apsēžaties blakus. Jūs runājat no konflikta personas A es - pozīcijas skatupunkta: „Kundze B, kad es uzzinu, ka man atkal nāksies jūs aizstāt stundas laikā, es esmu dusmīga, jo... (sk. Solji atbilstoši nevardarbīgai komunikācijai).

Teikuma beigās Jūs jautājat personai A: „Vai es pareizi atstāstīju? Vai tas ir pareizi?” Ja A tam piekrīt, mēs to varam tā atstāt, ja nē, tad mums ir jālabo. „Kundze A, vai Jūs varat pateikt, kā ir pareizi?”

Pēc dubultošanas Jūs apsēžaties uz sava krēsla un jautājat B: „Ko Jūs par to teiksiet?” „Kāds ir Jūsu viedoklis par teikto?” (s. Böhner, Oboth, Schmidt, 135.lpp.)

2.3.4.3. Perspektīves maiņa

Nākamais svarīgākais instruments mediācijā ir perspektīves maiņa, kad konflikta dalībnieki tiek mudināti iejusties otras konflikta puses situācijā. Turklāt mediantiem nav jāpārņem otras konflikta puses skatupunktu. Līdz ar iejušanos ir jāpaplašina savs redzes leņķis, lai ar labāku izpratni paplašinātu risinājuma opcijas lauku.

Kamēr konflikts tiek kāpināts, mediantiem nav iespējams iejusties otra cilvēka domāšanas veidā un emocijās. Perspektīvas maiņa ir iespējama tikai tad, ja mediācijā ir radusies atmosfēra, kad strīda puses pēc sava skatupunkta izklāsta un konflikta izgaismošanas ir nomierinājušās un atkal spēj un ir gatavas ieklausīties un uztvert viena otru. Minētā perspektīves maiņa tiek uztverta kā maģisks moments, kad notiek mediantu patiesa tuvošanās un ir iespējami risinājumi. Perspektīves maiņa lielākoties iespējama trešajā fāzē. Šis paņēmiens jāizmanto mēreni, kad minētās metodes efektivitāte ir sevišķi augsta.

Piemērs:

Skolotājs A ir iesaistījies mediācijas sarunā ar skolotāju B. Skolotājs B atzīst, ka viņš aiz skolotāja A muguras ir runājis ar kolēģiem par to, ka skolotāja A mācību metodes ir novecojušas. Skolotājs B savukārt ir dusmīgs, ka viņš kā jauns skolotājs daudzas jaunas idejas ir ienesis no universitātes un direktors viņam aizliedza tās pielietot.

Kad abi izklāstīja savus skatupunktus, kā arī emocijas un vajadzības, mediators lūdz mediantus iejusties otra cilvēka situācijā.

Kad skolotājs B ir iejuties skolotāja A dusmās un aizvainojumā un vēlāk skolotājs A skolotāja B dusmās, ka tas tiek bremszēts, viņi reaģē ļoti emocionāli par citas puses aizvainojumu. Viņi spēj atkal būt empātiski un meklēt kopīgus risinājumus.

2.3.4.4. Transformācija

Transformācija (pārfrāzēšana, jaunas robežas piešķiršana) ir neirolingvistiskās programmēšanas metode (s. Bandler, Grinder, Reframing, NLP un nozīmes transformēšana). Tas ir piemērots līdzeklis, lai no cita skatupunkta izvērtētu izteikumus, situācijas. Tas atšķiras no tā, kas ir refleksivs, tātad neapzināts. Lai mazinātu emocionāli kāpinātas situācijas asumu, mediators šo tehniku var izmantot otrajā un trešajā fāzē.

Piemērs:

Skolotājs A ir iesaistījies mediācijas sarunā ar skolotāju B. Skolotājs B atzīst, ka viņš aiz skolotāja A muguras ir runājis ar kolēģiem par to, ka skolotāja A mācību metodes ir novecojušas.

Tādā gadījumā skolotājs A reaģē ar aizvainojumu un ir nobēdājies, noslēdzas sevī un turpmākajā sarunā neiesaistās. Kā atbrīvoties no minētā emocionālā stāvokļa? Turpmākajā sarunā mediators jautā skolotājam, ko nozīmē vecās mācību metodes, kādas ir to īpašības un pozitīvās puses. Pēc neilgām pārdomām skolotājam A ienāk prātā, ka pirms kāda laika bijušais skolēns viņam pateicās par to, ka viņš vienmēr visus dzejoļus un fabulas lika iemācīties no galvas, jo viņš tagad pats studē vācu valodu un iegūtās zināšanas viņam noder. Arī daži kolēģi novērtēja skolotāja A milzīgās zināšanas un var vienmēr viņam jautāt, kā precīzi viens vai otrs dzejolis skan un kam pieder kāds citāts. Līdz ar šo jauno skatupunktu uz „vecajām mācību metodēm” kā „pabaudītām un labām” transformācijā skolotājs A tagad spēj uzlūkot vecās mācību metodes pozitīvā aspektā, līdz ar to viņš atkal spēj un ir gatavs iesaistīties mediācijā.

Transformācija nozīmē, ka visam vecajam, kas notiek, tiek saskatītas pozitīvās iezīmes. „Skaisti runāts”, bet runa tādā gadījumā ir par apzinātu uztveri, spēju redzēt situāciju no dažādiem skatupunktiem, kas var izraisīt atšķirīgas emocijas. Cilvēks tomēr nav savu apstākļu „gūsteknis”, bet gan pats nosaka savu uztveri (s. Bandler, Grinder, Reframing, NLP un nozīmes transformēšana).

2.3.5. JAUTĀJUMU UZDOŠANAS TEHNIKAS

Mediācijas centrālais instruments ir dažādas jautājumu uzdošanas tehnikas, mediatora prasme uzdot jautājumus, kas veicina sarunu. Ir dažādi jautājumu veidi:

- Izpratnes jautājumi vai pārjautāšana, kas tiek izmantota, lai labāk saprastu, ko otrs saka; piemēram: „Ko tu domā par dumjām piezīmēm?”
- Izpratnes jautājumi ar mērķi palīdzēt otram attīstīt jaunas zināšanas; piemēram: „Kas notiktu, ja viņš tev atvainotos par savu uzvedību?”
- Atvērtie jautājumi ar mērķi sniegt dažādas atbildes iespējas. K- jautājumi: Kurš? Kad? Kā? Uz kuriem? Kam pieder? Ko? Piemēram: „Kas situāciju padara smagu tev?”; „Kā tas var turpināties?”; „Kas tajā piedalījās?”

Uzmanību: Pēc iespējas neuzdot jautājumus ar Kā tā? Kādēļ? Kāpēc?, jo daudzi medianti, dzirdot šādus jautājumus, jūtas iztaujāti.

- „Atvērtu durvju jautājumi” ar mērķi vadīt sarunu tālāk gadījumos, kad mediantam sagādā grūtības izteikt lietas vai viņi ir nedroši, nezina, kā viņi var sākt.

Piemēram:

- ✓ „Es vēlētos labprāt saprast, kas tevi vada, vai tu man to vari sīkāk aprakstīt?”
- ✓ „Vai tu man vari aprakstīt turpmāko situāciju, lai es saprastu, ko tu domā?”
- ✓ Aizliegtie jautājumi mediācijā ir manipulatīvie jautājumi, piemēram, retoriskie jautājumi vai suģestīvie. Piemēram, kad sarunas biedrs jautā: „Kas tev ir pret Millera kungu?”
- ✓ vai jautājumi par vainu, piemēram: „Vai tu nezini, ka nedrīkst aizskart Hanesu?”
- ✓ vai alternatīvu gadījumā, piemēram: „Vai tu ieskrāpēji Janam piederošo CD vai nē?”
- ✓ vai suģestīvie jautājumi, piemēram: „Tu uzskati Ēriku par dumju, vai?”
- ✓ vai retoriskie jautājumi, piemēram: Marija saka savai draudzenei Maijai: „Eva ir apzīmējusi manu penāli. Vai es tev to neteicu?”

2.3.6. PIRMĀS PERSONAS (ES) RAIDĪTIE VĒSTĪJUMI

ES vēstījuma izmantošana ir piemērots līdzeklis labākai komunikācijai konfliktā. ES vēstījumā runātājs izsaka, kā viņš jūtas un kas viņu vada. Runātājs paliek pie sava viedokļa un tuvojas savam Pretiniekam atvērti, godīgi un tieši. Ar ES vēstījumu sarunas biedrs netiek iedzīts opozīcijā, viņā tiek rosināta interese un pārdomas, līdz ar ko viņš ir spējīgs ieklausīties otrā un tuvoties viņam. ES vēstījumi iedarbojas uz konfliktu kāpumu kā pazeminošie faktori un sekmē drīzāku konflikta atrisinājumu. Teikumi, kā, piemēram „Es esmu bēdīgs, jo” vai „Es esmu dusmīgs...” palīdz mazināt spriedzi starp sarunas biedriem.

No TU-vēstījumiem ir noteikti jāizvairās. Teikumi, piemēram, „Tava lamāšanās ir neciešama. Tu esi nelietis!” vai „Tu esi nepieklājīgs!” ietekmē attiecības ar sarunas biedru, jo viņš jūtas kritizēts, sodīts, vainīgs un arī provocēts. Tu vēstījuma saņēmējs ir spiests meklēt attaisnojumu, konflikts tiek saasināts, un konflikta risināšana ir apgrūtināta.

Piemērs:

TU vēstījums: „Tu atkal nokavēji vienu stundu! Tu esi nepieklājīgs! Uz tevi nevar paļauties!”

Vēstījums ES personā: „Es esmu dusmīgs, jo es pirms stundas ar tevi sarunāju un kopš tā laika gaidu, jo esmu atteicis vēl vienu svarīgu darījuma tikšanos, un es tev iesaku, ja gadījumā tu nevari ierasties, laikus piezvani man.”

Mediatora uzdevumi ir panākt, lai medianti komunicē nevis vēstījumos tu personā, bet gan es personā. Vingrinājumus par stāstīšanas/ klausīšanās paņēmieniem Jūs atradīsiet pielikumā.

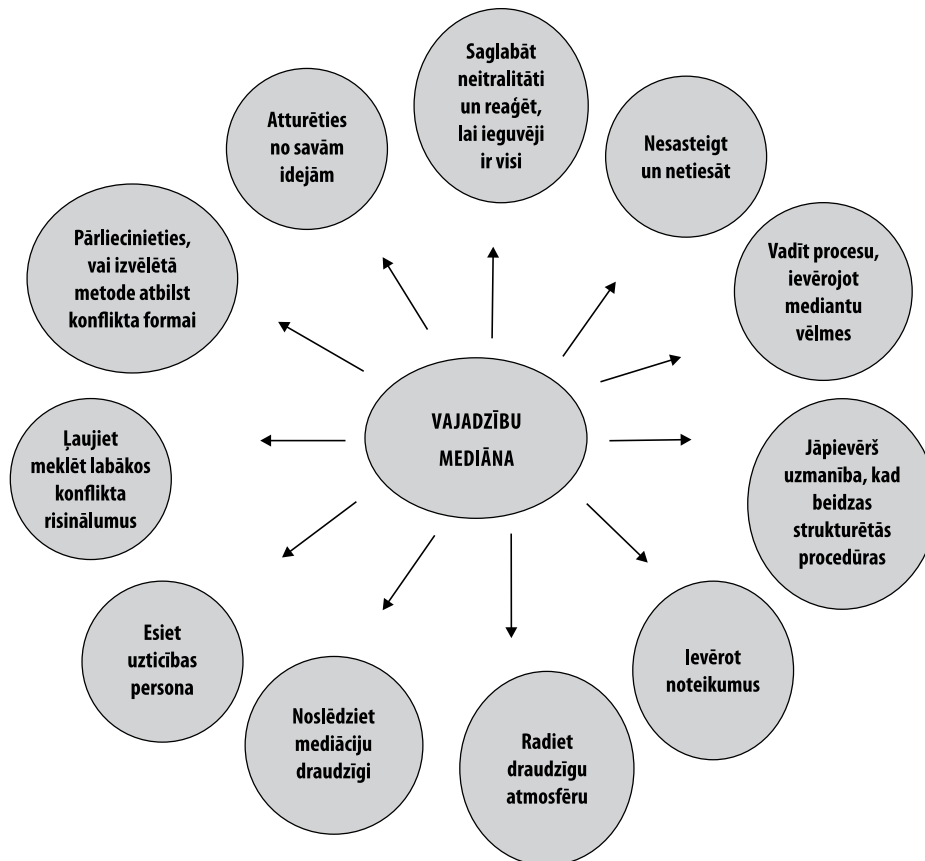
2.4. MEDIĀCIJAS NORISE - SARKANAIS PAVEDIENS

Pirms mēs uzsākam nodaļas centrālo tēmu par mediācijas norises procesa piecām fāzēm, ir jānoskaidro, kādas lomas un uzdevumi jāveic mediatoram un kādas lomas un uzdevumi ir mediantiem.

2.4.1. MEDIATORA UN MEDIANTA LOMAS

Mediatoru izglītībā izvirzās jautājums: „Kādam ir jābūt ideālam mediatoram? Kādas ir viņa lomas un uzdevumi?”. 5.2.nodaļā Jūs atradīsiet mediatora lomas detalizētu aprakstu.

9.attēlā ir atspoguļoti svarīgākie mediatoram veicamie uzdevumi.

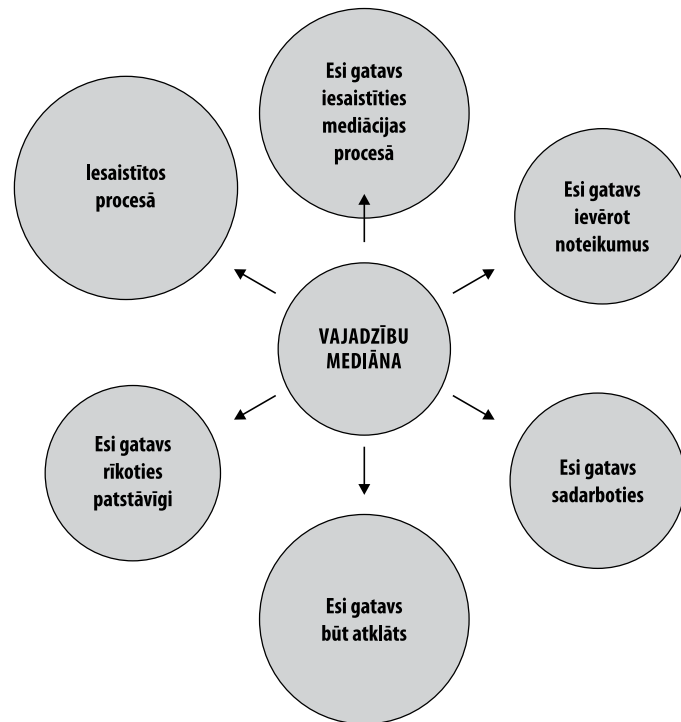

9. attēls. Svarīgākie mediatoram veicamie uzdevumi

Ne tikai mediatoram, bet arī mediantam jāizpilda noteikti nosacījumi. Mediācija paredz, ka mediants šajā procesā piedalās brīvprātīgi, tas nozīmē, ka viņu nevar piespiest tajā piedalīties. Vācijā atbilstoši šī brīža likumdošanai tiesnesis var uzlikt par pienākumu mediantam piedalīties informatīvajā sarunā par mediāciju; tiesnesis nevar viņu piespiest piedalīties mediācijas gaitā. Tādēļ mediantam ir jābūt gatavam iesaistīties mediācijas procesā, tas nozīmē, ka nevis uzreiz doties aizsardzībā, bet gan atklāt, kas notiek. Ar to, ka mediators mediācijas sākumā precīzi izskaidro mediācijas strukturētā procesa norisi, mediants var labāk novērtēt, kas viņu procesā sagaida. Līdz ar to tiek palielināta gatavība iesaistīties un līdzdarboties procesā. Svarīgi, lai mediants neierodas pie mediatora ar iepriekš sagatavotu risinājumu, bet gan ir atvērts rezultātam. Medianta darbība, kas ir atvērta rezultātam, dara iespējamu to, ka viņi sevišķi 4. fāzē darbosies konstruktīvi un radoši un meklēs risinājuma opcijas. Mediantam ir jāspēj atbildīgi rīkoties. Kad cilvēki ir depresīvi vai konflikta puses ir savstarpēji atkarīgas, konfliktā iesaistītie nespēj paši pārstāvēt savas intereses. Mediantam ir jāpalīdz kļūt spējīgam uzņemt atbildību par rīcību.

No medianta lomas izriet divas konsekvences:

- Viena attiecībā uz mediantu pašu: ja viņam tiek izskaidrota viņa loma pirms mediācijas sākuma vai mediācijas sākumā, viņam pašam ir jāizlemj, vai viņš šo lomu pieņem un vai vēlas piedalīties mediācijā.
- Otra attiecībā uz mediatoru: viņam ir jāpārbauda, vai mediants ir piemērots mediācijai. Ja nē, pirms mediācijas viņam ir jāiesaka to neuzsākt. Labs mediators var palīdzēt arī mediantam, labāk izpildīt savu lomu mediācijā un līdz ar to nonākt pie laba risinājuma.

10.attēls.Medianta loma

2.4.2. ATSEVIŠĶAS FĀZES

Kad mediators ir ieguvis mediācijai svarīgās zināšanas par konfliktu un par komunikāciju, nepieciešams sniegt zināšanas par precīzu atsevišķu fāžu norisi, to struktūru un sevišķām pazīmēm. Atsevišķu fāžu apguvei ir labi, ja katra no tām tiek ievingrināta lomu spēlēs. Atbilstošo instrukciju Jūs atradīsiet pielikumā.

Fāze 1: Ievads

Pirmajā jeb ievadfāzē tiek runāts par mediācijas nosacījumiem, tiek noteikti veiksmīgas mediācijas pamatnosacījumi. Turklāt ir svarīgi, lai mediators rūpētos par labu sarunas atmosfēru.

Telpai, kurā notiek mediācija, ir jāatrodas mierīgā vietā. Tajā ir jābūt pietiekami daudz vietas galdiem un krēsliem, lai var apsēsties visi dalībnieki un lai viņi nebūtu pārāk tuvu cits citam. Sēdvietu simbolisko nozīmi nedrīkst novērtēt par zemu. Mediācijas dalībniekiem, starp kuriem ir konflikts, nav jāieņem vieta tieši pretī cits citam, lai nerastos pārāk ciešs acu kontakts, tādējādi netiktu kāpināts konflikts. Medianti var sēdēt līdzās cits citam ar noteiktu attālumu, ar skatu uz mediatoru tāfeli. Tieši mediācijas sākumā, kad konflikts vēl ir kāpināts, svarīgi, lai medianti komunicētu nevis cits ar citu, bet gan vienīgi ar mediatoru. Komunikācijas virziens nākamajā fāzē mainās.

Tāfele ir svarīgs piederums. Uz tās mediators ieraksta svarīgus punktus, tādējādi tos var labi vizualizēt. Vizualizācijas efekts ir tas, ka visi dalībnieki var uzņemt informāciju ne tikai ar dzirdi, bet arī ar redzi. Procesa skaidrā struktūra kļūst redzama, jo dažādu fāžu kodolīgie izteicieni tiek dokumentēti, līdz ar ko medianti vienmēr zina, kurā fāzē un kurā punktā viņi šajā procesā atrodas.

Sākumā mediators sasveicinās ar mediantiem draudzīgi, līdz ar ko viņi jūtas labi un droši. Pēc sasveicināšanās mediators izskaidro mediantiem mediācijas procesu un tās norisi, ja viņi to vēl nezina.

Tad tiek pārrunāti noteikumi, kuriem ir jābūt spēkā mediācijas gaitā.

Pie neatņemamiem noteikumiem pieder:

- Katrs ļauj izteikties otram un uzmanīgi klausās!
- Neviena neizsakās pazemojoši vai aizvainojoši par otru!
- Šajā telpā notiekošais ir konfidenciāls!

Vajadzības gadījumā var izveidot arī citus noteikumus, ja tie ir nozīmīgi mediantiem. Tūklāt mediantiem jāizsaka sava gatavība ievērot noteikumus.

Mediantiem ir svarīgi zināt, kādi uzdevumi un loma ir mediatoram. Mediators viņiem to izskaidro:

- Viņš ir objektīvs un nedz vērtēs, nedz izteiks spriedumus.
- Tieši tāpat kā paši medianti ir saistīts ar vienošanos par konfidencialitāti
- Viņš neatrodas šeit kā liecinieks un pilda klusēšanas pienākumu
- Viņa uzdevums nav risināt pašu gadījumu, bet gan atbalstīt mediantus risinājuma meklēšanā
- Viņš principiāli ir atbildīgs nevis par saturu, bet gan par procesu.

Nākamajā posmā mediators skaidro mediantu lomu:

- Ka mediācija ir brīvprātīgs pasākums, nevienu nevar piespiest iesaistīties mediācijā
- Mediantiem ir jābūt gataviem līdzdarboties procesā
- Viņiem ir jābūt atvērtiem rezultātam, tas nozīmē, ka viņiem nav jānoskaņojas risinājumam
- Mediantiem ir svarīgi rīkoties pašatbildīgi, t.i., runāt par sevi un pārstāvēt savu viedokli.

Noslēgumā mediators atbild uz mediantu jautājumiem.

Jau pirmās fāzes sākumā ir svarīgi, lai mediators ir uzmanīgs pret mediantiem un ir empātisks pret viņiem. Ja kāds no mediantiem izrāda neapmierinātību, mediatoram uzreiz ir jāreaģē verbāli vai ar mīmikas palīdzību un jāizdibina, uzdodot jautājumu, vai viņš kaut ko nav sapratis, vai jūtas garlaikots. Tādā veidā mediants jau sākumā jūt, ka mediators seko viņam un viņa izteikumiem un ka viņš tiek uztverts nopietni. Līdz ar to mediantiem ir vieglāk iesaistīties mediācijā.

Mediators ievada 2. fāzi.

2. fāze: Atsevišķu konflikta pušu skatupunkti

Mediators lūdz vienu konflikta pusi atveidot konfliktu no viņa skatupunkta. Otru konflikta pusi lūdz ieklausīties un nepārtraukt, vajadzības gadījumā arī kaut ko uzrakstīt.

Konflikta atveidē mediators griežas pie kāda no mediantiem un izmanto dažādus paņēmienus (detalizētāk aprakstīti 2.4.punktā). Nozīmīga ir atspoguļošana, kad saviem vārdiem tiek atstāstīts, ko otrs pateica, nevērtējot un neizsakot spriedumus, vajadzības gadījumā pārformulējot aizvainojošus apgalvojumus. Ja mediantam ir grūti atveidot konfliktu, mediators palīdz ar īpašiem jautājumiem, piemēram, „Durvju atvēršanas jautājumi” vai atvērtie jautājumi, vai pielieto dubultošanas tehniku. Ja mediants stāsta ļoti gari, mediators stāstījumu apkopo. Neskaidro konfliktsituāciju gadījumā labākai izpratnei viņš pārjautā mediantu.

Minētās fāzes laikā, kad mediantu attieksme vēl ir ļoti saspringta, mediators seko, lai medianti nekomunicētu cits ar citu tieši, bet gan ar mediatora starpniecību. Tiešas komunikācijas gadījumā šajā fāzē pastāv risks, ka konfliktsituācija atkal saasinās. Komunikācija ar mediatora starpniecību iedarbojas kā eskalāciju mazinošs faktors. Mediators seko tam, ka tiek ievēroti noteikumi.

Kad medianti no sava skatupunkta ir apskatījuši konflikta situāciju, uz tāfeles tiek attēloti konflikta risināšanas punkti. Lapa tiek sadalīta divās daļās: viena sleja pirmajam mediantam un otra sleja otrajam mediantam. Turklāt tiek izveidots prioritāšu, kādā secībā medianti vēlas apstrādāt jautājumus, saraksts.

Fāze 3: Konflikta apgaismošana

Šajā fāzē mediators ar mediantiem noskaidro, kādas jūtas, intereses, motīvi un vajadzības veido konflikta fonu. Ja ņemt vērā aisberga attēlu, tiek izpētīti cēloņi, kas atrodas zem aisberga redzamās daļas (sk. „Jūtu un vajadzību sarakstu” pielikumā)

Tipiskie jautājumi par emocijām „Kā Jums tad gāja?“, „Kā Jūs jutāties?” vai „Ko tas tev/Jums nozīmē?”

Arī šeit tiek pielietoti tādi paši paņēmieni kā otrajā fāzē, pirmkārt, atspoguļošana.

Lai mediantu starpā rastos abpusējā izpratne par viņu emocijām un vajadzībām, mediators lūdz nosaukt mediantu 2 vismazsavos vārdos, kā mediantis 1 jūtas, kādas ir viņa intereses un vajadzības. Iespējamais jautājums būtu: „Vai Jūs sapratāt, kā mediantis 1 jūtas šajā strīdā? Aprakstiet saviem vārdiem, kā jutās mediantis 1!”

Svarīgākie punkti atkal tiek pierakstīti uz tāfeles. Ja starp konflikta pusēm ir radusies abpusējā izpratne, mediators, lai uzzinātu pašreizējo stāvokli, var pajautāt, piemēram, „Kā Jums iet tagad?”. Ir iespējams pajautāt par konflikta pušu dalību konfliktā.

Par svarīgāko instrumentu trešajā fāzē ir uzskatāma perspektīvas maiņa (sk. punktu 2.4.5), t.i., mediantu 1 lūdz iejusties medianta 2 situācijā. Tas bieži vien ir maģisks moments mediācijā. Ja perspektīvas maiņa izdodas, ceļš risinājuma rašanai ir atvērts.

Ja mediators konstatē, ka medianti vēl nespēj iejusties otra cilvēka situācijā, var būt noderīgi atgriezties pie 3. fāzes un mediantu emocijas un vajadzības vēlreiz precīzāk izpētīt un strādāt pie abpusējās izpratnes.

Ja mediācijas sarunā tiek atkārtoti vieni un tie paši izteikumi un virzība uz priekšu nav redzama, mediators var izmantot dažādus paņēmienus, lai izklūtu no šī apļa. Līdzeklis ir darbs ar metaforām. Konflikta tēls var būt laiva uz ezera, svāri, kalns un tamlīdzīgi. Priekšnosacījums ir vienmēr tas, ka tēli vienmēr ir resursi un tie ir orientēti uz nākotni, jo var veicināt izaugsmi un attīstību. Mediantus var uzaicināt norādīt savu vietu vai funkciju, bet funkciju var norādīt arī mediators, kā, piemēram, kuģa stūrmanis vai airētājs laivā. Dažreiz mediantiem ir vieglāk atveidot attēlā savas emocijas, savu situāciju vai vajadzības nekā izteikties abstrakti verbāli. Dažkārt, ja izdodas atrast attēlu, kurā konflikta puses sevi atrod un spēj izteikt savas emocijas un vajadzības, tas var būt mediācijas pagrieziena punkts, kurā var rasties abpusēja empātija un izpratne.

Svarīgi, lai mediators ievada sarunā tādu instrumentu kā metafora un medianti ir gatavi strādāt ar attēlu. (sk. Vairāk Dīzs, Krabe, Tomsens (Diez, Krabbe, Thomsen)

Trešajā fāzē mediators veicina pakāpenisku attīstību no mediantu netiešās komunikācijas uz tiešo komunikāciju.

Pamats risinājuma atrašanai tiek likts ceturtajā fāzē.

Fāze 4: Problēmas risinājums.

Ceturtajā fāzē mediators kopā ar mediantiem meklē dažādus radošus ceļus konflikta risinājuma opcijām, lai beidzot rastu labāko risinājumu mediantiem, resp., risinājumu, kurā abi būtu ieguvēji. Kad iepriekšējās fāzēs medianti izpēta un abpusēji novērtē konflikta fonu, atbrīvotā sarunas atmosfērā viņiem vieglāk rast kreatīvas risinājuma iespējas. Komunikācija var norisināties bez mediatora starpniecības, jo ir atkal iespējama tiešā komunikācija. Mediators iedrošina un atbalsta mediantus rast risinājumu viņu konfliktā. Svarīgi, ka mediators mediantus mudina paskatīties plašāk un rast pēc iespējas vairāk konflikta risinājumu iespējas. Tas ir iespējams ne tikai tāpēc, ka atmosfēra starp mediantiem ir kļuvusi brīvāka un viņi atkal spēj runāt tieši, bet gan arī tāpēc, ka medianti ir ieguvuši labu pieredzi ar darboties kreatīviem paņēmieniem, tādiem kā transformācija vai metaforas. Medianti izjūt sevi kā pašatbildīgus sava risinājuma veidotājus.

Kad tika rastas risinājuma iespējas, medianti izlemj par otro soli labākajam risinājumam. Tā kā šajā risinājuma meklēšanas procesa formā tiek ņemtas vērā abu konflikta pušu vajadzības, rodas risinājums ar diviem ieguvējiem, tātad tas apmierina abas puses (win-win).

Viens no izplatītākajiem risinājuma rašanas paņēmieniem ir prāta vētra (Brainstorming). Tas notiek šādi: medianti uzraksta uz atsevišķām kartēm visus iespējamus, no pirmā acu uzmetiena šķietami nereālus risinājumus.

Minētās kartes tad tiek piestiprinātas slejā 1/mediants 1 un slejā 2/mediants 2 zem virsraksta „Prāta vētra” un medianti to pārmaiņus izlasa un pārrunā dažādas risinājuma iespējas.

Cits instruments ir piedāvājuma apspriešana. Tādā gadījumā uz tāfeles katram mediantam tiek iedalīti divi dažādi lauki. Pirmajā laukā: Ko es piedāvāju? Otrajā laukā: Ko es vēlos iegūt? Katram mediantam ir kartiņas dažādās krāsās, piemēram, mediantam A- sarkanā un mediantam B -zilā krāsā.

Mediants A raksta, ko viņš var piedāvāt un ko viņš vēlas no B. Mediants B atzīmē no savas puses, ko viņš var piedāvāt un ko viņš vēlas no A. Kad medianti ir nosaukuši visas risinājuma iespējas, otrajā solī, pārbaudot dažādas konflikta risinājuma iespējas attiecībā uz to iespēju realizēt un noderīgumu visiem, tiek izvēlēti risinājumi, kas apmierina abas puses. Ceturtās fāzes beigās rodas risinājums, kas apmierina abas puses un ir radīti priekšnosacījumi 5. fāzei .

Fāze 5: Vienošanās

Piektajā fāzē runa ir par atrasto konflikta risinājuma obligāti izpildāmo nosacījumu. Mediācijas procesā mediantu atrastais risinājums, kurā abi ir ieguvēji, tiek detalizēti un precīzi formulēts un uzrakstīts. Alternatīvā veidā medianti paši var formulēt vienošanās saturu, un mediators tās uzraksta, pievēršot uzmanību tam, lai iztrādātais risinājums tiek uzrakstīts korekti. Ir jāvēro, lai risinājums nav piesaistīts vienam nosacījumam.

Precīzi noteikts termiņš, līdz kuram ir jāizpilda priekšlikums, ir obligāts.

Rakstiski fiksēta vienošanās „Melns uz balta” un visu dalībnieku paraksti rada lielāku atbildību izpildē nekā mutiska vienošanās un liecina par veiksmīgu uz darbību virzītu mediācijas procesu ar mediatoru.

Noslēgumā mediācijas vienošanās bieži tiek atzīmēta ar rokas spiedienu vai glāžu saskandināšanu. Pielikumā Jūs atradīsiet divas veidlapas mediācijas vienošanās sastādīšanai.

Vienošanās ar mērķi satikties vēlāk.

Mediators var vienoties ar mediantiem, lai satiktos vēlākā termiņā, ja vienošanās tika sastādīta uz noteiktu laiku. Tad minētā tikšanās vēlākā laikā ir jānosaka, vai ir vajadzība, ka vienošanās paliek spēkā, vai nav, vai varbūt tā ir jāmaina.

Tikšanās vēlākajā laikā var notikt arī ar mērķi, lai noteiktu, vai atrasto risinājumu varēja realizēt vai arī mediantiem ir jāmeklē jauns risinājums. Atkarībā no tā, par kāda veida vienošanos ir runa, mediators izlemj kopā ar mediantiem, vai tikšanās vēlākajā laikā šajā konkrētajā gadījumā ir lietderīga, vai tā ir vēlama no mediantu puses.

2.4.3. INDIVIDUĀLĀS SARUNAS MEDIĀCIJĀ

Individuālās sarunas ir iespēja, kā iejaukties ar mērķi mazināt augstu emocionālu konfliktu eskalāciju vai gūt vairāk skaidrības. Principiāli mediācijā visas mediācijas sarunas ar visām konflikta pusēm tiek vadītas kopīgi, lai katrs būtu vienādi informēts un atsevišķam mediantam nerastos sajūta, ka citiem ir kāds kopīgs ar mediatoru noslēpums, par kuru viņš nezina. Tad attiecības uz uzticības pamata tiek izjauktas un mediācija vairs nav iespējama. Tādēļ ir svarīgi mediantiem pirms individuālo sarunu uzsākšanas izskaidrot to jēgu un mērķi, saņemt viņu piekrišanu un informēt, ka pēc individuālajām sarunām pēc vienošanās ar mediantiem svarīgs sarunas saturs tiks iekļauts nākamajā kopīgajā mediācijas sarunā.

Individuālās sarunas ir noderīgas, ja tās kalpo mediācijas virzībai. Tas ir iespējams tikai tad, kad mediantiem ir nepieciešams atbrīvoties no dūsmām un frustrācijas, lai vispār varētu iesaistīties kopīgā mediācijas sarunā. Vai arī, ja viņi vēlas izrunāt ar mediatoru neērtas tēmas, lai apdomātu, kā to vajadzības gadījumā var iesaistīt mediācijas sarunā, nevajadzīgi neaizvainojot citus dalībniekus. Cits iemesls var būt tas, ka mediators jūt, kas kopīgas mediācijas sarunas laikā virmo apkārt, un nojauš, ka mediantiem fonā ir arī citi iemesli, intereses un motīvi, kuri vēl nav izteikti, un individuālajā sarunā tos var vieglāk noskaidrot.

Ja mediācija kādu laiku vai kopumā sastāv tikai no individuālajām sarunām, runa ir par atspoles -mediāciju. Tā tiek piemērota, ja ir ierobežojošie nosacījumi, kas prasa, lai medianti nevarētu ienākt vienā telpā uz mediāciju.

2.4.4. MEDIATORU SADARBĪBA MEDIĀCIJAS PROCESĀ

Var būt noderīgi, ka mediācija tiek vadīta nevis vienatnē, bet gan sadarbībā ar citu mediatoru (Co-Mediation). Turklāt mediatori mediācijas procesā var cits citu atbalstīt, papildināt un nomainīt. Šāda pieeja ir sevi pierādījusi skolas mediācijā

Sadarbības mediācijas priekšrocības ir:

- mediācijas komandā var cits citu nomainīt sarunas vadīšanā;
- tas, kurš pašreiz nav aktīvs, var novērot un gūt labu priekšstatu par situāciju un novērot mediantus;
- katrs mediators var pievērsties vienam mediantam;
- tieši 2. un 3. fāzes laikā mediators, kas tieši nevada sarunu, var uzņemties rakstīt/vizualizēt uz tāfeles. Mediators, kas zīmē, var savu uzmanību vairāk pievērst zīmēšanai, līdz ar to mediators, kas vada sarunu, var vairāk koncentrēties uz to;
- tā ir arī priekšrocība darbā ar jaunākajiem skolēniem, kas vēl lēni raksta;
- ja tiek kāpināts konflikts, ir iespējama individuālā pieeja;

Komandas mediācijā vieglāk izprast sarežģītāku situāciju. „Mediācijas komanda” ir arī mediantiem piemērs komunikācijā.

Komandas mediācija ir jāplāno vienlaicīgi, lai tā tiešām izdodas. Turklāt ir svarīgi iepriekš vienoties, kurš kuru uzdevumu uzņemsies, lai veiktu mediāciju „vienādās daļās” vai lai viens mediāciju vada, bet otrs uzņemas novērošanu (katrā sēdē to var mainīt). Tas abiem piešķir drošības sajūtu un iespēju būt par sadarbības piemēru mediācijā.

Pēc katras mediācijas sēdes ir noderīga kopīga refleksija. Reflektēt par to, kas attiecas uz mediāciju, un par to, kas attiecas uz sadarbību. (Kas noritēja labi? Kur bija grūtības? Ko Jūs vēlētos kāda cilvēka vietā mediācijas procesā? Ko mēs kā mediatori uztveram atšķirīgi? Ko tas nozīmē turpmākajām mediācijas sēdēm? utt.). Tādā veidā nākamo sēdi var labi izplānot un sagatavot. Katrs mediators ienes savu personību un savu personisko skatu punktu. Mediatoru sadarbībā paveras daudz lielāks iespēju spektrs kā mediantus mediācijas procesā var vadīt un atbalstīt.

2.4.5. GRUPAS DARBS

Mediācija nav tikai atsevišķas konflikta puses, bet tas ir arī labs process, lai atrisinātu konfliktu grupā un starp dažādām grupām. Grupas mediācijas norise ir identiska ar mediācijas procesu, kā tas līdz šim ir aprakstīts šajā grāmatā. Katrā ziņā process ir komplicētāks, jo ir iesaistītas vairākas personas. Tas nozīmē, ka tās ir dažādas personības, situācijas, viedokļi un vajadzības. Tādā gadījumā ir svarīgi no paša sākuma skaidri strukturēt mediācijas procesu.

Grupās sistēmiskā novērošana palīdz mediatoram strukturēt konfliktsituāciju, jo tā darbojas dažādos sistēmiskajos līmeņos.

Tie ir sekojoši:

- Katrs atsevišķs loceklis ir personība
- Attiecības starp grupas locekļiem
- Grupas struktūra organizācijā (piemēram, klase skolas sistēmā, skolotāju grupa skolas sistēmā, atsevišķa grupa klasē, kas atkal skolā utt.)

Turklāt pievienojas grupas dinamika konfliktā. Līdzās personību daudzumam loma pieder arī grupas dinamikas dažādiem aspektiem:

- Iespējamās apakšgrupas
- Hierarhija (atklāta vai slēpta)
- Pieredze savā starpā utt.
- Lomu un spēku samērs: Kurš ir izstumtais, kas noteicējs?
Ir labi, ja Jūs varat sajust spēku sadalījumu
- Tabu: Daudzām grupām ir tabu. Var būt noderīgi par tiem uzzināt, dažreiz tieši tas ienes skaidrību, kur grupā atrodas problēma.

Sakarā ar sarežģītību grupu mediācijā ir skaidri jānosaka un jāizskata, kuri ir galvenie punkti un kuri ir pakārtoti. Mediācija sākas attiecību līmenī, kas iekļauj citus aspektus. Ir svarīgi vienmēr strādāt caurskatāmi, arī vērsties citiem līmeņiem, tos nosaukt un iegūt skaidru priekšstatu, kur atrodas mediācijas izredzes un kur robežas.

Ir noderīgi strādāt ar dažādām metodēm. Turklāt ir ieteicams grupas mediāciju vienmēr veikt sadarbībā ar citiem mediatoriem.

Grupās mediācijas atsevišķas fāzes

- **Mediācijas sākuma fāze.**

Atšķirībā no individuālās mediācijas grupās mediācijā ir svarīga sākumfāze un tik plaša, ka tā ir atsevišķa fāze. Šajā fāzē tiek noskaidroti ierobežojošie noteikumi un mediācijas ikdiena. Tas tiek apspriests ar pasūtītāju, kam nav obligāti jāpiedalās mediācijā. Viņš ir atbildīgs par grupu un iniciē mediāciju; piemēram, klases audzinātājs par savu klasi vai grupa klases ietvaros, skolas vadītājs par savu grupu skolas sistēmas ietvaros.

Svarīgi, lai ir skaidri formulēts pasūtījums mediatoram un tiek precizēti organizatoriskie nosacījumi. Vienlaicīgi ir labi, atveidot konfliktu no pasūtītāja skatu punkta un tad pārdomāt, vai priekšplānā ir jānotiek īsam konflikta partneru „Kick-Off” . (Konflikta skaidrojums komandās un grupās, lpp. 36).

Līdz ar abpusējo iepazīšanos var pieaugt atvērtība mediācijai grupā. Augstākā konflikta eskalācijas pakāpē var būt noderīgi vadīt individuālās sarunas.

Ja pasūtītājs, konflikta puses un mediatori piekrit mediācijai, to var uzsākt. Šajā sakarā pozicionētās metodes ir piemērotas, lai sākuma un mediācijas procesa gaitā iegūtu iespēju ātri izdibināt noskaņojumu. Tas palīdz noteikt, kurā virzienā mediatoram ir jāveido turpmākā darbība.

- **Smaidiņu kartes** (pirmkārt, jaunāko skolēnu grupām). Smaidiņu kartēm uz vienas puses ir smaidīga, uz otras puses bēdīga seja.

Mediators lūdz nolikt sev blakus kartiņu ar attiecīgo noskaņojumu.

- **Skala 1-10.**

Mediators lūdz visus iesaistītos atzīmēt uz skalas no 1 līdz 10 savu patreizējo noskaņojumu, kur 1 ir ļoti bēdīgs un 10 ir ļoti laimīgs, priecīgs/labā noskaņojumā.

- **Liniju pozicionēšana.**

Mediators lūdz dalībniekus pozicionēt sevi līnijā (līdzīgi kā skala).

1. FĀZE – IEVADS

Ievada fāze norit līdzīgi, kā tas ir aprakstīts 2.4.3.nodaļā. Ir svarīgi radīt labu atmosfēru, dalībniekus „sirsnīgi sveicināt” un sākumā izveidot „iepazīšanās apli.” Līdzās parastajai iepazīstināšanai ar nosacījumiem (konfidencialitāte, noteikumi utt) ir noderīgi parādīt caurskatāmi zināšanu līmeni no iepriekšējām sarunām un līdzsvarot pasūtījumus.Šajā vietā arī klātesošai grupai ir jāsaka „Jā” mediācijai.

Atšķirībā no individuālās mediācijas grupas mediācijā brīvprātīgums nav obligāts katram. Svarīga ir gatavība piedalīties, resp., arī kā „klusajam novērotājam”. Mediācija var notikt, ja arī daži tajā nevar iesaistīties.

Ir laba iespēja starp fāzi viens un divi iekļaut metodisko soli. Tas palīdz mediatoram citā līmenī gūt priekšstatu par noskaņojumu.Tādā gadījumā tomēr ir jāievēro, lai metode ir labi piemērota grupai. Daudzi vēlas, „lai tas notiek ātri”, pārmērīga spriedze nedrīkst rasties.

Mediators pielieto šādas metodes:

- **Sākums.**

Darbības ar avīzēm. Mediators noliek avīžu kaudzīti telpas centrā. Tad viņš lūdz dalībniekus paņemt vienu avīžu lapu. To burzot, plēšot, lokot, viņam jāsniedz atbilde uz jautājumu: „Kā Jums iet ar konfliktu grupā?” vai „Kāds pašreiz ir grupas noskaņojums?” Mediators izplēš vienu lapu no avīzes un saburza to. Ar to viņš skaidro, ko šis simbols var nozīmēt „ Mēs metam viens otram galvā pozīcijas, bet nerunājam pareizi cits ar citu.” Kad visi ir prezentējuši savas avīžu lappuses, mediators piedāvā sākuma apgaitu, mudinot dalībniekus nosaukt savus vārdus (un iespējams nodarbošanos) un prezentēt savu simbolu.Turklāt mediators atspoguļo ieguldījumus, lai paskaidrotu, ka sekojoši izteikumi pieder pie mediācijas un katra dalībnieka ieguldījums ir svarīgs. Ja grupa ir lielāka par 10 personām mediators, lūdz klātesošos divatā (grupā sākot ar 18 - trijātā) izveidot savu kopīgo simbolu.

- **Monopoly-Geld.**

Mediators, līdzīgi kā monopola spēlē, izdala visiem dalībniekiem vienādu naudas summu un lūdz, lai viņi nākamajā iepazīšanās aplī nosauc vārdu (iespējams arī nodarbošanos) un mērķi, kuru cer sasniegt, pateicoties mediācijai. Ar atsauci uz monopola naudu dalībniekiem ir jāpasaka, cik viņi ir gatavi investēt, lai šo mērķi sasniegtu.

Piemēri:

- ✓ Gatavība apkopot pretinieka teikto, pat ja tas ir grūti.
- ✓ Ļaut cilvēkiem izteikties, ja arī viņu argumenti Jūs nogurdina.
- ✓ ...

Laikā, kad dalībnieki apdomā, mediators raksta uz plakāta malas:

1. Vārds, uzvārds
2. Mērķis
3. Investīcija.

Tad viņš novieto kasi - krēslu apļa vidū un pievieno uzrakstu : „Investīcijas konflikta noskaidrošanai „.

Dalībnieki izsakās par trim atzīmētiem aspektiem un simboliski ievieto savas investīcijas kasē. Mediators aktīvi noklausās teikto.

- **Komandas EKG (emociju kāpuma grafiks).**

Komandas EKG ir iespēja iegūt anonīmu ieskatu grupas emocijās un noskaņojumos. Mediators izdala lapas, kas satur tukšu diagrammu ar vienu horizontālu laika asi (12 sadaļas) un vienu vertikālo asi individuālajai noskaņai (0 =„slikti” līdz 10 =„optimāli”).

Tad mediators mudina dalībniekus atveidot savu noskaņojuma līkni diagrammā pēdējos 12 mēnešos, neierakstot savu vārdu un uzvārdu uz lapas. Lapas ar zīmējumu tiek aizklātas un noliktas uz galda. Laikā, kad grupa ir nodarbināta, mediators zīmē tukšu diagrammu uz plakāta lapas. Turklāt viņš pārnes šīs līknes uz lielo diagrammu un aicina grupu uz domu apmaiņu ar jautājumu: „Kādus iespaidus Jūs ieguvāt, veidojot šo kopskatu?”.

Šo metodi var atkārtot vēlākā mediācijas fāzē, turklāt mediators uzdod jautājumu: „Kādi nozīmīgi notikumi tika iezīmēti līknes jaunajos pagriezienos?”

2. FĀZE – KONFLIKTA PUŠU SKATA PUNKTI

Otrās fāzes norise ir identiska individuālās mediācijas norisei (sal.2.4.3.nodaļa), tikai sakarā ar dalībnieku skaitu ir vairākas tēmas, konfliktu punkti un skatu punkti. Svarīgi to skaidri strukturēt un noteikt prioritātes.

Mediatora uzdevums ir empātiski klausīties, atspoguļot emocijas, kā arī pozitīvi pārformulēt pārmetumus, apvainojumus, vainas piedēvēšanu.

Fāzes noslēgumā noteikt tēmu secību caurskatāmā izvēles procesā. Tādā gadījumā ir piemērotas šādas metodes:

- **Klasiskā metode**

Klasiskā metode palīdz apzināt tēmas, kad tēmas tiek nosauktas vai dalībnieki tās raksta uz lapiņām. Tad tās tiek piestiprinātas pie tāfeles (vai izliktas uz grīdas). Tad tēmas tiek šķirotas un saliktas kopā grupā.

Nākamajā solī lapiņām tiek noteikta prioritāte. Tādā gadījumā dalībnieki saņem punktus (skaits var variēt atkarībā no tēmu daudzuma), tos viņš drikst sadalīt pa tēmām. Turklāt ir svarīgi, ka viņš atbilstoši tēmas svarīgumam viņa uztverē, vienai tēmai piešķir vairākus punktus. Punktus var pielikt, pielīmējot vai uzzīmējot.

- **Tēmu krāšana**

Mediators zīmē plakāta vidū kvadrātu un no katras kvadrāta virsotnes velk diagonāles līnijas uz attiecīgo plakāta stūri. Dalībniekiem mazajās grupās ir jāatbild uz šādiem diviem jautājumiem:

- Kādas konflikta tēmas Jūs vēlaties šajā pasākumā izskatīt?
- Kam nav jānotiek konflikta skaidrojuma laikā?

Abus jautājumus mediators uzraksta kvadrāta vidū.

Dalībnieki apsēžas brīvi izvēlētā mazā grupā pa četri ar papīra loksni uz galda un zīmē struktūru, kuru mediators uzzīmēja uz plakāta.

Mediators lūdz dalībniekus desmit minūtēs ierakstīt savas individuālās tēmas, vēlmes un lietas, kurām nevarētu notikt, uz viena no ārējiem laukiem.

Pēc šīm desmit minūtēm, tad personīgās domas, ar otru apmainīties nelielā grupā. Mērķis ir beigās mazo grupu vidū rast vienprātību, atbildot uz abiem jautājumiem, kuri ir iekļauti laukuma vidū.

Mediators lūdz katrai grupai prezentēt materiālu. Pēc prezentācijas grupu lapas tiek piespraustas pie tāfeles.

- **Priekšstati par situāciju**

Labākai konflikta izpratnei mediators lūdz dalībniekus uz lielas papīra lapas uzrakstīt savu viedokli par esošo situāciju. Dalībnieki tiek aicināti atzīmēt aspektus, kuri, viņuprāt, ir svarīgākie.

Ja zīmē, tad mediators norāda, ka šajā vingrinājumā netiek vērtētas zīmēšanas prasmes, bet būtiski ir tas, kā katrs redz esošo situāciju. Zīmējumā var izmantot simbolus, krāsas, formas, skaitļus vai metaforas Dalībniekiem tiek dotas 20 minūtes, lai pielāgotu savu tēlu. Tad attēli tiek parādīti visai grupai. Tādā gadījumā notiek saprašanās par uztotajiem jautājumiem, un nekādi komentāri nav jādod.

3. FĀZE - KONFLIKTU IZGAISMOJUMS

Grupu mediācijā šīs fāzes būtiskākā atšķirība ir tā, ka pastāv ne tikai divas atšķirīgas uztveres, vajadzības par konfliktu, bet gan tik daudz, cik dalībnieku grupās. Līdz ar to konflikta izgaismošana ir daudz sarežģītāka.

Tiek pielietotas dažādas metodes.

- **Akvārijs**

Mediators lūdz dalībniekus sadalīties atbilstoši interesēm (mazās grupās, ne vairāk kā 4 cilvēki). Mazajās grupās dalībnieki kopīgi apspriedīs savus novērojumus, jūtas, vajadzības un prasības un izvirzīs pārstāvi akvārijam.

Pēc tam dalībnieki sasēžas aplī. Mediators sēž centrā, un ir vēl divi krēsli. Mediators izskaidro akvārija būtību.

Mazo grupu pārstāvis iet iekšējā aplī, kur notiek saruna ar mediatoru. Ir svarīgi, ka otrs krēsls paliek brīvs. Ārējā aplī esošie aicināti klausīties un klusēt (pat tad, ja tas ir grūti), tikai koncentrāciju var uzturēt iekšējā lokā. Tas, kurš redz, ka viņa vajadzības netiek pārstāvētas iekšējā lokā, var ieiet aplī un apsēsties uz brīvā krēsla. Viņš iegūst tiesības runāt. Kad viņa jautājums tiek atrisināts, persona atgriežas ārējā aplī.

Akvārijs darbojas kā „mazā mediācija“(apskatīta iepriekš). Svarīgi, ka mediators sākotnēji rada drošu vidi, piemēram, izskaidrojot diskusijas noteikumus, laika limitus u.tml

Akvārija sākumā lokā esošie apraksta novērojumus, sajūtas un vajadzības. Mediators aktīvi klausās. Seko brīva saruna iekšējā lokā. No šī brīža var izmantot brīvo krēslu. Mediators rosina runāt par vajadzībām un formulēt priekšlikumus, jo īpaši, ja saruna ir par pozīciju maiņu vai konflikta kāpinājumu.

Kad visu grupu pārstāvji pabijuši centrā, dalībnieki piedalās prāta vētrā, lai, balstoties uz dzirdēto, izteiktu priekšlikumus risinājumam. Pēc pārtraukuma, balstoties uz priekšlikumiem, mediators vada sarunas, lai mediācijas dalībnieki pieņemtu risinājumu, kas pēc iespējas apmierina visas puses.

- **simboli**

Situācijas izpratnei var palīdzēt ieviest attēli, piemēram, laiva kuģis, auto, utt. (tiek piedāvāts liels attēls uz tāfeles).. Dalībniekiem vajadzētu iejusties kādas attēla daļas lomā. Piemēram:

„Jūs esat motors vai sajūtat sevi kā bremzi?“

„Vai Jūs esat auto vadītājs vai rezerves daļa?“

„ Kurš ir pie stūres? „

Mediators lūdz dalībniekus piecas minūtes apdomāties, pēc tam to daļu (kā viņi jūtas) uzzīmēt.

Pēc tam katrs dalībnieks prezentē rezultātu (piesprauž pie tāfeles attiecīgajā vietā), kā arī pasaka, kā viņš jūtas un ko viņš vēlētos mainīt. Ļoti svarīgi, lai katram dalībniekam tiktu atvēlēts pietiekami ilgs laiks stāstījumam, lai nekas netiktu sasteigts. Mediators ir aktīvs klausītājs. Kad visi prezentējuši rezultātus, tiek iegūts vizuāls sistēmas attēls: kuras detaļas liekas, kuras „pazudušas“ utt.

4. FĀZE – PROBLĒMAS RISINĀJUMS

Šajā posmā katrs grupas dalībnieks izstrādā savu risinājuma variantu. Nav nekādu tabu. Tas ir svarīgi, lai izstrādātu pēc iespējas lielāku skaitu iespējamo risinājumu, pat tādu, kas sākotnēji liekas absurdi. Tikai tad, kad izteikti iespējamie risinājumi varianti, tiek diskutēts par to pamatotību un realizācijas iespējām. Gadās, ka varianti, kas sākotnēji likās absurdi, ir labs risinājums. Svarīgi, lai risinājuma pieņemšanā tiktu iesaistīti visi dalībnieki un valdītu vienprātība.

Var izmantot šādas metodes:

- **Ideju kartes**

Dalībnieki katrs saņem kartiņu, kurā trīs numurētas rindas (1.-3). Katrs dalībnieks 1.rindiņā uzraksta iespējamo risinājuma variantu. Pēc tam kartiņa tiek ielikta izlozes kastē/traukā. Kad visi savas kartiņas ievietojuši kastē/traukā, tās tiek sajauktas. Katrs dalībnieks izvelk vienu karti, izlasa 1.rindiņā uzrakstīto iespējamo risinājumu. Tālāk ir divas iespējas: 2.rindiņā viņš raksta savu risinājuma variantu vai tai pašā 2.rindiņā viņš raksta papildinātu 1.variantu. Kartiņas atkal tiek ievietotas traukā/kaste un sajauktas. Tāpat notiek ar trešās rindas aizpildīšanu. Kad kartiņas tiek sajauktas pēdējo reizi, katrs dalībnieks uz tāfeles no izvilktās kartiņas uzraksta risinājumu variantus uz tāfeles.

- **Metode 6-3-6**

Mediators piedāvā mediantiem sadalīties pa 6 cilvēkiem grupā. Mediantu grupas sēž aplī. Katrs mediantis saņem lapu, kurā ir tabula ar ailēm un 6 rindām. Mediators aicina 5 minūtēs 1 rindā ierakstīt 3 idejas par problēmas risinājumu. Lapa tiek padota pulksteņrādītāja kustības virzienā. Nākamajās 5 minūtēs dalībnieki pēc iepazīšanās ar iepriekš uzrakstītajām idejām aizpilda 2 rindu, attīstot iepriekšējās idejas un/vai papildinot tās ar jaunām. Tā turpina, kamēr tabula aizpildīta.

Tādējādi 30 minūtēs tiek iegūtas 180 idejas. Mediatots aicina grupas no visām idejām izvēlēties 5 būtiskākās. Tās tiek prezentētas pārējām grupām un/vai uzrakstītas uz tāfeles.

- **Metode „Stāvēšana uz galvas” (paradoksālā iejaukšanās)**

Izmanto konfliktu risināšanai grupā vai starp grupām.

Metodes izmantošanā ir divi posmi. Pirmajā posmā mediators aktuālo jautājumu pārvērš pretējas nozīmes jautājumā. Piemēram, ja ir jautājums „Kas jādara, lai uzlabotu skolotāju sadarbību?”, mediators raksta „Kas mums jādara, lai skolotāji savstarpēji būtu naidīgi noskaņoti?”. Grupai nepieciešams darboties pretēji faktiskajām bažām. Tā kā šāds veids sākotnēji liekas diezgan neparasts, mediators paskaidro savu darbību. Seko „Prāta vētra”, iegūtie risinājumi tiek uzrakstīti uz kartītēm, pēc tam grupa tos sašķiro, apvienojot kartītes ar līdzīgām/tuvām idejām.

Otrajā posmā grupa, mediatora vadīta, katrai negatīvajai idejai meklē pretēju pozitīvu risinājumu.

Piezīme: centieties, lai, formulējot pretējas nozīmes jautājumu, netiktu lietots priedēklis 'ne-'.

- **Trijstūris**

Izmanto konfliktu risināšanai grupā vai starp grupām.

Mediators uz tāfeles uzzīmē lielu trijstūri ar virsotni uz augšu. Trijstūrī mediators ieraksta konflikta tēmu, piemēram, „Nevēlēšanās mācību procesā izmantot jaunās tehnoloģijas”. Mediators paskaidro, ka trijstūris ir stabils, ja abos apakšējos stūros ir vienādi balsti. Dalībniekiem tiek piedāvāts rast risinājumus, kādi aspekti sekmē cieņas pilnu veco un jauno mācību tehnoloģiju līdzāspastāvēšanu. Risinājumi tiek rakstīti uz lapiņām, kas vēlāk tiek piestiprinātas pie tāfeles: vienā pusē aspekti par labu vecajām, otrā pusē – jaunajām tehnoloģijām.

- **Divkāršais Plus**

„Prāta vētras” laikā bieži tiek piedāvāti vairāki līdzvērtīgi alternatīvi konflikta risinājuma veidi. Mediators sadala grupu mazās grupās. Grupu skaits atbilst piedāvāto konflikta risinājumu skaitam. Grupas uzdevums ir formulēt argumentus par labu piedāvātajam risinājumam. Tie tiek rakstīti uz plakāta, teksts sākas „Mūsu risinājums ir, jo....”. Pēc darba mazajās grupās visa grupa strādā kopā, izvērtē uz plakātiem uzrakstīto un pieņem kopīgo lēmumu.

FĀZE 5: VIENOŠANĀS

Šis posms neatšķiras no iepriekš aprakstītā. Tomēr, strādājot ar grupu, pēc verbālas vienošanās ieteicams to apstiprināt simboliski; piemēram, ar rokasspiedieniem vai kopīgu kafijas/tējas dzeršanu. Ieteicams līgumu vai vienošanos fiksēt datorsalikumā un iedot katram grupas dalībniekam pārbaudei vai, izmantojot projektoru, visiem kopīgi izanalizēt tekstu. Pēc tam līgums/vienošanas tiek izprintēta un iedota katram dalībniekam.

Līguma/vienošanas izstrādes procesā var izmantot dažādas metodes.

• **Rīcības plāns**

Mediators tāfeli sadala ailēs: „kas”, „ko”, „datums”, „ziņojums”, „forma”. Tad viņš lūdz dalībniekus izteikt idejas, kā aizpildīt tabulu. Kad tabula aizpildīta, mediators lūdz vēlreiz visu pārskatīt un veikt korekcijas. Alternatīvs variants - tabulu var vispirms aizpildīt nelielās grupās, tad veido kopējo tabulu.

Ja tabulu aizpilda visi kopā un ir vienprātība, to var parakstīt visi.

Katrs dalībnieks saņem drukātu kopiju.

Ieteicams pēc kāda laika perioda, kad līgums ir noslēgts, tikties ar grupu vēlreiz, lai redzētu, vai ir ievērota vienošanās un vai sasniegts vēlamais efekts.

Ja vēlamais efekts nav sasniegts, ir iespējams pārstrādāt vietas, kuras nedarbojas, kā cerēts, ja nepieciešams, ir jāatgriežas mediācijas 3.fāzē.

Mediācijas beigās mediators apvaicājas par dalībnieku garastāvokli, atmosfēru grupā

• **Zieds, akmens, sīpols**

Pēc mediācijas mediators paņem rokā ziedu, akmeni un sīpolu un lūdz dalībniekus, izmantojot trīs simbolus, paust pārdzīvoto konflikta risināšanas gaitā.

Zieds: Kas tavās acīs „uzplaucis”, radot pozitīvas sajūtas?

Akmens: Kas vēl grūti izprotams un rada smagumu?

Sīpols: Kas lika „raudāt”, simboliski radīja asaras acīs, kas bija sāpīgi?

3. IESPĒJAS MEDIĀCIJAS PIELIETOŠANAI SKOLĀ

3.1. MEDIĀCIJAS NEPIECIEŠAMĪBA SKOLĀ

Aptaujas par konfliktiem Lietuvas skolās liecina, ka lielākā daļa respondentu atbalsta mediācijas ieviešanas nepieciešamību. Nepieciešams izglītot par mediācijas iespējām skolotājus un sociālos pedagogus. Rokasgrāmatas 3 nodaļā sniegti pierādījumi ieguvumiem, ieviešot mediāciju skolā.

Daudzos biznesa uzņēmumos, sabiedriskajās organizācijās un valsts pārvaldes iestādēs izmanto mediāciju. Kāpēc šo pieredzi nepārņemt skolās? Mediācija ir „sistēmu projektēšana”, ko izmanto kopā ar organizatorisko attīstību, konsultācijām un koučingu.

Atbilstoši nepārtrauktajām izmaiņām sabiedrībā un pieaugušajām prasībām skolai aktualizējas jautājumi par dažādiem jauninājumiem izglītības sistēmā. Katra skola izstrādā savu profilu un atbilstoši reaģēt uz vidi, kurā nozīmīgas ir specifiskās attiecības starp skolēniem, skolotājiem un vecākiem. Būtiski ir ieviest jauninājumus bez konfliktiem. Konflikta analīze un izmaksas (piemēram, daudz darba kavējumu, kavētas nodarbības u.tml.) rada bažas. Skolās tāpat kā citās organizācijās raksturīgi trīs līmeņu konflikti un attiecīgi trīs to apstrādes formas.

Triāde sistēmiskai konfliktu risināšanai

KONFLIKTU LĪMEŅI	DARBĪBA
Personīgie konflikti	Orientēta uz klasisko mediāciju, kā aprakstīts 2. nodaļā.
Materiālie konflikti	Orientēta uz vairākiem uzdevumiem (piemēram, pēc Hārvardas metodes). Faktos balstīta, uz rezultātiem vērsta mediācija
Strukturālie konflikti	Strukturāli orientēta darbība. Mediācija papildina organizatorisko attīstību.

Kaut arī sākotnēji var likties, ka visu konfliktu pamatā ir personu savstarpējās attiecības un ka tās izskaidrojot (piemēram, panākumu atzīšana, likumīgu prasību izpilde u.tml.), konflikts tiks atrisināts, tas ne vienmēr tā ir. Bieži mediācijas priekšmets ir materiālie konflikti (piemēram, nevienlīdzīga sadale, resursu nepietiekamība, lomu konflikti), kad nepieciešams trīspusējs skatījums uz problēmu. Ja jūs nespējat mainīt pamatnostājas konfliktā, arī pēc izskaidrošanas un pat vienošanās konkrētajā situācijā panākšanas konflikti pēc kāda laika atjaunosies. Risinājumus iespējams panākt, tikai mainot šīs struktūras, tādas kā pazemojoša sodu sistēma, diskriminējoši pasākumi, kvalificētu kadru trūkums, strukturāli tiesiskais pamats.

Atkarībā no tā, kur jūs strādājat, var izmantot 12 paņēmienus kā elastīgu instrumentu kopumu konfliktu pārvaldībā. Klasiskās mediācijas fāžu modelis var būt centrs, ap kuru var būt cita veida iejaukšanās atkarībā no situācijas:

STRĀDĀJOT AR CILVĒKIEM:

1. Konflikta konsultācija
2. Konflikta koučings

STRĀDĀJOT AR DIVĀM PUSĒM:

3. Klasiskā 5 fāžu mediācija
4. Atspoles starpniecība
5. Starpniecība pārrunās

STRĀDĀJOT AR GRUPĀM:

6. Komandas moderācija
7. Grupu mediācija
8. Sarunas starp grupām
9. Lielo grupu mediācija

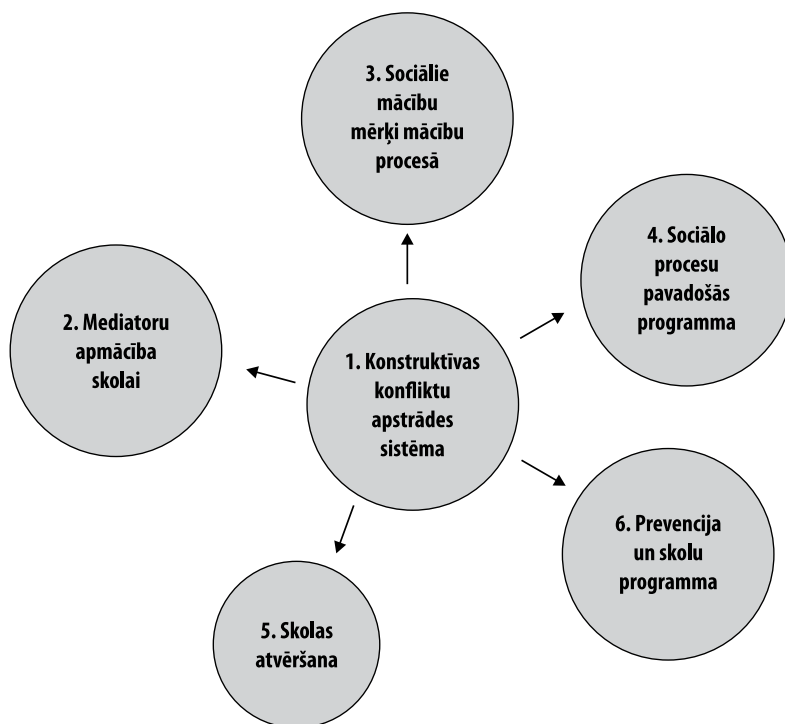
MEDIĀCIJA ORGANIZĀCIJAS ATTĪSTĪBAS JOMĀ:

10. Mērķtiecīgu padomu mediācija
11. Uz pārmaiņām orientēta komandas attīstība
12. Strukturētais precizēšanas dialogs

Vācijā mediācija organizācijas attīstības jomā ir ļoti pieprasīta

3.2. SEŠI PUNKTI MEDIĀCIJAS SKOLĀ ATTĪSTĪBAI

Lai mediāciju integrētu skolas sistēmā, svarīgi to sasaistīt ar citām skolas sistēmas daļām. Ar skolas mediāciju galvenokārt jāsaprot konfliktu menedžments skolā. Tā savu darbību var izvērst tikai tad, ja tā ir savienota vienā tīklā ar citām pedagoģijas jomām:

12. attēls. Konfliktu apstrādes sistēma ar mediācijas skolā palīdzību

1. PUNKTS: KONSTRUKTĪVAS KONFLIKTU APSTRĀDES SISTĒMA KĀ PEDAGOĢISKS POTENCIĀLS.

Augstākais mērķis ir konfliktu kultūras izmaiņas skolā. Konstruktīva konfliktu apstrāde uzmanības centrā izvirza visu konflikta dalībnieku vajadzības un intereses. Tā balstās uz mediācijas pamatdomu:

- ✓ Mediatoru kā starpnieku sniegtais risinājums noved pie apmierinoša rezultāta, saudzē attiecību līmeni, to var izmantot jau minimāli eskalējošā konfliktā, tādā veidā aizkavējot konfliktu eskalāciju un taupot transakciju izdevumus, kas rodas stingrāku pasākumu gadījumā.
- ✓ Kā pedagoģiskai institūcijai skolai ir vēl svarīgāk, lai pozitīva konfliktu atrisināšana bērniem un jauniešiem parāda izaugsmes potenciālu, kas būtu pedagoģiski jāizmanto, iesaistot skolu mediatorus.

Tāpēc konstruktīvas konfliktu menedžmenta sistēmas centrā atrodas mediatoru apmācība, t.i., tiek noteikts personu loks, kuras intensīvi nodarbojas ar mediatīvu domāšanu un profesionāli pārvalda mediācijas tehnikas (salīdzināt ar 2. nodaļu).

2. PUNKTS: IZGLĪTĪBA SOCIĀLAJĒM PEDAGOGIEM, SKOLOTĀJIEM UN SKOLĒNIEM MEDIĀCIJAS JOMĀ.

Daudzi skolotāji izstrādājuši sev metodes un didaktiskās formas, kā strādāt ar konfliktsituācijām un nemierīgām klasēm un kā izveidot mācības veicinošu vidi. Daži veido „Rīta apli”, iesaistot „klases padomi”, zīmē sienas avīzes, raksta „klases dienasgrāmatu”, izmanto „raižu kasti”, utt.

Skolotāju tālākizglītības nodarbībās (skolotāji kā audzinātāji), viņi arvien no jauna ziņo par līdzīgu pieredzi, kas iegūta darbā ar bērniem un jauniešiem, uzsverot galvenās problēmas:

- bērni nav mācījušies sarunāties savā starpā vai saprasties konfliktu gadījumā. Viņi sit un tiek sisti;
- sitieņu stiprums ar katru nākamo reizi pastiprinās. Bēni neizjūt, kad viņi nodara pāri citiem bērniem;
- daudzi konflikti tiek ienesti no ārienes un turpināti skolā vai ceļā uz skolu;
- nenovērsti konflikti, neskatoties uz sankcijām, izceļas arvien no jauna;
- bērni bieži nezina, ar ko nodarboties, viņiem nav ideju, ko viņi varētu kopīgi spēlēt, un tad viņiem rodas aizvainojošas idejas. Piemēri bieži vien tiek atrasti mēdijos;
- pedagogi šādos gadījumos nezina, ko iesākt, jo līdzšinējās koncepcijas vairs vienkārši nedarbojas.

Šāda aina atbilst pētījumiem Lietuvas skolās.

Mediācijas izglītība ar tās daudzpusīgo deeskalējošo tehniku piedāvājumu tiek labprāt pieņemta, lai paplašinātu pedagoģisko darbību telpu. Turklāt pedagogi iegūst svarīgu pieredzi, kas atvieglo viņu darbu ar konfliktiem skolā. Pie šādas pieredzes pieder sapratne, ka:

- strīdi un izskaidrošanās pieder pie dzīves un tos nevajag pārtraukt,
- konflikti dod iespēju savstarpēji sadarbojoties tikt skaidrībā par pastāvošo problēmu,
- detalizēta strīdu analīze ļauj saskatīt vairāk par to, kas redzams pirmajā mirklī,
- pieaugušajiem un bērniem jāmācās labāk saprast vienu otru,
- svarīgi pašam mācīties un tad parādīt bērniem, kā strīdā iespējams palīdzēt sev pašam,
- sociālā kompetence kā dzīves pamats ir jāpadara par mācību priekšmetu,
- audzinātājiem ir svarīgi arvien no jauna izvērtēt savu lomu vai arī mainīt perspektīvu, lai tādā veidā iegūtu citu pieredzi un pilnveidotu empātiju, rezultātā paplašinot iespējamo rīcību spektru .

Mediācijas apmācību laikā dalībnieki izjūt savstarpēju solidaritāti un dalās pieredzē, nonākot pie atziņas, ka savstarpēja kolektīva konsultācija var palīdzēt pārdomu strupceļos. Konstruktīvajā konfliktu apstrādes sistēmā pedagogu mediācijas apmācība tiek papildināta ar skolēnu izglītošanu par moderatoriem, kuri ir spējīgi bez pieaugušo palīdzības darboties ar mediācijas metodi skolēnu konfliktu risināšanā. Daudzās skolās bieži vien tā ir forma, kurā tiek praktizēta mediācija. Sistēmiskā konfliktu menedžmenta ietvaros skolu pedagogu praktizētā mediācija iegūst spēcīgāku parauga raksturu, ja to izmanto konfliktu risināšanā starp skolotājiem un skolēniem, skolotājiem un skolotājiem vai vecākiem un skolotājiem.

3.PUNKTS: SOCIĀLIE MĀCĪBU MĒRĶI MĀCĪBU PROCESĀ (PIEMĒRI SNIEGTI 4.6. NODAĻĀ)

Veiksmīgam skolas konfliktu menedžmentam nepietiek ar to, ka atsevišķi pedagogi vai skolēni tiek apmācīti par mediatoriem. Svarīgāks uzdevums ir integrēt mācību procesā sociālās un komunikatīvās kompetences, kas nepieciešamas konstruktīvā konfliktu risināšanā. Daudzi pedagogi vēl arvien kļūdaini uzskata, ka labāk izvairīties no konfliktiem vai tos neievērot. Tāpēc Vācijā labprāt tiek lietots sauklis „Mācīties strīdēties”, lai parādītu, ka ir arī konstruktīvs konfliktu risināšanas ceļš. Lai to varētu izdarīt, nepieciešama:

- prasme aktīvi klausīties,
- citu personu izprašana,
- spēja aiz strīda pozīcijām saskatīt intereses,
- prasme verbalizēt savas intereses un tās aizstāvēt. Džeimija Volkera (Jamie Walker), amerikāņu pedagoģe, vācu skolās ieviesusi „Children Creative Response to Conflict” - programmu no ASV. Konceptiju veido 6 tematiskās grupas, kuras var apgūt mācību procesā, zmantojot lielu skaitu piemēru un vingrinājumu. Tās ir šādās tēmas:

1. Iepazīšanās un atbrīvošanās

Tādā veidā tiek radīta pozitīva grupas atmosfēra, kas rada priekšnoteikumus labai darba atmosfērai.

2. Pašvērtības sajūtas veicināšana

Skolēni mācās atzīt sevi un citus un izprast viņu lomu skolā.

3. Komunikācija

Apzināties paša un citu verbālo un neverbālo komunikatīvo uzvedību. Te pieder arī sajūtu uztveršana un konstruktīva apiešanās ar tām.

4. Kooperācija

Spēju laikā iemācās neverbālu sadarbību, uzticības veidošanu un lēmuma atrašanu.

5. Dzimumam un kultūrai specifiskas interakcijas.

Mērķis ir iepazīt sevi un otru dzimumu vai svešu kultūru lomu spēlēs un izstrādāt savas uzvedības izpratni.

6. Konfliktu atrisināšana bez spēka pielietošanas

Skolēni mācās labāk izprast viņu ikdienas konfliktus un mācās iespējas atrisināt konfliktus bez spēka pielietošanas.

Šos vingrinājumus un spēles var piedāvāt sociālie pedagogi vai klases audzinātāji audzināšanas stundās. Ar dažām pedagoģiskajām prasmēm tos var integrēt arī valodas, sociālo zinību vai reliģijas stundās, kā arī citu priekšmetu stundās (skatīt Klaus W.Vopel). Vācijā visas Skolu valdes sniedz plašu šādu piedāvājumu paleti. Izdevniecība Verlag an der Ruhr Milheimā specializējas attiecīgās literatūras publicēšanā (www.verlagruhr.de). Blakus uz spēka prevenciju orientētiem projektiem, tādiem kā "bez dūrēm"(www.faustlos.de), kur tiek runāts par skolēnu spēcīgo jūtu un agresijas regulēšanu, Vācijā sakarā ar valdošo ksenofobiju augsti tiek vērtēts starpkultūru darbs un tiek piedāvātas attiecīgas mācību tēmas (piem., „Viena pasaule”, skatīt www.weltinderschule.uni-bremen.de).

1. Susipažināšanās ir atsipalaidavimas.

Taip sukuriama teigiama atmosfera grupēje, o tai yra sąlyga gerai darbinei nuotikai.

2. Savęs vertinimo jausmo ugdymas.

Mokiniai mokosi save ir kitus priimti tokius, kokie jie yra, ir gebėti išreikšti savo poziciją ginčo metu.

3. Bendravimas.

Žodinis ir nežodinis bendravimo elgesys, kurį suvokia kitas asmuo.

4. Bendradarbiavimas.

Žaidimų forma mokomasi nežodinio bendradarbiavimo, pasitikėjimo ir sprendimų radimo grupėje.

5. Skirtingų lyčių ir kultūrų specifiniai tarpusavio ryšiai.

Mokomasi suprasti save ir kitos lyties arba kultūros atstovą, įsijausti į jo vaidmenį ir išlaikyti savo poziciją.

6. Nesmurtinis konflikto sprendimas.

Mokiniai mokosi geriau suprasti savo kasdienius konfliktus ir juos išspręsti taikiai.

Socialinis pedagogas arba klasės vadovas šiais pratimais arba žaidimais gali užsiimti per papildomas pamokas. Patyręs pedagogas juos gali integruoti ir kalbos, socialinių mokslų, tikybos bei kitose pamokose. Vokietijoje švietimo skyriai turi paruošę didelį tokių pasiūlymų pasirinkimą. Leidykla Miulheime leidžia specialią šios rūšies literatūrą (www.verlagruhr.de). Be smurto prevencijos projektų, tokių kaip „Be kumščio“ (www.faustlos.de), kuriuose mokoma, kaip suvaldyti įsismarkavusius mokinių jausmus ir agresiją, taip pat siūlomi įvairūs projektai darbui su kitų kultūrų atstovais, nes vis dar juntamas nepakantumas kitataučiams (pvz., „Vienas pasaulis“, žr. www.weltinderschule.uni-bremen.de).

4. punkts: Sociālos procesus klasēs un mācību grupās pavadošās programmas

Svarīga skolas struktūras pazīme ir klases. No konfliktu izpētes mēs zinām, ka konflikta menedžmentam galvenie traucēkļi visbiežāk nav tīri lietišķas dabas (piemēram, skolniekam ir grūtības mācībās), bet gan tas, ka konflikti, kas noved pie mācību procesa traucējumiem, var rasties sakarā ar attiecību aspektu. Mediācijas deeskalējošo tehniku pārzināšana palīdz vadīt šādus procesus, veidojot šīs mācīšanas un mācīšanās vienības, kas var preventīvi ietekmēt sociālos procesus.

Ir daudz metožu, vingrinājumu un treniņa elementu, kuru tēma ir sociālā procesa veidošana klasē un kas atbild uz šādiem jautājumiem:

- Kā es veidošu klases kolektīvu?
- Kā mēs saprotamies savā starpā?
- Ko mēs darīsim konflikta situācijā?

Šos jautājumus apspriež ne vien ar mācību spēkiem, bet arī ar visu klasi. Daudzas problēmas un traucējumi klasēs ir saistīti ne vien ar iesaistītajiem bērniem un jauniešiem, bet arī ar skolas sistēmu un dažādām skolas izglītības pakāpēm.

Vācijā konstatēts, ka 5. mācību gada vidū vai beigās daudzās klasēs rodas nesaskaņas un grupu konflikti, jo skolēniem nāk klāt jauna pieredze, kas izraisa nedrošību uzvedībā. Šī iemesla dēļ izveidota „Ievadprogramma 5. klasei“, kurai būtu jāveicina šīs klases sadraudzēšanos (4.6. nodaļa).

5. punkts: Atvērta skola

Saskaņā ar moto „Tam, kurš grib mācīt dzīvei, šī dzīve jāielaiž iekšā!” Vācijā diskutē un arvien vairāk praktizē skolu atvēršanu sabiedriskajai, reģionālajai un ģimeniskajai videi. Lai cik svarīgi būtu tas, ka skola cenšas nepieļaut traucējumus mācību telpā un nevēlamu ietekmi. Daudzas problēmas, ar kurām tiek konfrontēti skolēni, nāk no ārpuses, bet savu darbību veic skolā, un tur ar tām jāstrādā. Tas attiecas ne vien uz jauniešu pasauli, bet arī uz problēmām ar alkohola un narkotiku lietošanu, nacionālo un kultūras vērtību struktūras konfliktiem vai kibernoiedzību. Turklāt kļūst redzams, ka no skolām šo problēmu risināšanai tiek prasīts par daudz, ka nepieciešams piesaistīt citas institūcijas, tādas kā Psihologiskais dienests, Nepilngadīgo lietu pārvalde vai policija u.tml.. Tā kā krīzes laikos bieži jārikojas tieši un ātri, ir par vēlu, spontāni izveidot labai sadarbībai nepieciešamo izpratni un veikt kompetences noteikšanu. To var izdarīt tikai mierīgos laikos. Zināšanas par mediāciju atvieglo šīs grupas moderāciju, veicina dalībnieku respekta pilnu saskarsmi un izpratni par profesionāli atšķirīgiem uzdevumiem. Skolas sociālais pedagogs ir vienojošais posms starp sabiedriskām, skolas un skolēnu interesēm. Viņš var palīdzēt atrast jomas, kas svarīgas sadarbībai ar skolu, uzdodot šādus jautājumus:

- Kādas vietas un iestādes apmeklē skolēni ārpus skolas?
- Kādi ir kontakti ar šīm iestādēm?
- Kādi konflikti rodas, pateicoties īpašajai skolas videi?
- Kādas sadarbības iespējas ir ar ārpusskolas partneriem?
- Kādas ir atbalsta sistēmas?

Vācijā Neilngadīgo lietu pārvaldes cenšas panākt labāku sadarbību starp skolām un Nepilngadīgo lietu pārvaldi. Tā var labāk iepazīt kontaktpersonu un no sadarbības, kas vērsta uz atsevišķu gadījumu, nonākt pie strukturālās sadarbības. Piemēram, Erfurtē pilsētas attīstības ietvaros ar šo nosprausto mērķi skolas teritorijas tika atvērtas jauniešiem un kaimiņos dzīvojošām ģimenēm. Šī atvēršana slēpj sevī papildus konfliktu potenciālu, un skolai jābūt tam gatavai. Ir labi, ja eksistē konfliktu menedžments un to var izmantot. Frankfurtes pilsētas teritorijā kopā izvietotas dažādas iestādes un 2014. gada aprīlī tika nodibināts „Uzņēmumu konfliktu kultūras tīkls”, lai apmainītos ar pieredzi un kopīgi strādātu ar konfliktiem (piemēram, mobings darba vietā) (H.-J.Rojahn, 2012).

6. punkts: Prevencija un skolas programma

2002. gada 26. aprīlī Erfurtē Gutenberga ģimnāzijā notika masu slepkavība. Mēnešiem ilgi pēc tam tika diskutēts, vai varēja novērst šo atgadījumu. Gadu vēlāk šajā skolā tika ieviesta skolēnu mediācija. Nākamajos gados Tīringenes Kultūras ministrija veicināja skolas mediācijas ieviešanu no sava budžeta.

Iniciatīva mediācijas ieviešanai skolā nāk no nedaudzām personām vai - tā kā Erfurtē - saistīta ar īpaši svarīgu notikumu. Izstājoties šīm personām vai izbalojot atmiņām par notikumu, pazūd impulss iniciatīvas turpināšanai. Tāpēc šīs rokasgrāmatas autoriem ir vēlētās norādīt uz pastāvīgumu, ieviešot skolā mediāciju (skatīt 6.nodaļu). Attiecīgajai skolai tiek uzdoti šādi jautājumi:

- Kādi konflikti ir jāapstrādā ar mediāciju?
- Cik lielai nozīmei jābūt mediācijai skolā ikdienā?
- Kā konflikta dalībnieku uzmanību pievērst mediācijas skolā iespējai?
- Kādā veidā tiek parādītas mediācijas skolā priekšrocības un pārbaudīta tās realizācija?

3.3. PIEREDZE SKOLĒNU MEDIĀCIJAI KĀ PEDAGOĢISKAI INOVĀCIJAI

Tas, kurš jau kādreiz mēģinājis ieviest jauninājumus pārvaldē vai kompleksā organizācijā, zina, ka jārēķinās ar ievērojamu pretestību. Ierastā rutīna un bieži minētā piezīme: „Mēs to jau reiz esam darījuši!” liek daudziem labiem priekšlikumiem beigties bez rezultāta. Tas vēl jo vairāk spēkā tad, ja mainās vai tiek apšaubītas autoritātes un varas struktūras. Ieviešot mediāciju skolā, konflikta dalībniekiem tiek piešķirta kompetence, ar savu gribu un saviem spēkiem nokļūt līdz atrisinājumam. Konstruktīvas konflikta apstrādes ietvaros viņi - tātad arī skolēni, kuri ar savu uzvedību ir dziļi iesaistīti konfliktā - iegūst autonomiju, cenšas paši atrast ceļu uz konstruktīvu uzvedību. Pirmā daudzu pedagogu reakcija ir, ka tas neko nedos, varbūt tikai piemērotiem skolēniem, bet ne tiem, kuri traucē un neievēro noteikumus. Pedagogi labprāt veicina skolēnu līdzdarbošanos un līdzdalību uz viņiem attiecināmu lēmumu pieņemšanā. Bet, ja nonāk nonāk līdz konfliktam, bieži vien notiek citādi.

Vācijas Jaunatnes institūts (Das Deutsche Jugendinstitut) un Nepilngadīgo palīdzības institūcijas pēta, kāda ir situācija ar līdzdarbošanās, līdzdalības un pašnoteikšanās koncepcijas realizāciju. Secināts, ka izejas punkts bija psiholoģiskā atziņa, ka ieinteresēto personu autonomā lēmuma pieņemšanas brīvība ir centrālais priekšnoteikums sociāliem un morāliem mācību procesiem. Sociālo mācību dinamika sāk darboties, ja mācīšanās var attīstīties kā pašorganizēts process. Tāpēc mācību procesā ir tā sauktās uz projektu orientētās mācības, kurās skolēni pārņem atbildību par savu „projektu” veiksmi.

Tika secināts, ka skolēnu autonomijas un līdzdalības formu ieviešana bija apdraudēta vai beidzās neveiksmīgi, ja dominēja šāda pedagoga attieksme:

- Mediācija tiek uztverta kā traucējums/izaicinājums darba norisē
- Mediācija netiek izjusta kā principiāli izmainītas uzvedības izpausme attiecībā pret skolēnu konfliktu, bet gan kā līdzšinējās darbības variants („Mēs jau vienmēr tā darījām!”)
- Mediācijas laikā pedagogi baidās, ka zaudēs kontroli pār skolēnu uzvedību.

- Pedagogi tic, ka viņi vairs nevar pildīt savu uzdevumu kā skolēnu sargi un aprūpētāji, ja viņi skolēniem piešķir lielāku autonomiju konfliktu apstrādē.
- Mediācija tiek uztverta kā varas attiecību apgrīšana - skolēni paši nosaka - t.i., tiek interpretēta kā skolotāja autoritātes zudums.
- Mediācijas nepieciešamība tiek interpretēta kā pedagoģijas nespēja tikt galā.
- Mediācija secīgi tiek izmantota reti, tātad tikai tur, kur tā neapdraud esošo rutīnu.
- Skolēniem mediatoriem jābūt par piemēru citiem. Viņi to izjūt kā stresu un izvairās no šīs funkcijas veikšanas.

Pieredze liecina, ka pedagogiem ir grūtības atrast savu lomu mediācijā skolā vai skolēnu mediācijai nepieciešamo izpratni. Vācijā šajā sakarā izdarīja secinājumus un sakombinēja mediāciju ar prasībām pēc lielākas demokrātijas skolā. Vairāku gadu garumā Hesēnē un Tīringenē mediācijas ieviešana skolā notika plašas skolu reformas ar nosaukumu „Demokrātija un mācīšanās” ietvaros.

3.4. MEDIĀCIJA UN SODI

3.4.1. SKOLAS TIESISKO SANKCIJU NOZĪME

Konflikta menedžments skolās tradicionāli ir iezīmēts ar hierarhiskām struktūrām, stingru noteikumu kanonu un sodiem par noteikumu pārkāpumiem. Turklāt pastāv sankciju sistēma saistībā ar nepareizu uzvedību, kas arī ir hierarhiski organizēta. Mācību procesa laikā skolotājs ir tiesīgs klasē reaģēt uz traucējumiem, izsakot rājienu vai nosodījumu, izmainot sēdēšanas kārtību klasē, kā arī uzdodot piespiedu darbu. Ja viņš vēlas pieņemt spēcīgākas sankcijas, viņam nepieciešama skolas vadības piekrišana. Tādas sankcijas kā aizrādījums, izslēgšana no mācību procesa vai citiem skolas pasākumiem uz laiku vai par izraidīšanu no skolas ir noteiktas Skolu likumā. Lielākajā daļā šo pasākumu ir runa par to, kā izvairīties no traucējumiem un nodrošināt mācību procesu. Bet ir arī skolēnu darbības formas, saistītas ar vēlmi nepiedalīties mācību procesā, tādās kā nepiedalīšanās mācību procesā vai pat izvairīšanās no skolas, kas bieži vien izpaužas kā nepietiekamas sekmes mācībās. Arī šai gadījumā iespējamas sankcijas.

Skolēnu savstarpējā uzvedība šajos pasākumos nav priekšplānā, Vācijā veiktā izpēte 86 Hesenes pavalsts skolās veido šādu skolu tiesību sankciju sadali:

(Kopā minētas: 632)

Sankciju veids:	Procenti:
Izslēgšana no apmeklētās skolas	4,4%
Piedraudējums izslēgt no apmeklētās skolas	6,5%
Pārceļšana uz citu skolu	3,0%
Piedraudējums pārceļt uz citu skolu	6,2%
Pārceļšana paralēlajā klasē	8,9%
Piedraudējums pārceļt uz paralēlo klasi	11,1%
Izslēgšana no īpašiem klases pasākumiem	22,8%
Izslēgšana no mācību procesa	37,2%
Kopā	100%

Dažādās skolās procentuāli šīs skolas sankcijas dažādi sadalītas. Puse aptaujāto skolu maksimums izmantoja tikai 10 sankcijas, sankciju skalā pārsvarā izmantoja vieglākās sankcijas, tādās kā izslēgšanas no mācību procesa

un klases pasākumiem. Lai pedagogi ķertos pie skolu tiesiskajiem pasākumiem, daudz kam jānotiek. Sankcijas balstās uz to, ka vainīgajam jāatbild par pieļautajām kļūdām. Daudziem konfliktiem starp skolēniem un skolā nav viennozīmīgi darītāja - upura- profila. Visi dalībnieki piedalījušies šī konflikta eskalācijā. Turklāt skolas sankciju negatīvās sekas ir pārāk lielas, lai tās pielietotu vieglāku strīdu gadījumā.

3.4.2. MEDIĀCIJAS SKOLĀ KVALITĀTE

Pretēji šiem skolas tiesību leģitimētajiem kārtības pasākumiem mediācija skolā ļauj iesaistīties konfliktā jau zemākā tā eskalācijas pakāpē, īpaši, ja ar šiem konfliktiem strādā mediatori - skolēni. Vācijā veiktajā pētījumā, izvērtējot trīs skolas ar veiksmīgi iekļautu skolēnu mediāciju Lejassaksijā (2003 ar 118 mediācijām) 6.-9. klašu grupā bija šāds rezultāts:

a) par mediācijas pielietošanu

No visiem 6.-9. klašu grupas skolēniem vidēji 14,4 %, tātad katrs 7. skolēns, izmantoja mediāciju, 6. klašu grupā to bija pat 30,8%, tātad katrs 3. skolēns. Vecāko klašu grupā absolūtā piedalīšanās daļa samazinās. Taču pieaug to skolēnu skaits, kuri piedalījušies mediācijā.

b) mediācijas iniciatori

Lielākajā daļā gadījumu mediācija notika pēc pedagogu iniciatīvas (51,7%), 20,6% ideja nāca no otrās konflikta puses, 14,9% no skolas biedriem, 9,2% tā bija paša skolēna ideja un 3,4% kopējā strīdnieku ideja. Tas parāda, cik liela loma, vai skolēni nonāk līdz mediācijai, ir pedagogiem. Vienlaikus redzams, ka no skolēnu un skolas biedru attieksmes ir atkarīgs, kā tiek prezentēta mediācija. Ja skolēni nedomā neko labu par mediāciju un viņiem nav pieredzes, viņi šādu iniciatīvu neuzņemsies un to neieteiks.

c) mediācijā izskatīto konfliktu veids (bija iespējama atkārtota nosaukšana)

Konflikti:	Procenti
Gānīšanās, baumu izplatīšana, mobings	2,38%
Fizisks spēks, sišana, speršana, grūšana	19,0%
Apsaukāšana, lietu bojāšana	16,7%
Greizsirdība, draudzības izjaukšana	12,5 %
Pārējais	10,7%
Kopā	100,0%

14. attēls: Skolēnu mediācijā izskatītie konflikti

Rezultāti liecina, ka starp zēniem un meitenēm ir konstatētas atšķirības. Skolniecēm pirmajā vietā bija gānīšanās un mobings (27% atbilžu), skolēniem zēniem - fiziskās izrēķināšanās (23,5% atbilžu). Pieredze liecina, ka pēdējos 10 gados konfliktu, kas saistīti ar internetu un sociālajiem medijiem, skaits ļoti pieaudzis, un tie šeit atsevišķi vēl nav apskatīti.

Rezultāti liecina, ka skolēni ikdienā savā starpā risina daudz konfliktu, tas padara viņu dzīvi grūtu un pasliktina attiecības, turklāt viņi pie skolotāja, lai pasūdzētos, dodas tikai sasniedzot salīdzinoši augstu konflikta eskalācijas pakāpi. Ja skolēnu mediācija ir spējīga konstruktīvi risināt šos konfliktus agrīnā stadijā, tas ir ļoti vēlams ne vien cietušajam, bet arī klimatam klasē un skolā. Salīdzinājumā ar skolas tiesiskajiem pasākumiem ir skaidri redzams, ka formālās skolas tiesību sankcijas ir nozīme izmantot tikai no noteiktas konflikta eskalācijas pakāpes. Vienlaikus pedagogi, vēl jo vairāk skolēni un vecāki, ir nepietiekami sagatavoti, ja ir runa par daudziem ikdienas konfliktiem.

d) mediācijas panākumu novērtējums

Fakts, ka konflikta gadījumā strīda puses piekrīt mediācijai, vēl automātiski nenozīmē, ka ar to tiks atrisināts konflikts. Tāpēc Lejassaksijā veiktajā pētījumā tika iztaujāti skolēni, kuri vērsās pie skolēniem mediatoriem, vai viņi mediācijā rada veiksmīgu risinājumu.

Tika iegūti šādi rezultāti: 82,5% bija pilnībā vai daļēji apmierināti ar mediācijas sarunu un 81% novērtēja, ka attiecīgais konflikts tika pilnībā vai daļēji atrisināts.

Atbilde "pilnīgi veiksmīgs konflikta risinājums" neparādīja lielas atšķirības atkarībā no konfliktu saturā:

Konflikta veids:	Veiksmīgs risinājums	
	jā	nē
Apsaukāšana, apvainojumi	64,3%	35,7%
Fizisks spēks	71,0%	29,0%
Gānīšanās, baumu izplatīšana, mobings	75,7%	24,3%
Zādzība, mantas bojāšana	76,9%	23,1%
Greizsirdība, izjaukta draudzība	75,0%	25,0%

15. attēls: Konflikta veids un mediācijas panākumi

Ja atceramies, ka mediācijai vienmēr jāsaņem abu pušu piekrišana, kļūst skaidrs, ka šāds „win-win-risinājums” (= „uzvara - uzvara” risinājums) ir daudz labāks par autoritāru lēmumu vai spriedumu, kura rezultātā viena puse vienmēr ir zaudētāja. Sarunās ar mediatoriem konstatēts, ka gandrīz nav pārtrauktu mediāciju. Problēma drīzāk ir tā, vai strīdnieki vispār atnāk uz mediāciju, jo piedalīšanās ir brīvprātīga un nevienu nevar piespiest to darīt.

3.4.3 PAR MEDIĀCIJAS SKOLĀ UN SANKCIJU SISTĒMAS ATTIECĪBĀM

Mediācijas skolā ieviešana ir pierastās rutīnas izmaiņas, vienkāršākajā gadījumā viss paliek pa vecam un mediācija tiek pielietota konfliktos, uz kuriem agrāk nereaģēja. Ja mediācijai skolā jākļūst par ko vairāk kā tikai konfliktu apstrādi, kurus agrāk pedagogi centās neievērot, rodas jautājums, kā veidojas līdzšinējo intervences un sankciju formu attiecības. Vācijā par to ir ļoti atšķirīgi viedokļi un ļoti dažādas prakses. Viena interpretācija norāda, ka piedalīšanās mediācijā ir brīvprātīga tikai tad, ja nepiedalīšanās gadījumā neseko neviens cits pasākums. Līdzko alternatīva mediācijai ir tāda, ka var tikt uzlikts sods, brīvprātība vairs nepastāv. Šo uzskatu pārstāv valsts izpētes ziņojuma Mediācija skolās autori (Sabine Behn u.c. 2006). Šāda prakse ierobežo skolas mediācijas pielietojuma jomu. Visvairāk atšķiras prasība, ka skolai būtu pilnībā jāatsakās no tradicionālajiem skolu tiesību procesiem par labu „Konstruktīvai konfliktu apstrādei” (Simsa 2011). Tā kā nevienu nevar piespiest piedalīties mediācijā, tātad tā ir brīvprātīga, vismaz vienmēr tajos gadījumos, kad dalībnieki ir gatavi tam, iespējai piedalīties mediācijā jābūt pirms skolas tiesību sankcijām. Tam ir piemēri no daudzām citām mediācijas jomām. Ekonomikā vai darba tiesībās (piemēram, Itāļu mediācijas likums) ir prakse, ka līguma pusēm ar tā saucamo mediācijas atrunu uzliek par pienākumu, strīdu gadījumā vispirms izmēģināt mediāciju, pirms celt prasību tiesā. Krimināltiesībās pastāv iespēja, ka iespējams atteikties no lietas izskatīšanas tiesā, ja dalībnieki gatavi mediācijai. Saskaņā ar Austrijas Jaunatnes tiesas likumu jāuzsāk lietas izskatīšana tiesā tad, ja tiek paskaidrots, ka šajā gadījumā mediācija nebūs jēgpilna. Tātad pastāv tendence, mediācijai konstruktīvā konfliktu apstrādē piešķirt īpašu vietu, īpaši juridiskos procesos. Pie tam, Eiropas Savienībā tika pieņemta jauna direktīva pārklājošam alternatīvu strīdu risinājumu piedāvājumam, ko dalībvalstīm bija jāpārveido nacionālajās tiesībās (AS-RL).

Problēmas neapmierinošs risinājums izpaužas tā, ka skolēni aiziet uz mediāciju, bet pēc tam paliek atklāts jautājums, vai sekos vēl viena sankcija, vai nē. Ja sankcijas seko, mediācijas dalībnieki jūtas sodīti divreiz, jo viņi aktīvi piedalījās konflikta risināšanā, bet saņēma vēl papildus sodu. Šāda pieeja norāda, ka atbildīgās personas zemu vērtē mediācijas potenciālu un neņem vērā, cik lielu darbu konflikta partneri iegulda vienošanās panākšanai. Dalībniekiem ir sajūta, ka viņus neuztver nopietni, jo viņu panāktais risinājums šķietami ir bezvērtīgs. Daži pedagogi pieļauj, ka skolēni iet uz mediāciju, lai izvairītos no soda. Citi to izmanto un draud ar sodiem, kas sekos, ja nebūs saskatāma gatavība mediācijai. No tā kļūst skaidrs, ka tieši no pedagogiem atkarīgs, kādā kontekstā tiks uztverta piedalīšanās mediācijā.

No otras puses, pastāv brīvprātīgas dalības mediācijā garantija arī tajā, ka atteikšanās no mediācijas vai tās pārtraukšana negatīvi neietekmē mediācijas dalībniekus. Tas būtu tajā gadījumā, kad atteikšanās no mediācijas gadījumā tika noteikts augstāks sods. Tostarp mēs zinām arī gadījumus, kad skolēni baidās no piepūles un no personiskās dalības mediācijā un tāpēc lūdz, lai viņiem uzliek parasto sodu. Mediācijas ieviešana skolā nebūs mērķis, lai vispār likvidētu sankcijas. Mediācija jāuztver kā alternatīva sankcijām, tādēļ nepieciešams radīt priekšnoteikumus, lai mediāciju arī izmantotu. Mediācija skolā tā arī paliek kā iešana pa kalna smaili, lai iekšējās loģikas ziņā pilnīgi atšķirīgos skolas sankciju un mediācijas skolā pamatus savienotu praktiski pielietojamā attiecībā un virzītos uz priekšu ar savu labo piemēru.

Lai nostiprinātu mediāciju skolas ikdienā, ir nozīmīgi mediācijas praksi uzņemt „skolas vienošanās” formā. Šādā nozīmē starp vecākiem, skolotājiem un skolēniem tiek noteikts, ka jāstiprina visu dalībnieku atbildība pati par sevi un apkārtējā vide. Mērķis ir tādā veidā radīt optimālus nosacījumus jaunu cilvēku darbībai un personības attīstībai. Šis vienošanās tiek noslēgtas ar jaunajiem kolēģiem, vecākiem un skolēniem. Tur eksplicīti ieteikts, piemēram, izteikt gatavību „sarunāties ar skolas mediatoriem”. Tas atbilst iepriekš minētajām mediācijas atrunām, piemēram, tās arvien vairāk iekļaut līgumos starp partneriem ekonomikā vai darba līgumos.

Labākajā gadījumā arī likumdevējs var atbalstīt mediācijas skolā ieviešanu. Mediācijas kā sankciju aizvietošanas nozīme ir reti nodrošināta skolu noteikumos, kā, piemēram, Brandenburgas pavalstī. Brandenburgas Skolu likuma § 63, 2. rindkopā teikts sekojošais: „Ja skolnieces vai skolnieka nepareizā uzvedība balstās uz konfliktu ar citām skolniecēm skolniekiem, mācību spēkiem vai citām skolā strādājošām personām, priekšroka tiek dota konflikta atrisināšanai un iespējai atteikties no audzināšanas un kārtības pasākumu izmantošanas”.

Skolas mediācijas veiksmīga prakse, protams, atkarīga no tā, vai aiz šīs vienošanās stāv dažādās grupas skolā un īsteno to dzīvē. Tas nenotiek uzreiz nākamajā dienā. Tam nepieciešama nepārtraukta nodarbošanās ar šo tēmu. Tas tiek nodrošināts ar iepriekš izskaidroto sistēmu konstruktīvai konfliktu apstrādei. Uz konkrētas pieredzes pamata arvien no jauna ir jāatbild uz šādiem jautājumiem:

- Kādi konflikti ir mūsu skolā?
- Kādi gadījumi ir jāapstrādā mediācijā?
- Kādi ir piemēroti skolēnu mediācijai?
- Kurš var piedāvāt mediāciju citiem konfliktiem?
- Kā šie gadījumi ir nonākuši līdz mediācijai?
- Cik daudz telpu, laika, naudas un personāla mēs esam gatavi izmantot šīm vajadzībām?

3.5. SOCIĀLĀ MĀCĪŠANĀS UN MEDIĀCIJA – PSIHOLOĢISKS EKSKURSS

Sociāli kognitīvā un morālā skolēnu attīstība var tikt stimulēta, veicinot **pašregulāciju** un **perspektīvu maiņu**.

Pašregulācija nozīmē neatkarību no saviem impulsiem un ārējās kontroles un ilgāka termiņa vēlamu mērķu realizāciju uz ierobežota mērķa rēķina.

Pašregulācija paredz, ka tiks regulētas savas darbības konsekvences. Attiecībā uz strīdu paškontrolē nozīmē negatīvo emociju kontroli un izvairīšanos no impulsīvas darbības, piemēram, kauja vai bēgšana – par labu pārdomātiem uzvedības veidiem. Paškontrolē mediatora lomā izpaužas tādējādi, ka tiek atliktas malā spontānas simpātijas un antipātijas un tiek apspiests impulss, ņemt problēmas risinājumu savās rokās. Atturēties un palīdzēt strīdniekiem, pastāvīgi atrisināt problēmas ne vienmēr ir viegli arī pieaugušajiem.

Perspektīvas maiņa kā sociāla kompetence ir atslēga kvalifikācijai, jo tā padara iespējamu citu uzvedības izpratni, tātad arī reakcijas uz paša uzvedību paredzēšanu. Perspektīvu maiņa pamatojas uz atziņu, ka attiecībā uz problēmu ir vairāk kā viens redzes viedoklis. Perspektīvu maiņa ir Piažē (Piaget) īpaši preoperacionālajā fāzē novērotā egocentrisma pārvarēšana. Egocentrisms izpaužas, piemēram, tajā, ka bērns domā, citi redz to, ko viņš, un citi zina, ko zina viņš. Starp 6 un 15 gadiem bērni paralēli kognitīvajai attīstībai iziet kvalitatīvi atšķirīgas fāzes un viņos atraisās arvien kompleksākas perspektīvu pārņemšanas formas (Schaffer 1994). Perspektīvu pārņemšana nav viegla arī pieaugušajiem, un ne vienmēr tiek praktizēta, īpaši stresa un kognitīvas pārslodzes gadījumā. Stress un kognitīvi samazināts sniegums konfliktos izpaužas spēcīgi, tāpēc tiek uzsvērts, ka svarīga mediācijas funkcija ir uztraukuma samazināšana. Mediatori rūpējas par mērenāku strīda klimatu, lai būtu iespējams labāk mobilizēt konflikta pušu kognitīvos resursus. Mediatoru spējas perspektīvas maiņai arvien vairāk tiek pieprasītas mediācijas procesā, jo viņiem visu laiku acu priekšā ir polāras perspektīvas. Mediatorem dažkārt nav iespējams uzzināt patiesību. Viņu tolerance, spēja paciest „neviennozīmību”, tiek pakļauta smagai pārbaudei. Laika gaitā mediācijas process satricina naivo ticību imanentam taisnīgumam un veicina, ka noteikumus nerada autoritātes, bet par tiem iespējams vienoties. Arī to, ka sodi nav obligāta konsekvence noteiktu pārkāpumu gadījumos, ka process – līdzīgi morālās dilemmas situācijai - stimulē skolēnu morālo attīstību. Pēc Piažē (Piaget), Kolberga (Kohlberg) un Vigotska tieši vienaudži ir tie, kuri ar savām pretrunām veicina bērnu un jauniešu kognitīvo un morālo attīstību un rūpējas par piemērošanos realitātei. Turklāt lielākā ietekme ir vienaudžiem, kuri atrodas nedaudz augstākā attīstības pakāpē. Lane-Garon ir konstatējis, ka tiek uzlabota pamatskolas skolēnu, kuri tika apmācīti par mediatoriem un arī pielietoja mediāciju, un arī viņu skolasbiedru perspektīvu pārņemšana (Lane-Garon 1997).

Tādējādi tiek pamatotas mediācija skolā priekšrocības **Spēka prevencija ar skolēnu mediācijas starpniecību**, tas ir, apmācot skolēnus par mediatoriem, nozīmē sociālo mācīšanos un ir mērķēta uz šādu kompetenču stiprināšanu:

- pozitīvas pašvērtības sajūtas attīstīšana,
- klausīšanās un gatavība saprast citus,
- empātija,
- konfliktu un rīcībspējas attīstība,
- aizspriedumu likvidācija,
- parauga un personīgās pieredzes funkcija.

4. MEDIĀCIJAS SKOLĀ PIELIETOŠANAS JOMAS

4.1. KONFLIKTI STARP SKOLĒNIEM

Skolas sociālajam pedagogam nepieciešams skolotāju atbalsts, ja viņš vēlas ieviest mediāciju kā konfliktu atrisināšanas metodi skolā. Skolotāju līmenī viņš darbojas ar skolotāju kolektīvu, iepazīstinot ar zināmām koncepcijām un metodēm spēka prevencijai un sociālajām mācībām un, ja iespējams, vingrinoties ar ieinteresētajiem kolēģiem.

Viņš, piemēram, var rosināt savu kolēģu interesi, pārbaudīt veidu, kā viņi izturas pret skolēniem, un lomu spēlēs uzzināt, kādas ir sajūtas, līdzdarbojoties konflikta risināšanā. Mērķis ir, lai skolotāji konflikta situācijās mudinātu skolniekus risināt konfliktus ar mediācijas palīdzību, nevis pielietotu sankcijas vai spēlētu tiesnesi, nosaucot vienu skolēnu par vainīgo un otru par upuri.

Turpmāk piedāvātais vingrinājums ir piemērots, lai iepazīstinātu ar atšķirību starp mediatīvu un autoritatīvu konflikta risinājumu:

Vingrinājums

Klātesošie tiek dalīti grupās pa četri, Viņi vienojas, kurš grib būt tiesnesis, „starpnieks/(-ce)” un strīdus puses. Visām grupām jāapstrādā šāds konflikts:

Daniels aizņēmas no Jana CD. Atdodot CD, tas bija saskrāpēts un lēkāja tieši uz Jana mīļākās dziesmas. Daniels apgalvoja, ka CD jau bija skrāpējums, pirms viņš to aizņēmas, Jans turpretī apgalvo, ka CD pirms tam nebija sabojāts un Daniels to sabojājis.

Pirmajā kārtā tiesnese uzklaua abus strīdniekus, „Starpnieks” ir klusais novērotājs. Pēc 5 minūtēm ir jāpieņem tiesneša lēmums.

Sociālais pedagogs (sauksim viņu par Millera kungu) plēnumā savāc lēmumus. Pārsvarā ir divi varianti:

1. Daniels ir vainīgs un viņam jākompensē CD.
2. Jans nevar apstiprināt savu apgalvojumu, un tāpēc CD nav jāaizvieto.

Millera kungs jautā strīdniekiem, vai viņi ir apmierināti ar rezultātu: „Uzvarētājs” visbiežāk ir ļoti apmierināts, „Zaudētājs” turpretī ļoti neapmierināts vai sašutis.

Otrajā kārtā tiesnesis ir klusais novērotājs, „Starpniekam” ir uzdevums būt par starpnieku starp abiem strīdniekiem, pašam nepiedāvājot risinājumu.

Pēc 10 minūtēm Millera kungs jautā, vai jau panākts rezultāts. Dažas mazās grupas jau vienojušās par risinājumu, piemēram:

1. Daniels un Jans sadala izdevumus par jaunu CD.
2. Daniels ieraksta Janam CD no jauna pie sava drauga.
3. Pirms turpmāk kaut ko aizņemt, kopīgi jāpārlicinās, vai objekts ir kārtībā.
4. Daniels nopērk Janam jaunu CD, Jans viņu par to uzaicina uz saldējumu.

Millera kungs atkal jautā plēnumam, vai tas ir apmierināts ar konflikta atrisinājumu. Izrādās, ka visi strīdnieki ir apmierināti vai ļoti apmierināti.

Vingrinājuma nobeigumā Millera kungs ar skolotāju kolektīvu apkopo „tienešu” un „starpnieku” pazīmes.

„tiesāt”	„būt par starpnieku”
Uzvarētājs/Zaudētājs	Labākais risinājums abiem
Atbildību par risinājumu uzņemas tiesnesis	Atbildību par risinājumu uzņemas strīdus puses

Patiesības un vainas meklējumi	Dažādu redzes viedokļu noskaidrošana
Viens pret otru	Viens ar otru

Pieredze, ko ar šādu vingrinājumu apgūst pieaugušie, var tikt nodota skolēniem, ko kā pieaugušajiem, tā arī skolēniem pastāv iespēja aktīvi risināt savus konfliktus apmierinošāk, nekā akceptējot skolotāja (vai cita pieaugušā) spriedumu.

Kopīgi veidojot notikumus skolā un uzņemoties atbildību (atbilstoši vecumam), iespējams radīt lielāku apmierinātību un identifikāciju ar skolu nekā vienkārši izpildot norādījumus.

Skolās, kurās tiek respektēta skolēna personība, kurās vērība tiek veltīta komunikācijas uzlabošanai un interakcijām, tāpat arī labam klases klimatam, ir mazāk spēka pielietošanas nekā skolās, kurās skolotāji praktizē tikai savu mācību vielas pasniegšanas uzdevumu un autoritāru vadības un komunikācijas stilu. Jāņem vērā, ka skolēnu iesaistīšana norīšu veidošanā, kur tas pedagoģiski pieļaujams, ir pasākums, kas preventīvi pretdarbojas spēkam.

Konflikti starp skolēniem un īpaši veids, kādā tie tiek risināti, lielā mērā nosaka sociālo klimatu skolā. Dažus konfliktus un galvenokārt tos, kas traucē mācību procesam, skolotāji ievēro un apstrādā. Lielu daļu konfliktu skolēni savā starpā atrisina paši. Tomēr šie konflikti, no vienas puses, ietekmē mācību procesa situāciju un, no otras puses, veido klases un skolas klimatu. Ja tie tiek atrisināti apmierinošā veidā, tie neatstāj aiz sevis zaudētājus, kuri eventuāli paliek ar sajūtu, ka pret viņiem izturējušies netaisnīgi, un izstrādā stratēģijas, kā uz savu roku parūpēties par taisnīgumu vai atriebties.

Sociālais pedagogs kā mediators konfliktu gadījumā darbojas starp skolēniem un veicina sociālā miera rašanos. Viņš sniedz modeli, kurā skolēni savu konfliktu gadījumā var orientēties. Šī metode ir vēl vairāk iedarbīga, ja konflikti tiek atrisināti, pateicoties mediācijai vai no mediācijas atvasinātā stilā. To var paveikt vienkāršotā procesā arī personas, kuras nav mediatori, piemēram, skolotāji, darbojoties ar ikdienas sīkajiem konfliktiem, un tādā veidā var uzlabot komunikāciju starp skolotājiem un skolēniem. Spēkā ir šādi pamatanoteikumi:

- abas strīda puses apraksta savu skatījumu par to, kas atgadījies;
- abas strīda puses tiek izjautātas par motīviem un fonu;
- tiek radīta perspektīvas maiņa abām strīda pusēm;
- strīda puses tiek uzaicinātas sniegt atrisinājuma priekšlikumu.

Ja starp tiem pašiem skolēniem bieži rodas konflikti vai konflikta situācija šķiet sarežģīta vai grūti rast risinājumu, mediators ir pareizā kontaktpersona, jo viņš meklē konflikta cēloni.

4.1.1. GADĪJUMA PIEMĒRS: KONFLIKTS STARP DIVĀM SKOLNIECĒM

Anna (5.klase) pēc starpbrīža atgriežas klasē saplēstā blūzē. Viņa šķendējas par Mariju, kura saplēsusi viņas blūzi. Marija saka, ka viņai tas gadījās nejauši. Skolotāja, kura grib sākt stundu, norāda uz mediatoru, kurš varētu kopā ar meitenēm risināt šo problēmu.

Starpbrīdī pēc mācību stundas abas aiziet pie sociālā pedagoga un izklāsta savu problēmu:

Mediācija starp Annu un Mariju

1. fāze: Ievads:

Mediators sasveicinās ar abām un uzteic viņu lēmumu izmantot mediāciju. Viņš informē meitenes par metodi un mediatora lomu un iepazīstina ar noteikumiem, kuri sarunas laikā jāievēro. Noslēgumā pajautā par meiteņu gatavību sadarboties.

Ja abas piekrīt, seko 2.fāze.

2. fāze: Izpratne:

Mediators jautā, kura vēlas sākt.

Marija pastāsta, ka viņas spēlējušas „ķeršanu”. Viņa esot bijusi ķērāja. Viņa esot piesitusi Annai, bet Anna esot skrējusi tālāk un nav vēlējusies akceptēt, ka tagad viņai jābūt ķērājai. Tad viņa vēlreiz skrējusi pakaļ Annai un saķērusi ciet aiz blūzes, bet Anna atkal izrāvusies, un tad blūze saplīsusi.

Mediators atspoguļo Marijas izteikumu un tad lūdz Annu pastāstīt, kā viņa redz šo lietu. Anna stāsta: „Es nemaz nemanīju, ka Maija man pieskārs, tāpēc es skrēju tālāk. Marijai bija man jāpieskaras stiprāk, bet viņai nebija jāvelk aiz blūzes.”

Mediators atkal atspoguļo izteikumu un tad jautā abām, kādas ir viņu attiecības, vai viņas ir draudzenes?

3. fāze: konflikta fons:

Anna saka, ka patiesībā Marija ir viņas labākā draudzene, bet tagad viņa baidās, ka būs nepatikšanas, kad viņa pārnāks mājās ar saplēstu blūzi.

Mediators atspoguļo.

Marijai ir žēl, ka blūze saplēsta, viņa taču tikai gribēja Annu noķert. Viņa zinot, ka Annai ir ļoti stingri vecāki, un viņai ir žēl, ka Anna tagad varbūt tiks sodīta.

Mediators atspoguļo un uzsver, ka Marija nožēlo to, ka blūze saplēsta, tāpat kā faktu, ka Anna iespējams tiks sodīta, Viņš varētu pajautāt: „Vai Jums ir kāda ideja, ko Jūs tagad varētu darīt?” Viņš uzaicina abas uz lapiņas uzrakstīt savas idejas un proti, katru ideju uz atsevišķas lapiņas šādi „Es sagaidu...” un „Es esmu gatava...”

4. fāze: Risinājuma meklējums

Kad viņš redz, ka abas gatavas, viņš uzaicina nolasīt lapiņu saturu.

Marija iesaka, ka varētu aiziet pie Annas uz mājām un izskaidrot Annas mammai, ka Anna nav vainīga, ka blūze tikusi saplēsta. Viņa ir gatava atdot Annai kādu no savām blūzēm, No Annas viņa sagaida, ka Anna viņai piedos to, ka viņa saplēsusi Annas blūzi.

Anna sagaida no Marijas, ka viņa atvainosies un nākamajā reizē būs uzmanīgāka. Viņa piedāvā Marijai, ka neņems jaunā.

Anna labprāt pieņem Marijas priekšlikumu un pateicas viņai par to, un atsakās no atvainošanās. Viņa apliecinā, ka viņas vienmēr paliks labākās draudzenes.

Mediators priecājas, ka abām izdevies rast ātru atrisinājumu un paslavē par labo sadarbību.

5. fāze: Vienošanās formulēšana

Mutiski panāktā vienošanās tiek fiksēta rakstiskas vienošanās veidā. Tiek piefiksēts termiņš, līdz kuram vienošanās jāizpilda.

4.2. KONFLIKTI STARP SKOLOTĀJIEM

Par mediatoriem apmācītie sociālie pedagogi labi piemēroti veikt mediāciju skolā visos līmeņos, jo viens no viņu uzdevumiem ir pievērst uzmanību sociālajiem procesiem un, kur tas iespējams, atrast risinājumu konflikta situācijām. Mediators savā skolā teorētiski varētu būt šim darbam izglītots sociālais pedagogs. Tam pretī runā fakts, ka daži skolotāji uzskata, ka sociālais pedagogs hierarhijā atrodas zemākā statusā. Līdz ar to viņa autoritāte starp šiem kolēģiem nav pietiekama, t.i., skolotāji nebūs gatavi iet pie viņa, ja būs konflikti ar citiem kolēģiem. Klāt nāk arī tas, ka sociālais pedagogs iespējams netiks uztvers kā neitrāls, jo viņu pazīst no kopējām darba attiecībām, kurās viņam nav pienākuma, ievērot neitralitāti. Varbūt dažos jautājumos ar viņu ir bijušas domstarpības vai konflikti, kas liek domāt par nepietiekamu neitralitāti.

Gatavība atvērties mediācijas sarunai pieaug līdz ar mediatora autoritāti. Varbūt tā, ka vecākam cilvēkam ir grūti akceptēt ļoti jaunu mediatoru, vai profesors, kuram ir konflikts ar kolēģi, drīzāk akceptēs mediatoru ar profesora grādu, nekā kādu bez akadēmiskā grāda. Šie aspekti ir jāievēro konkrētā darbā.

Skolās šī dilemma noved pie tā, ka konflikti starp skolotājiem vēl mazāk var tikt risināti ar mediācijas palīdzību, lai gan tieši šajā kontekstā tā būtu īpaši iedarbīga metode. Nākamajā piemērā uzskatāmi tiks parādīta mediācijas iedarbība konfliktā starp divām skolotājām.

4.2.1. GADĪJUMA PIEMĒRS: KONFLIKTS STARP DIVĀM SKOLOTĀJĀM

Kolēģe A.

Viņa ir 7. klases audzinātāja, lielu nozīmi piešķir kooperatīvam, draudzīgam izturēšanās stilam ar skolēniem. Viņa ir apmeklējusi tālākizglītošanas kursus par tēmu „Sociālā mācīšanās” un „Darbs ar sarežģītiem skolēniem” un darbā izmanto apgūtās metodes. Viņa nepiešķir lielu nozīmi sodiem un balstās uz izpratni. Viņa klasi pārņēma pirms diviem gadiem un lielāko daļu skolēnu labi pazīst. Skolotāja ar prieku iet uz klasi un jūt, ka skolēni viņu akceptē. Īpaši gadījumā ar dažiem grūtāk audzināmiem zēniem viņai šķiet, ka pedagoģijai jāiedarbojas terapeitiski un stingrība ir kontrproduktīva. Ja klasē ir konflikts, viņai ir svarīgi uz klausīt abas konflikta puses un būt taisnīgai savos spriedumos.

Viņa labi saprotas ar kolēģiem un skolas vadību. Skolas vadītāja ir priecīga, ka skolotāja bija gatava pārņemt šo sarežģīto klasi.

Kolēģe B.

Kopš pagājušā gada viņa šajā klasē māca angļu valodu. Viņa ir godkārīga un vēlas, lai viņas skolēniem būtu labas sekmes. Lai tas būtu iespējams, viņa pieprasa stingru disciplīnu. Ja mācību process tiek traucēts, viņa soda. Viņa daudz uzdod un neakceptē skolēnu iebildumus. Viņa nav iemiļota, bet lielākā daļa skolēnu viņu respektē, jo pie viņas var daudz iemācīties. Viņai ir maz pieredzes darbā ar skolniekiem no sociālā riska grupas. Dažās klasēs viņa labi tiek galā, bet 7. klase ir nepaklausīga. Pat apdāvinātie skolēni necenšas. Daži skolēni provocē, apzināti traucē stundu norisi un ir nekaunīgi, ja no viņiem prasa paskaidrojumu. Sadarbība ar klases audzinātāju, šķiet, nav iespējama, jo klases audzinātāja skolēnus nesoda par nekaunību, bet gan aizstāv.

Klase:

Klasē ir 9 meitenes un 16 zēni. Īpaši starp zēniem ir daži sarežģīti bērni, kuri savas nedisciplinētās uzvedības dēļ jau nomainījuši vairākas skolas. Mācību laikā bērni uzvedas skaļi un nedisciplinēti, bet viņi mācās labi un uz skolu iet labprāt. Provokācijas pret klases audzinātāju nenotiek. Lielākajai daļai skolēnu ir liela nepieciešamība pēc taisnīguma un viņi ir pieraduši atklāti izteikt savas domas. Ar angļu valodas skolotāju viņi netiek skaidrībā: viņa ir stingra un netaisnīga. Uz dažiem skolēniem viņai „ir zobs”. Viņi vienmēr tiek sodīti par noteiktu uzvedības veidu. Citiem skolēniem viņa šādu uzvedību ignorē. Klase jau vairākkārt sūdzējusies klases audzinātājam par angļu valodas skolotāju.

Aktuālais konflikts:

B. kundze, ierodoties uz stundu, ieraudzīja uz tāfeles dažas karikatūras un apvainojumus angļu valodā. Starp citu, tur bija rakstīts: „B. go home” un „Fuck B.”. Viņa pieprasīja no klases paskaidrojumus, bet nevarēja konstatēt, kurš ir bijis vainīgs nodarījumā. Viņai šķita, ka tas bijis Mihaels, kurš līdz šim izcēlies ar īpašu nekaunību. Viņa sašutusi devās pie A. kundzes un pieprasīja Mihaelu sodīt. A. kundze teica, ka viņa vispirms vēlas dzirdēt, ko par to saka klase un Mihaels. Tad B.kundze devās pie skolas direktores un sūdzējās par skolēniem un trūkstošo atbalstu no B.kundzes puses. Skolas direktore ieteica mediāciju starp skolotājām un vienojās par termiņu pie M. kundzes (darbiniece, kura atbild par mediāciju).

Mediācija:

1. fāze: levads un uzdevuma noskaidrošana

Ierodas abas skolotājas. Viņas tiek draudzīgi sveiktas un informētas par mediācijas procesu un mediatora lomu. Tiek lūgta konstruktīva sadarbība. Ja gatavība tam ir, var sākt.

Mediācija: sarunu metode, kurā vispirms tiek atklātas konflikta saknes un fons ar mērķi, vērst skatu uz risinājumu. **Mediatoram** ir vienāda attieksme pret abām pusēm. Viņš mēģina izprast abas puses, veicināt izpratni par konflikta pretinieku, un atbalsta risinājuma meklējumus.

2. fāze: Viedokļu (pozīciju) atspoguļojums

B. kundze izklāsta situāciju no sava viedokļa. Viņa izsmeļoši pastāsta, cik bezkaunīgi un nekaunīgi ir 7.klases skolēni. Viņu īpaši kaitina tas, ka viņa nesaņem nekādu atbalstu no klases audzinātājas. Tas, kas notika pirms pāris dienām, bija tikai neakceptējamās uzvedības redzamā daļiņa. Viņa pastāstīja, kā viņa nonāca klasē un ko redzēja uz tāfeles, kā gribēja uzzināt, kurš to uzrakstījis un uzzīmējis, bet meitenes ķiķināja un zēni izlikās neko nezinām. Viņa ir pārliecināta, kas tas bija Mihaels, kurš jau bieži izcēlies ar sliktu uzvedību. Esot nepieciešams nekavējoties sodīt Mihaelu par bezkaunību. Tas būtu mazākais, ja viņš saņemtu aizrādījumu, bet A. kundze atkal nevēloties izdarīt konsekvences un izteikt skolēnam aizrādījumu.

Mediatore uzdod atklātus jautājumus, lai varētu labāk stādīties priekšā notikušo, un atspoguļo teikto. Beigās viņa apkopo B.kundzes teikto un jautā, vai viņa visu sapratusi pareizi. Tad viņa uzaicina A.kundzi izklāstīt šo lietu no viņas viedokļa.

A. kundze: Viņa pastāsta, ka viņa klasi pārņēmusi kā piekto skolas gada vidū. Toreizējā klases audzinātāja netika galā ar situāciju un ar depresiju, un „izdeģšanas sindromu”, vairākus mēnešus atradās uz slimības lapas. Viņai vajadzējās ļoti daudz spēka, lai iegūtu skolēnu uzticību un respektu. Šajā laikā viņa izgājusi tālākizglītošanas kursus, lai pareizi varētu darboties ar sarežģītiem skolēniem, un iemācījusies, ka stingrība nepalīdz, bet dod pretēju efektu. To viņa realizēja savā praksē. Ir svarīgi, lai būtu labas attiecības ar skolēniem, īpaši ar sarežģītajiem, tas viņai pašreiz ir izdevies. Ir svarīgi, lai skolēni atklāti izteiktu savas domas, ja viņi to dara pieklājīgi. Viņa savu darbu veido tā, lai skolēni varētu būt pārliecināti, ka jādabojas saprātīgi. Vājiem skolēniem viņa palīdz, lai sekmes būtu vismaz viņu spēju līmenī.

Klase viņai jau bieži sūdzējusies par B.kundzi. Viņa esot netaisnīga un nevarot ciest bērņus, īpaši zēnus. Viņa vienmēr zēnus, īpaši Mihaelu, soda. Viņa esot apsollījusi bērņiem, ka parunās ar B.kundzi. B.kundze viņas sarunas laikā esot tikai izteikusi pārmēģumus. Viņa esot pārliecināta, ka mediācijas ietvaros var runāt par šo problēmu.

Mediatore atkal jautāja, uzdodot atvērtus jautājumus, un atspoguļoja izteikumus, Nobeigumā viņa apkopojā A.kundzes teikto un jautāja, vai viņa visu sapratusi.

3. fāze: Konflikta fons

Mediatore līdz šim pievērsā uzmanību tam, lai skolotājas runātu ar viņu. Tagad viņa vada sarunu tā, lai abas konflikta puses uzsāktu sarunu. Viņa atkal uzdod atvērtus jautājumus, ataino teikto un tādējādi aicina abas izteikties par viņu sajūtām, vajadzībām un vēlmēm. Viņa izstaro empātiju, tāpēc abas puses viņu akceptē un jūtas saprastas. Viņa būvē tiltu starp abām konflikta pusēm, aicinot mainīt perspektīvu un iejusties otra situācijā.

B. kundze stāsta: „Man nevienā klasē neiet tā, kā šajā. Man nekad nav bail iet klasē, bet pirms stundas šajā 7. klasē jutos nedroša un pilnīgi nodota viņu rīcībā, un nezinu, kāpēc skolēni pret mani tik slikti izturas, es savas mācību stundas rūpīgi sagatavoju un ievēroju, ka netieku uz priekšu ar sagatavoto materiālu. Šie skolēni atsakās kārtīgi strādāt”.

Mediatore: „Es Jūs saprotu tā, ka esat pieredzējusi skolotāja, kura nekad nav piedzīvojusi kaut ko tādu, kā ar šo 7. klasi. Mācību stundas šajā klasē noslogo tik ļoti, jo jūtaties nodota skolēnu varā un nesaprotat, kā varēja nonākt tiktāl, ka skolēni neakceptē Jūsu mācību stundas. Jūs galu galā tām rūpīgi gatavojaties.”

Kolēģei A.: „Vai zināt šo bezspēcības sajūtu klases priekšā, vai esat ko tādu piedzīvojusi?”

A. kundze: „Tā, kā to attēlo B. kundze, nepazīstu, kad es pārņēmu tagadējo 7. klasi, arī bija dienas, kad es biju ļoti neapmierināta ar situāciju mācību procesā, jo bija ļoti daudz traucējumu, un es netiku uz priekšu. Tad es sev jautāju, ko varu darīt, lai tiešām nostiprinātos. Toreiz es meklēju tālākizglītības iespējas, un tālākizglītībā es daudz iemācījos par sarežģītiem skolēniem”.

Mediatore: „Vai es dzirdu pareizi, ka sajūta, nedroši justies klases priekšā, Jums nav pilnīgi sveša? Jūs tikāt galā ar problēmām ar sarežģītajiem skolēniem, pateicoties Jūsu tālākizglītībai?”

A. kundze: „Jā, tas man daudz palīdzēja, tas varētu palīdzēt arī Jums, B. kundze. Es varu iedomāties, kā var justies tad, kad traucējumi ir nekaunīgi un pastāvīgi. Tas ļoti apgrūtina.”

B. kundze: „Nav jau tikai problēma ar skolēniem. Es šajā skolā kopumā nejūtos labi. Nevarēju atrast kontaktu ar skolotājām un skolotājiem, un man radies iespaids, ka katrs ir nodarbināts pats ar sevi un citiem nepievērš uzmanību. Skolā, kurā strādāju agrāk, bija pilnīgi citādi. Tur manu darbu novērtēja. Es īpaši no Jums, A.kundze, gaidīju solidaritāti, un nu man ir sajūta, ka kolēģi mani uzskata par nespējīgu. Es nezinu, ko daru nepareizi. Šajā skolā es jūtos vientuļa un pamesta viena.”

Mediatore jautā A. kundzei, kā viņa jūtas, kad viņa dzird, ka B. kundze jūtas pamesta nelaimē.

A. kundze ir pārsteigta, ka B. kundzei iet tik slikti. Viņa apstiprina, ka katram skolotājam ir ļoti daudz darba, un tāpēc katram kolēģim pašam jāietiek galā ar savām mācību stundām. Klase dažkārt par viņu gan sūdzējusies, bet viņa domā, ka tas nav jāņem pārāk nopietni, jo skolēni labprāt sūdzas par citiem skolotājiem. Kad B. kundze viņu uzrunāja sakarā ar grūtībām klasē, viņa gribējusi vērst kundzes uzmanību uz to, ka dažiem skolēniem ir smaga situācija ģimenē, un nebūtu jāgūst darboties ar sodiem. Sarunas, viņa atceras divas, bija īsas un notika skolotāju istabā. B. kundze taču varēja viņai paziņot, ka viņai nepieciešama izsmeljošāka saruna. Viņa tai ir visnotaļ gatava. Viņa nedomā, ka B. kundze ir sliktā skolotāja un arī sev jautājusi, kāpēc viņa netiek skaidrībā ar 7.klasi.

Mediatore jautā, vai B.kundze vēlas kopīgu sarunu.

B. kundze to apstiprina, bet domā, ka ar sarunu vien nepietiek. A.kundze vēlreiz uzsver, ka viņa par darbu ar šo klasi daudz ko iemācījusies tālākizglītībā. Viņa varētu saprast, ka B. kundzei ir grūtības tikt galā ar viņas skolēniem. Bet viņai jāizturas ar izpratni un draudzīgumu, nevis stingrību.

4. fāze: Risinājuma meklēšana

Mediatore pastāsta, ka viņai radies iespaids, ka A. kundze ir gatava palīdzēt B. kundzei un B. kundze šo palīdzību labprāt pieņems. Abas skolotājas to apstiprina. Mediatore jautā B. kundzei, kas viņai vislabāk varētu palīdzēt. Viņa iejaucas tikai nedaudz, kad saruna starp abām skolotājām norit konstruktīvi. Viņa nesniedz priekšlikumus, bet uztver konflikta pušu konstruktīvās domas.

B. kundze: “Es domāju, ka A. kundzei jārunā ar viņas klasi, ka tai angļu valodas stundā jāuzvedas savādāk.”

A. kundze ir gatava to darīt, bet domā, ka tas neko daudz nelīdzēs. B. kundzei pašai būtu mierīgi jāizrunājas ar klasi un jāmēģina panākt ar bērniem atklāta saruna.

B. kundze nav gatava šādai sarunai un baidās, ka skolēni viņu piebeigs. Viņa piedāvā kopēju abu skolotāju sarunu ar klasi. A.kundze tam gatava un piedāvā hospitēt angļu valodas stundās, lai varētu sniegt ieteikumus kolēģei. Viņa piedāvā palikt regulārā kontaktā.

Abas ir atvieglotas, ka apgrūtinošā spriedze starp viņām beigusies. Kolēģe B. ir priecīga, ka jūt atbalstu.

5. fāze: Vienošanās

Skolotājas meklē un atrod termiņu plānotajai sarunai ar klasi un hospitācijai. Viņas norunā nākamajās nedēļās regulāri piektdienās pēc stundām satikties, lai izvērtētu nedēļas darbu. Bez tam A. kundze uzaicina B. kundzi nekavējoties informēt par īpašiem gadījumiem Viņas norunā, ka B. kundze ziņos skolas vadītājai par mediācijas sarunas rezultātiem.

Abas kolēģes atradušas risinājumu, kas ir konstruktīvs savstarpējas uzticības un turpmākas sadarbības radīšanai. Bez mediācijas nevarētu gaidīt viņu attiecību uzlabošanu.

Viena iespēja, kā risināt konfliktus starp skolotājiem vai skolas vadību un skolotājiem ar mediācijas palīdzību, būtu mediācijas vietas izveide, tā varētu būt viena vieta vairākām skolām un tajā darbotos dažādi mediatori. No šīs mediācijas vietas konflikta puses varētu dabūt mediatoru, kurš tiks akceptēts un respektēts un kurš nav kolēģis pašu skolā. Šāda „mediācijas vieta” pastiprina mediācijas profesionālo raksturu, dodot iespēju koleģiālai intervīzijai.

4.3. KONFLIKTI STARP SKOLOTĀJIEM UN VECĀKIEM

Skolotājiem un vecākiem ir ļoti apgrūtināti, ja pastāv konflikti ar bērniem. „Vecāki ir „speciāli” attieksmē pret saviem bērniem, pārstāv viņu intereses un pārdzīvo bērna kritiku kā aizvainojošu. Viņi domā, ka pret viņu bērnu izturas netaisnīgi, iespējams, diskriminē salīdzinājumā ar citiem bērniem.

Skolotāji atsevišķu bērnu redz kā klases kolektīva daļu un parasti cenšas nedot priekšroku un nediskriminēt nevienu skolēnu. Viņi piedzīvo to, ka dažiem bērniem mācīšanās padodas grūtāk vai viņi biežāk par citiem ir jābrīdina.

Iespējams, šie skolēni biežāk par citiem saņem sodu. Viņi ir „sarežģīti”. Labākajā gadījumā skolotāji un vecāki vienojas par kopīgu pieeju, t.i., vecāki atbalsta skolotāju viņa pedagoģiskajos centienos attiecībā pret bērnu, un skolotājs respektē vecākus un viņu lomu attiecībā uz bērnu. Atšķirīgas bērna uzvedības izvērtēšanas gadījumā skolā vai tad, ja vecāki ir vīlušies par bērna sliktajām atzīmēm, var rasties ievērojami konflikti, kas subjektīvi var tikt pārdzīvoti ļoti smagi.

4.3.1. GADĪJUMA PIEMĒRS: KONFLIKTS STARP SKOLOTĀJU UN SKOLĒNA MAMMU

Dāvids ir 7.klases skolnieks. Mācības viņu īpaši neinteresē, un viņa nedisciplinētā uzvedība arvien ir iemesls sodam. Dāvida mamma dēlu audzina viena, un viņš ir vienīgais bērns. Tēvs ģimeni pametis, kad Dāvidam bija četri gadi. Dāvids pēdējā laikā izceļas ar to, ka ņirgājas par skolas biedriem un bieži ir iesaistīts kautiņos. Skolas biedrenes viņš visbiežāk apsūkā, izmantojot nepiedienīgus seksuāla rakstura vārdus. Lielākā daļa skolēnu no viņa izvairās, bet smejas, ja viņš stundu laikā provocē skolotāju vai dara muļķības. Viņš visbiežāk pievērš sev uzmanību ar izaicinošu uzvedību.

Māte tiek uzaicināta uz sarunu uz skolu. Skolotāja pauž ārkārtīgu neapmierinātību ar Dāvida uzvedību un sagaida no mātes sapratni un atbalstu. Viņai vajadzētu Dāvidam paskaidrot, ka šāda viņa uzvedība skolā nav akceptējama. Dāvida māte, kurai ir maz laika dēlam, jo viņai jāstrādā, jūtas aizskarta un aizstāv savu dēlu. Viņu vienīgo sodot par lietām, kuras arī pārējie skolēni dara tāpat kā viņš. Dāvids viņai teicis, ka viņš nepatīkot viņa skolotājai. Kautiņus parasti sākot citi skolēni, un Dāvids nevarot pieļaut, ka pret viņu tā izturas.

Tālākā gaitā arvien no jauna tiek formulēti tie paši argumenti. Skolotāja un māte savstarpēji aizstāvas pret reāliem un iedomātiem otras sarunu puses uzbrukumiem. Saruna tiek izbeigta un abas ir neapmierinātas ar rezultātu.

Konflikta risināšana ar mediācijas palīdzību

Skolotāja paziņo sociālajam pedagogam un mediatoram par konfliktu un lūdz viņam palīdzību. Mediators uzaicina māti uz mediācijas sarunu un paskaidro viņai, ka būtu labi visiem dalībniekiem, īpaši Dāvidam, atkal atrast konstruktīvu attieksmi starp skolotāju un māti. Viņš saka, ka tas esot arī skolotājas lēmums, kurai ir žēl, ka iepriekšējā saruna noritējusi ne tā, kā būtu labāk Dāvidam. Māte paziņo, ka gatava sarunai.

1. fāze:

Mediators abām izsaka atzīnību, ka viņas ieradušās uz jaunu kopēju sarunu. Viņš paskaidro savu lomu, nodrošina konfidencialitāti no savas puses un lūdz apstiprināt, lai māte un skolotāja ievēro konfidencialitāti attiecībā uz sarunas saturu. Viņām tas jāapliecina.

2. fāze

Vispirms stāsta māte. Viņa izsmeļoši paziņo, cik labs zēns ir Dāvids. Mājās viņš esot izpalīdzīgs un viņai ar dēlu nav grūtību. Viņai diemžēl ir maz laika, jo viņai esot jāstrādā. Dāvids bieži esot mājās viens, bet viņš nedarot nekādas muļķības.

Mediators atspoguļo to, ko teikusi māte un apkopo teikto. Tagad ir kārtā skolotājai. Viņa pastāsta par konkrētiem gadījumiem, kas viņu ir satraukuši; nevar būt tā, ka citiem bērniem ir bail iet uz skolu, jo viņi baidās, ka Dāvids viņus piekaus. Viņa esot atbildīga par savas klases skolniecēm un skolniekiem. Māte vairākkārt vēlas iejaukties sarunā, bet mediators lūdz viņu ļaut skolotājai izteikties.

Arī viņas izteikumi tiek atspoguļoti apkopotā veidā.

3. fāze:

Mediators norāda, kas kopīgs starp skolotāju un māti. Abas vēl labu zēnam, abas iepazinušas viņu dažādās situācijās. Viņš abām jautā, kā viņas jūtas, kad viņas dzird, ko otra ir piedzīvojusi saskarsmē ar Dāvidu. Skolotāja saka, ka ar grūtībām var iedomāties, ka tas ir tas pats Dāvids, kuru klasē viņa pazīst pavisam savādāku. Māte izskata iespēju, ka skolotāja Dāvidu nevar ciest un tāpēc viņam pie viņas ir tik sliktas atzīmes.

Mediators atspoguļo mātes vēlēšanos palīdzēt dēlam un piedzīvot, ka pret viņu skolā izturas taisnīgi.

Māte atvieglota piekrīt.

Mediators jautā skolotājai, vai viņa var akceptēt šo vēlēšanos, un jautā viņai, vai viņa tic mātei, ka Dāvids mājās izturas pavisam citādi.

Skolotāja izsakās, ka viņa, protams, tic, bet ir pārsteigta un jautā sev, kas varētu būt par iemeslu.

Mediators iejaucas, atspoguļojot izteikumus. Sarunā māte un skolotāja izskata pirmos priekšlikumus risinājumam.

4. fāze:

Mediators uztver izteiktos priekšlikumus un raksta uz tāfeles.

Māte un skolotāja ir vienās domās par to, ka vēlas kopīgu sarunu ar Dāvidu, kurā viņas izklāstīs Dāvidam savu viedokli, sniegs priekšlikumus, kā tālāk varētu rīkoties skolā. Viņas ir vienprātis, ka sodiem nav pozitīvas ietekmes uz zēnu. Viņas vēlas apelēt pie viņa atbildības. Skolotāja vēl vairāk kā līdz šim sekos tam, lai izteiktu Dāvidam savu atzinību, kad viņš izdarīs ko labu klasē. Viņa dos zēnam uzdevumus, lai viņš mācītos izmantot savas spējas un uzņemties atbildību, un pie tam redzētu, ka viņa viņam uzticas.

5.fāze:

Panāktie risinājumi tika fiksēti kopīgi noformulētā protokolā, kuru mediators izsniedz visiem dalībniekiem.

Saruna iezīmē sadarbības sākumu starp skolotāju un māti. Abām ir sajūta, ka viņas tiek atbalstītas un pašas darbojas atbalstoši.

Ir jāpieņem, ka „frontes” bez mediācijas bija nocietinājušās un Dāvida uzvedība skolā nekļuva labāka, kamēr viņš vadījās no tā, ka māte ir viņa pusē un aizstāvēs viņu attiecībā ar skolu. Vienlaikus viņš, iespējams, izjūt mātes vājību, ka viņa nesaskata viņa negatīvās puses.

4.4. KONFLIKTI STARP SKOLOTĀJIEM UN SKOLĒNIEM

4.4.1. KONFLIKTI STARP SKOLOTĀJU UN KLASI VAI SKOLĒNU GRUPU

Tāpat kā skolotāji arvien kādu klasi uzskata par grūtu, arī skolēni sūdzas par noteiktiem skolotājiem, to viņi dara ne tikai savā starpā, bet arī mājās un dažkārt sarunās ar citiem skolotājiem, kurus viņi uzskata par labvēlīgi noskaņotiem un simpātiskiem. Šie skolotāji tādā veidā nokļūst intrapsihiskā konfliktā. No vienas puses,

viņi ir solidāri ar šādos notikumos iesaistītiem kolēģiem un, no otras puses, viņi visnotaļ var saprast attaisnoto kritiku un labprāt piekristu skolēniem. Parasti skolēni tiek brīdināti, ka stundās jāstrādā, skolēniem tiek paskaidrots, ka viņi pilnībā nesaprot kritiku. Lai uz ilgāku laiku uzlabotu situāciju, var palīdzēt atklāta saruna par šo problēmu. Nepieciešama konflikta moderācija, ko veic apmācīta persona. Daudziem skolotājiem to ir grūti iedomāties, atklāti pieņemt skolēnu kritiku, jo līdz šim skolā autoritāti nedrīkstēja atklāti kritizēt. Daudzi skolotāji uzskata, ka viņi nedrīkst pieļaut kļūdas, jo tad viņi būtu slikti skolotāji. Līdz ar to viņi slikti tiek galā ar konfrontāciju, ar kritiku no skolēnu puses. Ja izdevies mācību process tiek uzskatīts par tādu, kurā savs ieguldījums jādod kā skolotājam, tā skolēnam, tad skolēns uzņemsies daļu atbildības. Sarunu par faktoriem, kas nepieciešami labam mācību procesam, var risināt lietišķi. Var noteikt nosacījumus, kas ir spēkā visiem, un pateikt, ko sagaida viens no otra.

Mediators šādā sarunā starp skolotāju un skolēnu grupu uzņemas moderatora lomu un izmanto grupas mediācijas metodes (skatīt 2.3.6 nodaļu). Priekšnoteikums, kā tas vienmēr ir mediācijā, ir dalībnieku brīvprātīga piedalīšanās.

4.4.2. KONFLIKTI STARP SKOLOTĀJU UN ATSEVIŠĶIEM SKOLĒNIEM

Skolēniem konflikts izskatās tā, ka skolotājs viņu nevar ciest vai skolēns jūt, ka pret viņu izturas netaisnīgi. Personalizētos konfliktus starp atsevišķiem skolēniem pie iepriekš minētajiem priekšnoteikumiem var veikt „normālā” mediācijā. Skolotāja autoritāte nekādā veidā netiek pavājināta, ja atsevišķs skolēns sēž pretī mediācijas sarunā ar vienādām tiesībām un skolotājs viņu uztver kā līdzvērtīgu sarunas partneri. Arī viņam ir lielāks pienākums sarunas partnerim „skolotājam” izrādīt respektu un izpratni.

4.5. PEER - MEDIĀCIJA, T.I., SKOLĒNS KĀ MEDIATORS (STRĪDA SAMIERINĀTĀJS)

Koncepcijas izmantot skolēnus kā mediatorus konfliktā starp skolasbiedriem pirmsākumi meklējami ASV, kur mediācijas programmas skolēniem izstrādātas jau 20.g.s. 70-tajos gados. Pamatā tam ir atziņa, ka

1. paškontrolē sociālo kompetenču iegūšanas nozīmē ir būtiskāka jauna cilvēka attīstībai par disciplinēšanu ar sodīšanu;
2. pusaudži un jaunieši orientējas uz viena vecuma vai vecāku grupu, kas pubertātē vēl pastiprinās un ir saistīta ar novēršanos no pieaugušajiem.

Ar skolēnu mediācijas ieviešanu tika saistīta cerība, ka sociālais klimats skolā uzlabosies un tādā veidā preventīvi darbosies pret spēka pielietošanu vai to samazinās, tā kā mediācijas mērķis katrā gadījumā ir vienošanās par konflikta atrisinājumu, lai panāktu „win-win” vienošanos, bieži izpaliek agresīvās izjūtas, kas rodas no kaunināšanas vai sodīšanas. Konflikta neeskalē tālāk, bet konfliktējošās puses noslēdz mieru. Nākamais solis deeskalācijas virzienā ir tas, ka skolēni tiek uztverti nopietni.

Mūsdienās skolēnu mediācijas koncepcija ir starptautiski izplatīta un bieži darbojas kopā ar sociālās mācīšanās koncepciju.

Pamatnoteikumi skolēnu mediācijas praksei ir tādi, ka:

1. pieaugušie (parasti skolotāji) metodi zina, akceptē un ņem nopietni un veiksmīgas mediācijas gadījumā ir gatavi atteikties no sankcijām (parasti brīdinājums vai sods). Viņi akceptē risinājumu, kuru izstrādājuši skolēni, ja risinājumu abas puses ir atzinušas par labu un taisnīgu. Viņi daļu savas varas nodot cerībā, ka mediācija starp skolēniem ar konsensu izstrādātu risinājumu ir konstruktīva un izbeidz konfliktu.

- skolotāji uzticas skolēnu atbildības spējai un definē savas attiecības ar skolēniem mazāk hierarhiski, bet vairāk kā partnerattiecības. Parasti tas korelē ar to, ka viņi daudzās jomās piešķir skolēniem viņu vecumam atbilstošu līdzdalību pedagoģiskās ikdienas izveidē un meklē ar viņiem dialogu.

4.5.1. SAGATAVOŠANĀS SKOLĒNU MEDIĀCIJAS IEVIEŠANAI SKOLĀ

Turpmāk tiks aprakstīts, kas jāņem vērā, ja skolēnu mediācija tiek ieviesta skolā.

Vispirms soļi skolēnu mediācijas ieviešanai:

- informēt kolektīvu konferences ietvaros;
- panākt skolas vadības un kolektīvu lēmumu;
- atrast kolēģus, kuri būtu gatavi aktīvi piedalīties projektā;
- veicināt skolotāju izglītošanu par mediatoriem;
- vecāku un skolēnu informēšana;
- vecāku piekrišanas saņemšana;
- skolēnu mediatoru apmācīšana;
- skolēnu klašu iepazīstināšana ar mediatoriem un projektu;
- kontaktu veidošana ar citām skolām, kurās ir vai kuras plāno skolu mediāciju.

Ja ir ieviesta skolēnu mediācija:

- katru gadu apmācīt papildus skolēnus no jaunajām 6. klasēm, uzņemt viņus komandā.

Vienā vai vairākās konferencēs izsmeltoši par „mediācijas” koncepciju jāpastāsta labi informētam un vēlams pieredzi guvušam kolēģim (bieži sociālais pedagogs, uzticības skolotājs). Daudz laika jāvelta jautājumiem un pārdomām. Skolēnu mediāciju skolā jāvēlas lielākajai daļai. Īpaši skolas vadībai ir aktīvi jāatbalsta projekts un jābūt gatavai pārliecināt kolēģus, kuri šaubās.

Vecākiem būtu jābūt informētiem un arī jāpiekrīt projektam „Skolēnu mediācija”, pēc informatīvās fāzes ievērojamam vairākumam būtu jāpieņem lēmums par skolēnu mediācijas ieviešanu.

Grupai, kurā apvienojas vairāki cilvēki, būtu kopīgi jāuzņemas iniciatīva un jāsāk darboties. Viņiem jābūt tālāk par skolas mediāciju. Skolas konferencēs regulāri būtu jāziņo par projekta progresu.

Kopīgi ir jāapsver, kā veikt skolēnu izvēli, kurus apmācīt par mediatoriem (no 6. līdz 9.klasei). Tas parasti skolēnos rada lielu interesi.

Kāpēc 6.līdz 9. klase?

Tikai no 6. klases skolēni parasti ir spējīgi novadīt kompleksu mediācijas sarunu. Pirms tam viņi ir spējīgi izprast atsevišķas mediācijas metodes, kā, piemēram, atspoguļošanu, perspektīvas maiņu, risinājuma meklēšanu, bet ne moderēt visu mediācijas sarunu.

Pēc 9. klases vairs nepaliek daudz laika izmantot iegūtās zināšanas un varēšanu, jo skolēniem parasti jāgatavojas eksāmeņiem un papildus noslodzi ar skolēnu mediāciju viņi vairs nevēlas uzņemties.

Svarīgi, lai skolēnu mediatoru akceptētu viņa skolasbiedri. Tāpēc ir jāgūst jautāt klasēs, kuriem klasesbiedriem varētu uzticēt mediatoru uzdevumu vai pie kura viņi ietu, ja pašam būtu konflikts. Vienlaikus būtu jābūt jābūt, kurš labprāt vēlētos uzņemties skolēnu mediāciju, taču saistībā ar norādi, ka šim uzdevumam nepieciešams laiks un spēks. No atbildēm uz šo jautājumu un klases audzinātāja novērtējuma, kuru skolēni labi zina, būtu jāizdara izvēle (2 līdz 3 skolēni mediatori uz vienu klasi). Tie varētu būt arī „sarežģītie” skolēni, jo šādi skolēni var būt labi mediatori, iespējams, ka viņi ar savu konfliktu pieredzi var iegūt tiešāku pieeju skolasbiedru konfliktiem, šie izvēlētie skolēni iziet apmācību, protams, ja tam piekrituši skolēnu vecāki (vecākus uzaicināt uz sarunu).

Treniņā ieteicamas grupas no apmēram 12 skolēniem, kuriem jānāk no dažādām klasēm.

Skolēnam un trenerim interesanta metode ir veikt treniņus sadarbībā ar citu skolu, t.i., diviem treneriem 24 skolēnu grupā.

Skolēni vecumā no 12 gadiem un vecāki parasti ir ieinteresēti veidot kontaktus ar vienaudžiem. Viņi paplašina savu redzesloku, kooperējoties ar biedriem no citas skolas. Sociālie pedagogi, kuriem vieniem nebūs jāvada treniņi, iegūst partneri plānošanai, izpildei un vēlākai refleksijai. Sadarbība ar citām skolām, kas ieviesušas „skolēnu mediāciju”, regulāru tikšanos ietvaros (piemēram, reizi gadā) stiprina impulsu pašu darbam.

4.5.2. SKOLĒNU MEDIATORU TREIŅA PLĀNOŠANA

Ir jāapdomā, kādos ietvaros notiks treniņš. Optimāli, ja treniņš notiktu ārpus skolas divos atsevišķos blokos divās dienās (skatīt piemēru treniņu programmai). Tādējādi skolēni piedzīvo mediācijas treniņu kā kaut ko īpašu un redz, ka viņu uzdevums tiek augstu novērtēts. Tas ir atalgojums par papildus darbu, kas viņiem jāveic skolā. Starp abiem blokiem būtu jāpaiet apmēram 6 līdz 8 nedēļām, kurās skolēniem aktīvi jāpiedalās sagatavošanas darbos skolā un regulāri iknedēļas tikšanās laikā viena vai divu atbildīgo kolēģu vadībā (piemēram, sociālā pedagoga vai skolotāja), kuri pārspriež nopietnus soļus un vingrinās iegūtajās mediācijas zināšanās.

Protams, skolēnu treniņš, lai nepārtrauktu mācību nodarbības, var tikt integrēts normālajā mācību gaitā skolā, turklāt nodarbībai nevajadzētu būt ilgākai par 90 minūtēm.

Lai veiksmīgi ievadītu skolēnu mediāciju, nepieciešams veikt šādus soļus:

- iepazīstināt skolotājus ar sevi un projektu „Skolēnu mediācija” (piemēram, uzstāšanās skolotāju kopējā konferencē);
- iepazīstināt ar sevi un skolēnu mediāciju skolasbiedrus. Domājams, ka to varētu parādīt kā lomu spēli;
- atrast telpu mediācijas vadīšanai (skolotāju uzdevums) un to iekārtot (skolotāju un skolēnu uzdevums), telpā jābūt iespējai netraucēti risināt mediācijas sarunu. Tur jābūt patīkamai atmosfērai;
- lūgt vecāku atbalstu iespējamā remonta un iekārtošanas gadījumā;
- noteikt laiku, kurā notiks mediācijas saruna (starpbrīžos? pēc stundām?).

4.5.3 SKOLĒNU TREIŅU SATURS

Principā skolēni mācās to pašu saturu, ko pieaugušie, kuri iziet mediācijas apmācību. Tā kā konflikti starp skolēniem parasti nav tik neatrisināmi un kompleksi kā starp pieaugušajiem, pietiek ar to, ka skolēni iegūst vienkāršāku, shematiskāku izglītību. Vingrināšanās aspektam jābūt vēl vairāk priekšplānā, t.i., īsas teorētiskās apmācības vienības (Input) jāpapildina ar attiecīgiem vingrinājumiem. Lai atdzīvinātu darbību un pasargātu no noguruma, ieteicams ik pa laikam izmantot spēles, kurām ir arī mācību raksturs. Skolēniem tas palīdz nostiprināt un mācīties pielietot no galvas iemācītos mediatoru teikumus. Pielikumā dots attiecīgs materiāls. **Sekojošās tēmas jāizstrādā kopā ar skolēniem teorētiski un praktiski:**

- konflikta definīcija un rašanās;
- konflikta dinamika (eskalācija/ deeskalācija);
- jūtas un emocijas konfliktā;
- saskarsme konfliktā;
- sava pieredze ar konfliktiem;
- teorētiskie modeļi: aisberga modelis, attiecības starp pozīcijām, jūtas un vajadzības;
- komunikācija: „Es” un „Tu” iedarbība – vēstījumi;
- mediācija: kas tas ir, kā tas funkcionē; sarunas noteikumi; mediatora loma; mediācijas fāzes;

- mediācijas metodes: radīt uzticību, jautājumu tehnika un dažādu veidu iedarbība uz jautājumiem; atspoguļošana un aktīva klausīšanās; panākt perspektīvas maiņas un savstarpēju empātiju; risinājuma meklējumi (smadzeņu vētra, risinājumu priekšlikumu novērtēšana);
- starprezultāta vizualizācija; precīzs rakstisks formulējums risinājumiem;
- kooperācija starp mediatoru un ko-mediatoru, jo skolēniem parasti jāstrādā kā mediatoriem pa diviem.

Svarīga vingrinājumu metode, tāpat kā pieaugušu mediatoru sagatavošanā, ir lomu spēle. Skolēnu treniņā mediācijas fāzes ieteicams vingrināt atsevišķās lomu spēlēs. Kā rāda pieredze, 3.fāze ir īpaši smaga, tas atrisinās tikai līdz ar pieredzes iegūšanu. Pielikumā atradīsiet ierosinājumus praktiskiem vingrinājumiem un relaksācijas spēlēm. Ir liels skaits publikāciju par citiem konkrētiem vingrinājumiem un spēlēm. Daži no tiem vācu valodā ir minēti literatūras sarakstā.

Skolēnu apmācības aptver apmēram 24 apmācību stundas.

Piemēram un kā ierosinājums var kalpot piedāvātais apmācību plāns, kurš apmācības par skolēnu mediatoriem iedala divos mācību blokos (A un B) ik pa divām dienām. Laika norādes varētu atvieglot plānošanu un ir variējamas:

A bloks

1. diena

9.00– 10.30	<p>Sasveicināšanās. Savstarpēja iepazīšanās. Iepazīstināšana ar treniņa plānojumu.</p> <p>Skolēniem, kuri viens otru nepazīst, notiek aktivitātes „iepazīsties” (skatīt spēles pielikumā)</p> <p>Ko es sagaidu no treniņa, no kā man ir bail?</p> <p>Kāpēc es esmu šeit? Kas mani interesē mediācijā? Ko es sagaidu no kursa? (Katrs savas atbildes uzraksta uz lapiņas, kuras nobeigumā tiek izkārtas un pārrunātas)</p> <p>Iepazīstināšana ar programmu</p> <p>Iepazīstināšana ar dalībniekiem ar spēles palīdzību (skatīt pielikumu)</p>
10.30– 10.45	<p>Pauze</p>
10.45– 11.30	<p>Ievads tēmā konflikts</p> <p>Konflikta barometrs (skatīt pielikumu)</p> <p>Kas ir sarežģīta situācija, kas ir konflikts?</p> <p>Paša konflikts starp tevi un kādu citu, kā tas sākās? Kā tu jūties? Ko tev būtu vajadzējis? Kas pasliktināja konfliktu? (rakstiski)</p> <p>Dalībnieki izstāsta savas atbildes; tās netiek komentētas.</p>
11.30– 12.30	<p>Konflikta dinamika: Konflikta eskalācija un deeskalācija</p> <p>Kā es varu eskalēt vai deeskalēt konfliktus?</p> <p>Aktīvā klausīšanās, perspektīvas maiņa, pretinieka sajūtu un vajadzību akceptēšana, Es-vēstījums</p> <p>Klausīšanās iespējamo variantu demonstrēšana. Kā tu šajā brīdī jūties? (skatīt pielikumā)</p> <p>Kam jāpievērš uzmanība, uz klausot otru?</p>
12.30– 13.30	<p>Pusdienlaiks</p>

13.30– 14.00	Konflikta aina (rakstiski triju cilvēku grupās. Ar rezultātiem iepazīstināt plēnumu). Kādi konflikti ir skolā? Kādus tu pats esi piedzīvojis/(-usi)? Kā tie tika atrisināti? Kā tos būtu bijis jāatrisina? Kas tev šai nolūkā nepieciešams?
14.00– 14.45	Ievads tēmā Mediācija Kas ir mediācija? Sniegt pārskatu par fāzēm. Iespējams, parādīt 1. fāzi filmā (treneris) un ļaut trenēties (lomu spēle)
14.45– 15.00	Atgriezeniskās saites iegūšana Katrs stāsta, kā viņam tagad klājas un ko viņš šajā dienā iemācījies.

2. diena

9.00– 10.15	2. fāze 2.fāzes metode Kā ir jāpajautā? Piemēroti un nepiemēroti jautājumi (skatīt pielikumu) Atspoguļošana Labas uzklaušanās īpašā nozīme
10.15– 10.30	Pauze
10.30– 11.45	3. fāzes īpatnības. Aisberga modelis 2. fāzes metodes Kādi jautājumi palīdz tikt tālāk? Kā var rosināt uz stāstīšanu? Vingrināšanās durvju atvēršanas jautājumu uzdošanā. Perspektīvu maiņa: attiecīgais vingrinājums (skatīt pielikumu)
11.45– 12.30	1. lomu spēle (līdz 3. fāzei) Lomu spēles izvērtēšana grupā
12.30– 13.30	Pusdienlaiks
13.30– 14.15	2. lomu spēle (līdz 3. fāzei) Lomu spēles izvērtēšana grupā
14.15– 14.30	Lomu spēļu izvērtēšana plēnumā Metode „Makšķeršana”
14.30– 15.00	Kas notiks tālāk? Kādus soļus mums jāspēr skolā? Kas jāizdara organizatoriski, saturiski? Kas Jums nepieciešams? Kuru būtu jāiesaista? Kā jūs varat ar sevi iepazīstināt? Kā un kur jānotiek mediācijai? Kā un kur var satikties grupa? Atgriezeniskā saite: Kā Jums tagad klājas? Vai Jūs vēlaties turpināt nodarboties ar mediāciju?

B bloks**1.diena**

9.00– 10.30	Metode, kuru izmanto grupā labākas komunikācijas nodrošināšanai grupā Vingrinājums „Konflikta priekšmeti” (Skatīt pielikumu) Iepazīstināt ar programmu Mediācijas fāžu atkārtošana Mediācijas fāžu spēle plēnumā.
10.30– 10.45	Pauze
10.45– 11.45	Iedziļināšanās 3.fāzē Perspektīvu maiņas veikšanas nozīme. Kā veidot tiltu uz savstarpēju sapratni? Attiecīgs vingrinājums, piemēram, „Apgāztā ūdens glāze”
11.45– 12.15	4. fāze Risinājuma meklējumu moderācija Prāta vētra: Darbs ar moderācijas kartītēm: „Ko es esmu gatavs darīt? Ko es sagaidu no citiem?” Risinājuma priekšlikumu pārrunāšana un izvērtēšana (Izstrādāt saskaņu)
12.15– 13.15	Pusdienlaiks
13.15– 15.00	5.fāze Izejot no 4. fāzes risinājuma priekšlikumiem, tiek formulētas vienošanās (atsevišķi, rakstiski). Svarīgi: Neko neaizmirst un neko nepievienot. Formulējumus nolasīt un likt komentēt. Lomu spēle grupās (visās fāzēs): Divi mediatori, divas strīda puses, divi līdz trīs novērotāji Izvērtējums grupās Izvērtējums plēnumā (piem., „Makšķerēšana”)

2. diena

9.00– 10.30	Jūtas, vajadzības, vēlēšanās, lūgumi Metode, kuru izmanto grupā labākas komunikācijas nodrošināšanai grupā, Piemēram, vingrinājums „Kas man patīk manā blakussēdētājā pa labi?” Kā saistītas jūtas un vajadzības? Atpazīt un nosaukt emocijas Ķermeņa valoda Kā jādarbojas ar emocijām mediācijas gaitā? Starpība starp vajadzībām un vēlmēm Vingrinājums „metožu ritenis” (skatīt pielikumu)
10.30– 10.45	Pauze

10.45– 11.30	Lomu spēle Izvērtēšana grupās
11.30– 12.00	Mediatoru kooperācija Vingrinājums: Māja-koks-suns” Kas ir būtiskākais sadarbībā? (Skatīt pielikumu)
12.00– 13.00	Pusdienlaiks
13.00– 14.45	Lomu spēle Izvērtēšana grupās Lomu spēles izvērtēšana plēnumā („Makšķerēšana”): Kā tas ir būt par strīdus pusi? Kās tas ir, būt mediatoram? Kas jau veicas labi? Kas vēl sagādā grūtības? Kas vēl jātrenē? Kas notiks tālāk ar projektu? Noslēguma raunds: Ko es paņēmu līdz no šī treniņa? Apliecību pasniegšana skolēnu mediatoriem

Atsevišķās izpratnes var skaidrot ar spēļu palīdzību. Šīs spēles var būt ar mērķi vienkārši izklaidēt un tādējādi uzlabot noskaņojumu, noguruma gadījumā uzmuntrināt ar kustībām, veidot kontaktu vai ierosināt sarunu, trenēt uztveri, izpausties ar ķermeņa valodu utt. Pielikumā var atrast ierosmes. Nodaļas, kurās tiek pasniegtas teorētiskās zināšanas, parasti ir ļoti grūtas: ja skolēns pats var būt aktīvs, viņš kļūst mudrāks. Noguruma un uzmanības samazināšanās gadījumā var iestarpināt nelielas pauzes.

4.5.4 PĒC APMĀCĪBĀM

Pēc apmācībām var uzsākt mediācijas skolā praksi. Taču tagad sākas ļoti sarežģīts posms. Katrai skolai ir ilggadīga, pierasta sistēma, kā rīkoties konfliktu gadījumā. Tas attiecas kā uz skolēniem, tā arī skolotājiem. Šī sistēma izveidojusi noteiktus paradumus. Skolotājiem tie būtu: konfliktu, kurus uzskata par nenozīmīgiem, ignorēšana, brīdināšana un sankciju sistēma ar dažādu pakāpju sodiem. Savukārt skolēniem – pakļaušanās, ja skolēns konfliktsituācijā jūtas vājš, eskalējošas dusmas, sūdzības skolotājiem u.c.

Ikdienas konflikti var un tie tagad jārisina konstruktīvāk, proti, ar mediāciju. Lai tas izdotos, ir jāatsakās no šiem paradumiem. Konkrētā gadījumā tas nozīmē, ka skolotāji, kuri redz konfliktus starp skolēniem, iesaka izmantot mediācijas ceļu un pārliecinās, ka tas noticis.

Skolēni un skolotāji jārosina izmantot mediācijas jauno potenciālu. Projektu vadošajam skolotājam vai sociālajam pedagogam ar lielu pacietību jāatgādina kolēģiem un skolēniem, kas ir skolēnu mediācijas komanda, kura gaida, lai varētu sākt darboties. Skolēnu mediācija var darboties tikai tad, ja to izmanto regulāri un tie skolēni, kuri tikuši apmācīti, var izmantot iegūtās zināšanas un prasmes.

Skolēniem ar sevi jāiepazīstina skolas biedri. Piemērota metode ir klasēs novadīt paraugdemonstrējumu ar lomu spēles palīdzību, lai skolēni varētu saprast, kā funkcionē mediācija. Viņiem jāpaziņo par laiku, kurā viņi veic mediāciju, un jāievēro konflikti ceļā uz skolu vai starpbrīžos, jāmudina strīdnieki nākt uz mediāciju. Praksē strādājoši skolēnu mediatori vienmēr darbojas pāros (mediators- ko-mediators)

Skolēni mediē konfliktus starp jaunākiem skolēniem un viena vecuma skolēniem, jo pie vecākajiem skolēniem viņiem nebūs nepieciešamās autoritātes. Ja iespējams, divas meitenes mediē konfliktu starp meitenēm, un divi zēni - konfliktu starp zēniem, jo, no vienas puses, tā strīdnieki viņus drīzāk akceptēs, un tāpēc, ka, iespējams, meitenes nevarēs tik labi iejusties zēnu konfliktā un otrādi. No skolotāju puses šajā gadījumā jāpanāk konsenss,

ka konfliktiem, kas nokārtoti ar mediāciju, vairs nepielietotu citus pedagoģiskos pasākumus. Nedrīkst būt, ka „vainīgais” mediācijā kopā ar cietušo izstrādā konsensa risinājumu, un tomēr no skolotāja saņem sodu. Konflikts tiek atrisināts, izpildot rakstisku līgumu.

4.6. SOCIĀLO KOMPETENČU APGŪŠANA

Skolas uzdevums nav sniegt tikai zināšanas un prasmes, bet tā arī arvien dod iespēju apmierināt sociālās mācīšanās nepieciešamību. Sociālās spējas, tādas kā atbildības uzņemšanās, pašrefleksija vai paškritika, frustrācija, respekts citu priekšā, mērena kritikas paušana, neveidojas pašas no sevis, bet gan „no vienas puses, no piemēriem, no otras puses, ar atziņām un vingrināšanos. Bieži mājās nav atbilstošu piemēru, un dažiem bērniem un jauniešiem trūkst sajūtas, ka vecāki viņus mīl un novērtē. Taču lai varētu attīstīties pašvērtības sajūta, nepieciešams siltuma un drošības pamats, kas veidojas no vecāku mīlestības.

Bērni bez pašvērtības sajūtas ir nedroši savā pašvērtējumā. Viņi svārstās starp sevis pārvērtēšanas un ne-novērtēšanas sajūtām. Bieži viņu darbības dzinējspēks ir bailes. Viņiem lielā mērā trūkst iepriekš minēto sociālo kompetenču, tāpēc viņi biežāk tiek iesaistīti strīdos, kuru cēlonis bieži ir viņi paši. Šie strīdi bieži saistīti ar vardarbību.

Skola var palīdzēt, lai bērni un jaunieši justos droši un pasargāti. Pieaugušie (skolotāji un sociālie pedagogi) var iegūt šo bērnu un jauniešu uzticību un palīdzēt, lai bērnos pakāpeniski pieaugtu nepietiekamā uzticēšanās pašu spējām. Īpaši skolēniem ar vājām sekmēm sociālās mācīšanās metodes varētu iedarbojoties kompensējoši.

Pamatskolas sākums ir labs brīdis, lai ieviestu priekšmetu „Sociālā mācīšanās”. Šai posmā valda ziņkāre un atklātība. Vienlaikus bērniem sevi jāapliecina vidē un jāveido jaunas attiecības (kā pozitīvas, tā negatīvas). Sociālā mācīšanās var notikt arī vēlāk, īpaši tad, ja klase ir „grūta”, iekšēji strīdīga un ar augstu agresijas līmeni.

Priekšmetam „Sociālā mācīšanās” nebūtu nepieciešams vairāk laika nekā parastajai mācību stundai. Būtu labi, ja tā būtu dubultā stunda reizi nedēļā, kurā būtu spēles un reflektējošas aktivitātes.

Ievada tēma varētu būt: „Kā man klājas klasē?”, „Kas ir labs klases kolektīvs?”, „Kas mums jādara, lai mēs kļūtu par labu klases kolektīvu?”.

Šī „stunda” principā atšķiras no citām mācību stundām, jo šeit lūdz izteikt subjektīvo viedokli. Nav nekādu „pareizi” vai „nepareizi”. Lai stunda noritētu konstruktīvā atmosfērā, parasti nepieciešams izstrādāt nosacījumu labai sadarbībai, vislabāk visiem kopā. Pie šiem nosacījumiem būtu jāpieder:

- ✓ Mēs ļaujām visiem izteikties
- ✓ Nevienam netiek izsmiets
- ✓ Nav nekādu „pareizi” vai „nepareizi”
- ✓ Nevienam pēc tikšanās netiek saukts pie atbildības vai „sodīts” par to, ko viņš ir pateicis
- ✓ Nevienam neapsaukā un neaizskar pārējos
- ✓ Katrs runā pats par sevi Es-formā (nav „kāds”, „Mēs” utt.), Es-vēstījums

Skolēniem jāšēž aplī, lai visi viens otru redzētu. Aplis simbolizē kopumu, pie kura pieder arī vingrinājuma vadītājs.

Pielikumā varat atrast dažas spēles un vingrinājumus. Pēc dažām spēlēm un vingrinājumiem būtu labi veikt izvērtējumu, lai varētu reflektēt par to, kā spēle darbojas, ko esat piedzīvojuši, ko varējāt iemācīties utt.

Tiek plānotas sekojošas tēmas, kuras lielākoties tiek izmantotas arī mediācijas apmācībā:

- ✓ mācīties uz klausīt, aktīvā uz klausīšanās;
- ✓ uz argumentiem atbildēt ar argumentiem;
- ✓ kritikā neteikt neko aizskarošu;
- ✓ izteikt novērtējumu;

- ✓ konflikts, konflikta dinamika, apiešanās ar konfliktiem;
- ✓ atpazīt un nosaukt sajūtas;
- ✓ kā es sevi uztveru? kā mani uztver citi?
- ✓ atpazīt un parādīt pašam sevi;
- ✓ attīstīt empātiju;
- ✓ saskarsme ar svešiem, citādiem.

Kamēr 5. klasē šīs spēles vēl apstrādā izteikti spēlējoties, kļūstot vecākiem, refleksijas pakāpe pieaug un diferencējas. Vēlams, lai skolēni kopīgi izvēlētos tēmas.

4.7. MOBINGS

Daudzās skolās problēma ir mobings. Par mobingu tiek runāts, ka vairākas personas ilgu laiku slikti izturās pret atsevišķām personām, t.i., tās norobežo, tām uzbrūk verbāli vai fiziski. Mobings var būt neatrisinātu sociālo konfliktu sekas. Taču to var radīt faktori, kam pamatā ir nodarījuma vaininieks vai upura personība. Skolēni ar zemu pašapziņu par ieganstu mobingam izmanto īpašās skolasbiedru pazīmes, piemēram, runas defektu, fiziskas nepilnības utt.. Tas ir process, kas aptver veselu grupu, mūsu gadījumā, skolas klasi. Katram grupas dalībniekam attiecībā uz mobinga procesu ir sava noteikta uzvedība.

4.7.1. MOBINGA PAKĀPES

Mobingam ir 5 pakāpes.

1.pakāpe: uzbrukums, iespēja paziņot par sevi. Izpaužas kā atteikšanās kontaktēties, paužot to, piemēram, ar noraidošiem skatieniem vai žestiem, uzklieģšanu vai skaļu lamāšanos, draudiem, neizsakot tos tieši. Parsti izpaužas starp atsevišķām personām.

2.pakāpe: uzbrukums sociālajām attiecībām. Izpaužas kā nerunāšana ar cietušo, izturēšanās pret viņu kā „pret tukšu gaisu”.

3.pakāpe: uzbrukumi sociālajam prestižam. Izpaužas kā cietušā aprunāšana, tenku izplatīšana, izsmiešana. 2.un 3.pakāpē konflikts jau vērojams starp grupām.

4.pakāpe: uzbrukumi skolas un dzīves kvalitātei. Izpaužas kā piespiešana upurim veikt bezjēdzīgas vai aizvainojošas darbības.

5.pakāpe: uzbrukumi veselībai. Raksturīgi fizikas vardarbības draudi, mēģinājumi kaitēt finansiāli, psihiska vardarbība.

4. un 5.pakāpē tiek iesaistīti pieaugušie.

1. līdz 3. pakāpē piemērotas atsevišķas vai grupu mediācijas. Taču katrā gadījumājāņem vērā, vai „upuris” tiek atbalstīts. Izvēloties mediācijas dalībniekus, sarunā būtu jāiesaista ne tikai agresīvie dalībnieki un tie, kurus skāris mobings, bet arī skolēni, kuri kritiski izturas pret mobingu un izjūt simpātijaspret cietušo.

4. un 5. pakāpē nepieciešama masīva pieaugušo iejaušanās, lai apturētu mobinga dinamiku, te jāparāda viens no iejaušanās gadījumiem.

4.7.2. NEVAINOŠANA

Pieēja radusies Anglijā 20.gs. 80.gadu vidū un apliecinājusi sevi kā iedarbīgs instruments, lai izbeigtu mobingu. 2007./2008. gadā veiktā novērtējuma rezultāti parādīja, ka 87% gadījumu (pie gadījumu skaita 220) mobinga gadījumi izbeidzās. Tas balstās uz priekšnosacījumu, ko jau piesaka vārds: vainīgais vai vainīgie netiek kaunināti

un sodīti. Rīcības mērķis ir izbeigt mobingu un līdz ar to upura ciešanas. Šī metode nav mediācija, taču tā šeit jāpiemin, lai kaut ko pretnostatītu mobinga fenomenam.

1. solis: Saruna ar mobinga upuri.

Skolotāji vai sociālie pedagogi runā ar cietušo un saka viņam, ka viņam ir norādes vai paša uztvertais, ka viņam neklājas labi. Tāpēc šajā sarunā svarīga ir uzticības iegūšana, lai modinātu cerību, ka situācija var uzlaboties un pieaugušie par to parūpēsies. Mobinga darbību detaļas netiek pieprasītas. Svarīgi ir iegūt informāciju, kurš klasē visaktīvāk piedalās mobingā, kurš izturas neitrāli vai izrāda simpātijas pret cietušo. Skolēniem tiek solīts, ka šī saruna ir konfidenciāla. Bieži vien grūti panākt, lai skolnieks atvērtos, jo viņu bloķē bailes un kauns. No pieaugušā puses nepieciešama uzmanīga neatlaidība, viņam jau pirms sarunas jābūt pazīstamam kā uzticamam un autoritātei skolēnu acīs.

2. solis: Saruna ar atbalsta grupu.

Atbilstoši 1. solī iegūtajai informācijai tiek veidota skolasbiedru grupa. Tā uz pusēm sastāv no aktīviem mobētājiem un neitrāliem vai labvēlīgi noskaņotiem skolasbiedriem, kopā seši līdz astoņi skolēni.

Šo grupu mācību stundu laikā uzaicina uz kopīgu sarunu. Sarunu atklāj ar lūgumu palīdzēt atrisināt kādu problēmu. Pieaugušais Es-vēstījumu atklāj problēmu. „Es esmu ievērojis, ka S. klasē neiet labi. Es vēlētos, lai katrs skolnieks šajā skolā justos labi un tāpēc lūdzu atbalstu”. Svarīgi, lai netiktu norādīts uz vainu vai izteikti pārmetumi. Ja grupas dalībnieki viens otram izsaka pārmetumu, tie netiek uztverti, bet pieaugušais uzsver: „Es negribu zināt, kurš ko izdarījis, bet gan zināt, ko mēs varam darīt, lai S. atkal kļātos labāk.” Ar pateicību tiek pieņemti situācijas uzlabošanas priekšlikumi un tiek jautāts, kurš ir gatavs īstenot šos priekšlikumus.

Saruna ar to tiek pabeigta, skolotājs vai sociālais pedagogs pateicas par konstruktīvo darbu un vienojas par nākamo tikšanos pēc apmēram astoņām līdz 14 dienām, tajā būs runa par to, vai situācija ar skolēnu, kurš cieš no mobinga, uzlabojusies.

3. solis: individuāla kontrolsaruna.

Vispirms tiek runāts ar skolēnu, kurš cieš no mobinga. Skolēnam jautā, vai sakarā ar mobingu kaut kas mainījies. Informācija kalpo kā pamats sarunai ar atbalstītāju grupas dalībniekiem. Ja var sajust pārmaiņas, par to ziņo skolēniem un pateicas viņiem, ja situācija uzlabojusies tikai nedaudz, atbalsta grupas dalībniekiem norāda uz to, ka viņi tiek lūgti darboties enerģiskāk.

Individuālās sarunas parasti nav ilgākas par piecām līdz desmit minūtēm. Tiek paziņots, ka sekos nākamās sarunas, līdz skolēnam, kurš cietis, ies labāk.

Tā kā sarunas ar atbalsta grupas dalībniekiem notiek individuāli, viņi kā personas jūtas nopietni novērtēti un stiprāk iesaistīti atbildībā par izdošanos.

Šī metode tiek starptautiski pielietota. Eiropā tika nodibināts „No-Blame-Aproach Eiropas tīkls”, kuram darbs uz šiem principiem Eiropas līmenī jāstiprina un jāstiprina apmaiņa.

5. SOCIĀLIE PEDAGOGI KĀ MEDIATORI: NO KONSULTANTA PAR STARPNIĒKU

5.1. SOCIĀLO PEDAGOGU LOMA SKOLĀ

Ja Vācijā skolā pieņem darbā sociālos pedagogus, lielākoties tiek lietots jēdziens sociālais darbs. Te tiek runāts par palīdzības nepilngadīgajiem pakalpojumu piedāvāšanu uz saistošu kooperācijas noregulējumu bāzes, kas tiek noslēgti starp skolu un palīdzību nepilngadīgajiem.

Vācijas skolās, pildot savus uzdevumus, sociālie pedagogi darbojas dažādās jomās. Par viņu specifiskajiem darba akcentiem vienojas ar skolu atkarībā no konkrētās situācijas skolā un tās apkārtējā vidē, esošajiem nosacījumiem un resursiem, kā arī attiecīgo kooperācijas partneru mērķiem un cerībām. Atbilstoši Sociālajā kodeksā (SGB) VIII noteiktajiem mērķiem un palīdzības nepilngadīgajiem uzdevumiem Vācijā un vairāk kā 20 gados sakrātajai pieredzei izveidojušies tālāk aprakstītie piedāvājumi (pēc: „Sociālā darba profesijas apraksts un prasību profils” Kooperationsverbund Schulsozialarbeit, 2006).

Konsultācija

Pateicoties pastāvīgajai skolas sociālo pedagogu klātbūtnei, skolēniem ir iespēja izveidot uzticības attiecības ar viņiem un saņemt padomu. Sociālie pedagogi piedāvā gan informatīvu padomu, gan formālu konsultāciju procesu stingri noteiktos termiņos. Pamatprincipi ir konfidencialitāte un brīvprātība, kas ir izšķirošie konsultācijām. No konsultācijas var attīstīties ilgtermiņa sociālpedagoģiskā pavadība, eventuāla kooperācija ar ārējām konsultāciju organizācijām.

Individuāla veicināšana

Sociālajiem pedagogiem centrālais pedagoģiskais uzdevums ir palīdzība atsevišķā gadījumā, cenšoties likvidēt kaitējuma radīšanu, darboties pret stigmatizāciju un sniegt preventīvu individuālu palīdzību. Viņi attīsta individuālu veicināšanas procesu ar diferencētu atbalsta skolēniem instrumentāriju, lai precīzi, mērķtiecīgi piedāvātu palīdzību. Viņi izmanto sociālos principus, tādus kā darbs ar ģimeni, sociālais grupu darbs vai sociālā orientācija telpā. Sadarbība ar mācību spēkiem ir obligāti nepieciešama sakarā ar biežo atsevišķo gadījumu sakarību ar pakalpojumiem, kas saistīti ar skolu, problemātiskām situācijām vai konfliktiem.

Atklātais darbs ar jaunatni

Skolu sociālie pedagogi sniedz daudzpusīgus piedāvājumus, kas ir pieejami bērniem un jauniešiem – pirmkārt, skolā, bet arī pilsētas rajonos. Piedāvājumi, kā „Atklātās tikšanās”, var tikt veidoti kā orientēti uz mērķa grupu vai uz tēmu. Kopējais šiem piedāvājumiem ir tas, ka tie ir atklāti un pieejami visiem bērniem un jauniešiem. Atklātā darba ar jauniešiem piedāvājums dod skolas sociālajiem pedagogiem, kā arī bērniem un jauniešiem iespēju, kontaktēties vienam ar otru, veidot uzticību un atrast saskarsmes punktus, piemēram, individuālām konsultācijām.

Sociālpedagoģiskais grupu darbs

Sociālpedagoģiskais grupu darbs aptver plašu iespējamo piedāvājumu spektru skolu sociālpedagoģiskajā darbā ar dažādiem mērķiem un organizācijas formām. Pie tā pieder:

- uz mērķa grupām vai tēmām orientēti piedāvājumi ar specifiskām interesēm un jautājumu nostādni kā izejas punktu kopīgām aktivitātēm un pieredzēm;
- grupu darbs ar skolēniem, kuri vēlas uzņemties atbildību par noteiktiem uzdevumiem, veidojot skolas dzīvi;

- grupu piedāvājumi personisko un sociālo kompetenču uzlabošanai, piemēram, gatavība grūtību pārvarēšanai;
- piedāvājumi veselai skolas klasei, piemēram, sociālās kompetences treniņš, sociālpedagoģiskā pavadīšana klases braucienos, krīžu intervence vai projektu darbs.

Konflikta pārvarēšana

Skolu sociālie pedagogi atbalsta konfliktu pārvarēšanu skolas ikdienā:

- viņi piedāvā sociāli-pedagoģisko grupu darbu, bērniem un jauniešiem iegūt kompetenci konfliktu pievarēšanā;
- viņi veido līdzīgas mediācijas grupas un koordinē to darbību;
- viņi atbalsta mācību spēkus klases konfliktu vai akūto krīzes situāciju apstrādei skolas klasēs;
- viņi darbojas kā starpnieki konfliktos ar skolēniem, skolēniem un mācību spēkiem vai starp vecākiem un mācību spēkiem;
- viņi iniciē projektus vardarbības prevencijai;
- viņi organizē strīdu atrisinātāju izglītošanu un mediator treniņus.

Uz skolu attiecināta palīdzība

Uz skolu attiecināta palīdzība ir individuāli piedāvājumi, grupas piedāvājumi un atklātības veicināšanas piedāvājumi, kas mērķtiecīgi atbalsta bērnus un jauniešus tikt galā ar skolu un tās prasībām. Skolu sociālo pedagogu uzdevums ir palīdzēt bērniem un jauniešiem ciešā sadarbībā ar skolotājiem/-jām apgūt mācību programmas un/vai risināt viņu dzīves problēmas, stiprināt viņu personību un atvērt resursus sociālajā vidē. Uz skolu attiecināmā palīdzība varētu novērst atteikšanos apmeklēt skolu un skolas nepiedalīšanos skolas dzīvē. Skolu sociālie pedagogi var palīdzēt, lai skolēniem skolu kontekstā saņemtu mērķtiecīgu veicināšanu, īpaši tie, kuriem tas nepieciešamas, kā piemēram, skolēni ar migrācijas fonu.

Profesionālā orientācija un pāreja no skolas uz profesionālo pasauli

Daudziem jauniešiem pāreja pie „pirmās” un „otrās” robežas kļūst arvien grūtāka. Tāpēc viens no skolas sociālpedagoģiskā darba akcentiem ir sagatavot bērnus un jauniešus pārejai no skolas uz profesionālo apmācību un darba dzīvi. Skolas sociālie pedagogi atbalsta skolēnus, veidojot pāreju no mācībām skolā uz tālāku mācīšanos un no arodskolas uz arodu un darbu. Viņi palīdz skolēniem apvienot profesijas izvēli ar dzīves plānošanu, savlaicīgi iegūt nepieciešamo informāciju, spert pareizos soļus kvalifikācijas iegūšanā (piemēram, aroda prakse, pieteikšanās darbā treniņš) un sniedz emocionālo atbalstu.

Darbs ar vecākiem un bērnu aprūpes pilnvarotie

Skolas sociālie pedagogi atbalsta vecākus, organizējot konsultācijas, tematiskas sarunu stundas vecākiem, veidot apmeklējumus mājās, piedaloties vecāku sapulcēs un sniedzot palīdzību starpniecībā. Šādi piedāvājumi veicina audzināšanas kompetenci, kā arī atbalstu problēmu un krīžu situācijās vecāku mājās. Skolas sociālpedagoģiskā darba atbalsta pakalpojumi parasti nesatur ilgāku konsultācijas kontaktu, bet gan ir vērsti uz starpniecību un nepilngadīgo palīdzības dienestu pakalpojumu izmantošanu un citiem atbalsta piedāvājumiem.

Līdzdarbošanās skolu programmās un skolas attīstībā

Skolas sociālie pedagogi strādā skolas institūcijās ar skolas programmu un aktīvi piedalās skolas attīstībā.

Viņi sniedz ieguldījumu kopējā pilnīgā izglītības izpratnes attīstībā, nostiprinot īpašos skolas sociālpedagoģiskā darba ieguldījumus skolas programmas attīstībā un to pārveidē praktiskajā skolas attīstībā. Skolas sociālie pedagogi savas kompetences izmanto, attīstot realizācijas stratēģijas un aktīvi piedaloties jaunu mācīšanās un

darba formu realizācijā. Viņi konsultē skolas institūcijas un nepilngadīgo palīdzības dienestus un atsevišķus skolotājus sociāli - pedagoģiskās palīdzības sniegšanā.

Tādējādi sociālie pedagogi ir skolēnu, skolotāju un vecāku konsultanti un starpnieki skolas kontekstā. Viņi darbojas skolā un skolas un ģimenes, kā arī skolas un nepilngadīgo palīdzības dienestu saskarsmes vietā. Vai tāpēc viņi ir piemēroti ieviest mediāciju skolā un darboties skolā kā mediatori? Kādi priekšnoteikumi norāda, ka sociālie pedagogi ir piemēroti, lai veicinātu mediācijas ieviešanu skolās?

Pēc mūsu domām, sociālajiem pedagogiem ir kapacitāte un nepieciešamās fona zināšanas, lai šādu procesu iniciētu un vadītu, jo:

1. viņi pazīst skolas sistēmu, strādā tajā, bet Vācijā pārsvarā sociālpedagoģiskais darbs tiesiski nav skolu sistēmas daļa, sociālos pedagogus pieņem darbā no nepilngadīgo komunālajām pārvaldēm. Tātad viņi nepieder pie skolotāju kolektīva, kas viņiem nodrošina īpašu pozīciju;
2. viņiem skolā ir atsevišķas telpas. Šīs konsultāciju telpas piemērotas, lai varētu novadīt mediāciju;
3. viņi var elastīgi rīkoties ar saviem laika resursiem un nav piespiesti kārtā saistīti ar mācību laiku;
4. viņi skolēnu vidū bauda lielu ievērību un ir kā skolēnu uzticības personas;
5. viņi ir apmācīti vadīt sarunas, un viņiem ir laba zināšanu bagāža;
6. viņiem ir zināšanas par nepilngadīgo palīdzības sistēmu (iespējamai starpniecībai, ja par mediāciju nevar būt ne runas).

Ar šiem punktiem viņi kā partneri piemēroti mediācijas skolā ieviešanai un realizācijai. Viņi, pamatojoties uz laika resursiem, komunikācijas tehniku resursiem un projekta iniciācijai, var ieņemt galveno pozīciju mediācijas ieviešanas procesā skolā. Pamatojoties uz skolu sociālo pedagogu īpašo stāvokli skolā, jāņem vērā atsevišķi punkti (skatīt 5.3. nod.), lai izdotos skolas mediācijas ieviešana.

Turpmāk tiks aprakstīts, kāda uzvedība, piemēram, tiek prasīta no sociālajiem pedagogiem, ja viņi skolā piedāvā mediāciju. Daži atribūti dubultojas ar skolas sociālā pedagoga ikdienas darbu (nodrošinot uzticību, piešķirot struktūru). Citi punkti atšķiras no šī darba (nevērtēt, nesniegt saturisku palīdzību, palikt neitrālam) un tie jāmācās.

5.2. MEDIATORA LOMA

Mediatora personas ieņemamajai lomai jābūt skaidrai un saprotamai. Konflikta noskaidrošanas procesā tā ir droša osta un konflikta pušu glābjošais enkurs. Strīdā iesaistītās puses sakarā ar savu konfliktu lielākoties ir zaudējušas drošas struktūras. Tikai no mediatora ar viņa rīcībā esošajām struktūrām un savu personību šī procesa ietvaros ir atkarīga šīs pazaudētās drošības atjaunošana.

Tam kalpo zemāk minētais mediatora lomu saraksts, mediācijas principi un mediatora reflektīvā uzvedība.

1. Mediatora personu jāakceptē un jārespektē visiem. Tai ir jābūt personai, kura bauda cieņu vai iegūst strīdus pušu uzticību un kuras kompetence netiek apstrīdēta.
2. Mediatori darbojas ar informāciju konfidenciāli un rūpējas par to, lai tā rīkotos arī konflikta puses.
3. Mediatoriem nevajadzētu būt savām interesēm attiecībā uz konflikta izbeigšanas rezultātu. Šajā nozīmē viņi ir „par visām pusēm”.
4. Mediatori nevērtē ne pieņem spriedumu (lēmumu). Viņi nopietni izturas pret visiem viedokļiem un jūtām, emocijām.
5. Mediatori ir atbildīgi par mediācijas sarunas norisi un tās ietvariem, strīda pretinieki - par saturu. Risinājumu izstrādā nevis mediatori, bet gan iesaistītās puses. Mediatori savas idejas var piedāvāt kā vienu no daudzām iespējām.

6. Mediatori palīdz dalībniekiem izprast savas jūtas un intereses un tās skaidri paust. Šajā nolūkā viņi var pārtraukt mediāciju un organizēt individuālas sarunas.
7. Mediatori seko tam, lai konflikta pušu pieņemtais lēmums būtu realizējams.
8. Mediatori var pārtraukt sarunu, ja nav atrasts sakarīgs un/vai ētiski pieņemams risinājums.

Mediatora loma ir daudz lielāka, nekā minēts šajos punktos. No komunikācijas psiholoģijas ir zināms, ka vēstījums, kuru uztver cilvēks, par apmēram 80 procentiem sastāv no neverbāliem un neapzinātiem vēstījumiem un tikai apmēram 20 procenti no apzinātas verbālas komunikācijas. Īpaši tas izpaužas emocionālajā spriedzē konflikta gaitā.

Tas nozīmē, ka tie, kuri pavada un vada konfliktu kā mediatori, ar visu savu personību atrodas fokusā. Mediatora personība kopā ar tās neverbālo izstarojumu lielā mērā bieži vien veicina mediācijas panākumus.

Šī iemesla dēļ ir svarīgi apgūt ne vien lomu saturu un mediācijas principus, bet arī reflektēt savu uzvedību attiecībā uz konfliktu un tā risinājumu un tādējādi to pārzināt.

5.2.1. MEDIĀCIJAS PRINCIPI

Mediācijas procesu raksturo principi, kuri jāievēro mediatoriem.

Neitralitāte jeb visu pušu interešu ievērošana

Svarīgākais un vienlaikus sarežģītākais princips ir neitralitāte. Mums labāk patīk runāt par visu pušu interešu ievērošanu. Tā nepieciešama pušu akceptēšanai un atzišanai, jo jau tikai šķietamas nevienlīdzīgas attieksmes gadījumā procesu nevar atbilstoši atrisināt. Turklāt pastāv risks, ka puses to pārtrauks, jo jutīsies diskriminētas. Neitralitātes piedāvājuma pamatā ir profesionālā ētika (skatīt Ētisko pašsaprotamību pielikumā) un mediācijas likums.

Mediators ar personisku vai radniecīgu attieksmi pret konflikta pusēm nedrīkst nokļūt interešu konflikta situācijā. Viņš arī nedrīkst kaut kādā veidā vadīties no savām interesēm attiecībā uz procesa rezultātu. Mediators nav ieinteresēts konflikta risinājuma saturā. Viņš primāri ir atbildīgs par mediācijas procesa norisi. Ar neitrālu darbību mediatoram jāparāda, ka viņš nav ieinteresēts, viņa uzdevums ir konflikta pušu idejām un priekšlikumiem piešķirt vienādu laiku un emocionālo vērtību. Zināmos gadījumos tas varētu būt samērā sarežģīti. Īpaši tad, ja pusēm ir priekšstats, ka saduras viņu un mediatoru pamata pārliecība. Mediatoram vienmēr vajag ievērot emocionālu distanci attiecībā pret vadāmo procesu, ja tas netiek nodrošināts, viņš vairs nevar apmierinoši vadīt šo procesu.

Mediatoriem jāizjūt vienāda atbildība pret visām pusēm. Īpašu problēmu rada kādas puses spēka pārsvars attiecībā pret otru pusi. Šādā gadījumā mediatoram process jāorganizē tā, lai vājākajai pusei nerastos minusi. Taču viņš nedrīkst pārkāpt savu neitralitātes principu.

Brīvprātība

Puses un mediators brīvprātīgi nolemj veikt mediāciju (skatīt arī 5.3.1. punktu). Pēc brīvprātības principa izriet arī katras puses iespēja priekšlaicīgi pārtraukt mediācijas principu. Īpaši ir jānoslēdz gala vienošanās bez jebkādas piespiešanas.

Ar mediatora palīdzību pusēm tiek atvieglota iespēja vispirms saprast savas aiz pozīcijām atrodošās intereses. Mediācija veicina to, ka puses atklāj šīs intereses, atveroties pašas. Mediācijā zem spiediena puses noslēgtos un atteiktos no jebkuras komunikācijas, brīvprātība ir pamatprincips pašatbildīgai līdzdalībai mediācijā.

Pašatbildība

Puses, gan bērni, gan pieaugušie, ir šī konflikta eksperti un vislabāk zina, kā šis konflikts radies. Viņi paši izlemj, kādas tēmas, vēlēšanās un intereses tiek ietvertas un izskatītas mediācijas procesā. Mediators neizdara nekādu spiedienu lēmuma pieņemšanā. Viņam ir procesa vadītāja loma.

Puses pašas nosaka tēmas un saturu tām vienošanās mediācijā, ko noslēdz. Mediācija līdz ar to ir solis uz pašatbildību. Mediators uzmundrina konflikta puses realizēt savu pašatbildību.

Mediators ierosina pusēm pievērsties pašatbildībai. Varas pārsvara gadījumā viņš atklāti uzrunā un mēģina ar pusēm atrast risinājumu. Ja viņi nevienojās par atrisinājumu mierīgā ceļā, tad konflikts nav atrisināms ar mediāciju.

Diskrētums

Pusēm jābūt spējīgām runāt par visiem konfliktu noteicošajiem faktiem un cēloņiem. Viņiem nevajadzētu bažīties, ka pateiktais mediācijas laikā vai arī vēlāk varētu kaitēt. Šādas raizes ir, ja nav pārliecības, ka ne mediators, ne pretējā puse ar iesaistītajiem neiesaistīs procesā kādu trešo personu, lai sniegtu informāciju par pierādīto saturu.

Tas ir jānodrošina pirms procesa ar līgumu vai abpusēju solījumu, ka visas puses apņemas ievērot konfidencialitāti. Pretēja rīcība nozīmē tūlītēju uzticības zaudēšanu un procesa pārtraukšanu. Diskrētumu regulē arī ES regula un Vācijas Mediācijas likums.

Pušu informētība

Pirms mediācijas abas puses pārrunā ar mediatoru, kādas viņiem vēl ir iespējas, lai atrisinātu konfliktu. Katra puse meklē sev labāko atrisinājumu konflikta izbeigšanai. Ņemot vērā šo faktu, ir jāizrāda ļoti liela brīvprātība un atklātība. Mediatori apņemas pusēm sniegt informāciju par katra mediācijas gadījuma piemērotību.

5.2.2 NO LOMAS UZ ATBILDĪBU

Mediācija neietver tikai konflikta pārvarēšanas "darba lauku". Ar aprakstītajiem principiem un ar konflikta pušu pārstāvēšanu no mediatora tiek pieprasīta īpaša iekšējā nostāja. Šī nostāja balstās uz gatavību, apšaubīt sevi kā mediatoru un pārbaudīt savus iekšējos dzinulus un emocijas.

Konflikti ir mūsu dzīves sastāvdaļa. Tas nozīmē, ka katram ir pieredze šajā jomā. Tā kā strīds bieži ievirzās ar dažādu izpausmju agresiju un eskalāciju, tad topošajam mediatoram jājautā, vai viņš var uzmanīgi un neitrāli strādāt ar eskalāciju mediācijas procesā. Pat labākās metodes nav izmantojamas tajā gadījumā, ja viņam ir bail no agresijas un viņš nezina, ko ar to darīt. Tāpēc ir lietderīgi, pirms mediators paziņo, ka darbosies konfliktā kā starpnieks, diskutēt par saviem konflikta piemēriem. Tas, vai mediācija izdosies, ar lomu spēli vai īstu gadījumu, būtībā ir atkarīgs no tā, cik apzināti un aizrautīgi māceklis reflektē un paplašina savus konflikta piemērus.

Mācībās vajag piedāvāt arī trenēties, izmantojot savu pieredzi un pārraudzību (sk. vingrinājumu "Manas sarkanās pogas", 7.nodaļa).

Tas nozīmē, ka veiksmīga mediācija ir atkarīga no cienījamam mediatoram attieksmes.

Teorētiskās mediācijas zināšanas interesējošais māceklis var apgūt samērā ātri. Mediācijas izglītība garantē teorētisko zināšanu ieguvumu dažādās kvalitātes jomās. Šiem jautājumiem jākalpo kā vadlīnijām, pārjautājot sev savu viedokli un nostāju:

- Kāda ir mana attieksme pret neitrālu un atrisināmu sarunu?
- Vai es esmu spējīgs izturēt divu skolēnu strīdu un neierosināt kādu strīda atrisinājumu?
- Vai es varu izturēties viesmīlīgi un atklāti pret nākamajām strīdīgajām pusēm? Vai man tas kaitina, ka viņi atkal sastrīdējās?
- Vai es apzinos savus konfliktus? Kas notiek tad, kad kāds skolēns atrodas līdzīgā situācijā kā es, kad biju skolēns? Vai es varu abām konfliktējošajām pusēm sniegt vienādu līdzjutību (empātiju)?
- Kā es dzīvoju un atrisinu savus konfliktus?
- Kā agrāk konflikti tika atrisināti manā ģimenē? Vai tika pieļauta konflikta atrisināšana? Kā sodīja?

Mediatīvā pamatpārliecība ietver, ka empātija, tāpat līdzjūtība pret pretinieku var rasties tad, kad manas jūtas atrod vietu, kad tās tiek paziņotas un saprastas. Kad manas jūtas un vajadzības ir saprastas, tad es varu spert soli preti pretiniekam. Mūsaprāt, tas ir noteicošs, ka mediācijas attieksme atspoguļojas arī mediatoru dzīvē.

5.2.3. KULTURĀLĀ ATTIEKSME PRET MEDIĀCIJU

Salabināšanas un rūpīgas, pazemīgas saskarsmes pamācības mums ir zināmas no kristīgo vērtību kanona un citām reliģijām.

Harmoniska un pazemīga saskarsme ar draugu un ienaidnieku ir Jēzus vēstījuma būtība. Tās ir pamācības, kas arī mediācijā ir kā vadmotīvi. Pēc tam maigais un cietušais darītājs ir svētlaimīgs. No budisma mums ir zināma īpašā rūpīguma nozīme saskarsmē ar citiem cilvēkiem (sal. Makkonels).

Filozofs Otto Fridrihs Bolnovs maigumu apraksta šādi:

“Maigums ir pretstats vardarbībai... Viņš (cilvēks) ir maigs, ja viņš neļaujas dusmām, nenovēršama barguma karstākajā brīdī, ir mīksts un saudzīgs. Turklāt maigums apzīmē ne tikai izturēšanās veidu, taču vēl arī uzskatu būtību... Izturēšanās maigums savienojas tad ar rūpīgumu saskarsmē. Šī rūpība ir sava veida piesardzība, kura negrib ļaut pietuvināt... kaitējumus citiem cilvēkiem”(Blonovs, “Pacietības tikums”).

Vācijā Federālās Mediācijas apvienībai ir sava mediācijas aroda grupa un baznīca (fg-kirche@bmev).

Atskatoties mediācijas vēsturē, skaidrs, ka aiz mūsdienās strukturētās rīcības slēpjas kāda nostāja, kas ir nepieciešama konflikta likvidēšanai. Kamēr rietumu kultūras par īpašu vērtību uzskata individualitātes tiesības, tikmēr aziātu un austrumnieciskajā kultūras vidē identitāti definē ar saistību sociālajā sistēmā: “Paturēt draugu ir daudz svarīgāk nekā izcīnīt cīņu”.

Eiropā mediatīvie elementi konfliktu atrisināšanā ir zināmi jau kopš viduslaikiem. Tā Minsteres teksta ievadā, vienā no abiem Vestfālenes miera līgumiem 24.10.1648, skaidri minēts mediators Alvīze Kontarini. Ar šo venēciešu sūtni un bruņinieku visas konflikta puses varēja saprasties kā ar starpnieku. Lielākoties piecu gadu laikā viņš vadīja atsevišķas sarunas – dokumentētas apmēram tūkstošs tikšanās ar karojošajām pusēm. Viņš darbojās kā starpnieks starp abām sanaidotajām pusēm, līdz bija iespējams noslēgt miera līgumu.

Mediatora uzdevumi un pieejas ir daudzveidīgas un prasa lielu pacietību un radošumu. Bet ko darīt, ja process nevirzās uz priekšu? Kā es varu atrisināt blokādes un kā tikt galā ar ekstrēmām situācijām? Šim nolūkam nākamā apakšnodaļa, lai rastu ierosinājumu.

5.2.4. SASKARE AR BLOKĀDĒM

Mediācijas laikā mediators var saskarties ar tādām situācijām, kad mediācijas process pēkšņi apstājas, notiek neparedzētais un pozitīvs procesa iznākums ir tālu aiz horizonta. Mediators jūtas bloķēts un nevar skaidri domāt. Nevarības un bezpalīdzības sajūta izplatās un iekšēji ir vēlme pārtraukt procesu. Jāņem vērā šīs iekšējās sajūtas, jo pastāv risks, ka mediatoram no rokām izslīd procesa pārvalde. Tomēr veiksmīgai mediācijai ir svarīgi, lai mediators paliek “mediācijas kungs”.

Šajās situācijās ir svarīgi būt mierīgam un saglabāt vēsu prātu. Mediators nosaka procesa organizāciju un norisi. Ir jārespektē iekšējā vēlme pēc pārtraukuma, lai apkopotu domas. Apspriešanās ar komediatoru var būt lietderīga, lai reflektējoši atskatītos uz telpā esošajām emocijām. Ko mediatori uztvēra? Kāds ir mediatoru redzamais garastāvoklis? Vai var uztvert un atspoguļot visas sajūtas?

Esošais konflikta pušu garastāvoklis ir nopietni jāņem vērā un turpmāk jāmēģina strādāt ar šo garastāvokli.

Šajos gadījumos no mediatora īpaši tiek pieprasīts radošums un "amatnieciska" daudzpusība. Šeit var izmantot arī netradicionālas metodes, lai virzītu procesu uz priekšu.

Tālāk aprakstīti trīs piemēri un padomi šķietami bezizejas situācijās pēc Bēra un Stīfa:

Ārpus kontroles

- Stridīgās puses ļauj viena uz otru, un Jūs esat mudinājies ievērot sarunas noteikumus un izmēģinājis visas nomierināšanas iespējas.
 - Laura vairs neatrodas savā vietā. Dažu sekunžu laikā viņa stāv Lizai pretī aci pret aci, pēc tam saķer viņas seju.
1. Pieceļaties. Uzstājiet, lai Jūs uzklausu. Nostājaties to personu tuvumā, kuras ir zaudējušas kontroli. Sauciet pretiniekus viņu vārdos un mēģiniet izveidot acu kontaktu. Izsakiet skaidras prasības: "Laura, tev ir jāapsēžas!" Ja situācija ar to neuzlabojās, varat nosūtīt pēc kādas labāk kontrolējošas personas, lai iegūtu distanci.
 2. Darbojieties tālāk mierīgi un skaidri. Jūs pieņemat pareizos lēmumus. Ja Jūs jūtaties nedroši un nemierīgi, neizrādiet to.
 3. Esiet ciešā kontaktā ar komediatoru.
 4. Pieprasiet tūlītēju pauzi.
 5. Nostādiet abas puses monologos šādi:
 - a. Aprakstiet izturēšanos, ko uztvērāt.
 - b. Runājiet par sekām, ko izraisa šāda izturēšanās. Tas var ietvert arī mediācijas procesa pārtraukšanu.
 - c. Pastāstiet, kādu izturēšanos Jūs no viņiem sagaidāt.
 - d. Gaidiet mutisku piekrišanu.
 6. Pārdomājiet, ko konfliktējošās puses grib sasniegt ar šādu izturēšanos. Vai Laura ir tik dusmīga, jo viņa par maz varēja iesaistīties? Vai abas puses ir pārāk uzbudinātas, lai varētu sevi labi kontrolēt? Vai kādai pusei ir situācija, kad tā ļauj izjust visus pazemojumus? Vai viena puse otrai grib izrādīt, cik tā ir pikta? Vai kāda puse grib otru iebaidīt? Jautājiet šos jautājumus tieši tajā telpā, ja atkal ir sasprindzināta situācija.
 7. Nosakiet skaidras robežas un uzraugiet, lai tās tiktu ievērotas. Sakiet, ka process tiks pārtraukts, ja vēlreiz būs šāda uzvedība. Turpiniet procesu.

Es dodos prom

- *"Millera kungs pieceļas un saka: "Man pietiek. Es pārtraucu." Viņš atstāj telpu.*

- *Milleres kundze arī iesaistās: "Nu tad tas ir viss. Es arī eju."*

Mediatoram vajadzētu sekot Millera kungam un piedāvāt atsevišķu sarunu, pirms viņš pilnībā pārtrauc procesu. Otrs mediators tajā laikā runā ar Milleres kundzi.

- Ļaujiet pusēm izrunāties, mēģiniet saprast frustrācijas. Pēc tam, kad Millera kungs varēja runāt par savu dvēseles nomāktību, varbūt viņš ir gatavs atgriezties procesā.
- Jautājiet Millera kungam, kas viņam ir nepieciešams, lai turpinātu.
- Diskutējiet ar pusēm par procesa pārtraukšanas priekšrocībām un trūkumiem. Varbūt ir pamatoti iemesli, lai turpinātu vai arī lai pārtrauktu.

Uzbrukums mediatoram

- *Karstena nepamatoti mani apsūdz, ka man pret viņu ir aizspriedumi. "Jūs esat jauks, tomēr Torstens Jūs tikai izmanto."*

Ja Jūs procesā sāk apsūdzēt vai arī kritizēt kā vadītāju, Jūs apmulstat:

- Pārjautājiet, kādas Jūsu rīcības vai izteikumi dod pamatu kritikai.
- Mēģiniet neiebilst. Pateicieties par svarīgo iebildumu.
- Ja iebildums ir bijis daļēji pamatots, atvainojieties. Dariet zināmu, ko no šī brīža mainīsiet.
- Ja iebildums nav bijis pamatots, tad interpretējiet izturēšanos kā pretošanos mediācijas procesam, rūgtajai patiesībai, gatavībai vienoties.
- Lūdziet pusēm veltīt vēl pusstundu viņu laika. Ja pretinieki joprojām ir neapmierināti, tad pārtrauciet seansu.
- Uztveriet pretošanos. Tas sniedz iespēju labāk saprast pušu intereses.

“Vai Jums ir žēl, ka vienmēr tic nevis Jums, bet Torstenam?”

“Vai esat apjukusi, jo jutāties šajā situācijā izmantota?”

5.3. LOMU KONFLIKTI UN ATRISINĀJUMA UZSĀKŠANA

Ja skolas sociālie pedagogi skolā strādā kā mediatori vai grib ieviest skolā mediācijas procesu, tad to vajadzētu darīt, atbildot uz šādiem jautājumiem:

- Kādus nosacījumus un struktūru es sastopu skolā un kāda ir to ietekme uz maniem nodomiem, lai ieviestu skolā mediāciju?
- Kādas veidošanas iespējas ir manās rokās un vai es to varēšu paveikt?

5.3.1. MEDIĀCIJA IENĀK SKOLAS SISTĒMĀ

Konflikti neizpaliek, kad skolas sistēmā ienāk mediatīvās konflikta pārvarēšanas ideja un struktūra. Skolai ar ilggadēju pieredzi ir izveidota sistēma konfliktu izolēšanā, kas līdz šim brīdim veidoja līdzsvaru. Turklāt skolas hierarhijas organizācija un koncentrēšanās uz tīru zināšanu nodošanu ir tās centrālā loma. Mācību personālam ar dažādām pieejām ir uzdevums uzturēt mieru klasēs. Šajā ziņā strādājošajam pedagogam nav nekas svarīgāks kā saprast konflikta cēloņus, jo viņam savā stundā ir svarīgs darba miers un paklausība. Kamēr tas tā ir, nevienam nav jāuztraucas. Laikā, kad klasēs pieaug konflikti un uzvedības traucējumi un vairs nav iespējams tos ierobežot ar vecajām metodēm, pazūd līdzsvars, – tad skolai ir jāreaģē. Turklāt saskaņā ar individuālo personības attīstību tradicionālajā mācību programmā orientētais mācību uzdevums paplašinās par audzināšanas uzdevumu.

Īsāk sakot, skolām ir nepieciešama alternatīva konfliktu pārvarēšanai. Un šīs metodes var piedāvāt arī komunikācijā apmācīti skolotāji. Gadu desmitu laikā sociālais darbs skolās ir nostabilizējies, tas ir skolas rīcībā, lai vērstos ar problēmām. Tomēr skolas sistēma nav mainījusies savā hierarhiskajā izpildē un riskē neizmantojot pilnībā šo potenciālu.

Šajā kontekstā, ieviešot skolā mediāciju, ir svarīgi pārdomāt šādus punktus:

Mediatoriem ir nepieciešamas telpas, kur darboties un izspēlēt situācijas. Laika kontrole ir mediators un konflikta pušu rokās.

Skolas ikdienu ir strukturēta laikā un telpā. Šajā ziņā mediācijas seansa īstenošanās ir ļoti atkarīga no iepriekš organizētajām brīvajām telpām. Sociālajam pedagogam jau iepriekš jāizskaidro, kurā tieši brīdī un cik ilgi varētu notikt mediācija. Vai pastāv iespēja strādāt ar skolēniem mācību stundas laikā un piedāvāt viņiem mediāciju konflikta gadījumā? Vai aktuāli eksplozīvs konflikts ir pietiekams iemesls, lai nekavējoties aicinātu konflikta dalībniekus uz mediāciju?

Mediācijas telpas veido patikamas un mājīgas. Konflikta puses var tajās justies labi.

Skolā telpas ir vairāk funkcionāli veidotas un paredzētas vairākumam. Arī tad, ja skola pilda pamatprasības, lai aprīkotu mediācijas telpu, jāraugās, vai šo telpu var ierīkot mājīgi.

Konflikta pušu brīvprātība? Tas ir noteikti obligāti jāizmēģina!

Tikai dažos mediācijas gadījumos izpildās brīvprātības un pašatbildības nosacījumi pēc konflikta pušu iniciatīvas. Daudzos gadījumos mediācijas mēģinājumi īstenojas kā spiediens no ārpuses (ģimene, klase, grupa utt.) vai tiek uzsākti formāli ar trešajām personām, kurām ir lemsanas vara pār konflikta apstrādi (tiesneši un advokāti, skolotāji un audzinātāji utt.). Ar šādiem pamatnosacījumiem konflikta pušu brīvprātība ir skaidri ierobežota, vismaz mediācijas procesa sākumā. Iesaistītajiem nepieciešamības gadījumā ir izvēles iespējas starp dažādiem konflikta apstrādāšanas veidiem un ceļiem (mediācija vai skolas noteiktie soda paņēmieni). Konflikta pusēm skolā šī ierobežotā izvēles iespēja nāk tikai par labu. Piespiežot pieņemt lēmumu, viņiem būs jāpiedalās informatīvā sarunā un jāapgūst mediācijas pamati. Pieredze rāda, ka pēc šīs tikšanās, vairs nav tik lielu šķēršļu, lai neiesaistītos mediācijā un neapstrādātu konfliktu pietiekami efektīvi. Daudzi skolēni mediācijas gaitā ļoti ātri atveras un ir gatavi brīvprātīgi piedalīties procesā.

Spējai brīvprātīgi atvērties šajā procesā, neatkarīgi strādāt līdzī un tiekties uz labu atrisinājumu jāpaliek nemainīgai, un mediatoram katrā gadījumā tas ir jānodrošina. Tikai tādā gadījumā var pieļaut, ka spiediens uz procesu nāk no ārpuses. Mediācijas sākumā mediators norāda uz brīvprātīgo piedalīšanos (sk. pirmo frāzi nodaļā 2.4.2.).

Integrācija skolas kopējā kultūrā (sk. arī 3.nodaļu)

Jo spēcīgāk skolas mediācija nostiprināsies ikdienas darbā, jo labāk. Tā kā mediācijas procesā liela nozīme tam, ar kādu nostāju mediators vada konflikta puses un stājas pretim to konfliktam, ir pavisam pamatoti, ka skolā daudziem cilvēkiem ir pamatīgas zināšanas par šo procesu. Tātad, pirms sākt izglītēt skolēnus un ieviest mediāciju skolā skolēns, vairākumam no lēmuma pieņēmējiem un pedagogiem jābūt informētiem par modeli un jābūt gataviem atbalstīt šāda veida konflikta nokārtošanu.

Mediators ir procesa vadītājs

Ir jāpārbauda, vai strīdīgās puses atzīst mediatoru kā procesa vadītāju. Īpaši skolas hierarhijas struktūrā ir svarīgi, ka skolas sociālais pedagogs nesaņem tikai formālu rīkojumu no skolas vadības veikt mediāciju, bet gan ka to atzīst arī skolotāju kolektīvs. Tas ir īpaši jāpārbauda gadījumā, ja, piemēram, skolas sociālais pedagogs ir starpnieks starp skolēniem un skolotājiem.

Katrs strīds ir nozīmīgs! Kurš gadījums ir piemērots?

Būtībā katrs konflikts, kad konflikta puses ierobežotas un nav spējīgas kopīgi atrast labu atrisinājumu, ir piemērots mediācijai. Protams, pusēm ir jābūt ieinteresētām atrast risinājumu un jāņem vērā mediācijas principi (sk. 5.2.1. nodaļu). Ja tas tiek darīts, tad process būs ieguvums abām pusēm. Lielākā daļa strīdu skolā kādā noteiktā brīdī kļūst zināmi skolotājam. Un viņš ir spiests izlemt, kā tālāk rīkoties ar šo strīdu. Arī šī iemesla dēļ ir svarīgi, ka pedagogi iesaistās procesā. Skolai ir jāizskaidro pedagogiem, kādi gadījumi ir piemēroti mediācijas procesam. Tikai tad, kad mācību spēki ir vienprātīgi un mediatoram ir skaidra pieeja, var strīda gadījumā piedāvāt mediāciju. Svarīgi, ka uzsvars tiek likts uz tā sauktajiem "nenozīmīgajiem konfliktiem", kā arī uz "īpašajiem atgadījumiem".

Katrs strīds ir piemērots sociālo kompetenču treniņam, pat tad, ja no pieaugušo skatu punkta šķiet tik mazsvarīgs. Pedagogiem jānorāda, ka nevienu konfliktu nevar norakstīt kā sīkumu, kamēr konflikta puses strīdu uztver kā nopietnu lietu.

Tāpat visiem skolotājiem jāņem vērā, ka mediācija nav zāles pret visām slimībām, tā nevar atrisināt visus konfliktus. Mediatorus nedrīkst pārslogot, it īpaši, ja runa ir par skolēniem. Tātad skolā ir vajadzīga tieša vienošanās,

kuri gadījumi ir piemēroti mediācijai. Ja nav šaubu par šo kanonu, tad ir izdarīts liels solis, lai mediācija tiktu "apgādāta" ar gadījumiem.

Ceļš ir mērķis! Konflikti pavada mūsu ikdienu

Jau pats vārdu savienojums "konflikta atrisināšanas process" dod mājienu, ka ar mediācijas procesu tiek izstrādāti konflikta risinājumi. Tātad, ja skolās tiktu pēc iespējas biežāk izmantota mediācija strīdu gadījumos, tad būtu iespējams relatīvi ātri nonākt pie mērķa, tas ir – skola bez konfliktiem. Šī skolas atbildīgo personu cerība ir saprotama, ņemot vērā lielo konfliktu skaitu ikdienā. Tomēr šis priekšstats liek kļūdīties un ir nepareizs. Mediācijā primārais nav atrisinājums, bet gan ceļš uz to. Ir daudz kas iegūts, neskatoties uz to, ja divas konflikta puses šķiras bez atrisinājuma, bet iesaistījušās sarunā un tagad var savu konfliktu daudz labāk saprast. Konfliktus ne vienmēr var novērst, un mediācija piedāvā iespēju trenēt konstruktīvo saskarsmi ar to un neļauj nonākt konflikta eskalācijā. Tas ir atkarīgs no iekšējās nostājas, vai izskaidrošanās tiek sajūsta kā nomācoša un tādejādi postoša vai kā ierosinoša un tādejādi kā pozitīva.

Paaudžu robeža!

Šajā sadaļā jāuzdod jautājums, kādā mērā pieaugušam mediatoram skolā jāuzsver un jāveido bērniem un jauniešiem tādas vērtības kā nevardarbība un līdztiesība.

Kad pieaugušie komunicē ar bērniem un jauniešiem, tās ir līdzvērtīgas, bet ne vienādas kategorijas attiecības. Jaunieši savā pieaugušajā pretiniekā meklē paraugu un sagaida no pieaugušajiem orientāciju, kurā ietilpst arī ierobežošana.. Tikai tas, kurš pārkāpj robežas, var to apšaubīt, dumpoties un izveidot savus priekšstatus par vērtībām. Tāpēc šķiet loģiski, ka izstrādātajiem risinājumiem jābūt savienojamiem ar tā brīža skolā valdošajiem noteikumiem. Turklāt vēl ir nepieciešama darbošanās skolas sistēmā, ir jāņem vērā un jāpilda skolā pastāvošie noteikumi. Mediācijas process un skolas sociālā pedagoga darbs nav beztiesību telpa. Tātad, ja skolā pastāv noteikums, ka mobilos telefonus nedrīkst izmantot un ka ir jānoņem galvassegas, tad tas attiecas arī uz šo zonu.

Tāpēc jājautā, kādā veidā mediators izskaidro un veido vērtības. "Skolas mediatoram katrā brīdī jābūt gatavam atstāt neitralitātes nostāju un iestāties par humānām vērtībām, ja nepieciešams, tad cīnīties par tām. Vai tas tiešām tā ir? Vai jāatstāj pieprasītā neitralitāte, lai rādītu pedagoģisku piemēru? Pirmkārt, mediatoram procesā ir jāpaliek autentiskam. Tikai tas, kura jūtas un vajadzības ir saskaņā viena ar otru, var adekvāti iedziļināties konflikta pušu jūtās un vajadzībās. Tas nozīmē, ka mediators starpnieks ir apzinājies savas vērtības. Ja procesa laikā parādās punkti, kuri grauj šīs vērtības, tad jebkurā brīdī ir iespēja neitrāli izdibināt šādas nostājas cēloņus (piem. "Ko tu ar to domā, kad tu saki, ka pāris sitieni nevienam nav kaitējuši?"). Ja izteikumi ir tuvi un nodarbina, nevar iegūt atklātu un bezaizspriedumu attieksmi pret konflikta pusēm. Šis apstāklis iezīmē mediācijas robežas, un konkrētā persona nevar apmierinoši veikt mediatora lomu šajā procesā. Tādā gadījumā viņam jāizstājas no mediācijas un jādara zināms iemesls. Mums nevajadzētu būt pašpārliecinātiem, ka ar mūsu sacelšanos un pedagoģisko rādītājpirkstu mainīsies jauno cilvēku domas. Mums nevajadzētu un mēs arī nedrīkstam bezdarbīgi pieņemt jauno cilvēku izteikumus. Tomēr tieši mediācijas metodes mums atļauj izprast izklāstītās pozīcijas un izstrādāt alternatīvas rīcības stratēģijas. Mediācijas process ar neitralitātes ideju nedāvā bezpalīdzības darbarīku, bet gan dod mums iespēju izjautāt par rīcībām un radīt vietu jaunām idejām.

5.3.2. MEDIĀCIJA DAŽĀDĀS VARAS ATTIECĪBĀS

Skolā vienmēr ir pārpratumi starp skolēniem un skolotājiem. Piemēram, skolēns jūt, ka pret viņu izturas ne- taisnīgi vai arī skolēns aizskar skolotāju. Daudzos gadījumos šādi konflikti ir ļoti emocionāli, kas veicina augstu konflikta eskalāciju. Mediācija šajos gadījumos ir laba iespēja, lai abām pusēm labvēlīgi atrisinātu radušos pār- pratumus. Bieži skolēns ir gatavs noregulēt konfliktu, kamēr skolotājs pret procesu izturas ar vilcināšanos līdz

pat noraidījumam. Tas ir pilnīgi saprotami, apskatot dažādos varas samērus. Skolēns mediācijā ar skolotāju var būt tikai ieguvējs: viņš tiek nopietni ņemts vērā un var vienlīdzīgi izklāstīt savu pozīciju. No otras puses, skolotājs var daudz ko zaudēt. No viņa skatu punkta, viņš parāda zemu līmeni, nostājas pret skolēnu un pazaudē subjektīvi respektu skolēnu vidū. Lai skolotājs varētu ar skolēniem iesaistīties mediācijas procesā, jāņem vērā šādi nosacījumi:

- a. plaša informācija par mediācijas tēmu,
- b. skolotāja bažas ir nopietni jāņem vērā un par tām ir jādiskutē.

5.4. MEDIĀCIJAS ROBEŽAS

Strukturētu mediācijas procesu ir lietderīgi realizēt ar zemāk aprakstītajiem priekšnoteikumiem, un vienmēr ir jāpārbauda, vai konkrētajā gadījumā mediācija ir piemērotākais līdzeklis. Tomēr no mūsu pieredzes un pārlicības, mēs uzskatām mediāciju par gatavu darbarīku, lai šīs pasaules lielos un mazos konfliktus izcīnītu ar citu pieeju. Tas attiecas uz visiem konfliktiem. Tas nenozīmē, ka strukturēts process, ar ko šajā rokasgrāmatā iepazīstinām, vienmēr ir pareizais līdzeklis un šajā formā vienmēr ir piemērots izcīnīt visus strīdus un diskusijas. Tomēr šī procesa daļas un, pirmkārt, to fundamentālās pārlicības ir orientētas uz nevardarbības komunikāciju un piemērotas, lai redzētu nostiprinātās pozīcijas un bezalternatīvas darbības caur jaunu novērtētu perspektīvu un lai meklētu apmierinošu atrisinājumu abām pusēm. Turpmāk skaidrots, kuros gadījumos process ir ierobežots.

5.4.1. KONFLIKTA KONSULTĒŠANA MEDIĀCIJAS VIETĀ

Ko darīt, ja kādai personai ir konflikts un otra persona to tā neredz un tādēļ negrib piedalīties mediācijā? Šajā gadījumā lietderīgāka ir konflikta konsultēšana nekā mediācija. Konflikta konsultēšanā vai koučingā (sk. 3.2 nodaļu) var tikt atrastas iespējas atbalstīt cilvēkus viņu konfliktu atrisināšanā.

5.4.2. MEDIĀCIJA NAV TERAPIJA

Ja mediācijā nonāk pie tā, ka konflikta puses dalās pieredzē un pārdzīvojumos, kuri daļēji atrodas tālā pagātnē un tiem ir tikai neliela saistība ar šī brīža aktuālo konfliktu, tad pastāv risks novirzīties no terapeitiskās vides. Tā kā mediācija atrodas savienojumā ar citu palīdzības metodi, tad norobežošanās no terapijas ir īpaši svarīga. Mediatoram nav terapijas kompetences!

Psihoterapija kalpo, lai skaidrotu un emocionāli sagatavotu noslodzes faktoros (slimība, stress, traumatiska pieredze) un kaitējumus (traucējumi) ar profesionālu diagnostiku un sarunām un pārvarēšanas pieredzes starpniecību (ar metodēm kā, piemēram, relaksācijas terapija, iztēlotu konflikta pārvarēšanu, lomu spēlēm).

Psihoterapeiti ir eksperti komunikācijā, attiecību konfliktos, psiholoģiskajā diagnostikā un metodēs.

Ja ilgi tiek strādāts ar kādu no konflikta pusēm, turklāt ar lietām, kas atrodas tālā pagātnē un ar otru konfliktējošo pusi nav saistītas, tad ir jābūt ļoti uzmanīgam. Tajā brīdī ir jāmēģina konfliktējošo pusi atgriezt atpakaļ tagadnē. Ja tas neizdodas, tad mediācijas iespējas ir izsmeltas un jārunā par citiem ceļiem, kā atrisināt individuālo konfliktu.

5.4.3. SKAIDRI IZTEIKTI NAIDĪGA IZTURĒŠANĀS UN VARA

Augsti eskalētā konfliktā bieži vien veidojās izteikti naidīga izturēšanās. Tas aprūtinā mediāciju, tomēr nepadara to neiespējamu. Ir jāmēģina kompensēt izteiktā vēlme pēc atreibības un ļaut atklāt fonā izveidotās intereses. Mērķis ir rosināt gatavību atrisināt strīdu. Tas var izdoties, ja, piemēram, kāda puse atzīst savu vainu vai

atzīstas pretiniekam. Varas pielietošana mediācijas procesos nav apspriežama un ir jānoraida. Mums visiem ir pārlicība par tiesiskumu, kas mūs motivē šai pozīcijai. Tā mēs visi esam pārlicināti, ka sabiedrībai ir nepieciešams ar varu apgādāts tiesnesis un valsts varas monopols, ar kuru ir pārtraukta varas konflikta izcīņa un ir veidotas tiesības un tiesnešu spriedumi. Šie lēmumi pret vardarbīgiem noziedzniekiem negarantē, protams, ilgu sociālo mieru. Lai to izveidotu, ir nepieciešams konflikta atrisināšanas process, uzbrucēja un upura kompromiss vai mediācija. Mediatoram jāvērtē, vai viņš ir pietiekami noskaidrojis, lai iesaistītos augsti eskalētā konflikta mediācijā (7 vai 8 pakāpe pēc Glāsla). Zināmos gadījumos viņam jānodod process pieredzējušu kolēģu rokās.

6. STARPniecības īstenošana skolā

6.1. Vardarbības novēršana

Mūsdienu sabiedrībā skola pakļauta nepārtrauktām pārmaiņām. Izglītības iestādes nemitīgi saskaras ar jauniem uzdevumiem un izaicinājumiem. Paralēli tradicionālo priekšmetu zināšanu apgūšanai un nepieciešamo kompetenču attīstībai arvien lielāka uzmanība tiek veltīta skolēna personības attīstībai un nepieciešamības gadījumā preventīvajam darbam.

Agrāk skolēna - skolotāja attiecību pamatā bija zināšanu apgūšana un disciplīna, šobrīd priekšplānā pašrealizācijas un paškontroles jautājumi, pievēršot uzmanību mērķauditorijas individualizācijai. Iepriekšējie sociālie modeļi novecojuši, to vietā nāk modeļi, kas nodrošina atbildības par personīgo dzīvi veidošanos un karjeras iespēju paplašināšanos.

Pēc rietumu un austrumu Vācijas apvienošanās notika iedzīvotāju pārvietošanās, skolās ienāca skolēni ar dažādu kultūras izpratni, tā rezultātā radās daudz konfliktu, kas bieži beidzās ar vardarbību. Aktualizējās jautājums par jauniešu kultūras vērtībām. No šī punkta arī uzsākta mediācijas ieviešana skolās, kad viens no galvenajiem mediācijas skolā uzdevumiem bija vardarbības mazināšana. Ar mediāciju saistījās cerības, ka, no vienas puses, skolās mazināsies vardarbīgo strīdu skaits, un, no otras puses, uzlabosies skolas vide, jo tiks veikts preventīvais darbs.

6.2 SKOLAS ATTĪSTĪBA UN ATMOSFĒRA SKOLĀ

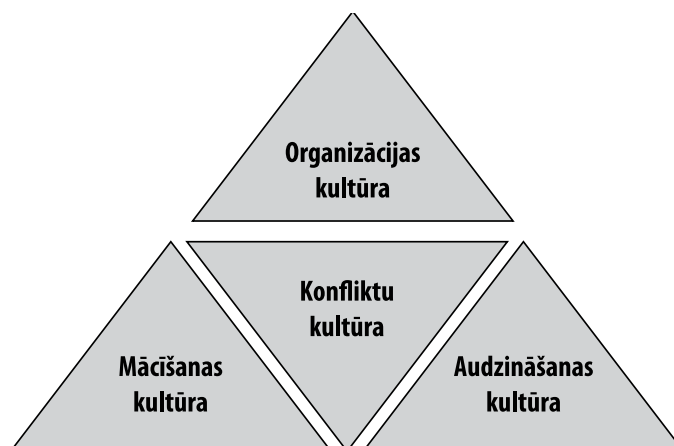
Mediācijas ieviešana paver skolām daudzas tālejošas perspektīvas. Visbiežāk tās ir:

- skolas ikdienas uzlabošana,
- pozitīva skola tēla profila attīstīšana,
- skolas attīstība kopumā.

Mērķis var būt gan skolotāja atbrīvošana no konflikta ar un starp skolēniem risināšanas, gan visu skolēnu integrācija skolas kolektīvā, gan mēģinājums rast alternatīvu neefektīvām skolas sankcijām un izvairīties no skolas absentisma.

Ar jēdzienu skolas kultūra mēs saprotam,

- skola ir īpatnējs veidojums, kas privāto kultūras dzīvi reprezentē ar savām specifiskām vērtībām un normām, kā arī uzvedības un saskarsmes formām,

- skolas kultūras uzstādījumiem ir sava vēsture. Skolas kultūra nav noteikts lielums. Skola atrodas nemitīgā kustībā.
- Skolas kultūra nav kāda pieņemto lēmumu vai no ārpuses uzstādīto nosacījumu rezultāts, bet gan interaktīvā sarunu un pārrunu procesa rezultāts.

Procesuāli skolas kultūru attēlo sekojošs grafiks.

.....zīm. Skolas kultūra

Mācīšanas kultūra attiecas uz sakārtoto mācīšanas un mācīšanās procesu un aptver mācību programmas un didaktiskos aspektus.

Audzināšanas kultūras centrā stāv izpildes prasības un tādi sociālās saskarsmes noteikumi, kā audzināšanas stils, konfliktu neregulēšanas veids, piedalīšanās un pilnveidošanās iespējas, kā arī vērtību kopums un attiecību intensitāte. Audzināšanas kultūra izpaužas skolas atmosfērā.

Ar organizācijas kultūru domātas organizatoriskās iezīmes, organizēšanas atmosfēra un skolas attīstības procesi. Šī skolas kultūra ar augstāk minētiem trim komponentiem, kuri balstās uz daudzveidīgām attiecībām un mijiedarbībām, attīstās zem skolas iekšējiem nosacījumiem uz jebkuras audzināšanas filozofijas (vērtību struktūra) pamatnes, skolas pedagoģiskām spējām un zināšanām (kompetences, zināšanas). Kvalitāte balstās uz mācību, pieredzes un mijiedarbības iespējām. Šo procesu stiprina skolas ikdienas organizēšana un apzināti iniciētie skolas attīstības aspekti. Skolu un līdz ar to skolas kultūru ietekmē sabiedriskie, skolas sistēmas un skolas vides specifiskie faktori.

Skolas kultūru mēs saprotam kā „kopējo mācību izteiksmi” „dzīvās skolas kultūras” nozīmē. Tas nozīmē, ka visi iesaistītie – skolotāji, skolēni un vecāki – piedalās skolas veidošanā un lielākā daļa skolēnu un skolotāju identificē sevi ar „savu” skolu.

Šai jaunajai skolas kultūrai ir 5 jomas, kurās ir vērts veikt aktivitātes vardarbības prevencijai un īstenot vardarbības intervenci (Holtappels und Tillmann,1995):

1. Skolas mācību kultūra

Vardarbības rašanos skolā varētu līdzsvarot uz skolēnu orientētas nodarbības, saturā atpazīstama reāla dzīve, veicinošā skolotāju iesaistīšana, zems psiholoģiskais spiediens, kuru izjūt uz panākumiem orientēts cilvēks. Vardarbības risku samazināšanos var veicināt mācīšanas motivācijas palielināšana un vāju skolēnu atpazīšana, fokusēšanās uz praktisko pieeju un sociālo pieredzi.

2. Skolas atmosfēras veidošana

Uzsvars uz skolēnu savstarpējām attiecībām, grupas saliedētības stiprināšanu un skolotāja - skolēna attiecībām. Šīs attiecības vajadzētu ietekmēt vērtējošai domāšanai un tās akceptēšanai (ierobežošana un autoritāri disciplinējoša attieksme veicina vardarbīgas sociālās atmosfēras veidošanos).

3. Negatīvas uzvedības apturēšana

Sociālās „etiķetēšanas” un stigmatizācijas procesi bieži noved pie deviantas uzvedības eskalācijas. Ir pieprasītas tādas traucējumu atpazīšanas prasmes, kā diagnosticēšana un intervences prasmju pārzināšana (piem. „Arizonas modelis” un „Praktiskā klase”).

4. Noteikumu uzstādīšana un robežu noteikšana.

Tas pieprasa skaidru intervences formu izkārtojumu noteiktajās situācijās, uzvedības formu un noteikumu, kuri būtu vienādi saistoši visiem, noteikšanu.. Svarīgi, lai šie noteikumi būtu izstrādāti koleģiāli, lai individuālās vēlmes un priekšlikumi arī tiktu integrēti. Tas veicina šo noteikumu pieņemšanu.

5. Sadarbība ar ārpusskolas partneriem.

Prioritāri tie ir vecāki, bet var būt arī kopīgais darbs ar jauniešu palīdzības sniedzēju pārstāvjiem.

Skolas kultūra ir ļoti sarežģīts dažādu kultūras elementu veidojums. Šīs grāmatas ietvaros autori pievēršas strīdu, t.i., konfliktu kultūrai skolās. Kā redzam iepriekšējā zīmējumā, strīda kultūra ir, kā minimums, audzināšanas kultūras daļa. Rokasgrāmatas autori vēlas strīda, t.i., konflikta struktūru parādīt visās trijās – mācīšanas kultūras, audzināšanas kultūras un organizēšanas kultūras - jomās. Strīda situācija var rasties visās nosauktajās jomās, līdz ar to autori strīda kultūru definē kā skolas kultūras komponentu aptverošu kultūras komponentu.

Strīda kultūru ietekmē kā skolas iekšējie, tā arī ārējie faktori. No vienas puses, konflikts var rasties nepamanīts un attīstīties ar savu dinamiku, no otras puses, tas var tikt radīts apzināti, t.i., ar noteiktu attīstību. Abi attīstības procesi nekad nav slēgti, tos var ietekmēt kā pozitīvi, tā negatīvi.

Šo sarežģīto sakarību dēļ ir diezgan grūti apliecināt mediācijas ietekmi uz skolas kultūru. Mediācijas pielietošana skolā ir iespējama dažādos konfliktu laukos. Kamēr mediācija tiek praktizēta tikai atsevišķās skolas konfliktu jomās, tās ietekme uz skolas atmosfēru kopumā ir ierobežota. Pētījumi Vācijā un ASV, kur mediācija skolā bieži robežojas tikai ar vienaudžu mediāciju, nerāda augstu korelāciju starp jomām. Skolas mediācija piedāvā tikai vienu no daudzām variācijām, kuras ietekmē skolas kultūras veidošanos. No šī izriet pretējais slēdziens, ka nevar palikt tikai pie mediācijas skolā ieviešanas, jo skolas atmosfēra jāuzlabo ilgtermiņā. (sk. „pedagoģiskais sešstūris” 3.nod.)

6.3. STARPSOĻI: PERSONĪBU VEIDOJOŠĀS KOMPETENCES

Pēdējo 20 gadu laikā kopš skolas mediācijas ieviešanas Vācijā, mērķu robežas, kuru ietvaros skolās tika ieviesta mediācija, no tīras vardarbības prevencijas virziena novirzījās uz „kopējo personību veidojošo kompetenču veidošanu”. Ar to iniciatori saprot tādus mērķus, kā:

- sociālās kompetences;
- personīgās atbildības īpašība;
- komunicēšanas spējas;
- patstāvības īpašība;
- tolerances īpašība;
- personības veidošana;
- pozitīvas emocijas;
- demokrātiskas rīkošanās kompetence;
- spējas būt komandā;
- atbildības sajūtas veicināšana.

Šie mērķi virzīti uz skolēniem orientēto mediācijas projektu iedarbību vienaudžu - mediatoru kontekstā.

Nepietiekami daudz pētījumu ir par mediācijas starp skolotāju un skolēnu, skolotāju un skolotāju vai vecākiem un skolotāju ietekmi uz skolēniem, t.i., uz skolas atmosfēru kopumā. Turklāt rezultāti tika sasniegti skolās, kurās mediācija tika īstenota visveiksmīgāk. Tāpēc šajā nodaļā tika apkopoti priekšnoteikumi veiksmīgas mediācijas ieviešanai skolās.

6.4. SKOLA KĀ SISTĒMA UN MEDIĀCIJAS LOĢIKA

Lai savlaicīgi uztvertu sarežģījumus, kuri var rasties ar mediācijas ieviešanu skolās, aplūkosim skolu un mediāciju kā divas atšķirīgas sistēmas, kurās darbojas atšķirīgi principi un noteikumi.

Skolas un mediācijas sistēmu konflikts

Mediācijai raksturīgi:	Skolai raksturīgi:
Brīvprātības princips	Skolas pienākums un situatīvais uzvedības izkārtojums
Partnerattiecības starp instruktoru un mediatoru	Hierarhiskas attiecības starp skolotāju un skolēnu

Līdztiesīgā attieksme	Novērtēšana
Konfliktējošo pušu personīga atbildība	Skolēniem tiek noteikti darbi, mācību saturs un normas, pavēles un kārtība
Mediācijas sarunu un satikšanās laiku nosaka pēc situācijas/ nepieciešamības	Stingri strukturēts laika plānojums un skolotāju/skolēnu pieejamība

Ja skola izvēlas mediācijas ieviešanu, tā konfrontē ar šo sistēmu konfliktu. Līdz šim noskaidroti 4 iespējami attīstīšanas varianti:

a) sliktākajā gadījumā virs mediācijas loģikas un principiem dominē skolas sistēma: skolas mediācija tiek pielāgota. Mediācijas uzticēšanās, brīvprātības un personīgās atbildības principi tiek dažādā veidā ierobežoti:

- izvēloties skolēnus, kuriem jāklūst par mediatoriem, skolotāji nosaka/izvēlas praktikantus (tos, kurus apmācīs);
- skolotājs nosaka, kuros gadījumos jāvēršas pie mediatoriem un kuros nē;
- tiek pielietota piespiešana: skolotājs „nosūta” skolēnu uz mediāciju vai draud ar sankcijām, ja netiks izvēlēta mediācija;
- mediācija tiek integrēta kā vērtējams izvēles priekšmets ar eksāmeniem;
- mediācijas rezultāti tiek nodoti klases audzinātājam;
- atbildīgais skolotājs uzņemas vairāk nekā vajadzētu - mediācijas organizēšanu un gaitu, pirms un pēc mediācijas sagatavošanas procesa;
- skolas hierarhija tiek pārnesta uz mediācijas organizēšanu un vadīšanu.

b) mediācija kā sala

Mediācijas projektam ir „salas” nozīme, uz šīs „salas” darbojas citi noteikumi un uzvedības formas, kuras nevar integrēt skolas ikdienas procesos. Skolēni - mediatori apmācību izmanto personīgai attīstībai. Mediācijas projektu kurators veic lomu maiņu starp skolu un mediācijas projektu. Ir mazāk starpgadījumu. Kolektīva lielākā daļa aktīvi neizmanto vai neatbalsta projektu. Projekta saglabāšana un ko darīt ar kolektīva skeptisko attieksmi pilnībā atkarīga no kuratora. Skolas vadība labvēlīgi izturas pret projektu, bet nepārņem nekādas funkcijas konfliktsituāciju noregulēšanas īstenošanai un mediācijas piedāvājumu izmantošanā.

c) Mediācija kā uz skolēniem centrēto struktūru daļa

Vācijā, vairākās federatīvajās zemēs tika īstenota kampaņa pastiprinātai demokrātisko struktūru ieviešanai skolās („Demokrātija un mācības”). Šajā kontekstā tika ieviesti arī skolēnu - mediatoru projekti ar mērķi stiprināt skolēnu iesaistīšanos skolas dzīvē. Priekšplānā izvirzījās ieguvumi, kurus mediācija sniedz skolēniem, nevis kā tā atvieglo konfliktā iesaistītos skolotājus un sociālos pedagogus. Umanība tika pievērsta tam, lai skolēnu pārstāvja vai runātāja kvalitātes prasības netiktu jauktas ar skolēna - mediatora funkciju prasībām. Klases runātāja artikulācijas un izpildes spējas prasa citādākas kvalitātes, mediatoram svarīgas ir vidutējdarbības spējas, objektivitāte un empātijas spējas. Uz skolēniem centrētas pieejas un mediācijas projektiem kopīga ir skolēna kā vienlīdzīgu partnera uztveršana un gatavība piešķirt personāla, laika, telpu un citus viņu aktivitātēm vajadzīgos resursus.

d) skolas mediācija kā mainošās skolas daļa (salīdz. Ped.sešstūris, 3.nod.)

Visveiksmīgākā ir skolas mediācijas ieviešana skolas kopējās attīstības rāmjos, kura skolas organismu uzver kā „mācošu institūciju”. Mediācijas federālā savienība ir pieņēmusi standartus un izglītošanas vadlīnijas

skolēnu - mediatoru apmācībai (sk. 1.nod.). Skolas pārvaldes un atsevišķo federatīvo zemju kultūras ministrijas (Vācijā izglītības politika ir pašu fed. zemju ziņā) mediācijas ieviešanai skolās līdz šim nav izstrādājušas vienotu regulējošo sistēmu, un mediācijas ieviešana ir nodota attiecīgās skolas vadībai. Federatīvie pētījumi orientējas uz federatīvas mediācijas savienības ieteikumiem, kura arī organizējusi vairumu skolas mediatoru darba grupu. Atsevišķi tika nosaukti skolēnu - mediatoru programmas ieviešanai 14 svarīgi noteikumi, kuri nosaka, ka skolām jānodrošina:

1. informatīvie pasākumi kolektīvam, vecākiem un skolēniem. Šeit tiks izskaidroti mediācijas pamatprincipi, iespējas un robežas, kā arī pamatnosacījumi. Pie tam ir jāņem vērā motivācija un iesaistīto apņemšanās, kā arī skolas veids;
2. pedagoģiskā konference vēlmes veidošanai. Pietiek ar 1 - 2 semināriem, kuros ziņotāji stāsta pārstāvētajām skolām par nevardarbīgas un konstruktīvās konfliktu apstrādes potenciāliem;
3. vairāku skolu apvienībā 10 skolotājiem māca konstruktīvas konflikta apstrādes pamatprincipus – (24 mācību stundas). Vairāku skolotāju, labāk arī skolas vadības zināšanas mediācijas jomā ir noderīgas mediācijas programmas ilgtermiņa īstenošanai.
4. lēmumu pieņemšana caur skolas lēmējkomiteju. Bez lielākās daļas mediācijā iesaistīto atbalsta, mediācijai nav izredžu!
5. rīcībā esošo laika un līdzekļu skaidrojums. Noteikumi, cik lielu daļu no sociālpedagoģiskā darba veltīt mediācijas gadījumiem, kad un kur notiks mediācija, vai mediācijā iesaistītie skolotāji ir pieejami.
6. regulāra informācija par mediāciju un motivācija veikt mediāciju nodarbībās un skolas komitejas sēdēs;
7. skolēnu izglītošana par mediatoriem;
8. sociālā pedagoga un/vai attiecīgi izglītotā skolotāja konsultēšana/atbalsts skolēnam – mediatoram;
9. sociālās kompetences treniņi visiem skolēniem vismaz divas reizes viņu mācību laikā (sk. uzdevumus sociālajai kompetencei 4.nodaļā);
10. klases, kurā tiks ieviesta mediācija, sagatavošana mācību gada sākumam. Lai jaunie skolēni mediāciju saprastu un varētu pielietot, vajadzētu rīkot mediācijai veltītas projektu dienas. Šeit mediatori varētu pastāstīt par savu darbu, piem., ar spēļu palīdzību;
11. vecāku informēšana pirms katra mācību gada sākuma. Tā ir informācija par mediācijas iespējām un robežām, jo īpaši, ja tā tiek ieviesta no skolēnu puses;
12. mediācijas telpas aprīkošana. Telpas atmosfērai jābūt patīkamai, lai var netraucēti veikt konfidencialas sarunas. Darba materiāliem jābūt pieejamam, bet dokumentiem droši uzglabātiem slēgtā skapī (konfidencialitāte!);
13. mediācijas integrācija skolas programmā un skolas kārtībā.

Svarīgie principi, kuri jāievēro:

- a. visu iesaistīto pušu piesaistīšana sagatavošanas un informācijas procesam (skolas vadība, skolotājs, skolēns, vecāki, sociālais pedagogs);
- b. mediācijas projekta kūrējošo pedagogu/skolotāju/sociālo pagadogu kvalificēšana;
- c. skolēnu sagatavošana mediācijai skaidrojot, mācot;
- d. nostiprināšana skolas sistēmā.

6.5. ĪSTENOŠANAS FĀZES

a) sagatavošanas fāze

Skolas mediācijas ieviešanas soli ir atkarīgi no tā, kurš ir iniciators. Ja iniciatīvu uzņemas sociālais pedagogs, viņam jācenšas iedvesmot visas pārējās skolas grupas ar savu ideju. Tas attiecas, protams, arī uz skolas direktoru, tikai viņa rīcībā ir vairāk iespēju. Mediācijas ieviešana skolā konfliktu apstrādei ir vairāk nekā jauns projekts. Skola

tiek pakļauta pārbaudījumam un skolēnu konfliktu miermīlīga noregulēšana jāskatās skolas attīstības kontekstā. Ja skola izvēlas miermīlīgu konfliktu noregulēšanu, tad „jauninājumu” jāpieņem visiem skolas dalībniekiem. Tāpēc ir svarīgi publiski (skolas līmenī) nosaukt un apspriest ideju, motivāciju un mērķus.

Ar mediāciju skola sper drosmīgu soli: ierastā hierarhija tiek vājināta, institūcija uzņemas jaunu uzvedības formu skolēnu konfliktu risināšanai. Sarunas kļūst par izvēles līdzekli, vienošanās par noteikumu, ietekmīgie lēmumi par izņēmumu. Skola sāk jauno uzvedības formulu praktizēšanas ceļu. Ja „kooperatīvais uzvedības stils” vēl netiek pielietots skolēnu savstarpējās attiecībās, projekta īstenotājiem jābūt attiecīgajām kompetencēm. Lai rīkotos „refleksīvi un komunikatīvi”, skolai un katram iesaistītajam jāizvēlas šī uzvedības kompetence.

Daudzkārt tiek uzsvērtā skolas vadības loma un nozīme skolas attīstībā un ceļā pie „labas skolas”. Skolas vadība nosaka izmaiņu procesa atvieglojumus. Tā nodrošina pārliecināšanas darbu, nespīlētu darba atmosfēru un labu atmosfēru kolektīvā, pieņem lēmumus caurskatāmi, veicina atvērtu komunikāciju, palīdz konfliktos, piesaista/nodrošina resursus, caur aktīvo atbalstu veicina skolotāju identifikāciju ar izmaiņu iecerēm. Kopā ar skolas vadību un ieinteresētiem skolotājiem nokomplektējiet mediācijas skolā ieviešanas grupu.

Pārdomājiet kopā ar skolas vadību nākotni un aprakstiet: Kā Jūsu skolai jāizskatās nākotnē? Ko Jūs sagaidāt no skolas mediācijas? Kur Jūs saredzat sevi un savus kolēģus? Kāda loma ir skolēniem un vecākiem? Ko iegūst skola? Kādas ir stiprās un vājās puses? Kāds būs skolas mediāciju izdevumu un vajadzību samērs?

No tā tiks formulēta „vadības bilde”, kurā tiks attēlots skolas mediācijas pamats. Vajadzētu nosaukt mērķa grupas skolas mediācijas ieviešanai. Kurš visbiežāk tiek ietekmēts/iesaistīts konfliktos skolā? Vecāki, skolēni, skolotāji, klasesbiedri? No atbildes uz šo jautājumu izriet mērķa grupas, kurām jābūt uzrunātām ar skolas mediācijas palīdzību.

Ja lēmums par mediācijas ieviešanu skolā tiek pieņemts, var tikt sadalīta atbildība un nokomplektēta vadības grupa. Ir tikai jāprecizē programma konkrētajam mācību gadam.

Kurš atbild par mediācijas projektu? Kurš vada mediācijas? Kurš izstrādā izdales materiālus konflikta partneriem (skolēnu, skolotāju, vecāku apkārtraksts)? Kā konflikti nonāks līdz mediatoram? Kas veic sabiedrisko darbu (sludinājumu dēlis/afīša, mājās lapa, sienas avīzes klases telpās)? Kad un kurš stāstīs par rezultātiem?

b) starta fāze

Starts/sākums - skolēnu konflikti

Ja skolas sociālais pedagogs konsultē un pats ir izglītots mediācijas jomā, ir vērts sākt ar konfliktiem starp skolēniem. Radīt bērnu un jauniešu uzticību mediācijas paņēmienam ir svarīgi priekš visām mediācijas programmas fāzēm. Klases audzinātāji piedāvā/iedrošina savus skolēnus atteikties no ierastās gaitas. Nesaskaņas/strīdi vairāk netiek noregulēti caur sarunu ar skolotāju, sodiem vai vecāku informēšanu, bet konfliktējošām pusēm tiek piedāvāts pašiem apstrādāt konfliktu, t.i., doties uz mediāciju.

Konfliktu apstrāde nodarbībā/ Projektu diena.

Arī nodarbībās mediācija, t.i., konstruktīva konflikta noregulēšana spēlē lielu lomu. Viss kolektīvs tiek aicināts izvēlēties, kad notiks nodarbības/projektu dienas. Ar to jaunā metode tiek ieviesta visā nodarbību kopumā. “Sociālā mācība” atbalsta spēju nevardarbīgai – konstruktīvai konflikta apstrādei. Nodarbībā skolēniem arī jāizskaidro, ka mediācijas programma nenovērsīs visus konfliktus. Runa iet vairāk par citas skolēnu savstarpējo attiecību kvalitātes panākšanu. Nodarbības un projekti ar šādiem mērķiem sekmē mūsdienīgas izglītības pamatprincipu sapratni.

Pirmie precedenti

Pirmās mediācijas lietas vidutājam tas ir sava veida praktiskais eksāmens, sociālā pedagoga iemācīto konflikta apstrādes kompetenču praktisks pielietojums. Kā visas pārbaudījumu situācijas, tas prasa īpašu uzmanību. Šeit var palīdzēt saikne ar kolēģi kā kolektīvo supervizoru (sk. 6.7. nod.).

Skolotāju un vecāku piesaiste

Pirms mediācijas ieviešanas skolā tika pielietota cita sistēma konfliktu noregulēšanai. Līdz ar mediāciju tā tiks paplašināta, t.i., aizvietota. Līdzīgi kā citiem jauninājumiem, vajag laiku, līdz visi (kā skolotāji, tā skolēni) tiks piesaistīti/iekļauti jaunajās iespējās. Tāpēc ir svarīgi, lai programmai tiktu pievērsta uzmanība un tiktu piedāvātas mediācijas pieejas. Apelējiet pie mediācijas prakses nākotnes ieguvumiem piem.:

- Mācībspēki tiks atbrīvoti, ja bērni un jaunieši savus (viegli līdz vidēja sarežģījuma) konfliktus paši noregulēs ar mediācijas palīdzību.
- Pārvirzot skolēnu konfliktus mediācijai, incidents paiet ne bez noderīgas reakcijas un vienlaicīgi padara iespējamu tālāko pedagoģisko darbu.
- Starpniecība kā vērtība un patstāvības mācība kļūtu skolēniem pamācoša.

Darbs ar incidentiem – mediācijas sakne – īstenojas mediācijas struktūrā un didaktikā: kompetences, zināšanas un konflikta pušu fantāzija nevar attīstīties, kamēr viņi cīnās savā starpā. Tas mainās, ja starpnieks - trešā puse eskalācijas procesu pārtrauc un parāda strīdus pusēm ceļu, kā tikt pie konstruktīvā risinājuma.

Mediācijas programmas ienākšana incidentu noregulēšanas praktikumā ir svarīga konsekvence visiem iesaistītajiem. No mācībspēkiem tiek prasīts tikai pārbaudīt skolēnu atklāto konfliktu piemērotību/atbilstību mediācijas novirzīšanai. Viņiem nevajag – kā iepriekš – pašiem pieņemt lēmumus konflikta situācijās, viņi veic “šķirējtiesas” lomu. Konfliktējošie paši uzņemas atbildību par konfliktu. Svarīgi ir uzrunāt pēc iespējas vairāk vecāku. Kā iemeslus var minēt vecāku ieguvumus, tādus kā:

- **Mijiedarbība.** Caur skolas informāciju un bērna raksturojumu arī vecākiem ir pieejami alternatīvie konflikta risināšanas veidi.
- **Mācīties dzīvei.** Vecāki ir atraduši saviem bērniem „labu” skolu: faktu zināšana un sociālā kompetence sagatavo bērnus ikdienai un profesijai.
- **Skola kā laba vieta.** Skolā konflikti vairāk nav novēršams traucējošs faktors, bet daļa ikdienas saprašanas. Mediācija un sociālā mācība kļūst dzīvotspējīgi procesi, kuri palīdz padarīt (skolas) ikdienu pēc iespējas brīvāku no vardarbības.

Līdzsvara noteikšana

Ko darīt, ja programmu īsteno zemāk kvalificētā kolektīva daļa vai tā tiek veicināta no vecāku puses? Šajā gadījumā vadības grupas mērķi tiek pakļauti pārbaudījumam. Ja skolā mediācija vēl nav praktizēta konfliktu risināšanas metode, atsevišķus elementus vēl var praktizēt. Iespējams vajadzēs ilgāku ieviešanas laiku, kādu jaunu pieeju vai citu ceļu. Bieži gadās, ka nav izvēles, tad orientējieties uz reālistiskiem mērķiem, mācieties novērtēt mazus panākumus un negaidiet no sevis un citiem pārāk daudz.

c) Nostiprināšana

Ar pirmās mediācijas īstenošanu ceļā uz ilgstošu strīdu miermīlīgas noregulēšanas ieviešanu skolēnu savstarpējās attiecībās tika rezervēta nozīmīga sadaļa. Tomēr joprojām vajag pielikt vairāk pūļu, lai “konstruktīvie strīdi” un mediācija skolās varētu kļūt par pašsaprotamu lietu. Prakses koordinācija pilnībā atkarīga no konsultējošās grupas. Tā vairāk nedrīkst būt atkarīga tikai no vienas personas – sociālā pedagoga. Ar kolektīva aktīvu atbalstu konsultējošās grupas locekļi kopīgi atbild par mediācijas programmas sagatavošanu visai skolai. Mediācijas ieviešanas gaitai regulāri tiks piesaistīti:

- skolēni un klases;
- vecāki;
- pedagogu kolektīvs un skolas vadība;
- skolēni-mediatori (vienaudži-mediatori).

Vadošā grupa piedāvā informatīvo caurspīdīgumu skolas sabiedrībai, atbalsta topošo mediatoru izglītošanu, organizē, dokumentē un apstiprina skolas mediācijas programmu.

e) Piezīme par vienaudžiem mediatoriem (salīdz. 4.nod.):

Bērni un jaunieši var būt mediatori saviem klasesbiedriem. Mediācija kā veids strukturē konflikta risinājumu. Konflikta eskalācijas spirāle tiek pārtraukta: kompetences, zināšanas un konfliktējošo pušu fantāzija var tikt (atkal) attīstīti. Profesionalitāte/lietišķums un skolēnu konflikta noregulēšana korespondē ar ikdienas trauslumu. Citiem vārdiem sakot, nepietiek tikai sludināt šīs konflikta konstruktīvās noregulēšanas formas standartus un mērķus, to praksei jābūt apzinātai. Ar to atbildīgie – konsultējošā grupa – iedrošina, programmu kopumā un atsevišķi apstrādātus incidentus liek attīstības procesā. Katra gadījuma apstrāde ir rādītājs efektīvai mediācijas programmas īstenošanai kopumā. Pie tam paliek pamatjautājums: kā strīda gadījumi nonāks līdz mediācijai? Vai mediācijas prakse veido skolas konfliktu realitāti? Vai mediācija varētu būt biežāka? Kāpēc nē?

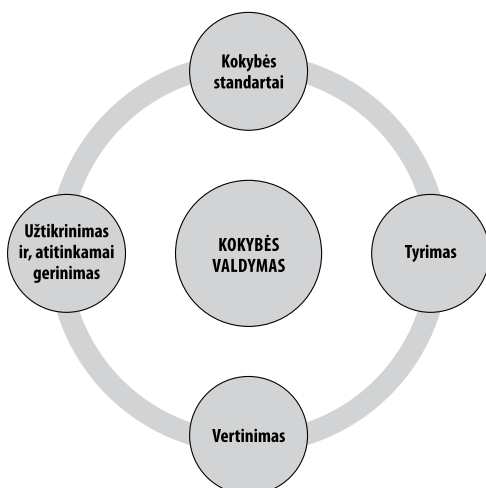
Sāciet vaicāt un pētīt iemeslus! Vai skola ir (pēkšņi) brīva no vardarbības un dzīvo bezkonfliktu idillē? Vai atbalsta potenciāli ir pietiekoši izturīgi, lai uzticētu konfliktus mediācijai? Vai kolēģi ikdienā saskata par maz iespēju konfliktus pārvirzīt mediācijai? Skolēni/skolotāji/vecāki noraida mediāciju? Atbildiet sev vairākos līmeņos.

1. Mediācijas pieņemšanu veicina sabiedriskais darbs un atpazīstamības pakāpju pārredzamība.
2. Uzsvērt gadījumus, kuros mediatori tiks intensīvi atbalstīti un to ienākšana mediācijā tiks skolas sabiedrībā pastāvīgi apspriesti un piedāvāti.
3. Paplašināt mediācijas ieviešanu, lai programmas "mediācija skolā" papildinošie piedāvājumi tiktu izmantoti skolas ikdienā, piem., sociālā mācība, grupu nodarbības par konfliktu noregulēšanas iespējām u.c. (sk. ped. sešstūris 3.nod.)

6.6. MEDIĀCIJAS PROGRAMMAS EVOLŪCIJA

Ieviešot daudzās programmas sociālajā vai kultūras jomā ir pieejami ierobežoti līdzekļi, tādi kā nauda, personāls vai laiks. Programmas īstenošanai ar to pietiek, bet ne dokumentēšanas sistēmai vai attīstībai. Tas attiecas arī uz vairumu mediācijas programmu. Turklāt diskusijas par pagarināšanu vai finansēšanu tiek rīkotas subjektīvā un ideoloģiskā līmenī, tāpēc ka nav pietiekošu datu par to. Bet šo projektu analīze un novērtēšana bez tādiem brīdinājumiem/signāliem nav iespējama. Sociālajiem inovācijas procesiem un skolas mediācijas ieviešanai ir nepieciešams savs kvalitātes nodrošinājums.

Evolūcijas process ir cirkulācija 5 soļos, pēdējā soli izmaiņu procesi, kuri ved pie tālākas evolūcijas darbības, var tikt stimulēti. Evolūcijas procesā tiek iesākti kvalitātes menedžmenta procesi.

Autori iesaka mediācijas ieviešanai skolā nodrošināt noteikto dokumentāciju. Tūringas mediācijas programmā tika izmantoti 24 jautājumi skolēniem, skolotājiem, skolas vadībai. Šie jautājumi noder mediācijas skolā kvalitātes nodrošinājumam.

18. att. Skolas mediācijas kvalitātes nodrošinājums

1. evolūcijas mērķu pieņemšana
2. evolūcijas plānošana
3. datu vākšana
4. datu pārskatīšana
5. rezultātu pielietošana / pozitīvo rezultātu nostiprināšana vai negatīvo rezultātu izmantošana pasākumu veidošanā

Katrai skolai ir jāizstrādā pašai sava dokumentācija šiem pieciem skolas mediācijas kvalitātes nodrošinājuma soļiem. Kā piemēru autori piedāvā aptaujas lapu skolotājiem projekta sākuma stadijai:

SKOLOTĀJU APTAUJAS LAPA "PROJEKTA IESĀKŠANA"

1. Kāds ir Jūsu viedoklis? Vai Jūsu skolā ir vajadzīga mediācija?

- Jā, tāpēc ka
- Nē, jo

2. Vai Jūs esat iepazinušies ar mediācijas programmu Jūsu skolā?

- Jā
- Nē

3. Kā Jūs novērtējat mediācijas programmu Jūsu skolā?

.....

.....

.....

4. Vai Jūs sūtītu savus skolēnus uz mediāciju?

- Jā
- Nē

5. Vai Jūs jau sūtījāt skolēnus uz mediāciju?

- Jā, bieži
- Jā, šad tad
- Jā, vienreiz
- Nē, jo

6. Vai Jūs jūtaties pietiekoši informēti par mediāciju?

- Jā
- Nē

7. Kas notiek mediācijā? Atzīmējiet pareizo/derīgo

Apgalvojums	Pareizi	Nepareizi
Strīda puses saņem savu sodu.	☐	☐
Abas puses mēģina kopīgi atrast problēmas risinājumu	☐	☐
Starpnieks/noregulētājs saka konfliktējošām pusēm kas jādara.	☐	☐

Konfliktējošās puses runā par savu problēmu	☐	☐
Mediatori saka pusēm, ka viņiem vienam otru jāpacieš	☐	☐
Konfliktējošie sarunā, kā viņi viens pret otru izturēsies nākotnē.	☐	☐
Mediatori nosaka vainīgo un skaidro, kas ir pareizi un kas nav.	☐	☐

8. Vai Mediācijas programmu vajag sākt/turpināt?

Jā

Nē

Jā, tāpēc.....

Nē, jo.....

9. Kādi priekšlikumi/uzlabošanas idejas Jums ir par projektu?

.....

10. Vai Jums ir interese būt par kuratoru/ konsultējošo skolotāju?

.....

11. Kādus mērķus, pēc Jūsu domām vajadzētu sasniegt ar strīdu noregulēšanas programmas palīdzību?

.....

12. Kā Jūs redzat šī brīža situāciju skolā, cik bieži nedēļā notiek sekojošie notikumi un konflikti?

	Vairākas reizes	Reti	Nekad
Apvainošana/lamāšanās/izsmiešana	☐	☐	☐
Ksenofobiskie izteikumi	☐	☐	☐
Skolēna diskriminācija/izolācija/nepieņemšana	☐	☐	☐
Zādzība/kaut kā atņemšana	☐	☐	☐
Izspiešana/piespiešana	☐	☐	☐
Mantu bojāšana, kaut kā laušana	☐	☐	☐
Kaušanās starp skolēniem	☐	☐	☐
Miesas bojājumi/kaušanās	☐	☐	☐
Agresija pret skolotājiem	☐	☐	☐
Cits.....			

13. Kādi konflikti un problēmas varētu būt mediēti no Jūsu puses?

.....

Pateicamies par Jūsu atklātību, atbildot uz jautājumiem!

Līdz pat 2000. gadam Vācijā skolas mediāciju ieviesa tikai daži, augsti angažēti skolotāji un skolas vadība. Sākotnējie dati liecina, ka daži projekti funkcionēja ļoti veiksmīgi un ilgstoši. Bet bija arī tādi, interese par kuriem pēc pusgada noplaka un noveda līdz projekta darbnespējas. Uz tā pamata tapis apmācības process, kas noveda pie šādiem ieteikumiem:

1. mācībspēkiem, kuri vadīja mediatoru treniņus, pašiem jābūt aktīvas mediācijas pieredzei, pieredzei darbā ar bērniem un jāpiemīt interkulturālai elastībai;
2. programmas, kuras vienpersoniski īsteno skolotājs vai sociālais pedagogs, bieži noved līdz viņa „izdegšanas sindromam”. Svarīgs ir darbs komandā ar skolas vadības dalību;
3. Piesaistot skolēnus mediatora lomai, ir jāskatās, lai netiktu izvēlēti tikai skolotāju noteikti skolēni. Daudzi skolēni - mediatori ir meitenes no labvēlīgas sociālās vides. Zēni no nelabvēlīgas sociālās vides bieži tiek izslēgti, un kandidāti no etniskās minoritātes vispār netiek izskatīti. Skolēniem-mediatoriem jāreprezentē visi skolēni.

No nesaprašanas, kuru var koriģēt, izriet šādi pieņēmumi:

- Mediācija ir tikai skolas programma, no kuras pieaugušie var atturēties. Atzinums: Daudz vairāk skolēniem mediatoriem profesionālā konsultanta/trenera palīdzība vajadzīga konsultēšanas formā.
- Konfidencialitātes dēļ mediācija nevar tikt apstiprināta. Bez analīzes/novērtējuma novirzes nevar tikt izlabotas. Iesaistītie nesaņem atsauksmes un nepietiekošas caurskatāmības dēļ kolektīva atbalsts nav iespējams. Atzinums: Datus var novērtēt arī anonīmi.
- Tikai sākot ar 9.klasi var kļūt par mediatoriem. Nevar nodrošināt nepārtrauktību, jo daudzi skolēni, pēc (10. klases - Vācijā) pamet skolu. Atzinums: izglītošana jāsāk no 6 klases, tad skolēniem ir iespēja smelt pieredzi no prakses. Bet sākumā tie ir kā mediācijas grupas dalībnieki.
- Mediācija prasa augstas intelektuālās spējas un virzību uz panākumiem. Atzinums: pie šī nosacījuma emocionālie aspekti tiek pārprasti par konfliktiem. Intelektuālie lēmumi virza procesu. Empātija tiek nepietiekami novērtēta. Prakse rāda, ka mediāciju var veiksmīgi ieviest specializētās skolās un skolās cilvēkiem ar garīgiem traucējumiem.

6.7. SISTĒMAS/TĪKLA IZVEIDE

Ilglaicīgam skolas mediācijas nostiprinājumam ir svarīga laicīga atbalsta sistēmu izstrāde.

a) koleģiāla apmaiņa, intervence un uzraudzība

Rīcības veids konflikta laikā iesaistītai personai vienmēr ir izaicinājums. Tas prasa augstu uzmanību un nozīmē stresu un personīgo apmulsumu. Atbalsta un kvalitātes minimuma nodrošināšanu sniedz personu, kuri veic līdzīgu darbu, apmaiņa. Kā jebkurā pašpalīdzības grupā, arī koleģiālai intervencei ir savi standarti un rituāli, rīcība ar pieredzi konfliktu risināšanā padarīs iespējamu konstruktīvu mācību procesu. Vēl labāka ir uzraudzība no pieredzējušu personu, kuras nav iesaistītas darba attiecībās, puses.

b) ārējo speciālistu rīkoti treniņi sociālajiem pedagogiem, mācībspēkiem un skolēniem

Mediācijas un sociālās kompetences treniņus var vadīt ārpusskolas speciālisti. Speciālo nodarbību mediācijā, vardarbības apkarošanā un sociālajā kompetencē rīkošanai var piesaistīt skolas psihologus, tālākizglītības mācību iestādes vai augstskolas (piem. neverbālā komunikācija, perspektīvu maiņa, mediācija grupā u.c.).

c) skolas aptveroša kooperācija

Tā kā bieži mediācijas panākumi ir atkarīgi no pieņemtiem lēmumiem, faktors, ka mediatoram ir jābūt objektīvam, nosaka, ka noteikto konfliktu gadījumos mediators no tās pašas skolas netiek pieaicināts (piem. konflikts

starp vienas skolas vadību un darbinieku). Tad labāk, ja mediāciju rīko citas skolas mediators. Lai saskatītu nepilnības savos uzskatos, arī skolēnu pieredzes apmaiņa var būt noderīga atsevišķiem skolas mediācijas programmas punktiem.

Laba prakse ir apmainīties ar pieredzi ar kolēģiem no citām skolām un uzzināt, kādas problēmas atkarīgas no noteiktās personu grupas un kādas jāsaprot strukturāli.

d) kooperācija pilsētās rajonā/kvartāla līmenī

Skolēni bieži pavada savu laiku citās pedagoģiskās organizācijās ārpus skolas (pagarinātās dienas grupa, palīdzība mājas darbu pildīšanā, jauniešu centri, apvienības). Arī šeit ir noderīga pieredzes apmaiņa par pedagoģiskām problēmām. Bieži tie ir bērni ar līdzīgiem sociālajiem apstākļiem - no nelabvēlīgām ģimenēm vai jauniešu noziedzīgiem grupējumiem, kuri regulāri nonāk konfliktos.

7. PIELIKUMS

7.1. SPĒLES

Autori piedāvā nelielu spēļu izvēli. Ir pieejama dažāda literatūra ar spēļu piemēriem (skat. Izmantotas literatūras sarakstu). Spēles kalpo noskaņojuma uzlabošanai un atpūtai, noguruma mazināšanai un gādā, lai treniņi sniegtu prieku.

CEĻOJUMS

Uzdevums: iegūst dalībnieku vārdus

Vecuma grupa: Jebkura

Dalībnieku skaits: sākot no 12, nepieciešamības gadījumā var izveidot apakšgrupas

Ilgums: apm. 10 minūtes, atkarīgs no grupas lieluma

Sagatavošana: Nav nepieciešama

Spēles apraksts: Visi apsēžas aplī. Viens dalībnieks sāk un saka: Mani sauc.....

Es ceļoju uz..... Savā koferī es lieku:.....

Kaimiņš pa labi atkārto vārdu, ceļojuma galamērķi un priekšmetus, kurus nosauca iepriekšējais runātājs un nosauc savu vārdu, ceļojuma galamērķi un priekšmetus, kurus ņems viņš. Nākošais aplī nosauc visu to dalībnieku vārdus, ceļojuma mērķus un priekšmetus, kuri runājuši pirms viņa un arī savu vārdu, galamērķi un priekšmetus, un tā kamēr visi aplī esošie būs runājuši.

BUMBA PA APLI

Uzdevums: iegūst dalībnieku vārdus, vienam uz otru paskatīties

Vecums: Jebkurš

Dalībnieku skaits: jebkurš

Ilgums: apm. 5 minūtes

Sagatavošanas: maza, neelastīga bumba

Spēles noteikumi: visi sēž aplī. Viens dalībnieks sāk, nosauc savu vārdu un saka: No.....(kam)..... nosaucot dalībnieka vārdu un met viņam bumbu. Kad dalībnieks noķer bumbu, viņš nosauc savu vārdu un nākošā dalībnieka vārdu un met viņam bumbu, turpināt kamēr bumba nonāks pie katra dalībnieka. Nedrīkst mest bumbu tam, pie kura tā jau ir bijusi.

INTERVIJAS SPĒLE

Uzdevums: Iepazīties, komunicēt, runāt grupas priekšā

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: līdz 20

Ilgums: apm. 30 minūtes, atkarībā no grupas lieluma un jautājumu skaita (dalībnieki sarunā paši, tie varētu būt Vārds, vecums, dzīves vieta, hobiji, mīļākais sporta veids, mīļākie mājdzīvnieki utt.)

Spēles noteikumi: Krēsli aplī. Dalībniekus sadala pa pāriem. Dalībnieki izklīst pa telpu, un intervē viens otru. Apmēram pēc 5 minūtēm visi atgriežas savā vietā aplī. Pirmais sāk, apstājas aiz sava partnera krēsla un iepazīstina pārējos ar sēdošo partneri, nosaucot vārdu un stāstot par intervijas rezultātiem. Tad atgriežas savā vietā. Viņa partneris stājas aiz viņa un tagad viņš iepazīstina ar sēdošo biedru. Spēle turpinās, kamēr visi būs runājuši.

AUGĻU SALĀTI

Uzdevums: ierosme, uzmundrinājums, joks

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: atbilstoši skolēnu skaitam klasē

Ilgums: jebkāds

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Spēles norise: dalībnieki sēž aplī. Treneris sāk. Viņš izceļ savu krēslu no apļa, tad nostājas vidū un katru dalībnieku pēc kārtas nosauc kāda augļa vārdā, piem., banāns, ābols, zemene, apelsīns. Dalībniekiem jāiegaumē sava augļa nosaukums, tad treneris izsauc katru augļu veidu, piemēram, ābolus. Pēc komandas visi āboli ātri atstāj savas vietas un meklē jaunas. Treneris ātri apsēžas uz kāda brīva krēsla. Kurš paliek pāri, kļūst par jauno saucēju. Pēc komandas: "Augļu salāti!" visiem jāmaina savas vietas.

DZĪVOKĻA MAIŅA

Uzdevums: ierosme, uzmundrinājums, joks

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: jebkāds

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Spēles norise: dalībniekus sadala grupās pa trim. Jābūt vienam liekam dalībniekam, kurš nespēlē līdzī. (Iesp., ka viens dalībnieks spēlē nepiedalās). Grupas uzaicina nostāties vienu otrai pretī tā, lai divi dalībnieki ar savām rokām izveidotu „māju”, un trešais dalībnieks nostātos zem roku izveidotā jumta kā „iemītņieks”.

Pāri palikusī persona ir saucējs. Tikko saucējs saka: „Dzīvokļa maiņa!”, visi iemītņieki pamet savas mājas un meklē jaunas. Arī saucējs ātri mēģina atrast kādu tukšu māju. Kurš nav atradis māju, kļūst par saucēju. Saucējs var sacīt arī: „Zemestrīce!”, tad visas mājas sagrūst, un citi dalībnieki tās ceļ un apdzīvo no jauna.

SLEPENĀIS BARVEDIS

Uzdevums: vērst uzmanību uz ķermeņa valodu un izteiksmi, iedzīvoties dažādās lomās

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: vismaz 3

Ilgums: jebkāds

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Spēles norise: visi dalībnieki sēž aplī. Kāds dalībnieks, kas pilda detektīva lomu, iziet aiz durvīm. Citi ieceļ barvedi. Detektīvu iesauc atpakaļ, un viņš atkal apsēžas aplī. Barvedis sāk lēnām veikt vienkāršas kustības. Visi pārējie dalībnieki mēģina tūlīt atkārtot kustības. Detektīvam jāuzmin, kurš ir barvedis.

MR. WANG

Uzdevums: asinsriņķošanas stimulēšana, pārmaiņas pēc teorijas spraugas apguves

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: apm. 1 minūte

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Spēles norise: spēles dalībnieki vienmērīgā ritmā sit plaukstas un pārmaiņus paplikšķina pa locītavām labajā un kreisajā pusē. Pa katru locītavu paplikšķina divas reizes un pēc katras paplikšķināšanas vienreiz sasit plaukstas. Sāk ar ārējām plaukstu locītavām, tad pāriet pie elkoņiem, no pleciem uz gurniem, ceļgalu (ārējām) locītavām un potītēm. Pēdējās paplikšķina kāju pēdas.

7.2. VINGRINĀJUMI

Piedāvājam vingrinājumu izlasi, ko varat izmantot kā vadītājs. Turklāt ir arī citi vingrinājumi, ko iespējams atrast attiecīgajā literatūrā. Arī vadītājs var izstrādāt jaunus vingrinājumus.

Pēc vingrinājumiem būtu jāveic dalībnieku aptauja, ko ievada ar jautājumu: „Kā Jums tas patika?” Dalībniekiem jānodod īsas atbildes par to, ko viņi piedzīvojuši. Atsevišķos vingrinājumos ir iestrādāti īpaši apceres punkti.

STŪRU SPĒLE

Mērķis: ātri iegūt priekšstatu par dalībnieku kopību. Veidot kontaktu starp dalībniekiem.

Vecuma grupa: visas

Dalībnieku skaits: neierobežots

Ilgums: 10 minūtes

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Nodarbības norise: dalībniekus uzaicina nostāties telpas stūros saskaņā ar noteiktiem kritērijiem., piem.,

- Visi, kas nezina, kas ir mediācija, nostājas 1. stūrī
- Visi, kas jau zina, kas ir mediācija, nostājas 2. stūrī
- Visi, kam jau ir mediators pieredze, nostājas 3. stūrī
- Visi, kas reiz jau ir piedalījušies kādā mediācijā, nostājas 4. stūrī

Dalībniekus var uzaicināt nomainīt savu kopu pret citu. Nodarbības vadītājs var uzaicināt dalībniekus pastāstīt par savu pieredzi.

Stūriem var piešķirt visdažādākās nozīmes.

ZIBENS UZLIESMOJUMS

Mērķis: noskaņošanās uz nākošo darbu, nomierināšanās, citu ievērošana, atskats uz iepriekšējo darbu

Vecuma grupa: sākot ar 7.klasi

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: 5 - 10 minūtes atkarībā no dalībnieku skaita

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Nodarbības norise: katrs grupas dalībnieks aplī izsakās par vienu vai diviem, trim trenera noformulētiem jautājumiem, piem., „Kas mani interesē tēmā...?”, „Kas mani šodien iepriecinās?”, „Kas man patīk kaimiņā, kurš atrodas no manis pa labi?”. Darba laika beigās var uzdot tāda veida jautājumus, kā, piem., „Ko es sagaidu no nākošās grupas sanāksmes?”, „Kas man šodien patika vislabāk?” utt. Jautājumus piemēro dalībniekiem un situācijai. Katrs izsakās īsi, nav pieļaujami starpjautājumi vai komentāri. Zibens uzliesmojums dod trenerim un dalībniekiem ieskatu citu noskaņā vai viedoklī.

ĶERMEŅA POZA

Mērķis: apzināties, ko var izteikt ar ķermeņa pozu un kā ķermeņa poza iedarbojas uz komunikāciju verbālo / neverbālo komunikāciju

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: jebkāds

Ilgums: 20 min

Sagatavošanās: dot norādes saskaņā ar aprakstu, krēslus izvietot aplī.

Norise: nodarbības vadītājs sniedz īsu ievadu - paskaidrojumu par to, ko nozīmē ķermeņa stāja un kādu informāciju (piem. jūtas, nostāju) tā pauž. Vingrinājumu izpilda, sēžot aplī uz krēsliem, vai atkarībā no pozas stāvus. Iespējamās norādes:

- Sēdēt ar paceltām galvām un taisnām mugurām uz krēsla malas!
- Dziļi atbalstīties krēslā, pacelt galvu, pārņemt kāju pār kāju, salikt rokas!

- Dziļi atbalstieties krēslā, nokāriet galvu, zodu atbalstiet plaukstā!
- Piecelieties, nokāriet galvu un nolaidiet plecus, rokas sakrusto aiz muguras!
- Palieliet stāvus ar nokārtu galvu, sakrustojiet kājas, rokas kabatās!
- Palieliet stāvus ar paceltu galvu, plecus atpakaļ, katrā kājā nedaudz uz savu pusi, rokas sakrustotas!
- Palieliet stāvus, kājas plati, rokas uz gurniem!

Pēc katras jaunas pozīcijas notiek tās īss novērtējums, dalībniekiem apmainoties pieredzē par to, kā attiecīgā poza iedarbojās uz viņu sajūtām.

MĒMAIS ZIBENS

Mērķis: izteikties par ķermeņa valodu. Citu izjušana, atspoguļošana, vārdu iegaumēšana

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: 5 -10 minūtes

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Spēles norise: dalībnieki sēž aplī. Ikviens pēc kārtas nosauc savu vārdu un ar ķermeņa pozu vai kustību pauž savas šībrīža sajūtas, resp., kā viņam ir ap sirdi. Viens dalībnieks sāk. Kaimiņš nosauc ...(iepriekšējā dalībnieka vārdu), atdarina sava priekšteča kustību vai ķermeņa pozu un tad pievieno savu vārdu un kustību, tad seko nākošais, līdz to izdarījuši visi aplī sēdošie.

EMOCIJU ATTĒLOŠANA

Mērķis: ķermeņa valodā attēlot un atpazīt emocijas

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: vismaz 2

Ilgums: apm. 30 min.

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Norise: grupa sadalās divās daļās un uzraksta uz nelielām zīmītēm visas emocijas, kādas grupas dalībniekiem ienāk prātā. Nākošajā posmā nodarbības vadītājs izdala zīmītes visiem dalībniekiem. Tagad visi dalībnieki viens pēc otra kā pantomīmu izspēlē savā zīmītē rakstītās sajūtas. Pārējiem ir jāuzmin attēlotā emocija.

KĀ MAN IET?

Mērķis: atpazīt jūtas un vajadzības ķermeņa valodā

Vecuma grupa: visas

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: 20-30 minūtes

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Nodarbības norise: dalībniekus sadala pa pāriem. Pāri nostājas pretī viens otram apmēram 3 metru distancē. Vienā pusē (A) stāvošos aicina iedomāties kādu personīgu konfliktu un izteikt to ķermeņa valodā. Partnerim otrā pusē (B) jāuzmin sava partnera jūtas un vajadzības. Katrā pareiza secinājuma gadījumā A paiet vienu soli B virzienā. Ja B ir pareizi uzminējis visas sajūtas, A ir pienācis pie B, un abi sniedz viens otram roku. Tad abi mainās vietām.

SKULPTŪRAS

Mērķis: uztvert un parādīt sevi kā grupu, grupas iekšējās struktūras atspoguļojums

Vecuma grupa: no 8.klases

Dalībnieku skaits: sākot ar 10 līdz skolēnu skaitam klasē.

Labi, ja piedalās vismaz divas grupas, lai grupas dalībnieki varētu izprast skulptūru. To var arī fotografēt.

Ilgums: 20 minūtes

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Nodarbības norise: grupu uzaicina izveidot „skulptūru”. Līdzīgi kā mākslas darbam, skulptūrai jāparāda grupas aspekti, piem., grupas sajūtas. Aspektus, pēc kuriem grupai veidot skulptūru, var ieteikt nodarbības vadītājs.

KONFLIKTU NOVĒROŠANA

LAIVA

Mērķis: atspoguļot dalībnieka vietu un lomu grupas ietvaros un izpaust to bez vārdiem.

Piemērota arī grupas iekšējo konfliktu attēlošanai

Vecuma grupa: no 8. klases

Dalībnieku skaits: apm.10

Ilgums: 30 min

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Nodarbības norise: nodarbības vadītājs uzaicina grupu (grupas) iedomāties, ka visi sēž vienā laivā. Dalībnieki savstarpējās pārrunās nolemj, kurš ir kapteinis, stūrmanis, matrozis, kuģa pavārs vai pie kuģa komandas nepiederošs pasažieris, utt. Tad dalībnieki nostājas kā skulpturāla grupa. Viņus uzaicina nostāties un izspēlēt savu lomu. Var izmantot arī citas ainas, piem., lokomotīvi ar piekabinātiem vagoniem, ekspedīciju, utt.

JŪTU KARTES

Mērķis: atpazīt un atspoguļot izteicienus jūtas

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: 45 minūtes

Sagatavošanās: dalībniekus sadala grupās pa četriem vai pieciem. Ikviena grupa saņem papīra lapu, uz kuras 10 izteicieni (skat.tabulu).

Norise: darba grupās kopīgi pārdomā un uzraksta tā cilvēka izjūtas, kurš lieto šos izteicienus. Kad grupas ir beigušas darbu, visi pārrunā kopīgi rezultātus.

1. „Pagājušajā nedēļā K. draudēja mani piekaut. Vakar viņš ar saviem draugiem uzglūnēja man pie autobusa pieturas. Viņi bija trīs. Viņi mani grūstīja un spārdīja. Kad pienāca autobus, viņi pārstāja, un es ātri iekāpu autobusā.”	2. „Jau divas nedēļas viņa man katru dienu saka: „Rīt es atnesīšu tev tos 5 €”. Es viņai tos aizdevu jau pirms 3 nedēļām, un katru dienu viņa kaut kā atrunājas, kāpēc nav naudas. Tagad man pietiek!”
3. „Jau 6 nedēļas esmu klasē jaunais skolēns. Līdz šim neesmu atradis kontaktu ne ar vienu. Visi izturas tā, it kā negribētu ar mani ielaisties, it kā es būtu viņiem tukšs gaiss.”	4. „Es domāju, ka viņa ir mana labākā draudzene un viņai patiesi uzticējos. Tagad no B. uzzināju, ka viņa man aiz muguras mani aprunā un stāsta to, kas nemaz nav taisnība.”
5. „Šobrīd viņš atkal izturas pavisam draudzīgi un apgalvo, ka saprotot, ka tas, ko viņš ir izdarījis, nebija labi, un viņš vēloties mainīties. Taču godīgi sakot, es nezinu, vai es varu viņam ticēt. Viņš man ir pārāk bieži melojis un darījis pāri.”	6. „Es izmēģināju visu, lai noskaidrotu šo lietu. Es viņiem precīzi izstāstīju, kā viss bija, taču viņi man vienkārši netic. Es nezinu, ko vēl varu darīt, lai pierādītu, ka neesmu vainīgs.”

7. „Tieši šodien, kad mums jāraksta klases darbs matemātikā, man ir tik slikti. Naktī es tikpat kā negulēju. Es aizgāju gulēt ļoti vēlu, jo gatavojos klases darbam. Tad es veselu mūžību nevarēju aizmigt, jo galvā nāca visādas domasdaudzas domas.”	8. „Man vareni laimējās. Es nerēķinājos, ka nolikšu šo iestājeksāmenu, jo tas ir tiešām grūts. Tomēr izdevās!”
9. „Šobrīd man iet tiešām labi. Skolā viss notiek tā, kā tam jābūt, un ar maniem vecākiem nesaprašanās ir arī vairs paretam. Viņi man uzticas un dod lielāku brīvību.”	10. „Es tagad ar prieku gaidu revanša spēli! Mēs šiem parādīsim, kurš ir labākais! Pēdējā spēlē mēs gan uzvarējām ar grūtībām, taču mums arī bija ārkārtīgas nedienas ar slimošanu un tā tālāk.”

APELSĪNI – PIEMĒRS

Mērķis: destrukciju un konstruktīvu konflikta risināšanas iespēju izskaidrošana

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: sākot ar 2 (ja dalībnieku ir vairāk, sadalīt tos mazās grupās pa 4)

Ilgums: 30 min.

Sagatavošanās: darba lapa ar jautājumiem

Norise: pastāstīt šādu notikumu:

Anna ar savu brāli Maksu stāv virtuvē un skatās baltus ķildojas par vienu apelsīnu. Anna domā, ka Maksis vienmēr apstrīd viņas tiesības. Maksis atbild, ka Anna vienmēr grib paturēt virsroku. Katrs domā, ka apelsīns pienākas tikai viņam, un abiem tas noteikti ir vajadzīgs. Ienāk māte. Viņa iesaka apelsīnu sadalīt. Anna paņem savu pusi, aizsviež augļa daļu un paņem mizu kūkai, ko viņa grib cept. Maksis nomizo savu pusi, aizsviež mizu un apēd augļa daļu.

Balstoties uz šo piemēru, padomājiet vai izdiskutējiet grupā, kā atšķiras destrukcija un konstruktīva konflikta risināšana.

levērot šādus aspektus:

- Kādas pozīcijas pārstāv konfliktā iesaistītās puses?
- Kādas ir viņu intereses un vajadzības?
- Vai ir viens īstais un pareizais risinājums?
- Cik daudz ir dažādu risinājuma iespēju? Nosauciet pēc iespējas vairāk!
- Kas jāpārdomā, apsverot dažādas konflikta risināšanas iespējas? Pēc kādiem kritērijiem tās vērtēt?
- Kādas priekšrocības ir šādam konflikta risinājumam?

(Jautājumi uzrakstīti uz lapas, katra grupa saņem darba lapu ar jautājumiem)

VIEDOKĻU BAROMETRS „KONFLIKTS”

Mērķis: atšķirīga konfliktu uztveršana

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: iespējams jebkura lieluma grupā (piemērots arī kā autogēnais treniņš)

Ilgums: 30 min.

Sagatavošanās: telpā novilkta / iezīmēt līniju

Materiāls: līmlente/krīts/aukļa/(konflikta situācija)

Izpilde:

Telpā tiek novilkta līnija. Līnijas viens gals nozīmē - šī situācija man nenozīmē konfliktu. Līnijas otrs gals nozīmē - šī situācija man jebkurā gadījumā nozīmē konfliktu.

Nodarbības vadītājs nolasa priekšā dažādas situācijas, dalībnieki pozicionē sevi pie līnijas atkarībā no tā, kā viņi uztver situāciju - kā konfliktu, neuztver to kā konfliktu vai arī uztver to niansēti.

Visi paliek stāvam un dalās domās par iemesliem ar tiem, kuri stāv tuvumā. Pēc tam nodarbības vadītājs apjautājas par iemesliem kādēļ stāvvietas atrodas tik tālu viena no otras.

Ātri noskaidrojas, cik dažādas ir mūsu izjūtas, un ka nav pareizu vai nepareizu izjūtu.

Pozicionēšanai paredzētie izteikumi:

1. Kopš neilga laika Sašam ir zobu stīpa. Tādēļ Pēteris un Jans viņu aizvien izsmej.
2. Sporta svētkos 4 bērni sacenšas skriešanā. Saša grib uzvarēt jebkurā gadījumā.
3. Pieci zēni no 7. klases spēlē futbolu skolas pagalmā. Pēteris un Mihaēls arī grib spēlēt. Taču pieci futbolisti neļauj viņiem spēlēt.
4. Dāvids angļu valodas stundās vienmēr saņem rakstu darbā 9. Kad Tīna saņem 3, viņš meiteni izsmej. Tīnu tas apbēdina, taču viņa neko nesaka.
5. Makša iepirkumu maiss ir pilns. Kāda sieviete aizmugurē paklūp un viņu pagrūž. Maksim iepirkumu maiss izkrīt no rokas, pudeles un olas saplīst.
6. Selīna un Johans draudzējas. Selīnai ir alerģija pret pienu. Kad viņi kopā iet cauri pilsētai, Johans paņem sev saldējumu ar putukrējumu.
7. 20.00 sākas starptautiskās futbola spēles pārraide, ko Janīnas tēvs noteikti grib redzēt. 20.00 sākas arī Janīnas mīļākā pārraide, ko viņa pastāvīgi skatās un par kuru runā visi viņas draugi.
8. Klases audzinātāja mudina bērnus būt savstarpēji izpalīdzīgiem. Matemātikas stundā Aleksandrs palīdz Sebastiānam risināt grūtu uzdevumu. Matemātikas skolotāja to redz, sarāj Aleksandru, un viņš par sodu saņem 3.
9. Anna ar Petru skola pagalmā spēlē „Ķerenes“ Anna noķer Petru un tur viņu aiz blūzes. Blūze saplīst. Anna saka, viņas esot tikai rotaļājušās un viņai esot patiešām žēl, ka tā noticis.
10. Laužoties skolas pagalmā Pēteris un Arno mērojas spēkiem. Pēc neilga laika abi asiņo, bet turpina cīnīties. Pirms un pēc katra izteikuma nodarbības vadītājs jautā: „Vai tas ir konflikts?”

KONFLIKTA OBJEKTI

Mērķis: grupas dalībnieku iepazīšana, noskaņošanās kopīgam darbam

Ilgums: 20 minūtes

Sagatavošanās: treneris paņem līdzīgi dažādus mājāsaimniecības priekšmetus, piem., šķēres, sveci, kabatas lakatu, nazi – apmēram pusotras reizes vairāk par dalībnieku skaitu.

Norise: dalībnieki saņem uzdevumu, mierīgi aplūko priekšmetus un ar acīm izvēlas kādu, kurš labi varētu noderēt konflikta gadījumā. Pēc apmēram 1 minūtes katrs pēc kārtas pastāsta, kādu priekšmetu un kāpēc izvēlējies.

VĒSTULE CITPLANĒTĪTĪM

Mērķis: konflikta izpratne, konfliktu apzināšana

Vecuma grupa: sākot ar apm. 10 gadiem

Dalībnieku skaits: jebkāds

Ilgums: 60 min

Sagatavošanās: zīmuļi, papīrs, sagatavotas darba lapas, iesp. materiāls pēdējai nodarbības daļai

Norise: uz trim lapām uzrakstīt alfabēta burtus – ar lielajiem burtiem kreisajā pusē vienu zem otra (1. lapa: A - G; 2. lapa: I - Q; 3. lapa: R - Z)

Izveido grupas 3 dalībnieku sastāvā. Katra grupa saņem trīs darba lapas. Ikviens grupas dalībnieks strādā ar vienu darba lapu. Uzdevums – pie katra burta pierakstīt vārdu, kas saistīts ar jēdzienu konflikts. Katrs grupas dalībnieks parāda citiem savu lapu un pastāsta, kādēļ viņš domā, ka šim jēdzienam ir kaut kas kopējs ar „konfliktu”. Tad divi pārējie grupas locekļi apsriežas, kā paskaidrot citplanētietim - personai, kura nepazīst mūsu dzīvi un paradumus - to, kas ir konflikts. Te var izmantot attēlus, nospēlēt kādu scēnu, utt.

Noslēgumā ir laba iespēja pārrunāt ar visu grupu par šajā nodarbībā gūto pieredzi. Vai grūti bija atrast jēdzienus? Kas jāievēro, lai izskaidrotu „svešajam“ konfliktu? Vai grupā drīz iestājas vienotība? Vai jūs sapratāt cits citu? Kā jūs izturējāties pret viedokļu atšķirībām?

KONFLIKTA VĒROŠANA

Mērķis: dalībnieki uztver to, kā rodas un norisinās konflikts

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: jebkāds

Ilgums: apmēram 20 minūtes katrai aintai

Materiāls: filmu ainas, kurās personāžs strīdas

Norise: dalībnieki kopīgi noskatās kādu filmas ainu, kurā personāžs strīdas.

Pēc tam viņi atbild uz sekojošiem jautājumiem:

1. Kad un kur notika strīds?
2. Kas bija konfliktā iesaistītās puses?
3. Par ko notika strīds?
4. Vai varat attēlot strīda norisi? Vai iestājas kāpinājums?
5. Vai strīds beidzās? Ja beidzās, tad kā? Ja nebeidzās, kādi ir jūsu priekšstati par tā turpinājumu?

UZTVERT NETIEŠAS SAJŪTU IZPAUSMES

Mērķis: sajūtu izpaušmju uztveršana, aktīvās klausīšanās prasmju pilnveide

Vecuma grupa: sākot ar 7. klasi

Dalībnieku skaits: sākot ar 2

Ilgums: vismaz 30 min.

Sagatavošanās: situācijas apraksts uz lapas

Norise: grupa sadalās grupās 2 cilvēku sastāvā. Katrā grupā ir viens strīdnieks (A) un viens mediators (M). Tas var mainīties. Strīdnieks ņem zīmīti un attēlo aprakstīto noskaņojumu verbāli un arī neverbāli (piem., skaļā tonī, žestikulējot, utt.). Mediators viņā uzmanīgi klausās, t.i. viņš nejautā, bet uztver noskaņojumu un atspoguļo to ar vārdiem, piem.: „Jūs esat nikns!; Jūs varētu uzrāpties pa sienu

A var palabot piem.: „...nevis nikns, drīzāk bezcerīgs..“ vai piekrist.

Nākošajā posmā M var pārvērst formulējumus nepieciešamībā, ko viņš formulē kā jautājumus, piem.: „Jums ir svarīgi? Jo jūs vēlētos?

Ir svarīgi, lai abi pilnīgi iejustos situācijā.

Iespējamās situācijas:

1. (Nomākti) Tam taču nav jēgas tā vai tā.
2. Man liekas neiedomājami, ka man zvana uz mājām, ja esmu uz slimības lapas!
3. (Skaļi) Kā Jums šķiet, es ienāku skolotāju istabā, un visi apklust!
4. (Visiem dzirdami čukst kaimiņam) Tas taču nevar būt taisnība!!!!
5. Es drīz vispār neteikšu neko.
6. Ja mani vecāki to dzirdētu.
7. (Sakrusto rokas uz krūtīm un skatās grīdā)
8. (Dziļā nopūta) Jau atkal tā draņķība!
9. Daži šeit ir „vienlīdzīgi“, ja?

FILMAS AINA – SAJŪTAS – VAJADZĪBAS

Mērķis: dalībnieki vingrinās uztvert citu izjūtas un vajadzības.

Vecuma grupa: sākot ar 5. klasi

Dalībnieku skaits: jebkāds

Ilgums: apm. 60 min

Sagatavošanās: izvēlēties filmu ainas

Norise: 15-20 minūšu laikā grupa kopīgi noskatās vienu ainu no kādas filmas. Katrs dalībnieks uzraksta par noteiktiem filmas tēliem, kādas jūtas, vajadzības, motīvi, viņu ir rosinājuši uz šādu rīcību.

Pēc tam dažādie vērtējumi tiek apkopoti uz tāfeles un pārrunāti rezultāti.

Ja grupa ir lielāka, katram tās dalībniekam ir iespēja iedzīvoties izvēlētajā filmas varonī.

PAVĒRSIENA PUNKTI KONFLIKTĀ

Mērķis: konflikta norises apzināšanās

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: jebkāds

Ilgums: 30 min.

Sagatavošanās: papīrs un zīmuļi

Norise: nodarbības vadītājs lūdz dalībniekus atcerēties savus konfliktus un to norises. Nākamajā posmā katram jāpārdomā, vai šajā konfliktā bija pavērsieni, kad konflikts saasinājās vai zaudēja savu asumu.

Šeit ikvienam ir apm. 10 minūtes laika un iespējams atzīmēt sākuma punktus.

Noslēgumā dalībnieki izveido grupas 3- 4 cilvēku sastāvā un apmainās ar viedokļiem

Var izmantot arī ikdienišķus konfliktus, ja grupā nevalda pietiekoša savstarpēja uzticēšanās.

AKMEŅU MEŠANA

Mērķis: Konflikta dinamikas treniņš

Vecuma grupa: sākot ar 5. klasi

Dalībnieku skaits: sākot ar 4

Ilgums: 45 min.

Sagatavošanās: papīrs un zīmuļi

Norise: dalībnieki sapulcējas mazās grupās, 4-6 cilvēku sastāvā. Viņu uzdevums ir kopīgi izdomāt par tālāk aprakstīto situāciju stāstiņu, kas apraksta nokļūšanu tādā situācijā. Šinī gadījumā fantāzijai nav noteiktas robežas.

Situācija:

1. Kāds pašreiz gatavojas izsist ar akmeni logu
2. Kāds pašreiz gatavojas ar nazi sadurt automašīnas /velosipēda riepu
3. Kāds pašreiz gatavojas ar beisbola nūju uzbrukt otram
4. Kāds pašreiz gatavojas izvilkēt mobilo tālruni no klasesbiedra skolas somas.

Stāstiņi/ rezultāti tiek darīti zināmi visai grupai.

KONFLIKTA ESKALĀCIJAS PAKĀPES

Mērķis: eskalācijas pakāpju iepazīšana

Vecuma grupa: visas

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: 30 min.

Sagatavošanās: eskalācijas pakāpju grafiks pēc Glasla /Glasl/

Norise: nodarbības vadītājs lūdz dalībniekus sadalīties grupās, kas sastāv no 2 cilvēkiem, un pārdomāt kādu situāciju no skolas ikdienas dzīves, izsekojot līdz eskalācijas pakāpēm. Pēc tam divas grupas sanāk kopā un pārdomā situācijai piemērotas deeskalācijas iespējas.

KONFLIKTU KARTE

Mērķis: uztvert un spēt novērtēt konfliktus savā mācību grupā, klasē vai skolā

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: mazas grupas 3-6 dalībnieku sastāvā

Ilgums: 30-45 minūtes

Sagatavošanās: sagatavot lielas papīra loksnes (tāfeles lielumā)

Norise: „Diskutēt par skolā šī mācību gada laikā savā grupā/ klasē / piedzīvotajiem konfliktiem. Uzrakstīt tos pēc šāda parauga!“:

Sadalīt lielu loksni 4 daļās un ierakstīt:

1. daļa : konflikta nosaukšana
2. daļa: kā konflikts tika atrisināts?
3. daļa: kādu risinājumu būtu vēlējies Tu?
4. daļa: kā Tavuprāt pietrūka, lai risinājums būtu labs?

Visi kopā vērtē. Centrālais jautājums:

Kādi ir labi konflikta risinājumi?

Kādi ir to priekšnoteikumi?

AKLAIS PLANKUMS

Mērķis: atzīt, ka uztvere ir dažāda

Vecuma grupa: sākot ar 5. klasi

Dalībnieku skaits: jebkāds

Ilgums: 10 min.

Sagatavošanās: kartītes atbilstoši dalībnieku skaitam, kuru kreisajā pusē ir krusts un labajā – punkts.

Norise: nodarbības vadītājs dod šādu norādi: katram cilvēkam aci ir aklais plankums – tur, kur redzes nervs no acs iziet uz smadzenēm. Mūsu smadzenes uzskaita trūkstošo informāciju un aizpilda aklo plankumu. Mēs neredzam lietas un nemanām, ka neredzam tās.

Dalībniekiem tas pašiem jāizmēģina. Nodarbības vadītājs izsniedz katram pa kartītei, kuras kreisajā pusē ir krusts un labajā – punkts. Dalībnieki aizver kreiso aci un tur kartīti pie sejas. Ar labo aci jāfiksē krusts uz kartītes. Ja kartīti lēnām attālina no sejas, kādā noteiktā vietā pazūd punkts – tas ir aklais plankums, kas organiski ir mūsu acīs.

Tad grupa apmainās viedokļiem par to, kur dzīvē un konfliktos ir aklie plankumi.

UZTVERES FILTRS

Mērķis: uztveres daudzveidība / perspektīvu maiņa/

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: vism. 4

Ilgums: 30 min.

Sagatavošanās: darba lapas ar izteicieniem, zīmuļi

Norise: nodarbības vadītājs stāsta dalībniekiem notikumu un noslēgumā izdala zīmīti ar desmit izteicieniem. Dalībniekiem aiz izteiciena jāuzraksta „P“, ja tas ir pareizs, „N“, ja nepareizs un „?“ , ja izteiciens nav novērtējams, tāpēc, ka trūkst informācijas. Izpildes laiks ir 1 minūte.

Notikums:

Skolotājs izsauc pie sevis Lauru un runā ar viņu par to, cik svarīgi ir pastāvīgi un precīzi izpildīt mājasdarbus. Laura ir nedaudz apjukusi, viņa domā, ka tā viņai nav problēma, jo Laura to aizmirsa tikai vienreiz, un pēdējais darbs apliecināja, ka viņai viss skaidrs.

Vingrinājums tiek kopīgi novērtēts ar uzskaites lapas palīdzību, kas piestiprināta pie tāfeles. Novērtējums parāda, ka (ļoti ticams) nevienu reizi nebūs pilnīgas vienprātības par visu 10 izteicienu vērtējumu.

Pirms nodarbības vadītājs dod risinājumu, viņš kopā ar grupu pārrunā izvērtēšanas jautājumus, vaicājot: „Kas ietekmē izpratni?”

Iespējamais izteiciens (un risinājums):

1. Skolotājs izsauc pie sevis Lauru, lai parunātu ar viņu (P)
2. Skolotājs dusmojas par Lauras nolaidību mājasdarbos (?)
3. Skolotājs jau kādu laiku seko Lauras mājasdarbiem. (N)
4. Laurai pēdējā laikā bieži nebija izpildīti mājasdarbu. (N)
5. Laura pierāda, ka viņai vienmēr bija izpildīti mājasdarbi. (N)
6. Priekšlikums paredz katru dienu uzrādīt mājasdarbus. (N)

KLASES EKSKURSIJA

Mērķis: mācīties klausīties, lietišķi un pamatoti noformulēt savas vēlmes

Vecuma grupa: visas

Dalībnieku skaits: sākot ar 10, līdz skolēnu skaitam klasē

Ilgums: 30 minūtes atkarībā no dalībnieku skaita

Sagatavošanās: sagatavot tekstu par tēmu; puse no klases vēlētos, lai gaidāmā klases ekskursija būtu brauciens uz jūru, otra puse vēlētos doties uz laukiem - lielu zirgkopības vai zemnieku saimniecību, kur varētu jāt ar zirgiem, spēlēt spēles, utt. Tekstam jābūt piemērotam adresāta interesēm.

Norise: dalībniekus sadala divās grupās. „Jūras” grupa apsēžas vienā rindā, „Lauku” grupa – tai pretim. „Jūras” grupas dalībnieki izsaka savu vēlmi un pamato to šādi: „Es gribētu braukt uz jūru, jo es labprāt peldu.” Pretimsēdošie „Lauku” grupas dalībnieki atkārtoti dzirdēto, izsaka savu vēlmi un tad pamato to, piem., : „Tu gribētu braukt uz jūru, jo tu labprāt peldi, bet es vairāk gribētu uz laukiem, jo labprāt gribētu jāt ar zirgu.” Pretimsēdošais atkārtoti šo izteicienu un izsaka savu vēlmi, utt.

BSIERMAIZĪTE

Mērķis: rosināt pārdomas par teiktā uztveres daudznozīmību

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: sākot ar 4/5 personām

Ilgums: 20 min.

Sagatavošanās: maizītes, nazis, gabals siera, sviests, šķivis; grupa publikā un galds, ko visi var labi redzēt.

Norise: nodarbības vadītājs paskaidro situāciju:

Istabā drīz ienāks marsietis. Viņš tikko ir nosēdies uz zemes un ir ļoti izsalcis. Lai apmierinātu savu izsalkumu, marsietis ir nopircis visas siera maizītes sastāvdaļas, ko uz Zemes, kā viņš ir redzējis, daudzi labprāt ēd. Taču viņš nezina, kā pagatavot siera maizīti. Visas grupas kopējais uzdevums ir paskaidrot marsietim, kā pagatavot siera maizīti. Marsietis saprot valodu, taču pats tajā nerunā.

Nākamajā mirklī parādās neparasti ģērbies neparasts marsietis un sasveicinās ar dalībniekiem pēc savas paražas (piemēram, pakrata nevis roku, bet kāju). Sastāvdaļas viņš noliek uz galda visiem redzami. Sākas. Dalībnieki pamāca marsieti, kā no sastāvdaļām uztaisīt gatavu, ēdamu siermaizīti. Marsietis precīzi izpilda visas norādes tieši tā, kā teikts, tomēr savādāk, nekā tās ir domātas. Ja kāds saka : „Nem nazi rokā!”, nazis tiek paņemts aiz nepareizā gala, ja kāds saka: „Sagriez maizīti divās daļās!” marsietis nogriež mazu gabaliņu vienā galā un tā tālāk.

Noslēgumā seko izvērtējošas pārrunas ar šādiem jautājumiem:

- Kāpēc marsietis norādes saprata nepareizi?
- Kas viņam palīdzēja saprast, kā tās patiesībā bija domātas?
- Vai dalībnieki var minēt piemērus no savas ikdienas, kad rodas pārpratumi? Kādas sekas ir pārpratumiem?

VIENS ATTĒLS – DIVI ATTĒLI ?! – PERSPEKTĪVAS ATTĒLI

Mērķis: Dalībnieki atzīst, ka lietas var uztvert dažādi.

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: piemērots jebkura lieluma grupai, (arī kā autogēnais treniņš).

Ilgums: 15 min

Sagatavošanās: sagatavot grupai attēlus (bez teksta)

Norise: nodarbības vadītājs parāda dalībniekiem piem., 1. attēlu. Katrs īsi uzraksta, ko redzējis. (apm. 2 min. laikā).

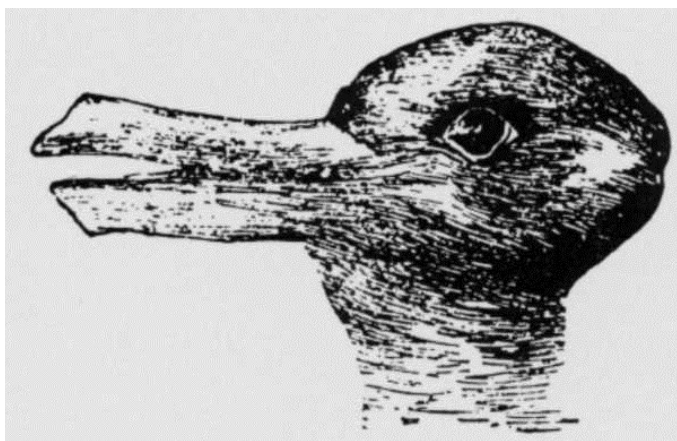
Nodarbības vadītājs apkopo risinājumus uz tāfeles. Rezultātā daļa no grupas redzēs jaunu, bet daļa – vecu sievieti.

Ar citiem attēliem var strādāt taisni tāpat.

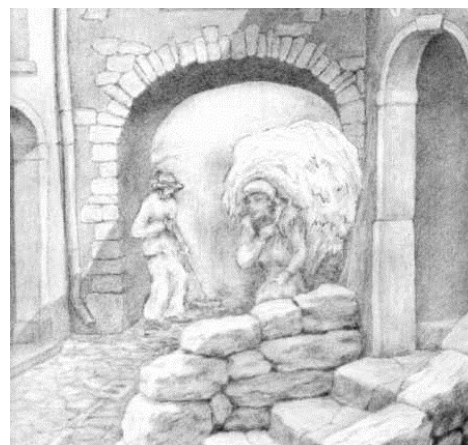
Izvērtējuma pārunās grupa apmainās ar viedokļiem, kā ir tad, ja citi redz ko citu kā pats.

1. attēls: veca vai jauna sieviete?

2. attēls: zaķis vai pīle?

3. attēls: Zem vārtu ailes strādā ielu slaucītājs, pa ielu nāk sieviete, kura nes sienu. Vai tas nav kāda godājama, vecāka kunga – skolotāja vai birģermeistera profils?

KOMUNIKĀCIJAS PUSES

Mērķis: dažādu komunikācijas veidu apzināšana

Vecuma grupa: sākot ar 7 klasi

Dalībnieku skaits: jebkāds

Ilgums: 20 min. katrai aintai

Sagatavošanās: 4 lappuses katram ziņojumam pēc Schulz von Thun (sk. nod. 2.3.1.)

Norise: nodarbības vadītājs lūdz dalībniekus, sekojošās ainas atšifrēt 4 komunikācijas daļās.

- a. Antons satraukts saka klasē: „Mans mobilais telefons ir pazudis.“
- b. Millera kungs starpbrīdī ienāk skolotāju istabā un saka: „Kafijas vairs nav.“

KVADRĀTU SPĒLE

Mērķis: saprašanās bez vārdiem

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: jebkāds

Ilgums: 15 min

Sagatavošanās: virve, iespēja visiem aizsiet acis

Norise: visi dalībnieki ir aizsējuši acis un turas pie vienas virves. Viņi mēģina izveidot kvadrātu, nerunājot viens ar otru. Kurai komanda tas izdosies labāk? Iesp. kvadrātu vai apli uzzīmēt uz grīdas un atzīmēt stūra / starta/ izejas punktu.

MĀJA - KOKS - SUNS

Mērķis: komunikācija bez vārdiem, sadarbības atspoguļošana, Ilgums: 30 minūtes

Sagatavošanās: papīra lapa un pietiekoši garš grafiņa vai krāsainais zīmulis uz katru dalībnieku pāri

Norise: dalībniekus sadala grupās pa divi. Katra grupa saņem pa zīmuli un papīra lapai. Uzdevums ir kopīgi turēt zīmuli un, nerunājot vienam ar otru, uzzīmēt māju, koku un suni. Zem gatavā zīmējuma jābūt abu autoru parakstiem.

Kad visi ir beiguši darbu, attēlus izliek redzamā vietā un aplūko, kas parasti izraisa smieklus. Tad jautā pāriem, kā viņi ir rikojušies. Notiek pārrunas par to, kas ir laba un slikta sadarbība, un mediators ar komediatoru izdara secinājumus par sadarbību.

ZIG-ZAG VINGRINĀJUMS

Mērķis: atspoguļošanas vingrinājums

Vecuma grupa: visas

Dalībnieku skaits: ne vairāk par 14, jo citādi vingrinājums ieilgst un kļūst garlaicīgs.

Ilgums: atkarībā no dalībnieku skaita un vēstījumu garuma 20 - 30 minūtes

Sagatavošanās: Nav nepieciešama

Nodarbības norise: dalībnieki sēž viens otram iepretī (zig –zag veidā). No 14 dalībniekiem katrā pusē sēž septiņi. Pirmā dalībnieka uzdevums ir pastāstīt par kādu konfliktu vai nepatīkamu situāciju. Viņam ieslīpi pretī sēdošais dalībnieks atspoguļo stāstījumu un izjūtas, kuras viņš uztvēris. Pēdējā dalībnieka stāstījumu atspoguļo pirmais.

KONTROLĒTS DIALOGS

Mērķis: vingrināties aktīvi klausīties un atspoguļot

Vecuma grupa: sākot ar 8.klasi Dalībnieku skaits: vismaz 4

Ilgums: 20 -30 minūtes

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Norise: nodarbības vadītājs pēc īsa ievada lūdz dalībniekus vingrināties aktīvi klausīties kontrolētā dialogā Te iespējami dažādi varianti:

1. Nākošais runātājs vēl pirms sava stāstījuma uzsākšanas nupat dzirdēto apkopo saviem vārdiem (pēc būtības).
2. Runātāja kaimiņš pa labi ir atbildīgs par aktīvu klausīšanos. Pēc katras runas papildinājuma kaimiņš pa labi pārfrāzē, t. i. ar saviem vārdiem atstāsta tikko dzirdēto.

3. Runātājs izvēlas kādu, kurš viņā aktīvi klausās un pieraksta galvenos izteicienus uz moderācijas kartēm.

Katrā variantā verbālajā konfliktā iesaistītā puse izsakās par to, vai atstāstījumā jūtas saprasta vai ne, ja tā ir, tad viņa saka : „Tā ir,“ vai „paldies“ Ja tā nav, viņa tad arī izsakās, piem.: „Tā gan nav.“ Tad klausītājam vēl ir iespēja vēlreiz stāstīt. Ja arī tad neizdodas, runātājs atkārto savu izteikumu, un aktīvais klausītājs atkal mēģina ar saviem vārdiem izdarīt kopsavilkumu.

TRĪS MINŪŠU STĀSTS

Mērķis: Klausīšanās, uztvere, - stāstīšanas tehnika – klausīšanās tehnika

Vecuma grupa: sākot ar 7.klasi

Dalībnieku skaits: vismaz 4

Ilgums: 25 min.

Sagatavošanās: situāciju kartes

Norise: nodarbības vadītājs sadala visu grupu grupās pa četri. Mazās grupas veido katra divus pārus.

Viens pāris saņem karti A1 un A2, un otrs pāris - kartes B1 un B2.

Otraja posmā pāri apmainās kartēm.Svarīgi, lai katrs dalībnieks vienreiz būtu stāstītājs un vienreiz - klausītājs.

Karte A1: Nākamo 3 minūšu laikā pastāsti savam partnerim par tavām skaistākajām brīvdienām.

Karte A2: Izmantojot pusi no atvēlētā laika, kamēr tavs partneris ar tevi runā, parādi viņam bez vārdiem:

- a. ka esi uztraucies;
- b. ka esi dusmīgs.

Karte B1: Pastāsti savam partnerim nākamo 3 minūšu laikā par kādu labu grāmatu vai filmu

Karte B2: Izmantojot pusi no atvēlētā laika, kamēr tavs partneris ar tevi runā, parādi viņam bez vārdiem:

- a. ka esi bēdīgs;
- b. ka esi noguris.

Pēc tam mazo grupu dalībnieki dalās izjūtās, ko izjutuši, vingrinoties stāstīšanā.

NOTIKUMS NO DAŽĀDĀM PERSPEKTĪVĀM

Mērķis: vingrināties mainīt perspektīvu

Vecuma grupa: jebkura

Dalībnieku skaits: vismaz 4

Ilgums: 30 min.

Sagatavošanās: nav nepieciešama

Norise: divi vai trīs dalībnieki stāsta visiem labi zināmu notikumu vai pazīstamu pasaku, to darot katreiz no kādas citas pasakā vai notikumā darbojošās personas perspektīvas.

Izvērtējums: pēc tam, kad notikumi izstāstīti, dalībnieki apmainās ar šādiem jautājumiem:

Kā mainījās stāsts pēc tam, kad mainījās stāstītāja perspektīva?

Vai ir viens patiesāks notikums vai visi ir patiesi?

SABOJĀTAIS AKVARELIS

Mērķis: vingrināties mainīt perspektīvu

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: 45 minūtes

Sagatavošanās: situācijas apraksts, uzrakstīts uz lapas

Norise: nodarbības vadītājs nolasa šādu notikumu: „Štefija un Maksis vizuālās mākslas stundā sēž blakus. Viņi negrib sēdēt kopā, bet skolotājs viņus nosēdināja šajā vietā. Štefija ir ļoti dzīva skolniece, kura daudz plāpā ar savām kaimiņnēm. Viņai vairumā priekšmetu ir sliktas atzīmes, tikai ne vizuālajā mākslā. Tas ir viņas mīļākais

priekšmets, un viņa zīmē ļoti skaisti, Štefijas zīmējumi ne reizi vien ir bijuši izstādīti skolā. Centīgais Maksis viņai liekas ļoti garlaicīgs.

Maksis ir ļoti mierīgs, čakls skolēns, kuram gan nepatīk vizuālā māksla, un viņš arī neprot labi zīmēt. Makša mīļākais priekšmets ir matemātika. Štefija ar savu rosīgumu viņam krīt uz nerviem, Maksis ne reizi vien ir brīdinājis viņu, lai nav tik aušīga.

Pagājušajā vizuālās mākslas stundā notika, lūk, kas: skolēniem bija jāzīmē portrets ar ūdenskrāsām. Kad Štefija pēc brīža apskatīja Makša zīmējumu, viņa skaļi iesmējās un sāka zoboties. Tad Maksis paņēma ūdensglāzi un izgāza uz Štefijas zīmējuma, tādējādi sabojājot to."

Dalībnieku grupu sadala. Viena puse ir „Štefija”, otra - „Maksis”, t.i. dalībniekiem jāiedzīvojas „Štefijas” vai „Makša” lomā. „Štefijas” paliek sēžot un katrai „Štefijai” sēž pretī kāds „Maksis”.

1. uzdevums: „Štefija” iejūtas „Makša” situācijā un saka viņam, ko viņa domā par to, kā Maksis juties zīmēšanas stundā. „Maksis” labo vai apstiprina „Štefijas” teikto.
2. uzdevums: „Maksis” iejūtas „Štefijas” situācijā un saka viņam, ko viņš domā par to, kā „Štefija” jutusies zīmēšanas stundā „Štefija” labo vai apstiprina „Makša” teikto.

Viņi sāk teikumus šādi: „Es kā Maksis jutos,” vai „Es kā Štefija jutos,” t.i. viņi arī verbāli uzņemas otra lomu.

LAPSA UN STĀRĶIS

Mērķis: vingrināties mainīt perspektīvu

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē (īpaši piemērots 5.-7. klasēm)

Ilgums: 45 minūtes

Sagatavošanās: situācijas apraksts, uzrakstīts uz lapas, tīras lapas uzdevumu izpildei

Norise: nodarbības vadītājs nolasa šādu fabulu: „Reiz viltīgā, ļaunprieģīgā Lapsa ielūdza stārķi pusdienās. Stārķis bija pārsteigts, bet labprāt piekrita. Lapsa, gribēdama izjokot Stārķi, pasniedza viņam gaļas viru plakanā šķīvī. Ļoti izsalkušajam Stārķim rūca vēders, taču viņš ar savu garo knābi nevarēja apēst ne visniecīgāko viras daudzumu. Lapsa izlaka visu gardo, trekno virumu viena pati, ar baudu aplaizījās un smīnēdama apvaicājās Stārķim, kāpēc viņam nav ēstgribas.

Pēc kāda laika Stārķis ielūdza Lapsu ciemos savā ligzdā uz jumta. Lapsa, kas aizvien bija kāra uz ēdamo, pasteidzās ar ciemošanos. Viņas degunu jau pa gabalu kairināja jaukā cepeša smarža, kas nāca no Stārķa ligzdas. Lapsai saskrēja siekalas mutē. Taču kad Stārķis pasniedza ēdienu garkaklainā māla krūkā, novēlot labu ēstrgrību, viešņa tikai bezpalīdzīgi noskatījās. Lapsa velti pūlējās iespiest savu smailo degumu krūkā. Izsalkusi ar nokārtu galvu un ierautu asti viņa aizlida uz savu alu, un ilgi vairs nekur nerādījās.

Kad nodarbības vadītājs ir beidzis, viņš jautā, kā kats dalībnieks iedomājas šo notikumu. Var uzdot dalībniekiem to atstāstīt. Izpratnes jautājumi tiek atbildēti.

Tad dalībnieku grupu sadala. Viena puse saņem 1., otra - 2. uzdevumu.

Uzdevumu izpilda kopā rakstveidā. Tad abas dalībnieku grupas apsēžas pretī viena otrai: vienā pusē sēž Lapsas, otrā –Stārķi.

1. uzdevums: kā gāja Lapsai, kad viņa ielūdza Stārķi, kā viņa jutās? Ko viņa domāja? Ko izjuta Lapsa, kad redzēja, ka Stārķis neko nevar dabūt knābī?

Kā jutās LAPSA, kad saņēma Stārķa ielūgumu un kā viņa jutās tad, kad velti pūlējās iespiest savu degunu māla krūkā?

1. uzdevums: kā gāja Stārķim, kad viņš bija ciemos pie Lapsas, kā viņš jutās? Kā gāja Stārķim kad viņš ielūdza Lapsu un pasniedza tai ēdienu? Kā viņš jutās, kad neko nevarēja dabūt knābī?.

Tad abas dalībnieku grupas apsēžas pretī viena otrai: vienā pusē sēž Lapsas, otrā –Stārķi.

2. uzdevums: visas Lapsas stāsta, kā jutušies Stārķi un otrādi. Attiecīgā pretējā grupa salīdzina atbildes ar tām, ko paši izstrādājuši. (Ikviens, kurš grib kaut ko teikt, tiek pie vārda).

MILLERES KUNDZE UN CĀNA KUNDZE

Mērķis: saklausīt cita viedokli - vingrināties mainīt perspektīvu

Vecuma grupa: pieaugušie

Dalībnieku skaits: līdz 26

Ilgums: 30 minūtes

Sagatavošanās: uz lapas uzrakstīts situācijas teksts un uzdevumi

Nodarbības norise: notikuma nolasīšana – pēc kārtas uzdot uzdevumus un katru novērtējot.

Milleres kundze savu meitu Nikolu, kura apmeklē vispārīzglītojošās skolas 8. klasi, ir izaudzinājusi par ļoti pašapzinīgu meiteni, un priecājas, ka viņa nevienam neatļaus kāpt sev uz galvas. Mācību gada vidū nomainījās klases audzinātāja, kopš tā laika Nikolas sekmes ir pasliktinājušās, un pēdējā vecāku sapulcē Milleres kundze no jaunās klases audzinātājas, Cāna kundzes, uzzināja, ka Nikola esot lecīga un bezkaunīga, kā arī sakūdot citas skolnieces būt nepakļāvīgām. (Nikola esot klases priekšā teikusi. „Cāna kundze ir jauna slota, kas tīri izslaucīs klasi, „ un „Kāda atšķirība starp Cāna kundzi un raganu? Nekāda!“) Milleres kundze lūdza skolas direktoru pārcelt savu meitu paralēlklasē, jo Cāna kundze viņas meitu esot „paņēmusi uz grauda“, un viņa neredzot iespēju, kā meita varētu pie jaunās skolotājas saņemt labas atzīmes.

1. uzdevums: Milleres kundze un Cāna kundze stāsta viena otrai par notikumu.

2. uzdevums: viņas stāsta viena otrai, par ko ir dusmojušās, un kā viņas tad jutās.

3. uzdevums: zīmītes ar vārdiem - Milleres kundze un Cāna kundze - noliek uz krēsla. Dalībnieki nostājas aiz krēsliem. Viņi atstāsta notikumu no no otrās puses viedokļa Es – formā vai 3. personā.

NEVARDARBĪGA KOMUNIKĀCIJA

Mērķis: vingrināties komunicēt nevardarbīgi, ievērojot nevardarbīgas komunikācijas posmus

Vecuma grupa: sākot ar 8.klasi

Dalībnieku skaits: atbilstošs skolēnu skaitam klasē

Ilgums: 60 minūtes, atkarībā no dalībnieku skaita

Sagatavošanās: sagatavot papīru un zīmulus

Norise: katrs dalībnieks uz brīdi norobežojas un pārdomā kādu sev aktuālu konflikta situāciju. Pēc tam pārdomātais konflikts jāuzraksta uz veidlapas.

Veidlapa izskatās šādi:

- Mani novērojumi (radušās situācijas apraksts, to neizvērtējot, t. i. ; tas, ko esmu konkrēti dzirdējis, lasījis vai redzējis):
- Manas jūtas, mana noskaņa – kā es jūtos ar to, ko esmu novērojis):
- Manas vajadzības (piem., vajadzība pēc savas telpas, būt ievērotam un atzītam, kaut ko varēt izdarīt un izveidot, tikt sadzirdētam, būt piederīgam, akceptētam un respektētam, drošība, kontakts, skaidrība, pašāvērtība, autonomija, sapratne, jēga, panākumi)
- Mans konkrētais un izpildāmais lūgums (pozitīvs formulējums):...

(Šajā veidlapā ir četri nevardarbīgas komunikācijas analogi posmi.)

Nākamajos posmos nodarbības vadītājs lūdz veikt gradāciju: „Lūdzu izsakiet skalā no 0 -10 , kā Jūs izjūtat konfliktu ietekmi. „0“ nozīmē, ka Jūs neizjūtat nekādu konflikta ietekmi; „3“ var nozīmēt, ka konflikts gan ir nepatīkams, taču Jūs neizjūtat konfliktu ietekmi; „9“ var nozīmēt, ka Jūs iekšīgi „vārties“

Šis vingrinājums ir piemērots kā grupas mediācijas metode konflikta izgaismošanas fāzē. Tā ir laba iespēja grupas mediācijas laikā uzsākt sarunu ar tiem, kuri konflikta situācijas ietekmi izjūt visvairāk.

RITENĀ METODE

Mērķis: vingrināties atspoguļot lietas apstākļus, sajūtas, vajadzības un vēlmes, lūgumu formulēšanu atbilstoši nevardarbīgas komunikācijas noteikumiem (sk.nod.2.3.2)

Dalībnieku skaits: līdz 24, tam jādalās ar 6

Ilgums: 45 minūtes

Sagatavošanās: jēdzienus „lietas apstākļi”, „emocijas”, „vajadzība”, „vēlme” un „lūgums” ar lieliem burtiem atsevišķi uzraksta uz kartītēm. Dalībniekus sadala grupās pa 6. Visi 6 grupas dalībnieki sēž vienā mazā aplī; vairākas grupas vienā telpā.

Nodarbības norise: katra dalībnieka priekšā noliek kartīti ar kādu no jēdzieniem. Dalībnieks, kas nav saņēmis kartīti, stāsta par konfliktu, ko piedzīvojis. Pirmais kaimiņš atspoguļo lietas apstākļus, otrais –emocijas, trešais vienu vai vairākas vajadzības, ceturtais vienu vai vairākas vēlmes un piektais formulē lūgumu, ko stāstītājs varētu izteikt savam konflikta partnerim. Tad katrs pavirzās par vienu krēslu tālāk, lai dotu vietu nākamajam stāstījumam par konflikta situāciju. Vingrinājums ir beidzies, kad ikviens ir pasēdējis uz katra krēsla.

1. Persona *pastāsta par konfliktu*
2. Persona *attēlo lietas apstākļus*
piem., „Vai es tevi pareizi sapratu, tu...”
3. Persona mēģina saprast *emocijas*, kas slēpjas aiz konflikta,
piem., „Tu biji ...” Vai tu jūties ... ?”
4. Persona formulē vajadzību, kas varētu būt izteikta,
piem., „Vai tev vajadzētu....?” “Tava vajadzība?”
5. Persona mēģina iejusties 1 personā un tās vārdā formulēt

lūgumu/vēlmi:

- Ko viņa varētu teikt konflikta otrajai pusei?
piem., „Es tevi lūdzu (otru konflikta pusi) ...”
„Es no tevis vēlos...”

1000 LITU SPĒLE (100 € SPĒLE)

Mērķis: apzināt konflikta risinājuma iespēju daudzveidību

Vecuma grupa: Jebkura (naudas summu piemērot vecuma grupai)

Dalībnieku skaits: vismaz 6

Ilgums: 30 min.

Sagatavošanās: sagādāt (spēlei nepieciešamo) minētajā apjomā

Izpilde: nodarbības vadītājs sadala grupu mazākās grupās pa 3 cilvēkiem katrā. Katra grupa saņem 20 x naudas zīmju (= kopā 1000 euro). Katras grupas uzdevums ir sadalīt naudu, ievērojot šādus noteikumus:

1. Nauda jāsadala grupā
 2. Kāds grupas dalībnieks nesaņem naudu
 3. Visi 3 piekrīt sadalei
 4. Grupām ir 10 minūtes laika, lai atrastu savu risinājumu
- Noslēgumā rezultāti tiek demonstrēti visai lielajai grupai.

LOMU SPĒLE

Lomu spēlē piedalās lomu spēlētāji, kuri notēlo kādu konfliktu, mediatori un 2 vai vairāki skatītāji.

Mērķis: vingrināties vadīt mediācijas procesu, izmantojot lomu spēles iespējas.

Vecuma grupa: jebkura. Skolēniem bieži sagādā grūtības pārliecinoša lomas atveide.

Dalībnieku skaits: līdz 24. Katra atsevišķa lomu spēlētāju grupa sastāv no diviem strīdniekiem, diviem mediatoriem un 2 – 4 skatītājiem. 6-8 cilvēki grupā

Ilgums kopā ar izvērtēšanu grupā: apm. 45 minūtes.

Sagatavošanās: lomu kartītes, kurās aprakstītas lomas un konflikta situācija.

Lomu spēlētāji saņem savas kartītes atsevišķi, tā, lai viņi neredzētu konflikta partnera kartīti. Ieteicams papildus aprakstīt viņiem lomu vārdiski, lai viņi tajā varētu labāk iejusties. Mediatori saņem īsu informāciju par strīdnieku konfliktu. Lomas izveide uzdots tās spēlētājam. Svarīgs priekšnoteikums ir tas, lai lomu atveidotāji patiesi uzņemtos savas lomas, šādā gadījumā viņiem jābūt iekšēji gataviem un spējīgiem iejusties lomā. Tad lomu spēlē rodas reāla konflikta izjūtām ļoti tuva norise, kas dod mediatoriem iespēju veikt reālu mediāciju.

Norise: lomu spēle notiek maksimāli tuvu īstenībai. Mediatori saņem uzdevumu, galdu un krēslu novietot tā, kā paši uzskata par vajadzīgu. Strīdniekiem jāpagaida „ārā”, līdz viņus pasauc. Lomu spēlētāju saistība ar konfliktu īpaši spēcīgi izpaužas tad, ja kāds no viņiem pats ir piedzīvojis izspēlēto. Šī iemesla dēļ lomu spēles noslēgumā ar simbolisku žestu vajadzētu lomu atkal „pārsvītrot”. Lomu spēlētāji var sniegt viens otram roku vai apkampties, lai no lomām atkal pārietu uz normālām attiecībām.

Lomu spēlē var vingrināties atsevišķu mediācijas posmu vai visas mediācijas norises apgūvē.

Izvērtējums: jebkura lomu spēle būtu jāizvērtē pēc stingri noteiktas shēmas; izvērtējums dod iespēju atspoguļot mediatoru interakciju iedarbību no dažādiem aspektiem. Vajadzētu radīt atgriezenisko saiti, nevis dot novērtējumu, šī iemesla dēļ, tiem kuri izsakās, jārunā Es formā.

Vispirms ieteicams īss zibens aplis, par jautājumu: „Kā man šobrīd ir?”

- 1. Jautājumi mediatoriem:** „Kā Jums bija? Kā Jūs jutāties savās lomās? Kas noritēja labi? Kas bija grūti? Ko Jums vēl vajadzētu? Utt. Mediatori novērtē savu darbu un var pajautāt konflikta partneriem, kā uz viņiem iedarbojās noteikti jautājumi vai teikumi.
- 2. Jautājumi konflikta partneriem:** „Kā Jums bija? Vai jutāt, ka pret Jums izturas taisnīgi? Vai Jums bija ir iespāids, ka mediatori ir neitrāli? Kas nāca Jums par labu? Kas Jums palīdzēja atrast risinājumu? Utt. Konflikta partneri veido ar mediatoriem atgriezenisko saiti.
- 3. Novērotāji izsaka savus vērojumus** „Ko Jūs ievērojāt? Vai mediatori labi iejutās konflikta partneru situācijā? Vai viņi labi reflektēja? Kas Jums patika sevišķi labi un ko Jūs darītu savādāk? “Runātāji izsakās pozitīvas kritikas garā

7.3. SKOLAS TREIŅOS IZMANTOJAMIE MATERIĀLI

Skolēniem ir paredzēti sekojoši materiāli. Tie daļēji nodrošina konkrētu palīdzību formulējumu veidošanā un iztīrā tēmu „mediācija”vienkāršākā līmenī. Skolēniem bieži var palīdzēt iepriekš noformulēti jautājumi un teikumu sākums.

JAUTĀŠANAS MĀKSLA

Vispirms uzdot jautājumus, kas padara sarunu grūtāku:

1. Jautājums par vainīgumu: „Vai Tu nevarēji iedomāties, ka tev nevajadzēja tā darīt?”

Sekas:sarunas partnerī rodas sajūta, ka viņam ir jāizstāvas pret pārmētumiem.

2. Slēgta tipa jautājumi (atbilde jā- vai nē): „Vai Tu spēri viņam vai nē?”

Sekas: jautātājs saņem mazāk informācijas.

3. Suģestējošs jautājums: „Īstenībā Tev A. nemaz nepatīk, vai ne?”

Sekas: sarunas partneris jūtas neērti, jo viņam kaut ko iestāsta.

4. Retoriskie jautājumi: „Vai šeit ir kāds, kurš nezina, ka citus nedrīkst piekaut?”

Sekas: sarunas partneris nejūtas uzrunāts.

Tad seko jautājumi, kas rosina sarunu

1. Atvērtie jautājumi

Mērķis: sarunas partneri rosināt izteikt viņa paša uztveri, domas, uzskatus .

„K” jautājumi: „Kurš...,kā..., kur., kas...,kālab..., kuri?”

2. Sapratnes jautājumi „Kā tas bija? Vai Tu paklupi pār F. kāju?”

Mērķis: jautātājs grib patiešām saprast sarunas partneri. Tādējādi viņš rada iztaujātajā personā sajūtu, ka viņas atbildes ir svarīgas un viņu uztver nopietni.

3. Turpinošie jautājumi: „Kas notiktu, ja viņa tevi vēl nebūtu izsmējusi?”

Mērķis: iztaujātajai personai jāvar attīstīt jaunus viedokļus un domas. Saruna tiek padziļināta.

4. „Durvju atvērēja” jautājumi: „Vai Tu vari man pastāstīt to vēl precīzāk, lai es varu to pa īstam iedomāties?”

Mērķis: šie jautājumi palīdz iztaujātajai personai pārvarēt klusēšanu gadījumos, kad viņam grūti tikt ar to galā. Tiem jāiedrošina, jārada pasargātības sajūta un jārosina uz stāstīšanu.

MEDIATORA UZDEVUMS

1. Sākums un noslēgums

Jebkuras mediācijas tikšanās prasa labu sākumu (sasveicināšanos) un skaidru noslēgumu (galīgu vienošanos, respektu, atvadišanos) Tas jānodrošina Jums kā mediatoriem.

2. Mediācijas organizēšana

Jums jā rūpējas, lai būtu nodrošināti visi labas mediācijas priekšnoteikumi. Jūs sagatavojat telpu, gādājat par labvēlīgu gaisotni un vienojaties par pietiekoši ilgu laiku sarunai. Ja Jūs atbildat par norisi un tās ietvariem, konflikta partneri iekļauj tajos savas tēmas.

3. Gādāt par visiem - būt visu respektētām

Mediators un mediatorē pārstāv visas puses. Reizēm apgalvo, ka viņi ir neitrāli. Gan viens, gan otrs nozīmē, ka viņi vienlīdz gādā par katru strīdā iesaistīto pusi un nevienam nedod priekšroku vai neatstāj nevienu novārtā. Visiem viņi dod laiku un iespēju runāt par to, kas viņiem ir svarīgs. Mediatoram un mediatorēi jājūt, ka iesaistītās puses viņus respektē. Ja Jums uzbrūk vai Jūs apvaino, tad pārrunājiet un noskaidrojiet katru šādu gadījumu. Ja iesaistītās puses Jūs necienīs, mediācija neizdosies.

4. Atbalsts un iegroģošana

Jūs vadāt mediācijas norisi. Tās neatņemama sastāvdaļa ir iesaistīto puģu atbalstīšana.Reizēm viņi ir jāiedroģina pateikt to, kas viņiem ir svarīgs. Pirms strīdnieki varēs sākt runāt viens ar otru, saruna notiks ar Jūsu starpniecību. Reizēm Jums jāieģaucas, lai novērstu apvainojumus vai vardarbību. Jūsu uzdevums ir nodroģināt skaidru priekģstatu par to, kas ir svarģgs konflikta partneriem. Jūs palģdzat iesaistģtajģm pusģm atkal savstarpģģji tuvoties.

5. Ievērot noteikumus

Mediācija nevar norisināties, ja pastāvīgi pārkāpj noteikumus, tas ir saprotams. Atgādiniet iesaistītajām pusēm, ka tās ir piekritušas noteikumiem vai noskaidrojiet, kāpēc tos neievēro. Protams, arī Jums pašiem jāievēro noteikumi. Un galvenokārt: izturieties konfidenciāli pret dzirdēto un sacīto.

6. Savas privātās intereses un idejas paturēt pie sevis

Mediācijā nav nozīmes tam, ko Jūs uzskatāt par labu, aplamu vai derīgu. Arī Jūsu risinājuma idejas pa lielāku daļu neatbilst konfliktam. Tātad jābūt atturīgam. Konfliktā iesaistītajām pusēm ir jāstrādā pie sava risinājuma, nevis Jums! Atbalstiet viņas šajā plāksnē, rūpējoties par komunikāciju. Atsakieties no vērtējumiem un spriedumiem. Tie tikai provocē un apgrūtina mediāciju.

7. Sekot, lai risinājumi būtu izpildāmi!

Jūsu uzdevums ir kopā ar iesaistītajām pusēm pārbaudīt, vai risinājums ir izpildāms. Pavaicājiet viņām, vai iecerētais ir iespējams: „Vai Pauls var uzdāvināt Patrikam sunīti uz dzimšanas dienu? Vai Elkei ir diezgan naudas, lai samaksātu Zabīnei par saplēsto dārgo jaku? Vai Sebastjans var ielūgt Andreu brīvdienā ekskursijā kopā ar savu ģimeni? Jo precīzāk Jūs kopā ar iesaistītajām pusēm pārdomāsi risinājumu un saskaņosiet to, jo vairāk panākumu tam var būt.

MEDIĀCIJAS FORMULĒJUMU PARAUGI

1. Fāze: kas ir mediācija? Kas ir mediatoru uzdevums?

Mediācijas gaitā mēs vēlamies runāt ar Jums par jūsu konfliktu un palīdzēt Jums atrast risinājumu, ar kuru abi varēsiet būt apmierināti un kam abi varēsiet piekrist.

Mēs neesam tiesneši. Mūs neinteresē, kurš ir vainīgais, bet mēs vēlamies Jums palīdzēt atrast no Jūsu konflikta ceļu atpakaļ. Mēs esam bezpartejiski un gribam uz klausīt Jūs abus, lai mēs varētu saprast, kas ir konflikta cēlonis.

3.fāze: 3. fāzes jautājumi

Izmantojot smalkjūtību Jums jānosaka, kurš jautājums ir visatbilstošākais, jo ne katrs jautājums atbilst katram konfliktam. Pats par sevi saprotams, ka Jums jāuzdod arī jautājumi, kas ienāk prātā Jums, un kuri nav šeit iekļauti.

- Kā Tev bija, kad .. ?
- Kā Tu juties, kad ?
- Kas, T a v u p r ā t, bija vissliktāk.. ?
- Vai Tu vari mums pateikt par to vēl vairāk?
- Kā Tu tad juties?
- Kas nedrīkstēja notikt?
- Kas Tev būtu bijis vajadzīgs šajā situācijā?

Sekojošos jautājumus neuzdot sākumā, bet tad, kad ar dažu iepriekšējo jautājumu palīdzību jau ir notikusi tālākvirzība.

- Kā Tev būtu, ja Tu būtu viņa/viņas vietā?
- Vai Tu vari saprast viņu?
- Ja Tu varētu pagriezt atpakaļ laika ratu, ko Tu darītu citādi?
- Ko Tev vajadzētu, lai Tev atkal būtu labāk?

4. fāze: risinājuma variantu rosināšana

Pirms mediācijas sagatavot divas kartītes ar iesaistīto pušu vārdiem un vairākas kartītes dažādās krāsās, piemēram, zilās un sarkanās. Uz sarkanajām kartītēm rakstīts „ Esmu gatavs „ un uz zilajām: „Es sagaidu.“ Jūs uzaicināt konfliktā iesaistītās puses:

„Nemiet no šīm kartītēm tik daudz, cik jums vajadzīgs, un uzrakstiet uz jebkuras no tām to, ko esat gatavi darīt, un to, ko sagaidāt no citiem.“

Pēc tam Jūs savācat kartītes un noliekat uz galda zem konflikta partneru vārdiem tādā veidā, lai zem ikviena vārda atrastos kartītes ar viņu piedāvājumiem un vēlmēm. Tad kopā ar konfliktā iesaistītajām pusēm notiek pārrunas par to, kuros punktos viena piedāvājumi un vēlmes saskan ar otra piedāvājumiem un vēlmēm.

1. Ievads

- Radīt labu gaisotni
- Sasveicināšanās, savstarpēja iepazīšanās
- Mediācija ir ... / saucas ... Mans mediators uzdevums ir/pastāv ...
- Pie mums pastāv vispārēji noteikumi....

(skatīt obligātos noteikumus)

- Par pārējiem noteikumiem iespējams vienoties
- Vai vēl ir neatbildēti jautājumi?
- Vai Jūs tam piekristat un esat gatavi sadarboties?

2. Konfliktā iesaistīto pušu viedoklis

- Kurš sāks ? (iesp. rosinājums)
- Kas ir noticis ?/ Kad...? Kā tas ir domāts? ...
- Sacītā atkārtojums /kopsavilkums/atspoguļojums: vienmēr! Tāpat!
- Uzrādīt iespējamās kopīgos punktus.

3. Konflikta noskaidrošana (sajūtas, nodomi, vajadzības)

- Metode: atspoguļošana

Kā tev tad bija? / Kā tu juties? Ko tas tev nozīmē?

- iespējamās personīgās dalības atspoguļošana konfliktā

Vai vari pateikt, kā tu esi veicinājis konfliktu? (ar izteikumiem, izsmieklu, draudiem...)

- Metode: lomu maiņa

Kā tu justos, ja ar tevi tā notiktu... Kas būtu, ja tu būtu ... vietā?

- likt pārdomāt citus iespējamās izturēšanas veidus: „Vai vari pateikt, kā tu būtu varējis reaģēt citādi?”

4. Problēmas risinājums: kā tas notiek praktiski?

- Jautājuma uzdošana: „Ko esmu gatavs darīt? /Ko es sagaidu no...?”
- Konfliktā iesaistītās puses uzraksta visas risinājuma iespējas, kas viņām ienāk prātā, uz kartītēm (prāta vētra)
- Katrs nolasa savus priekšlikumus
- Priekšlikuma kopīga izdiskutēšana jeb pārrunāšana:
 - ✓ Kāds risinājums Tev liekas vislabākais? (jautāt abām konfliktā iesaistītajām pusēm pēc kārtas)
 - ✓ Vai tas ir reāls?
 - ✓ Vai tas ir pietiekoši precīzs? Pārrunāt visas iespējas, lai izvairītos no jauniem strīdiem!
 - ✓ Vai tu tam piekriti ? (jautāt abām konfliktā iesaistītajām pusēm pēc kārtas)

Meklēt vienošanos

Iespējams jautājums: Kā tu tagad juties, salīdzinot ar to, kā juties sākumā? (jautāt abām konfliktā iesaistītajām pusēm pēc kārtas)

5. Vienošanās

Risinājumus formulēt ļoti precīzi (!) un vienošanos ierakstīt protokolā

- Uzmanību! Bez šādiem noteikumiem; „Ja tu ..., tad ...”
- Līdz kuram laikam priekšlikums jāizpilda?
- Vienoties par sekojošu termiņu
- abu pušu paraksti

IZLĪGUMA VEIDLAPA

Termiņš.....
 Vieta
 Mediators/e
 Mediators/e
 Konflikta puse A / klase.....
 Konflikta puse B / klase.....
 Kāda ir lietas būtība?

Vienošanās

Turpmākās tikšanās:.....

Vienošanos pieņemam:

Konflikta puse A Konflikta puse B

Mediators/e..... Mediators/e

Mediators/e Mediators/e

8. LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

8.1. LITERATŪRAS SARAKSTS

Gabi Althoff

Bundesverband Mediation: FG MEDIATION IN ERZIEHUNG & BILDUNG (MEB) Gabi Althoff, Leiterin, T: 06131-632184, gabi.althoff@bmev.de

Christian Böhner/ Monika Oboth/

Konfliktklärung in Teams und Gruppen, Paderborn 2008

Jörg Schmidt, Britta Bannenberg, Dieter Rössner

Erfolgreich gegen Gewalt in Kindergärten und Schulen München 2006

Beer, Stief

"The Mediator's Handbook" New Society Publishers 1997

Sabine Behn u.a.

Mediation an Schulen. Eine bundesdeutsche Evaluation. Wiesbaden 2006

Rudi Ballreich

Bedürfnisorientierte Mediation. In Hess Kultusministerium 2006, S. 27-40

Robert A. Baruch/Josef P. Folger

The Promise of mediation. San Francisco 1994

O.F. Bollnow

Die Tugend der Geduld S. 299 f

Gudrun Böttger/ Angelika Reich

Soziale Kompetenz und Kreativität fördern. Spiele und Übungen für die Sekundarstufe I, Cornelsen Scriptor 1998

Sigrid Braun

Entwicklung eines Konfliktmanagementsystems für schulinterne Veränderungsprozesse in einer niedersächsischen Grundschule, In Faller/Heidbreder 2012, S.27-40

Wolfgang Edelstein

Kompetenzen für die Zivilgesellschaft. In Hess. Kultusministerium 2006, S. 15-20

Ingrid Engert

Mediation im Kontext Schule. Von der Euphorie zur Qualitätssicherung und Nachhaltigkeit. In: Simsa/Schubarth, Konfliktmanagement an Schulen –Möglichkeiten und Grenzen der Schulmediation. Frankfurt/Main 2001, S. 221-234

Kurt Faller

Die Systemdesign-Schleife – Entwicklung von Konfliktmanagementsystemen in Betrieben, Verwaltung und Organisationen. In : Kurt Faller/Bärbel Heidbreder (Hg) Systemdesign. Arbeitsstelle wissenschaftliche Weiterbildung, Akademie der Ruhrakademie Bochum, Bochum 2012, S.3-26

Kurt Faller

Mediation in der pädagogischen Arbeit – ein Handbuch, Verlag an der Ruhr, Mülheim an der Ruhr 1998

R. Fisher/W. Ury

Getting to yes. Negotiating agreement without giving in. New York 1981

Friedrich Glasl

Konfliktmanagement. Handbuch für Führungskräfte, Beraterinnen und Berater. Stuttgart 1997

Hessisches Kultusministerium(Hg)

Mediation in der Schule. Wege zu einer neuen Erziehungskultur. Wiesbaden 2006

Ingrid Holler

Mit dir zu reden ist sinnlos! ... Oder? Paderborn 2010

H. G. Holtappels (Hg)

Entwicklung von Schulkultur. Ansätze und Wege schulischer Erneuerung. Neuwied und Berlin 1995

Horn

Einführung in die Mediation 2006 (PDF-Datei)

Karin Jefferys-Duden u.a.

Landesinstitut für Schule und Weiterbildung Nordrhein-Westfalen. Heft 23

Koop.verbund Schulsozialarbeit

Berufsbild und Anforderungsprofil der Schulsozialarbeit“ Bonn 2006

Anja Köstler

Mediation. München 2010

John McConnell

Achtsame Mediation, Minden 2002

Leo Montada, Elisabeth Kals

Mediation – Ein Lehrbuch auf psychologischer Grundlage Weinheim 2007

Monika Oboth, Gabriele Seils

Mediation in Gruppen und Teams Paderborn 2008

Elmar Philipp, Helmolt Rademacher

Konfliktmanagement im Kollegium. Arbeitsbuch mit Modellen und Methoden, Weinheim und Basel 2002

Hans-Jürgen Rojahn

Netzwerk Betriebliche Konfliktkultur, Spektrum der Mediation 47/2012, S. 46

Marshal B. Rosenberg

Gewaltfreie Kommunikation. Paderborn 2002

Annette Schmitt

Konfliktmediation in der Schule, Ergebnisse einer Evaluationsstudie, Hamburg 2005

Marina Seehausen

Emotionsregulation in der Mediation. Aktuelle neurowissenschaftliche Erkenntnisse. In: ZKM, 5/2011, S.132-136

Christiane Simsa

Mediation in Schulen, Neuwied 2001

C. Simsa, W. Schubarth (Hg.)

Konfliktmanagement an Schulen, Frankfurt/Main 2001

Klaus W. Vopel

Interaktionsspiele (6 Bände) Iskopress

Wendisch

Was ist professionelle Psychotherapie? eine Internetpublikation (www.berlin-psychotherapie.de) 2007

Hans-Dieter Will

Konfliktbewältigung durch Mediation. Beispiele aus Schulprojekten. In: Stickelmann/Frühauf. Kindheit und sozialpädagogisches Handeln. Auswirkungen der Kindheitsforschung, Weinheim und München 2003, S. 209-230

Hans-Dieter Will (Hg)

Thüringer Kursbuch Schülermediation, Erfurt 2005

Hans-Dieter Will

Mediation und Wissenschaft. In: Spektrum der Mediation. 4/2011, S.5-9

Hans-Dieter Will

Durch alle Formen geschritten – Haltung in der Mediation. In: Spektrum der Mediation 18/2005

EU-Richtlinie

Europäischer Verhaltenskodex für Mediatoren

BT-Drs. 1577

Mediationsgesetz

Spektrum der Mediation

Herausgeber: Bundesverband Mediation, Kassel

Zeitschrift für Konfliktmanagement(ZKM)

Herausgeber: Verlag Otto Schmidt, Köln

LINKS:

<http://www.pon.harvard.edu/>

Das Harvard-Negotiation Project

<http://www.geschichte-der-mediation.de/>

Metzner & Striepling „Mediation –Konfliktlösungsmethode mit jahrtausendalter Tradition

www.faustlos.de

Das Heidelberger Präventionszentrum vertreibt das Programm „Fauslos“ für die Primarstufe I an Schulen

www.medius-gmbh.at

Material zur „Systemdesign-Schleife“ von Faller weltinderschule.uni-bremen.de
stellt Projekte zum Interkulturellem Lernen vor

http://www.verantwortung.de/fileadmin/user_upload/stiftung/

werkzeuge/Mediation-Streitschlichtung-IFB.PDF

Mediation, Streitschlichtung in der Schule Institut für schulische
Fortbildung und schulpsychologische Beratung des Landes Rheinland-Pfalz

8.2 EIROPAS MEDIATORU RĪCĪBAS KODEKSS

Šis uzvedības kodekss satur pamatprincipus, kuru ievērošanu atsevišķi mediatori var uzņemties brīvprātīgi uz savu atbildību. Kodeksu mediatori var izmantot visdažādākajos civillietu un komercietu mediācijas procesos.

Mediācijas pakalpojumu sniedzējas organizācijas var uzlikt par pienākumu šī kodeksa ievērošanu, uzacīcinot to vārdā darbojošos mediatorus ievērot rīcības kodeksa pamatprincipus. Organizācijas var informēt par pasākumiem, pie kuriem tās ķeras, lai veicinātu kodeksa ievērošanu no atsevišķu mediatoru puses, piemēram, par apmācībām, novērtējumu un kontroli.

Rīcības kodeksa nozīmē mediācija - neatkarīgi no tās apzīmējuma - ir strukturēts process, kurā divas vai vairākas konfliktā iesaistītas puses ar trešās personas palīdzību (turpmāk „Mediators”) uz brīvprātības pamata pašas mēģina atrast vienošanos attiecībā uz sava strīda izšķiršanu.

Rīcības kodeksa ievērošana neietekmē svarīgus nacionālos likumus vai atsevišķu profesiju kontroles noteikumus. Mediācijas pakalpojumu sniedzējas organizācijas vēlas sastādīt iespējami detalizētus kodeksus, kuri ir vērsti uz šo specifisko vidi, pakalpojumu sniedzēju mediācijas pakalpojumu veidiem vai īpašām jomām (piem., ģimenes lietu vai patērētāju tiesību jautājumu mediāciju).

1. Mediatoru profesionālā piemērotība, iecelšana, atlīdzība, kā arī viņu pakalpojumu reklāma

1.1. Profesionālā piemērotība

Mediatoriem ir jābūt kompetentiem un zinošiem mediācijas procesā. Viņiem nepieciešama profesionālā izglītība un nepārtraukta tālākizglība, kā arī pieredze mediācijas tehnoloģiju izmantošanā saskaņā ar noteiktiem standartiem vai pielāgētiem nosacījumiem.

1.2. Iecelšana

Mediatoriem jāvienojas ar pusēm par mediācijas procesu. Pirms iecelšanas mediatoriem nepārprotami jāapliecina, ka viņiem ir pietiekošas iespējas, lai izpildītu mediācijas uzdevumus un ka viņu kompetence ir atbilstoša attiecīgajam gadījumam, kā arī pēc pušu pieprasījuma uzrādīt tām savu iespēju un kompetences apliecinājumus.

1.3. Atlīdzība

Mediatoru pienākums ir pastāvīgi informēt puses par atlīdzības noteikumiem, kādus viņi paredz izmantot, ja attiecīgā informācija vēl nav pieejama.

Viņi nedrīkst uzsākt mediācijas procesu, pirms viņu atlīdzības pamatprincipus nav akceptējušas visas puses.

1.4. Mediācijas pakalpojumu reklāma

Mediatori drīkst reklamēt savu darbību, ja viņi to dara profesionālā, godīgā un ētiskā veidā.

2. Neatkarība un neitralitāte

2.1. Neatkarība

Ja ir apstākļi, kas ietekmē mediatora neatkarību vai var izraisīt interešu konfliktu, kā arī rada iespaidu, ka tie var ietekmēt mediatora neatkarību vai izraisīt interešu konfliktu, mediatora pienākums ir darīt šos apstākļus zināmus pirms viņš uzsāk savu darbību vai turpina to uzsākšanas gadījumā.

Šādi apstākļi ir

- Personiski vai darījumu sakari ar kādu no pusēm,
- Finasiāla vai cita veida tieša vai netieša ieinteresētība mediācijas procesa iznākumā,
- Mediatora vai viņa uzņēmuma darbinieka cita veida darbība vienas vai vairāku pušu labā.

Šādos gadījumos mediators drīkst uzsākt vai turpināt mediācijas darbību vienīgi tad, ja viņš ir pilnīgi pārliecināts, ka var pilnīgi neatkarīgi veikt savu uzdevumu, tādējādi garantējot minēto bezpartijiskumu, un ja puses tam nepārprotami piekrīt.

Atklātības pienākums pastāv visus mediācijas procesa norises laiku.

2.2. Neitralitāte

Mediatoru pienākums savas darbības laikā būt neitrālam pret konfliktā iesaistītajam pusēm un censties, lai tās uztvertu viņus to darbībā kā neitrālus, un apņemties mediācijas procesā vienlīdzīgi sniegt pakalpojumus visām konfliktā iesaistītajam pusēm.

3. Mediācijas vienošanās, norise un procesa noslēgums

3.1. Process

Mediatora pienākums ir pārliecināties, ka mediācijas procesā iesaistītās puses ir sapratušas procesu, kā arī mediatora un mediācijas procesā iesaistīto pušu uzdevumus.

Mediatora īpašs pienākums ir garantēt, lai puses pirms mediācijas procesa sākuma saprastu un viennozīmīgi pieņemtu mediācijas vienošanās priekšnoteikumus un nosacījumus, cita starpā noteikumus par mediatora un pušu konfidencialitātes saistībām.

Mediācijas vienošanos pēc pušu pieprasījuma var sastādīt rakstveidā.

Mediatora pienākums ir vadīt procesu pienācīgā veidā un ņemt vērā attiecīgās lietas apstākļus, ieskaitot iespējamu nevienlīdzīgu spēku sadalījumu un iespējamās pušu vēlēšanās, kā arī tiesiskas valsts principu un drīzu strīda izšķiršanas nepieciešamību. Puses var, atsaucoties uz esošajiem noteikumiem vai citā veidā, vienoties ar mediatoru par procesu, saskaņā ar kuru jāveic mediācija.

Mediators var atsevišķi uzklaut puses, ja viņš uzskata to par lietderīgu.

3.2. Godīga rīcība

Mediatoram pienācīgā veidā ir jānodrošina visu pušu iesaistīšana procesā.

Mediatoram ir par to jāinformē puses, un viņš var noslēgt mediācijas procesu šādos gadījumos:

- ja viņš atbilstoši apstākļiem un savai profesionālajai kompetencei uzskata nolīgto konflikta regulēšanu par neiespējamu vai prettiesisku;
- viņš uzskata, ka mediācijas procesa turpināšana pēc visām prognozēm nebeigsies ar konflikta noregulēšanu.

3.3. Procesa noslēgums

Mediatora pienākums ir veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka pušu vienošanās notiek vienprātīgi, pilnībā apzinoties lietas apstākļus, un visas puses saprot vienošanās saturu.

Puses jebkurā laikā var izstāties no mediācijas procesa, to nepamatojot.

Mediatoram savas kompetences ietvaros ir jāinformē puses par to, kā var noformēt vienošanos un kādas ir iespējas to izpildīt.

4. Konfidencialitāte

Mediatora pienākums ir nodrošināt jebkuras mediācijas procesa un ar to saistītās informācijas konfidencialitāti, ieskaitot apstākli, ka mediācijai ir jānotiek vai tā ir notikusi, izņemot gadījumus, kad viņa pienākums ir to atklāt likumā noteikto iemeslu dēļ vai saskaņā ar publiskās kārtības noteikumiem. Informāciju, ko mediatoram nodevusi viena puse, viņš nedrīkst atklāt pārējām pusēm bez attiecīgās puses piekrišanas, izņemot gadījumus, kad viņa pienākums ir to atklāt likumā noteikto iemeslu dēļ.

8.3. ĒTISKIE PRINCIPI

Ētiski pamatprincipi ir saistoši BM /Mediatoru apvienība/ dalībniekiem.

Cilvēks

Katrā cilvēkā ir potenciāls, kas nosaka viņa izturēšanos pret konfliktiem un nodrošina iespējas risināt savus konfliktus.

Mēs paļaujamies, ka mūsu un pušu kompetence var nodrošināt radošu darbību un sapratni konfliktā. Mēs atzīstam ikvienas konfliktā iesaistītās puses autonomiju, respektējam ikvienas puses neatkarīgumu un vienlaikus atšķirību daudzveidību, kurās saskatām sevišķu potenciālu.

Atbildība

Kā mediatori mēs respektējam un rosinām visu konfliktā iesaistīto pušu personīgo atbildību.

Mēs apzināties savu atbildību par noteiktām robežām, kas atļauj konflikta partneriem iesaistīties risinājuma meklējuma procesā un iedrošinām viņus uzņemties atbildību par saturu, ko viņi ir ieguldījuši šajā procesā un panākto vienošanos.

Noteiktas robežas

Mēs nosakām un sargājam noteiktas robežas, kas atļauj konflikta partneriem iesaistīties risinājuma meklējuma procesā un izslēdz vardarbību.

Neitralitāte un godīgums

Mēs uztveram visu konfliktā iesaistīto pušu vajadzības un intereses ar vienādu respektu. Mēs ievērojam spēku samēra atšķirības un dodam ikvienai pusei laiku un aicinām to pilnībā parādīt savu problēmu. Mēs nodrošinām, lai jebkurai pusei būtu skaidrība par tās vajadzībām un vēlmēm.

Atklātība

Kā mediatori mēs esam mierīgi un uzmanīgi, kā arī iedrošinām konfliktā iesaistītās puses uz atklātām un tiešām pārrunām, savstarpēju toleranci un vērtību atzišanu.

Iejušanās konfliktā iesaistīto pušu situācijā un to iedrošināšana.

Mēs iejutamies konfliktā iesaistīto pušu situācijā un cienām visu iesaistīto pušu jūtu spektru. Mēs veicinām konfliktā iesaistīto pušu savstarpējo iejutību un iedrošinām tās kopīgi risināt savu konfliktu.

Konfidencialitāte un palāvība

Pret visu, ko esam uzzinājuši mediācijas laikā, mēs izturamies ar respektu un konfidenciali. Mēs vienojamies ar konfliktā iesaistītajām pusēm, ka tiesas procesa gadījumā tās neaicinās mūs par lieciniekiem attiecībā uz faktiem, ko esam uzzinājuši mediācijas procesa gaitā. Ar mūsu integritāti un atklātību mēs veicinām konfliktā iesaistīto pušu palāvību uz mediācijas procesu un viņu konflikta atrisināšanas sasniedzamību.

Brīvprātība

Mēs nodrošinām visu konfliktā iesaistīto pušu brīvprātīgu piedalīšanos mediācijā, pilnībā informējot tās par mediācijas procesu, kā arī norādot tā iespējas un robežas.

Ar kādu rezultātu un kurā laikā konfliktējošās puses gribēs noslēgt mediācijas procesu, paliek konfliktā iesaistīto pušu ziņā.

Personīgā izturēšanās konfliktā

Mēs esam gatavi pieņemt kritiku un konflikta gadījumā to aplūkot mediācijas procesā.

Profesionalitāte

Mēs apņemamies ar rūpīgu gatavošanos aizstāvēt konfliktā iesaistīto pušu intereses pēc labākās sirdsapziņas. Ja mēs atzīstam, ka konfliktā iesaistīto pušu interesēs ir atbalstošas konsultācijas saņemšana, mēs norādām uz to un iedrošinām puses to saņemt.

Ja mēs atzīstam, ka mūsu neitralitāte vairs nav garantēta, apņemamies to atgūt ar profesionālas palīdzības atbalstu, nododot mediāciju kolēģim vai kolēģei.

Mēs apņemamies regulāri ieskatīties sevī ar pārraudzības, koučinga vai koleģiālas konsultācijas palīdzību, kā arī regulāri papildinām savu izglītību, lai nodrošinātu mūsu darba kvalitāti.

UDK 37.013.42

Me31

Projektas iš dalies finansuojamas Europos Komisijos pagal Mokymosi visą gyvenimą programą. Šis leidinys [publikacija] atspindi autoriaus požiūrį, o Komisija nėra atsakinga už šiame leidinyje patalpintos informacijos naudojimą.

Šis leidinys parengtas ir išleistas, įgyvendinant Mokymosi visą gyvenimą programos Leonardo da Vinči naujovių perkėlimo projektą „Socialinių pedagogų profesinės kvalifikacijos gerinimas per mediacijos įgyvendinimą“ (sut. Nr.LLP-LDV-TOI-2013-LT-0141).

Projekto vykdytojas – Viešoji įstaiga „Pagalbos paaugliams iniciatyva“. <http://www.ppi.lt/apie-projekta>

Leidinyje yra viena iš projekte numatytų metodinių priemonių, įtvirtinant ir adaptuojant mediacijos praktinį taikomumą mokyklose. Leidinys parengtas remiantis mokslinė ir praktine Erfurto mediatorių patirtimi (Vokietija). Leidinį parengė mokslininkai ir praktikai iš Erfurto. Leidinys adaptuotas Lietuvos/Latvijos poreikiams. Yra skirtas mokyklų socialiniams pedagogams, taikantiems ar ketinantiems taikyti mediacijos metodą savo darbe.

Leidinyje supažindinama su pagrindiniais mediacijos taikymo principais, apibrėžiamas konfliktas, kylantis socialiniame bendravime, pateikiamos mediacijos (tarpininkavimo) proceso fazės. Leidinyje pateikiami pavyzdžiai.

Vadovus yra informatyvus ir aukštųjų mokyklų studentams, dirbantiems su vaikais specialistais.

Leidinio autoriai: prof. dr. Hans-Dieter Will ir dipl. soc. ped. Sven Ramdohr,

bendradarbiaujant su mediatoriais: teisininke Sabine Remy, dipl. psich. Helga Thiess ir pastore Frauke Wurzbacher-Müller

Leidinį adaptavo Lietuvos aplinkai: doc. dr. Angelė Kaušylienė, Zigmas Giedrimas, dr.Eglė Celešienė, Rita Ilgūnė-Martinėlienė

ISBN 978-609-95596-1-2

MEDIACIJOS VADOVAS socialiniams pedagogams

Leidinio sudarytoja VšĮ „Pagalbos paaugliams iniciatyva“

Leidinį redagavo: Eglė Kučinskaitė

Maketavo UAB DIZINGAS

Išleido VšĮ PPI

Pagalbos paaugliams iniciatyva